ABC Amber Palm Converter, http://www.processtext.com/abcpalm.html

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Nová složka (2)\Verne_Jules-Caruv_kuryr.pdb

**PDB Name:** Verne Jules-Carův kurýr
**Creator ID:** REAd
**PDB Type:** TEXt
**Version:** 0
**Unique ID Seed:** 0
**Creation Date:** 2.5.2007
**Modification Date:** 2.5.2007
**Last Backup Date:** 1.1.1970
**Modification Number:** 0

JULES VERNE
CARŮV KURÝR
Karavana

PRVNÍ DÍL

I. SLAVNOST V NOVÉM PALÁCI

„Sire, došla nová zpráva.“
„Odkud?“
„Z Tomska.“
„Spojení z města na východ je přerušeno?“
„Ano, od včerejška.“
„Generále, posílejte každou hodinu do Tomska telegram a pokaždé mě informujte o situaci.“
„Ano, Sire,“ odpověděl generál Kisov.
Tato slova si vyměnili oba muži ve dvě hodiny ráno, v okamžiku, kdy okázalá slavnost v Novém paláci právě vrcholila. Pluk Preobraženský a Pavlovský při ní neustále vyhrával nejhezčí polky, mazurky, šotyše a valčíky z tehdejšího mÓdního repertoáru. Nesčetné dvojice tančících se proplétaly nádhernými síněmi paláce, stojícího jen několik kroků od „starého kamenného domu“, kde se kdysi událo tolik krvavých dramat.
Velkému dvornímu maršálkovi pomáhali při výkonu choulostivé funkce velkovévodové a jejich pobočníci, komoří a palácoví důstojníci, kteří vedli taneční páry. Velkovévodkyně, ozdobené diamanty, a jejich komorné, oblečené do nejparádnějších šatů, udávaly zase příklad ženám vysokých vojenských a civilních funkcionářů staré „bělokamenné matičky Moskvy“. A když se ozval signál k polonéze, jež při slavnostních příležitostech nahrazovala národní tanec, směsice dlouhých rób s krajkovými volány a uniforem s vyznamenáními poskytovala v záři stovek lustrů, znásobené ještě zrcadly, nepopsatelný pohled - opravdu oslňující divadlo.
Velký salón, nejkrásnější síň v Novém paláci, s bohatě zlacenou klenbou k tomu tvořil skutečně vhodný rámec. Okny prostorných výklenků pronikalo ven do noční tmy světlo připomínající odlesky požáru.. A hosté, které tanec nelákal, rozeznali v polostínu neurčité siluety obrovských věží. Pod zdobenými balkóny se procházely hlídky s puškami na ramenou a ve špičatých čepicích s chocholy. Tu a tam se ozvalo volání některého strážného nebo se do tónů orchestru vesele vmísil zvuk trubky.
Ještě níže se v kuželích světla, jež vrhala okna Nového paláce, občas objevovaly temné kolosy - lodi plující po řece, spoře osvětlené mihotavým světlem majáků.
Hlavní osobou a pořadatelem slavnosti (generál Kisov jej oslovoval „Sire“, titulem příslušejícím pouze vladařům) byl muž v prosté uniformě důstojníka gardových myslivců. Neoblékal se tak z nějaké strojenosti, ale jen proto, že mu na tom vůbec nezáleželo. Nápadně se tedy lišil od všech nádherně vystrojených lidí. A většinou se objevoval uprostřed svého průvodu Gruzínců, kozáků a Lezginců, jízdních skupin, oblečených do oslnivých kavkazských uniforem.
Tento vysoký muž s klidnou vlídnou tváří, ale ustaraným čelem přecházel od jedné skupinky ke druhé a občas prohodil pár slov; nevěnoval zřejmě pozornost ani veselým připomínkám mladých hostí, ani vážným. větám vysokých úředníků nebo členů diplomatického sboru, zastupujících tu hlavní evropské státy. Dva tři z těchto prozíravých politiků zpozorovali na hostitelově tváři známky neklidu, jehož příčinu si nedovedli vysvětlit, avšak nikdo z nich by se byl neodvážil na to zeptat. Důstojník gardových myslivců zřejmě nechtěl svými obavami kazit slavnost, a tak se plesové radovánky ani na okamžik nezastavily.
Generál Kisov očekával, že mu důstojník po sdělení zprávy z Tomska nařídí! aby odešel! ale ten jen mlčky svíral telegram; pak si jej sám pročetl a čelo se mu ještě více zachmuřilo. Ruka se mu dokonce mimoděk svezla na jílec meče; potom si na chvíli zakryl oči, jako by jej záplava světel oslňovala a jako by se v temnotě lépe vyznal sám v sobě.
Hned vzápětí zavedl generála do jednoho výklenku a pronesl:
„Takže jsme vlastně od včerejška večer bez spojení s mým bratrem velkovévodou!“
„Ano, Sire, a obávám se, že zakrátko nebudeme moci telegrafovat za sibiřskou hranici.“
„Ale oddíly z Amurské, Jakutské a Zabajkalské gubernie dostaly rozkaz okamžitě postupovat k Irkutsku?“
„Ano, v posledním telegramu, který se nám podařilo poslat za Bajkal.“
„S gubernií Jenisejskou, Omskou, Semipalatinskou a Tobolskou jsme však stále ještě v přímém spojení?“

„Ano, Sire, dostávají naše zprávy a alespoň zatím máme jistotu, že Tataři ještě nepronikli za Irtyš a Ob.“
„A co zrádce Ivan Ogarev? Víte o něm něco nového?“
„Zatím nic, Sire,“ odpověděl generál Kisov. „Šéf policie si není jist, zda překročil hranice, či ne.“
„Ať hned pošlou popis jeho osoby do Nižního Novgorodu, Permu, Jekatěrinburgu, Kasimova, Ťumeně, Išimu, Omska, Jelamska, Kolyvanu a do Tomska, zkrátka do všech telegrafických stanic, s nimiž jsme ještě ve spojení!“
„Hned, výsosti, vykonám váš rozkaz,“ řekl generál.
„Ale ani muk o tom všem!“
Generál se uctivě uklonil, pokývl na znamení souhlasu a zmizel v zástupu. Krátce nato vyšel ze sálu, aniž si toho někdo všiml.
Důstojník ještě chvíli zasněně postál u okna a pak se s nejklidnější tváří vmísil mezi skupinky vojáků i politiků, jež se tu a tam utvořily.
Avšak vážná příčina chvatného rozhovoru důstojníka gardových myslivců s generálem Kisovem nebyla tak zcela neznámá, jak se oni domnívali. Samozřejmě že se o ní nemluvilo veřejně ani polooficiálně, ale několik vysoce postavených osobností bylo přece více nebo méně podrobně informováno o událostech, jež se přihodily za sibiřskou hranicí. V každém případě o tom na této recepci potichu hovořili dva hosté, neměli uniformu ani vysoká vyznamenání, avšak informováni byli dost přesně.
Jakým způsobem se ti dva smrtelníci dověděli to, co jiné, mnohem významnější osobnosti sotva tušily? Těžko říci.
Jeden z těchto dvou vysokých hubených mužů byl Francouz, druhý Angličan. Jeden byl tmavovlasý jako všichni jižani z Provence, druhý zrzavý jako pravý džentlmen z Lancashiru. Odměřený, chladný, flegmatický Anglosas šetřící slovy i gesty, mluvil jen v pravidelných intervalech, jakoby na pokyn nějakého mechanismu. Zato živý, temperamentní Galoroman používal v hovoru najednou úst, očí, rukou a dovedl vyjádřit svou myšlenku dvaceti způsoby.“ Těchto rozdílů by si snadno všiml i člověk s nepatrným pozorovacím talentem; osoba, jež však dovede číst v tváři, by při sebedůkladnějším pohledu na oba cizince okamžitě řekla, že Francouz má pořád oči na stopkách, kdežto Angličan „špicuje“ uši.
A skutečně, Francouz měl neobyčejnou zrakovou paměť - jako jasnovidec, jenž pozná kartu i při seberychlejším míchání anebo podle znamínka, kterého si druzí ani nepovšimnou.
Naproti to,mu Angličan rozeznal každý sebemenší zvuk, a když jednou uslyšel nějaký hlas, zapamatoval si ho tak, že jej poznal ještě za deset nebo dvacet let. '
Dodejme, že tyto schopnosti. „Oběma mužům ohromně pomáhaly při zaměstnání, neboť Angličan byl dopisovatelem Daily Telegraphu a Francouz dopisovatelem… Neřekl nikdy kterých novin nebo kterého časopisu a na dotaz žertovně odpovídal, že si dopisuje se svou sestřenicí Madlenkou. Přes svou zdánlivou lehkomyslnost byl Francouz velmi prozíravý a chytrý. I když semlel všechno možné, snad i proto, aby se něco dověděl, nikdy se nepodřekl, ba byl možná ve skutečnosti uzavřenější a diskrétnější než jeho kolega z Daily Telegraphu.
Slavnosti pořádané v noci z 15. na 16. července v Novém paláci se účastnili oba dva jako žurnalisté, aby o ní mohli co nejlépe informovat své čtenáře.
Oba mužové, vášnivě zaujatí pro své povolání, rádi se pouštěli jako lasičky na lov novinek a nic je nikdy nezastrašilo ani neodradilo od cesty za úspěchem. Jako chladnokrevní žokejové na dostizích se vrhali do křoví, překračovali překážky, brodili se přes řeky, skákali přes příkopy…
Jejich noviny ostatně na nich nešetřily - což je nejjistější, nejrychlejší a nejdokonalejší zdroj informací známý až dodneška. Třeba však k jejich cti dodat, že ani jeden, ani druhý nikdy nerozpitvávali otázky soukromého života hrdinů; věnovali se hlavně velké reportáži politické a vojenské..
Až se s nimi blíže seznámíme, zjistíme, že každý z nich nahlížel a hodnotil fakta svým vlastním stylem.
Francouzský dopisovatel se jmenoval Alcide Jolivet, anglický Harry Blount. Poprvé se setkali, právě tady na slavnosti v Novém paláci, měli o ní podat zprávu svým novinám. A přece se jeden druhému nevyhýbali, ale spíše se snažili vzájemně se prokouknout. Ostatně - když se to tak vezme - byli vlastně jako dva lovci lovící ve stejném revíru. Co .netrefí jeden, může trefit druhý a jejich zájem vyžadoval, aby si byli stále na dosah a na doslech. Dnes večer tedy byli oba na číhané. Vždyť ve vzduchu opravdu něco viselo!
„Nepoletí-li to jen nějaké kachny, pak to bude stát za ránu!“ řekl si Alcide Jolivet.
Oba dopisovatelé byli k sobě nějak přitahováni a za chvíli po odchodu generála Kisova se začali vzájemně oťukávat.
„Opravdu, tahle slavnost je kouzelná,“ prohodil s milou tváří Alcide Jolivet, usoudil, že musí zahájit, rozhovor květnatou francouzskou větou.
„Už jsem telegrafoval, nádherná,“ chladně odpověděl Harry Blount, používaje slova, jímž vyjadřuje svůj obdiv občan Spojeného království.
„Přesto však jsem se cítil povinen sestřenici zároveň oznámit…,“ připojil Alcide Jolivet.
„Sestřenici…?“ překvapeně po něm opakoval Harry Blount a tázavě se na kolegu za díval.
„Ano, své sestřenici Madlence,“ pokračoval Alcide Jolivet. „Já si s ní totiž dopisuji! Chce být vždy rychle a dobře informována… Tedy domníval jsem se, že ji musím upozornit na to, že jakýsi mráček zastínil čelo zdejšího vládce.“
„Mně se zdálo, že úplně zářil, „řekl na to Harry Blount, chtěje možná zatajit svůj názor na věc…
„A tak jste ho přirozeně nechal zářit na sloupcích Daily Telegraphu.“
„Přesně tak.“
„Pamatujete se, pane Blounte,“ pronesl Alcide Jolivet, „co se stalo roku 1812 v Zakretu?“
„Pamatuji se na to, pane, jako kdybych tam byl osobně,“ odtušil anglický dopisovatel.
„Tak tedy víte, že uprostřed slavnosti pořádané na jeho počest oznámili caru Alexandrovi, že Napoleon právě překročil s předvojem francouzských vojsk Němen. Car přesto ze slavnosti neodešel, ačkoliv ho ta závažná novina mohla stát

trůn, ba nedal na sobě znát ani stín neklidu…“
„Zrovna tak jako náš hostitel, když mu generál Kisov oznámil, že telegrafické spojení mezi vládou v Irkutsku a sibiřskou hranicí bylo právě přerušeno.“
„Ale, vy víte o této podrobnosti?“
„Ano. Zajisté.“
„Já bych ji stěží mohl zapřít, protože můj poslední telegram šel jen do Udinska,“ poznamenal Alcide Jolivet s jistým zadostiučiněním.
„A můj už jen do Krasnojarska,“ řekl na to Harry Blount s nemenším uspokojením.
„Takže víte, že sborům v Nikolajevsku byly zaslány jisté rozkazy?“
„Ano, pane, zároveň s telegramem, aby se kozáci z Tobolské gubernie soustředili.“
„Musím vám po pravdě říci, pane Blounte, že tato opatření jsou mi rovněž dobře známa, a věřte mi, že má milovaná sestřenice se o tom zítra dozví!“
„Stejně tak jako čtenáři Daily Telegraphu, pane Jolivete.“
„No vidíte! Když člověk pozoruje, co se děje…!“
„A když poslouchá, co se říká…!“
„Bude to ohromně zajímavá záležitost, pane Blounte.“ „Však já ji chci také sledovat pane Jolivete!“
„Pak se možná setkáme někde, kde nebude tak bezpečno jako na parketách tohohle salónu!“
„Méně bezpečno, to ano, ale…“
„Ale také méně kluzko!“ dodal Alcide Jolivet a zachytil kolegu, jenž ztratil rovnováhu právě v okamžiku, kdy chtěl odejít.
Poté se oba dopisovatelé celkem spokojeně rozešli, neboť zjistili, že jeden druhého nepředběhl, že jsou na tom úplně stejně.
V tu chvíli se otevřely dveře síní sousedících s velkým salónem. Bylo tam prostřeno několik obrovských tabulí, přeplněných vzácným porcelánem a zlatým nádobím. Na prostředním stole, vyhrazeném princům, princeznám a členům diplomatického sboru. zářil nesmírně cenný londýnský podnos a kolem tohoto zlatnického veledíla jiskřily v záři lustrů tisíce kusů nejnádhernějšího servisu, jaký kdy opustil manufakturu v Sévres. Hosté se pomalu začali trousit k síním, kde bylo prostřeno k večeři. A právě v tu chvíli přistoupil generál Kisov k důstojníkovi gardových myslivců.
„Tak co?“ živě se ho optal jako předtím. „Telegramy Už jdou jen do Tomska, Sire.“ „Zavolejte okamžitě kurýra!“
Důstojník odešel z velkého salónu a vstoupil do sousední rozlehlé místnosti v rohu Nového paláce. Byla to velmi jednoduše zařízená pracovna se starým dubovým nábytkem. Na stěnách viselo několik obrazů, mezi jiným i oleje Horace Verneta. Důstojník rychle otevřel okno, jako by tu nemohl vydechnout, a vyšel na balkón do krásné červencové noci.
V měsíčním světle se před ním tyčily dvě katedrály, tři paláce a zbrojnice. Kolem této tvrze se rýsovala tři rozdílná města: Kitajgorod, Belojgorod a Zemljanojgorod, obrovské čtvrti evropské, tatarské a čínské, nad nimiž vynikaly věže, zvonice, minarety, kupole tří set chrámů se zelenými báněmi a stříbrným křížem. Hladina klikatící se říčky někde odrážela měsíční paprsky. Celek tvořil pozoruhodnou mozaiku, zasazenou do rozlehlého, deset mil velkého rámu.
Byla to Moskva se stejnojmennou řekou, opevněná tvrz byl Kreml a důstojník v uniformě gardových myslivců, jenž se založenýma rukama a s přemýšlivým čelem nepozorně naslouchal zvukům dolél1ajícím z Nového paláce do města, byl car.

## II. RUSOVÉ A TATAŘI

Car tak nečekaně opustil síně Nového paláce ve chvíli. kdy slavnost, uspořádaná na počest civilních i vojenských osobností a význačných moskevských občanů, vrcholila; příčinou jeho odchodu byly velmi vážné události, k nimž došlo za uralskou hranicí. Hrozilo opravdu nebezpečí, že obávaná invaze připraví Rusko o sibiřské gubernie.
Asijské Rusko či Sibiř se prostírá na ploše 560 000 čtverečních mil a má celkem asi dva milióny obyvatel. Táhne se od pohoří Uralu, které ji odděluje od evropského Ruska, až k pobřeží Tichého oceánu. Na jihu tvoří ne zcela přesnou hranici Turkestán a říše čínská, na severu Ledový oceán od moře Karského až k úžině Beringově. Dělí se na gubernii (to jest kraj) Tobolskou. Jenisejskou, Irkutskou, Omskou a Jakutskou, dále k ní patří Ochotsko a Kamčatka a konečně Kirgizie a země Čukčů.
Tyto rozlehlé stepi, táhnoucí se od západu na východ v délce přes sto deset zeměpisných stupňů, slouží za místo vyhnanství, kam jsou odváženi zločinci a osoby, které podle carského výnosu musí opustit evropské Rusko. Dva generální gubernátoři tu zastupují cara. Jeden z nich sídlí v Irkutsku, hlavním městě východní Sibiře. Obě území dělí od sebe řeka Čuna, vlévající se do Jeniseje.
Železnice zatím ještě nejezdí těmito nesmírnými úrodnými. rovinami, ani nevede k bohatým dolům. V létě se tu cestuje v tarantasech a v tělegách, v zimě na saních. Sibiřský západ má jediné spojení s východem elektrickým drátem, který měří přes 8 000 verst (8 536 km) (1 versta se rovná 1067 m, tedy něco přes 1 km) a od Uralu vede přes Jekatěrinburg, Kamisov, Ťumeň, Išim, Omsk, Jelamsk, Kolyvan, Tomsk, Krasnojarsk, Nižneudinsk, lrkutsk, Verchně Něrčinsk, Strelink, Albazin, B1agovstensk, Radde, Orlomskou, Alexandrovskoje, Nikolajevsk a stojí šest rublů a deset kopejek (asi třiadvacet předválečných franků. Stříbrný rubl se rovnal 3,75 franku; kopejka - měděná mince - měla hodnotu čtyř centimů) za každé slovo poslané na druhý konec. Z Irkutska vede odbočka do Kjachty na mongolské hranici a odtud za cenu třiceti kopejek za slovo doručí pošta depeše za čtrnáct dní do Pekingu.
A právě tento drát vedoucí z Jekatěrinburgu do Nikolajevska byl přestřižen nejprve před Tomskem a za několik hodin poté mezi Tomskem a Kolyvanem.

Proto car po druhém hlášení odvětil generálu Kisovovi jen stručně: „Zavolejte okamžitě kurýra!“ Teď nepohnutě stál u okna své pracovny, když lokajové znovu otevřeli dveře. Na prahu se objevil policejní šéf.
„Vstup, generále,“ vyzval jej car, „a řekni mi, co víš o Ivanu Ogarevovi.“
„Je to velice nebezpečný člověk! Sire.“
„Měl hodnost plukovníka!“
„Ano, Sire.“
„Byl to inteligentní důstojník?“
„Velmi inteligentní, ale nedal se ovládat a pak měl bezuzdnou ctižádost a před ničím necouvl. Brzy začal kout tajné pikle, a tehdy právě jej Jeho výsost velkovévoda zbavil hodnosti a poslal do vyhnanství na Sibiř.“ „Kdy to bylo?“
„Před dvěma lety. Vaše Veličenstvo mu pak po půlročním vyhnanství dalo milost a on se vrátil do Ruska.“
„A od té doby na Sibiři, nebyl?“
„Ale byl. Sire, vrátil se tam dobrovolně,“ odpověděl policejní šéf a mnohem tišeji dodal. „Byly doby Sire, kdy se nikdo ze Sibiře nevracel!“
„Nuže, pokud já budu živ, Sibiř je a zůstane krajem, odkud se lidé vracejí!“
Car mohl pronést tato slova se skutečnou hrdostí, protože již často dokázal, že ruská spravedlnost dovede odpouštět. Šéf policie na to neřekl nic, ale zřejmě s polovičním řešením nesouhlasil. Podle něho každý, kdo překročil pohoří Ural v doprovodu četníků, nemá se odtamtud už vrátit. Ovšem teď tomu tak není, a to je policejnímu šéfovi srdečně líto! Jak by ne! Političtí vyhnanci se vracejí z Tobolska, Jakutska a Irkutska! S tím on rozhodně nemůže souhlasit! Ale mlčí a čeká na další otázky carovy.
„Vrátil se Ivan Ogarev podruhé do Ruska po té cestě do sibiřských provincií?“
„Ano, Sire.“
„A od té doby policie ztratila jeho stopu?“
„Ne, Sire, protože odsouzenec se stává skutečně nebezpečnou osobou, až když dostane milost!“
Car na chvilku svraštil čelo. Policejní šéf snad zašel příliš daleko? Ale car si ani nepovšiml nepřímé kritiky své vnitřní politiky a už se stručně vyptával dále:
„A kde byl naposled Ivan Ogarev?“
„V Permské gubernii.“
„Ve kterém městě?“
„Přímo v Permu.“
„Co tam dělal?“
„Zdálo se, že nic, a jeho chování nevzbudilo žádné podezření.“
„Nebyl pod policejním dozorem?“
„Ne, Sire.“
„A kdy opustil Perm?“
„Asi v březnu.“
„A kam odjel?“
„To nám není známo.“
„A od té doby se prostě neví, co se s ním stalo?“
„Ne, neví, Sire.“
„Ale já, to vím“, odpověděl car. „Dostal Jsem anonymní udání, která nešla přes policejní úřady, a teď, když slyším, co se děje za hranicemi, mám tisíc důvodů, abych jim věřil!“
„Sire, vy chcete tvrdit, že Ivan Ogarev má prsty v tatarské invazi?“ zvolal policejní šéf.
„Ano, generále, a hned ti vyložím, co ty nevíš. Ivan Ogarev opustil Permskou gubernii a dostal se za Ural. Zamířil do Sibiře, do kirgizských stepí, a tam se snažil popíchnout kočovné kmeny k povstání. Měl přitom dost úspěchu. Pak se pusti1 dále na jih až do svobodného Turkestánu. Tam, v chanátu Bucharském, Kokandském a Kunduzském, objevil náčelníky, kteří byli ochotní vtrhnout se svými tatarskými tlupami do Sibiřských gubernií a zmocnit se ruského území v Asii. Hnutí bylo podněcováno potají, ale vybuchlo jako blesk a nyní jsou cesty a spoje mezi západní a východní Sibiří přerušeny! Navíc Ivan Ogarev z touhy po pomstě chce spáchat atentát na mého bratra.“
Car se při hovoru čím dál tím víc rozpaloval a přecházel sem tam. Policejní šéf to nijak nekomentoval, jenom si v duchu říkal, že v době, kdy ruští vládcové nedávali vyhnancům milost, nemohl by Ivan Ogarev nikdy své plány uskutečnit. Hezkou chvíli mlčel, pak přistoupil ke křeslu, kam car zatím usedl, a pravil:
„Vaše Veličenstvo jistě vydalo rozkazy, aby vpádu co nejrychleji zabránilo!“
„Ano,“ odpověděl car. „V posledním telegramu do Nižneudinska jsem nařídil, aby se sbory z gubernie, Jenisejské, Irkutské a Jakutské i z provincií Amurské a Bajkalské daly na pochod. Zároveň urychleně postupují k Uralu pluky z Permu a z Nižního Novgorodu a kozáci od hranic. Jenže bohužel na to budou potřebovat několik týdnů, než se střetnou s tatarskými šiky!“
„A Jeho velkovévodská Výsost, bratr Vašeho Veličenstva, je v této chvíli zcela odříznut v Irkutské gubernii a nemá již. přímé spojení s Moskvou?“
„Bohužel.“
„Ale z posledních depeší ví, jaká opatření Vaše Veličenstvo učinilo a jakou pomoc může očekávat ze sousedních gubernií?“
„To sice ví, ovšem netuší, že Ivan Ogarev je nejen buřič, nýbrž i zrádce, a jeho zavilý osobní nepřítel. Nejhorší je, že Velkovévoda Ogareva nezná, ten má totiž v úmyslu dostat se do Irkutska pod falešným jménem nabídnout své služby,velkovévodovi. Pak, až si získá jeho důvěru a Tataři obklíčí Irkutsk, vydá jim město a zároveň i mého bratra,

jemuž hrozí tedy bezprostřední nebezpečí smrti. Tohle vím já, ale ne bratr. A ten se to musí dovědět!“
„Čili, Sire, inteligentní, odvážný kurýr…“
„Právě na něj čekám.“
„Ale ať si pospíší,“ dodal šéf policie, „věřte mi Sire, Sibiř nemá ke vzpouře daleko!“
„Chceš říci, že by vyhnanci táhli zajedno s vetřelci?“ pobouřeně zvolal car, kterého tato urážka nesmírně rozčilila.“
„Ať mi Vaše Veličenstvo promine…!“ začal koktat policejní šéf i ta slova mu skutečně vnukl jeho nedůvěřivý duch.
„Věřím, že vyhnanec zůstane vlastencem,“ pokračoval car.
„Ale v Sibiři jsou kromě politických vyhnanců i jiní odsouzenci…“
„Ovšem, zločinci! A ty ti, generále klidně přepustím. Jsou to vyvrhelové lidské společnosti, nemají žádnou vlast. Jenže povstání, či spíše invaze není namířena proti vládci, nýbrž proti Rusku, proti zemi, kterou vyhnanci chtějí ještě jednou spatřit, a také ji skutečně zas uvidí! Ne, ne, Rus se nikdy nespojí s Tatarem, aby třeba jen na jedinou hodinu oslabil moc Moskvy!“
Car zcela oprávněně věřil ve vlastenectví mužů, které jeho politika nyní na určitou dobu, držela ve vyhnanství. Skutečná velkodušnost, značné úlevy, jež zavedl při provádění kdysi tak strašlivých nařízení, dávaly mu jistou záruku, že se nezklame. Ale ani přes tuto důležitou okolnost se nesmělo zapomínat, že situace je velice vážná, neboť hrozilo nebezpečí, že se velká část kirgizského obyvatelstva připojí k povstalcům.
Kirgizové se dělí na tři skupiny, velkou, malou a prostřední, a je jich dohromady asi 400 000 „stanů“, to jest na dva milióny duší. Některé, kmeny jsou svobodné, nezávislé a jiné uznávají svrchovanost buď Ruska, nebo chanátu Chívského, Kokandského či Bucharského, čili nejobávanějších tatarských náčelníků v Turkestánu. Nejbohatší prostřední skupina má zároveň největší význam, protože její tábořiště se rozkládají po celém území mezi tokem řeky Sarysu, Irtyšem, horním Išimem a jezerem Hadisang a Aksakal. Velká skupina se zdržuje v oblasti na východ odtud a sahá až ke gubernii Omské a Tobolské. Kdyby se tedy toto kirgizské obyvatelstvo vzbouřilo a zaplavilo asijské Rusko, znamenalo by to především rozdělení Sibiře na východ od Jeniseje. Nutno ovšem říci, že Kirgizové se moc nevyznají ve válčení a specializují se spíše na noční loupežné přepady karavan než na řádný boj. Jak to pravil pan Levšin, „pevně sevřená fronta nebo prapor dobré pěchoty odolá desetkrát většímu množství kirgizů a jediné dělo jich dovede zničit strašlivé množství“.
„Ano, Jenže k tomu je zapotřebí, aby se tento prapor dobré pěchoty dostal na území, kde vypuklo povstání, a aby se děla přemístila z ruských gubernií o nějakých 2000 až 3000 verst. Kromě přímé cesty z Jekatěrinburgu do Irkutska tam však jsou hojné bažinaté stepi a po nich se moc pohodlně necestuje, a tak bude jistě trvat několik týdnů, než budou ruské oddíly schopny odrazit tatarské hordy.
Vojenské středisko západní Sibiře - Omsk - má za úkol držet na uzdě kirgizské obyvatelstvo. Tito kočovníci už několikrát překročili hranici a v ministerstvu války se zcela oprávněně domnívali, že Omsku již hrozí bezprostřední nebezpečí. Řada kozáckých oddílů pravidelně rozestavených z Omska až do Semipalatinska je už jistě někde přerušena. A k tomu se ještě druží obava, aby „velcí sultánové“, kteří vládnou v kirgizských okresech dobrovolně nebo nedobrovolně neuznali nadvládu Tatarů, kteří jsou mohamedáni jako oni.
Tataři ohrožující ruskou říši patří k plemenu kavkazskému a sídlí především v Turkestánu, rozděleném na několik států, jimž vládnou chánové (proto se nazývají chanáty). K nejdůležitějším patří Bucharský, Chívský, Kokandský a Kunduzský.
Nejobávanější, Bucharský, má skoro 10 000 čtverečních mil, asi dva a půl miliónu obyvatel, šedesátitisícovou pěší armádu, jež může být v době války až ztrojnásobena, a třicet tisíc jezdců. V bohaté zemi se vzkvétajícím zemědělstvím i chovem dobytka a s velikým nerostným bohatstvím je devatenáct důležitých měst, především starobylá Buchara, středisko muslimské vzdělanosti a jedno z nejslavnějších středoasijských sídel, a Samarkand s hrobem Tamerlánovým. V oné době zde vládl ctižádostivý a divoký chán Féofar.
Spolu s chány kokandským a kunduzským, dvěma známými loupeživými nájezdníky, a s několika náčelníky středoasijských hord postavil se do čela invaze, jejíž duší byl Ivan Ogarev. Tento zrádce, poháněný nesmyslnou ctižádostivostí i nenávistí, ve své pošetilosti věřil, že se mu podaří ohrozit moskevskou říši! Na jeho podnět emír - to je titul bucharských chánů - vyslal, své hordy za ruskou hranici. Zaplavily Semipalatinskou gubernii a skupinky kozáků před nimi musely ustoupit. Tataři pronikli až za jezero Balchašské a vzali s sebou kirgizské kmeny. Loupili, ničili, odváděli ty, kteří se podrobili, chytali ty, kteří se vzpírali, a tak postupovali s nestoudnou drzostí od města k městu, následováni suitou svého vládce, totiž jeho ženami a otroky.
Kde v tomto okamžiku asi jsou? Kam až pronikli a kam až musely ruské sbory v Sibiři ustoupit? To nikdo neví. Spojení je přerušeno. Přeřezali dráty mezi Kolyvanem a Tomskem, jen zvědové tatarské armády, anebo je emír už v Jenisejské gubernii? Je celá dolní západní Sibiř v ohni? Šíří se povstání dále na východ? To nikdo nemůže říci. Jediná síla, kterou nezarazily mrazy ani horka a která postupovala rychlostí, blesku, elektrický proud, už neputuje stepí a car nemůže upozornit velkovévodu sevřeného v Irkutsku na nebezpečí, které mu hrozí ze strany Ivana Ogareva.
Jen kurýr je schopen nahradit přerušené spojení.
Ovšem aby urazil 5 200 verst (5548 kilometrů), které dělí Moskvu od Irkutska, na to potřebuje čas. Musí mít téměř, nadlidskou odvahu, musí být inteligentní, aby pronikl řadami vetřelců. Ale s dobrou hlavou a se statečným srdcem se člověk dostane daleko!
Jenže najdu takovou hlavu a takové srdce? říkal si car.

## III. MICHAL STROGOV

Dveře carovy pracovny se zakrátko otevřely a dveřník ohlásil generála Kisova.

„Co je s kurýrem?“ živě se zeptal car.
„Je zde, Sire,“ odpověděl generál.
„Našel jsi člověka, kterého potřebujeme?“
„Myslím, že se za něj mohu Vašemu Veličenstvu zaručit.“
„Slouží v paláci? Znáš ho?“
„Znám ho osobně a již několikrát úspěšně splnil různá těžká poslání.“
„V cizině?“
„I v Sibiři.“
„Odkud pochází?“
„Z Omska. Je to Sibiřan.“
„Je rozvážný, inteligentní a má kuráž?“
„Ano, Sire, má vše, co je potřeba k tomu, aby úspěšně pořídil tam, kde by druzí možná ztroskotali.“
„Jak je starý?“
„Třicet roků.“
„A je zdravý, statný?“
„Sire, dovede snést i tu nejhorší zimu i hlad, žízeň i námahu.“
„Má tedy železné zdraví?“
„Ano, Sire.“
„A srdce…?“
„Srdce má ze zlata.“
„Jak se jmenuje?“
„Michal Strogov.“
„Je připraven k odjezdu?“
„Čeká ve strážnici na rozkazy vašeho Veličenstva.“
„Tak ho zavolej,“ řekl na to car.
Za okamžik vstoupil kurýr. Michal Strogov do carovy pracovny.
Byl to hezký muž vysoké, statné postavy, široký v ramenou, podle tváře zřejmě kavkazského původu; husté vlnité vlasy lemovaly bledý obličej, pod výrazným, lehce srostlým obočím zářily tmavomodré oči a nad pravidelnými ústy byl nápadný silný nos.
Měl na sobě elegantní vojenský stejnokroj, podobný uniformě důstojníků jízdních myslivců při válečném tažení, holínky s ostruhami, polopřiléhavé kalhoty a kožich, na hrudi mu zářil kříž a několik medailí.
Michal Strogov byl důstojníkem zvláštního sboru carských kurýrů. To vyzařovalo z celého jeho postoje, z jeho tváře, z jeho osobnosti, a car okamžitě poznal, že má před sebou skutečného muže činu.
Opravdu, jen on může zdolat všechny překážky a nejrůznější nebezpečí a dostat se až do Irkutska.
Nesmírně mu při tom pomůže, že dokonale zná kraj, kterým musí projet, a že se domluví v jednotlivých nářečích, protože je sám rodem Sibiřan.
Jeho otec, starý Petr Strogov, jenž zemřel před deseti lety, bydlel v městě Omsku a jeho matka, Maria Strogovová tam žije posud. Malý Michal vyrůstal uprostřed divokých omských a tobolských stepí. Otec, známý sibiřský lovec, v zimě v létě, za velkých veder. stejně jako za tuhých zim, kdy teplota klesá na 50° pod nulou, prodíral se modřínovými a březovými háji i smrkovými lesy a pokládal pasti, číhal s puškou na malou zvěř a s nožem na vysokou - to jest na sibiřské medvědy, obávaná divoká zvířata, stejně velká jako jejich bratři v ledových mořích. Petr Strogov jich zabil na čtyřicet… a při tom neutržil ani jedinou jizvu. V jedenácti letech už doprovázel otce na lov Michal a nosil mu rozsochu a tak pomáhal starému Strogovovi, ozbrojenému pouze nožem. Ve čtrnácti letech Michal zabil zcela sám prvního medvěda, ale co víc, ještě mu stáhl kůži a nesl ji několik verst domů, to nejlépe dokazuje, jakou měl chlapec sílu.
Zkušenosti z mládí mu v mužném věku prospěly, snesl dobře zimu i horko, žízeň i útrapy. Byl jako Jakutové ze severu, člověk se železným zdravím. Vydržel den a noc nejíst, deset nocí nespat nebo se schovat v širé stepi, kde by jiní prokřehli na kost. Měl neobyčejně vyvinutý orientační smysl, hodný Indiána stopaře; našel cestu i uprostřed bílé pustiny, když mlha zastírala obzor, nebo ve vysokých zeměpisných šířkách, kde polární noc trvá dlouho a kde by druzí byli ztraceni. Znal všechna otcova tajemství, řídil se téměř nepostřehnutelnými znameními, pohybem ledových jehliček, polohou drobných větviček, zábleskem světla na obzoru, chomáčky trávy v lese, neurčitými zvuky, vzdálenými výbuchy, tahem ptáků v zamlženém ovzduší, tisíci drobnostmi, jež mají význam pro toho, kdo si jich všimne. Měl skutečně železné zdraví, jak to řekl generál Kisov, a k tomu ještě zlaté srdce.
Velice miloval matku, starou Marfu, která se nechtěla přestěhovat z Omska na březích Irtyše, kde se svým mužem prožila tolik let. Syn ji tedy opustil s těžkým srdcem, ale jakmile mohl, přijížděl za ni.
Ve dvaceti letech Michal Strogov vstoupil do carských služeb, do sboru kurýrů. Mladý, odvážný, chytrý, dobře se chovající Sibiřan se nejprve vyznamenal při nebezpečné cestě na Kavkaz, kde několik Šamylových, následovníků podněcovalo k bouřím, a pak při důležitém poslání do Petropavlovska na Kamčatce. Projevil neobyčejnou chladnokrevnost, opatrnost i odvahu, a tak si ho jeho představení záhy povšimli a udělal brzo kariéru.
Zaslouženou dovolenou trávil u stařičké matky, i když to k ní měl daleko, tisíce verst, a v zimě nebyly cesty dobře sjízdné. V poslední době však byl hodně zaměstnán na jihu, a tak se už tři roky nedostal k staré Marfě. Tři roky, které mu připadaly jako tři století! Ale za několik dní nastoupí řádnou dovolenou, a proto se pomalu připravoval na cestu domů. Jenže netušil ani v nejmenším, co od něho vládce očekává.
Car nepromluvil jediné slovo, ale důkladně, pronikavým pohledem si měřil nepohnutě stojícího Strogova. Pak bezpochyby spokojen s výsledkem obrátil se k psacímu stolu, pokynul policejnímu šéfovi, aby se posadil, a tiše mu

nadiktoval krátký, jen několikařádkový dopis.
Poté Car dopis pozorně přečetl a podepsal, připsav před své jméno ???? ?? ????? (Tak budiž, což je korunovační přísaha ruských vládců), vložil list do obálky a zapečetil pečetí s carským znakem. Vstal a vyzval Michala Strogova aby přistoupil blíž, znovu se mu upřeně zahleděl do očí a pak se stručně zeptal: „Jak se jmenuješ?“
„Michal Strogov, Sire.“
„Jakou máš hodnost?“
„Kapitána ve sboru carských kurýrů.“
„Znáš Sibiř?“
„Pocházím odtamtud.“
„Kde ses narodil?“
„V Omsku.“
„Máš tam příbuzné?“
„Ano, Sire.“
„A koho?“
„Starou matku.“
Car se na okamžik odmlčel, pak ukázal na dopis, který držel v ruce:
„Tento dopis máš, Michale Strogove, odevzdat do rukou velkovévody a nikoho jiného.“
„Odevzdám jej, Sire.“
„Velkovévoda je v Irkutsku.“
„Pojedu tedy do Irkutska.“
„Ale musíš projet oblastmi, kam vpadli Tataři, a ti se budou chtít dopisu zmocnit.“
„Nevydám jej a projedu, Sire.“
„Dej si hlavně pozor na zrádce Ivana Ogareva, s nímž se možná cestou setkáš.“
„Dám, Sire.“
„Pojedeš přes Omsk?“
„Je to na cestě, Sire.“
„Kdybys navštívil matku, mohli by tě poznat; nesmíš za ní.“
„Nepůjdu za ní tedy.“
„Přísahej mi, že tě nic nedonutí přiznat, kdo jsi a kam míříš!“
„Přísahám, Sire.“
„Michale Strogove,“ pokračoval car, podávaje mladému kurýru psaní, „vezmi tento dopis, na němž závisí blaho celé Sibiře a možná i život mého bratra velkovévody.“
„Odevzdám jej Jeho výsosti velkovévodovi.“
„Tedy doufáš, že se tam přes všechno dostaneš?“
„Buď se tam dostanu, nebo mě zabijí.“
„Já však potřebuji, abys žil!“
„Dostanu se tam živ!“ odpověděl Michal Strogov.
Cara zřejmě prosté ujištění kurýrovo uspokojilo,
„Jeď, Michale Strogove, ve jménu božím, ve jménu Ruska, pro blaho mého bratra i mé!“
Michal Strogov vojensky pozdravil a vyšel z carovy pracovny a za několik okamžiků i z Nového paláce.
„Myslím, že jsi měl při výběru šťastnou ruku, generále,“ prohodil car.
„Také doufám, Sire,“ odvětil generál Kisov, a věřte, Veličenstvo, ujišťuji vás, že Michal Strogov učiní vše, co bude v jeho silách.“
„Je to pravý muž,“ dodal car.

## IV. Z MOSKVY DO NIŽNÍHO NOVGORODU

Vzdálenost, kterou měl Michal Strogov urazit mezi Moskvou a Irkutskem, měřila 5200 verst, čili 5548 kilometrů. Když ještě mezi Uralem a východní sibiřskou hranicí neexistovalo telegrafické spojení, vozili poštu kurýři, nejrychlejší z nich potřebovali na cestu z Moskvy do Irkutska osmnáct dní. Ale to se jim podařilo jen výjimečně, skoro pravidelně trvala ta cesta napříč asijským Ruskem čtyři až pět týdnů, ačkoliv carovi poslové měli k dispozici všechny dopravní prostředky.
Michal Strogov by byl raději cestoval v zimě, kdy se dá všude jet saněmi. Potíže s dopravními prostředky jsou pak totiž na zasněžených pláních minimální a také přes řeky se po pevném ledě saně dostanou snadno a rychle. Někdy je sice hustá mlha, velká zima, hrozí sněhové vánice, objevují se i vlci, hnaní hladem, ale lepší se bojuje s přírodou než s tatarskými vetřelci. Tataři by se jistě zdržovali v městech a Michal Strogov by se mnohem snadněji dostal na místo určení. Jenže neměl na vybranou mezi počasím a dobou. Musí vyrazit hned.
Snažil se tedy co nejlépe připravit. Především nepocestuje, jako běžný carův kurýr. Naopak, nikdo nesmí ani tušit, co je účelem jeho cesty. V zemi, kam vpadli vetřelci“ se to hemží špehy. Kdyby jej poznali, bylo by jeho poslání prozrazeno…
A tak mu generál Kisov kromě značné částky peněz, jež měla Strogovovi usnadnit cestování, nedal žádný písemný doklad s doložkou „ve službě cara“, zaklínadlo, které otvíralo všechny dveře. Dostal pouze cestovní listinu; zněla na jméno Mikuláše Korpanova, obchodníka bydlícího v Itkutsku, opravňovala nositele dát se v případě potřeby doprovázet jednou či více osobami a kromě toho platila i v případě, že moskevská vláda zakáže všem ostatním občanům opustit Rusko.

Bylo to vlastně povolení použít poštovních koní, ale Michal Strogov se jím měl vykazovat jen tam, kde nemůže vzbudit žádné podezření, čili pouze na ruském území. Z toho vyplývalo, že až pojede guberniemi, kde se obyvatelstvo vzbouřilo, nemůže na poštovních přepřažních stanicích přednostně dostat koně ani zabrat dopravní prostředky pro svou osobní potřebu. Nesmí zapomínat, že už není kurýr, ale prostý kupec Mikuláš Korpanov, cestující z Moskvy do Irkutska, a jako takový je vystaven všem radostem a strastem cestování.
Jeho úkolem je dostat se co nejrychleji a nepozorovaně na místo určení.
Před třiceti lety měl bohatý cestující na cestu po Sibiři alespoň dvě stě jízdních kozáků, dvě stě pěšáků, pětadvacet baškirských jezdců, tři sta velbloudů, čtyři sta koní,pětadvacet vozů, dva přenosné čluny a dvě děla. Michal Strogov pojede vozem nebo na koni, a bude-li to nezbytné, půjde pěšky. Prvních 1400 verst (1493 km) mezi Moskvou a ruskou hranicí zdolá celkem snadno. Železnice, poštovní vozy, parníky i koně na přepřažních stanicích jsou k dispozici každému, a tedy i carovu kurýru.
A tak se ráno 16. července Michal Strogov v rubašce, v širokých kalhotách a ve vysokých botách, s cestovním vakem na zádech vypravil na nádraží, aby nasedl do prvního vlaku, který pojede jeho směrem. Nebyl ani ozbrojen, alespoň zjevně ne, ale pod opaskem měl schovaný revolver a v kapse dlouhý tesák, něco mezi nožem a jataganem, s nímž sibiřský lovec dovede vykuchat medvěda, aniž poškodí vzácnou kožešinu.
Vlak, do něhož Michal Strogov nastoupil, jel až do Nižního Novgorodu. Tam v té době končila železniční trať spojující Moskvu s Petrohradem. Měřila asi 400 verst (426 km) a vlak ji měl urazit za deset hodin. V Nižním Novgorodu se Strogov podle situace rozhodne buď pro cestu po souši, nebo parníkem po Volze, aby se co nejrychleji dostal k Uralu.
Uvelebil se tedy ve svém koutě jako řádný měšťan, jenž se příliš nevzrušuje a snaží se ukrátit si cestu spánkem. Poněvadž však nebyl v kupé sám, spal jen tak na půl oka a poslouchal s napjatýma ušima.
A vskutku, zpráva o povstání kirgizských hord a o tatarském vpádu už pomalu pronikala na veřejnost. Jeho spolucestující o tom hovořili, i když s jistou opatrností. Byli to - jako vůbec většina lidí v tomto vlaku - obchodníci a mířili na slavný trh v Nižním Novgorodu; velice promíchaná společnost, židé, Turci, kozáci, Rusové, Gruzínci, Kalmyci i jiní, ale skoro všichni mluvili rusky. A tak se přemílaly události za Uralem ze všech stran; obchodníci se obávali, aby ruská vláda nevyhlásila v guberniích při hranici nějaká opatření, čímž by jistě utrpěl obchod.
Nutno říci, že tito sobci soudili o válce, to jest o potlačení vzbouření, jen z hlediska svých vlastních ohrožených zájmů. Přítomnost i obyčejného vojáka v uniformě by jistě byla svázala těmto kupcům jazyky. Ale Strogov si dal dobrý pozor, aby se neprozradil, a pozorně naslouchal.
„Tvrdí se, že cena karavanního čaje stoupá," pravil Peršan v čepici podšité astrachánem a v hnědém obleku se širokými záhyby.
„Copak čaj, malá starost, že by jeho cena klesla," poznamenal starý žid mrzutě. „Ten, co bude na trhu v Nižním Novgorodu, se snadno prodá na západ, ale horší to bude s bucharskými koberci!"
„Jakže, vy čekáte zásilku z Buchary?" optal se ho Peršan.
„Ne, ze Samarkandu, ale to je ještě blíž! Počítejte s dodávkami ze země, kde se vzbouřili chánové od Chívy až po čínskou hranici!"
„No, víte," odvětil Peršan, „jestli nedorazí koberce, tak zrádci podle mého taky ne!"
„A co výdělek, izraelský Hospodine," zvolal židáček, „výdělek není nic?"
„Máte pravdu," pronesl jiný cestující, „zboží ze Střední Asie bude asi brzo chybět na trzích, ať to budou samarkandské koberce, vlna, lůj anebo šály z Orientu."
„Ale dejte si pozor, tatíčku," zažertoval jeden z Rusů, nebo si ty šály strašně zamažete, když je promícháte s lojem!"
„Copak vám se to směje!" kysele odvětil obchodník, kterému nebyly podobné posměšky moc po chuti.
„A myslíte si, že na tom něco změníte, když si budete, rvát vlasy a sypat se popelem? Vůbec ne, na situaci ani na osudu zboží!"
„Je vidět, že nejste obchodník," poznamenal malý žid. „To nejsem, namouduši, ctihodný potomku Abraháma! Neprodávám ani chmel, ani prachové peří, ani med, vosk, konopné semeno, nasolené maso, ani kaviár, dříví, vlnu, stuhy, konopí, len, marokánské kůže nebo kožešiny!"
„Ale kupujete je?" vskočil mu do řeči Peršan.
„Co nejméně, a ještě jen pro svou osobní potřebu," odvětil Rus a zamrkal.
„To je veselá kopa!" řekl žid Peršanovi.
„Anebo je to špeh," poznamenal na to tiše jeho společník. „Měli bychom si dát pozor a mluvit jen o tom, co je nutně… Policie se v takových dobách s nikým nemazlí a člověk nikdy neví, s kým cestuje!"
V druhém koutě se hovořilo méně o zboží, ale více o vpádu Tatarů a jeho nepříjemných důsledcích.
„Koně na Sibiři budou zrekvírováni," tvrdil jeden cestující, „a spojení mezi jednotlivými guberniemi Střední Asie bude čím dál horší."
„A myslíte, že Kirgizové ze střední skupiny určitě potáhnou za jeden provaz s Tatary?" optal se ho soused.
„Říká se," odpověděl tázaný tiše, „ale kdopak vám může v tomto státě tvrdit, že zná plnou pravdu."
„Slyšel jsem, že se na hranicích shromažďují vojenské sbory. Donští kozáci už jsou seskupeni podél Volhy a počítá se, že je pošlou proti vzbouřeným Kirgizům."
„Není jisté, zda Kirgizové postoupili podle toku Irtyše směrem k Irkutsku," odpověděl soused. „Včera jsem chtěl poslat telegram do Krasnojarska, a už mi ho nevzali. Bojím se, aby zakrátko tatarské šiky neoddělily celou východní Sibiř!"
Jako v tomto oddělení točil se hovor ve všech vagónech kolem stejného tématu. Někde by si však bedlivý pozorovatel povšiml obzvláštní opatrnosti v poznámkách, které mezi sebou vyměňovali cestující. I když už se pustili do přemílání událostí, neodvažovali se předvídat záměry moskevské vlády ani je schvalovat.
Toho si také všiml jeden z cestujících ve vagóně na začátku vlaku. Tento cizinec měl oči na stopkách a kladl svým

sousedům nejrůznější otázky, ovšem dostával na ně jen velmi vyhýbavé odpovědi. Každou chvíli se vykláněl z okénka, které k velké nelibosti ostatních spustil až dolů, a neztrácel ze zřetele jediný bod na obzoru vpravo. Vyptával se na jména vesniček, na jejich obchod, průmysl, počet obyvatel, průměrnou úmrtnost podle pohlaví a tak dále, a to vše si poznamenával do notesu nabitého již poznámkami. Byl to dopisovatel Alcide Jolivet a kladl tolik bezvýznamných otázek doufaje, že z mnoha odpovědí se mu podaří vy těžit něco zajímavého pro „svou sestřenici". Jenže všichni ho samozřejmě považovali za špióna a neutrousili před ním jediné slovo o současných událostech.
A tak když Jolivet zjistil, že se o tatarském vpádu nic nedoví, zapsal si do notesu:
„Cestující vrcholně diskrétní. Velmi těžko lze s nimi hovořit o politice."
A zatímco si Alcide Jolivet dopodrobna zaznamenával své cestovní zážitky, jeho kolega, sedící v témž vlaku a cestující za týmž účelem, věnoval se pozorování v jiném kupé. Toho dne ráno se na moskevském nádraží nesetkali, a proto o sobě nevěděli. Jenže Harry Blount odjakživa mluvil málo, zato hodně naslouchal. a tak ve svých spolucestujících nevzbudil ani stín podezření jako Alcide Jolivet. A protože jej tedy nepovažovali za špeha a hovořili před ním zcela nenuceně, dopisovatel Daily Telegraphu viděl, jak velice zajímají události obchodníky mířící do. Nižního Novgorodu a v jakém směru je obchod se Střední Asií ohrožen.
Angličan si pak do svého notesu zcela oprávněně poznamenal:
„Cestující nesmírně rozrušení. Mluví jen o válce a do té míry svobodně, že to mezi Volhou a Vislou opravdu překvapuje!"
Čtenáři Daily Telegraphu budou - jak vidíme - informováni stejně dobře jako „sestřenice" Alcida Joliveta.
Harry Blount seděl na levé straně vlaku a viděl jen poměrně zvlněnou část krajiny; vůbec se nenamáhal podívat na druhou stranu, kde se táhla široká rovina, a zapsal si do poznámek s pravou britskou rozhodností:
„Hornatý kraj mezi Moskvou a Vladimirem."
Povstání se dosud nedostalo za sibiřskou hranici, ale v guberniích podle Volhy, které nemají daleko k oblastem kirgizským, rostlo nebezpečí, že sem proniknou nějaké vlivy. Navíc se policii ještě nepodařilo najít stopu Ivana Ogareva. Dostal se ten zrádce k Féofaru chánovi, anebo se snaží povzbuzovat ke vzpouře v gubernii Nižněnovgorodské, teď plné nejrůznějších národností? Nemá snad mezi těmito Peršany, Armény, Kalmyky, kteří se sem v proudech sjíždějí na známý trh, své důvěrníky? I tyto domněnky byly oprávněné, zejména v zemi, jako bylo Rusko. Tak rozlehlá říše nemůže být jednolitým celkem jako státy západní Evropy. Mezi jednotlivými národy jistě existují různé rozpory… mluví se tu tolika různými jazyky… V tak velikém státě se dá skutečně stěží udržet jednota.
Proto se na každé stanici, kde vlak zastavoval, objevovali policejní inspektoři a velmi důkladně prohlíželi všechny cestující: měli nalézt Ivana Ogareva. Vláda se totiž domnívala, že zrádce doposud nepřekročil hranice evropského Ruska. Vypadal-li některý cestující podezřele, musel jít na výslech na policejní strážnici a vlak mu zatím ujel.
Několikaminutová zastávka ve Vladimíru stačila dopisovateli Daily Telegraphu, aby získal zcela vyčerpávající obraz tohoto starého hlavního města Ruska. Tady nastoupili do vlaku noví cestující a mezi nimi se u dveří Strogovova kupé objevila štíhlá, vysoká mladá dívka.
Proti carovu kurýru bylo jedno místo volné. Dívka tam usedla, vedle sebe si položila malý červený kožený cestovní vak, což bylo zřejmě její jediné zavazadlo, a ani nepohlédla na své spolucestující.
Zato Michal si ji pozorně prohlížel. Protože seděla proti směru jízdy, nabídl jí dokonce své místo, a ona mu s lehkou úklonou poděkovala. Dívce mohlo být tak šestnáct nebo sedmnáct let; zpod šátku se jí v bohatých prstencích draly ven husté zlaté vlasy. Měla nesmírně dobré hnědé oči, rovný nos, trochu hubené bledé tváře a jemně kreslená ústa, prostě byla čistý slovanský typ.
Z jejích rysů se dalo, soudit, že už zažila nějaké utrpení, ale že dovede bojovat a zdolávat životní překážky.
Takový dojem aspoň vzbudila na první pohled v Michalu Strogovovi. Jeho, energického muže, zcela zaujaly rysy její tváře, a i když si dával pozor, aby svým vytrvalým pohledem sousedku neobtěžoval, přece jen ji stále pozoroval.
Měla čisté, velmi jednoduché šaty a dlouhý tmavý kožíšek bez rukávů; šaty zdobené několika nenápadnými výšivkami jí sahaly až na paty. Malé nožky vězely v kožených vysokých střevících se silnými podrážkami, jakoby úmyslně vybraných na dlouhou cestu.
Michalu Strogovovi se zdálo, že šaty připomínají ušitím trochu lotyšský kroj a usoudil, že jeho sousedka asi pochází z některé pobaltské gubernie.
Ale kam jede tahle dívka, která by ve svém věku potřebovala otcovu nebo matčinu péči anebo bratrovu ochranu? Urazila už tu dlouhou cestu z domova? Míří jen do Nižního Novgorodu, anebo je cíl její cesty za východní hranicí? Bude tam na ni při příjezdu vlaku čekat nějaký příbuzný nebo přítel? Anebo bude v městě stejně osamělá jako v tomto kupé, kde se o ni nikdo nestará? I to je možné, ba pravděpodobné… Z jejího chování vyplývá, že. je zvyklá žít osamoceně. Již to, jak vstoupila do vagónu,: jak se klidně posadila a jak se snažila, aby nikomu nepřekážela, svědčí o tom, že spoléhá jen sama na sebe.
Michal Strogov ji se zájmem pozoroval, ale protože Sám byl uzavřené povahy, nesnažil se .navázat s ní rozhovor, ačkoliv do příjezdu vlaku do Nižního Novgorodu uplyne ještě hezkých pár hodin. Jen jedinkrát, když dívčin soused - ten obchodník, jenž tak neopatrně míchal lůj se šálami - usnul a ohrožoval dívku svou těžkou hlavou, Strogov rázně muže probudil a dal mu na srozuměnou, že se má lépe chovat.
Obchodník, od přírody dost hrubý, sice zabručel něco o „lidech, kteří se pletou do věcí, po nichž jim nic není", ale Michalův přísný pohled nesnesl, obrátil se na druhou stranu a zbavil dívku nepohodlného sousedství. Ta pak mladému muži vděčným pohledem poděkovala.
Při jedné příležitosti si Strogov svou představu o dívčině charakteru ještě doplnil. Asi dvanáct verst před Nižním Novgorodem v jedné prudké zatáčce sebou vlak najednou silně trhl a sjel na násep.
Někteří cestující upadli, ozvaly se výkřiky a ve vozech nastal zmatek. Ještě než se vlak zastavil, dvířka vozů se otvírala

a vyděšení pasažéři se snažili opustit vozy a zachránit se na kolejích. Michal Strogov pomyslil nejprve na svou sousedku, ale zatímco se jejich spolucestující s křikem drali ven, dívka zůstala klidně sedět na svém místě a sotva v tváři trochu pobledla.
Vyčkávala, Michal Strogov též.
Neučinila jediný pokus, aby vystoupila z vagónu. Strogov se také nepohnul.
Oba dva zůstali trpělivě sedět.
To je ale energická osoba! pomyslil si Michal.
Zatím nebezpečí zcela pominulo. Otřes způsobil rozpojení zavazadlového vagónu, ale chybělo jen maličko, aby se celý vykolejený vlak převrhl z náspu do bažiny. Teprve po hodině byla kolej uvolněna, vlak se vydal na další cestu a v půl deváté večer dojel na nádraží v Nižním Novgorodu.
Ještě než mohl někdo vystoupit, vtrhli do kupé policejní inspektoři a začali prohlížet cestující. Michal Strogov ukázal cestovní listinu a neměl tedy žádné potíže. Ani ostatní cestující nevzbudili naštěstí podezření. Dívka vytáhla zvláštní propustku s razítkem a inspektor si ji pozorně pročetl. Pak si děvče bedlivě prohlédl a řekl:
„Ty jsi z Rigy?“
„Ano,“ odpověděla dívka.
„Jedeš do Irkutska?“
„Ano.“
„Kudy?“
„Přes Perm.“
„Dobrá, ale dej si orazítkovat propustku na policii v Nižním Novgorodu.“
Dívka se uklonila na znamení souhlasu.
Strogova ty otázky a odpovědi překvapily a pocítil s dívkou soucit. Jakže, tohle samotinké stvoření se vydává na cestu do daleké Sibiře v době, kdy je země zaplavena vetřelci a kraje se bouří? Jakpak tam dorazí? Co se s ní stane?…
Po skončené prohlídce se dvířka vagónu otevřela, a než si to Michal Strogov uvědomil, mladá Lotyška vystoupila a zmizela v davu na nástupišti.

## V. VÝNOS S DVĚMA ČLÁNKY

Nižnij Novgorod leží na soutoku Volhy a Oky a je hlavním městem stejnojmenné gubernie. Tam měl Michal Strogov vystoupit z vlaku, který ostatně v této době ani dál nejel. Pak už budou dopravní prostředky pomalejší a méně jisté.
V normálních dobách míval Nižnij Novgorod asi třicet až pětatřicet tisíc obyvatel, ale teď tu bylo na tři sta tisíc lidí. Způsobil to onen slavný trh, který se tu pořádá plné tři týdny.
Město, jindy dost pochmurné, kypělo životem. Obchodníci nejrůznějších ras z Evropy i Asie se tu bratřili při obchodních transakcích.
Ačkoliv Strogov opouštěl nádraží v dost pozdní hodinu, bylo v obou částech města, oddělených tokem Volhy, ještě všude živo.
Nejprve si chtěl zjistit přesný odjezd parníku, a proto zamířil ke kancelářím společnosti, jejíž lodi obstarávají dopravu mezi Nižním Novgorodem a Permem.
Tam se ke své velké nelibosti dověděl, že Kavkaz - tak se jmenoval onen parník - odjíždí do Permu až druhý den v poledne. Musí tedy čekat přes patnáct hodin! To je pro člověka, který pospíchá, k zlosti, ale nedalo se nic dělat, musil se s tím smířit. Ostatně za tehdejších okolností žádný vůz, tělega nebo tarantas, krytý poštovní kočár nebo poštovní bryčka ani kůň by jej rychleji do Permu nebo do Kazaně nedopravili. Čili bylo lepší počkat na parník - dopravní prostředek mnohem rychlejší než ostatní.
A tak se Michal Strogov procházel po městě a hledal s klidem nějaký hostinec, kde by přespal. Kdyby byl nepocítil hlad, byl by asi bloumal novgorodskými ulicemi až do rána, ale teď se chtěl navečeřet. A v hostinci U města Cařihradu našel obojí - jídlo i nocleh.
Hospodský mu nabídl dost slušný pokoj, skromně zařízený několika kusy nábytků, a hned mu předložil pečenou kachnu s pikantní nádivkou a hustou smetanovou omáčkou, ječný chléb, kyselé mléko, skořicový cukr a hrnec kvasu, což je druh běžného ruského piva. Michal to vše ani nesnědl a už byl syt.
Po večeři se vydal na další procházku městem. Davy se zatím rozptýlily, ulice pomalu pustly…
Pročpak se vlastně Strogov neodebral rovnou na lože po ránu stráveném ve vlaku? Myslet přece jen na mladou Lotyšku? Přiznejme, že ano. Bál se, aby se někde v tomhle hlomozném městě neztratila, aby ji někdo neohrožoval. Doufal tedy, že ji potká a bude ji moci ochránit?
Sama samotinká uprostřed těchhle kočovníků, říkal si. A přitom tohle zde není nic proti tomu, co ji čeká v budoucnosti. Sibiř! Irkutsk! To, oč se já pokouším ve jménu Ruska a cara, chce ona podniknout… pro koho…? Ano, pro koho? Má povolení překročit hranice! Ale kraje dál se, vzbouřily! Ve stepích řádí tatarské bandy!…
Strogov se občas při přemýšlení zastavil.
Bezpochyby ten nápad s cestou měla, ještě než došlo k povstání. Možná že ani neví! co se tam děje!… Ale kdež, ti obchodníci přece před ní vykládali o zmatcích, které vládnou na Sibiři… a ona se netvářila nijak překvapeně… Ani se na nic neptala… To tedy znamená, že o tom ví, a přece tam jede!… Chudák děvče!… Ale pak musí mít k cestě opravdu nějaký vážný důvod! I když je odvážná, a to určitě je, její síly nestačí na takovou cestu, a to nemluvím o nebezpečích a překážkách!… Ne, ne, ona přece nevydrží tak únavnou cestu! Nikdy se nedostane až do Irkutska!
Zatím Michal pořád nazdařbůh bloudil, ale protože se dokonale vyznal ve městě, nebude pro něj žádný problém najít cestu k hostinci.

Asi po hodinové procházce se posadil na lavici u velkého dřevěného domku, který stál uprostřed mnoha jiných na rozlehlém náměstí. Neseděl zde ani pět minut, když mu někdo silně poklepal rukou na rameno.
„Co tu děláš?“ ozval se hrubý hlas vysokého muže, jehož příchodu si Strogov ani nepovšiml.
„Odpočívám,“ odpověděl Strogov.
„Chceš snad prospat noc tady na lavici?“
„A kdyby,“ odvětil Strogov trochu příliš důrazně na prostého obchodníka, kterého měl představovat.
„Pojď blíž, ať na tebe vidím!“ řekl muž.
Tu si Strogov uvědomil, že má být především velice opatrný, instinktivně couvl a odvětil:
„Nač mě potřebuješ vidět?“
A jak tak muže pozoroval, zdálo se mu, že je to nějaký cikán, s nimiž se setkáváme na všech jarmarcích. Pak se pozorněji zahleděl do houstnoucího stínu a u chatrče rozeznal velký povoz, pohyblivé obydlí cikánů, jimiž se to na Rusi hemží. Zatím cikán postoupil dva tři kroky vpřed a chtěl se začít důkladněji vyptávat Strofová, tu se však otevřely dveře chatrče a vyšla žena. Sotva ji bylo vidět; napůl mongolským, napůl sibiřským nářečím zvolala drsně:
„Zase nějaký špión! Nech ho a pojď se najíst! Jídlo už je na stole!“
Strogov se chtě nechtě usmál přezdívce, kterou ho obdařila - jeho, který se tak obával špehů. A cikán odpověděl v témž nářečí, jenže zcela jiným tónem než žena:
„Máš pravdu, Sangarro! Ostatně zítra už budeme daleko!“
„Jak to zítra?“ ozvala se polohlasem žena s jistým překvapením v hlase.
„Ano, Sangarro,“ odvětil cikán, „protože sám tatíček nás posílá… kam chceme!“
Poté oba vstoupili do chatrče a pečlivě za sebou zavřeli dveře.
No dobrá, řekl si Strogov, záleží-li těm cikánům na tom, abych jim nerozuměl, když přede mnou mluví, doporučoval bych jim, aby užívali jiné řeči!
Jako pravý Sibiřan, který prožil celé své mládí ve stepi, Michal, jak jsme se již zmínili, rozuměl skoro všem nářečím, kterými se mluvilo od Tatarska až po Severní ledový oceán. Ovšem o přesný význam cikánových slov se již Michal dále nestaral.
Noc zatím značně pokročila, a proto se rozhodl, že se vrátí do hostince, aby si trochu odpočinul.
Druhého dne, 17. července, se probudil, když už byl bílý den.
Pět hodin, které ještě musí strávit v Nižním Novgorodu, mu připadaly jako celá věčnost. Co jen bude dělat, jak přečká dnešní dopoledne? Může jen bloumat ulicemi jako včera večer. Nasnídá se, sbalí si svůj vak, dá si na policii orazítkovat cestovní listinu a pak už může odcestovat. Protože nebyl zvyklý dlouho spát, vstal, oblékl se, pečlivě zasunul dopis s císařským znakem do kapsy v podšívce rubašky, přepásal se, zavřel vak a dal si jej na záda. Nehodlal se už vrátit do Města Cařihradu (naobědvá se někde na břehu Volhy u přístaviště), a tak vyrovnal účet a odešel z hostince.
Z opatrnosti se však nejdříve zašel znovu zeptat do kanceláře lodní společnosti, zda Kavkaz skutečně odjíždí v udanou hodinu. Tu mu poprvé napadlo, že půvabná mladá Lotyška, která chce jet přes Perm, pravděpodobně také použije Kavkazu, takže by mohli cestovat společně .
Rozlehlá horní část Nižního Novgorodu s tvrzí, připomínající moskevský Kreml, byla nyní dost opuštěná, protože se gubernátor přestěhoval. Zato v dolním městě bylo živo!
Michal Strogov přešel po pontonovém mostě hlídaném kozáky a dostal se na místo, kde včera večer narazil na cikánský tábor. Bylo to trochu stranou od části, kde se odbývá slavný trh. Na široké pláni za Volhou se tyčil zatímní palác generálního gubernátora - tam totiž sídlí po dobu veletrhu - a nesčetné, pravidelně rozmístěné domky ze dřeva. Ulice zde byly dost široké a snadno tudy mohly procházet i husté zástupy lidí.
Všude byl značný nával, neboť slunce stálo již vysoko nad obzorem. Rusové, Sibiřané, Němci. kozáci, Turkmeni, Peršané, Gruzínci, Řekové, Turci, Indové, Číňané, tato zvláštní směs Evropanů a Asiatů se bavila, povídala, sáhodlouze řečnila a obchodovala. Vše. co se prodává nebo kupuje, bylo shromážděno na náměstí. A také vše, co slouží při dopravě zboží, nosiči, koně, velbloudi, osli, lodi i bryčky. Daly se tu koupit kožešiny, drahé kameny, hedvábné látky, indický kašmír, turecké koberce, kavkazské zbraně, smyrenské nebo perské látky, tifliské krunýře, karavanní čaj, bronzové předměty z Evropy, švýcarské hodinky, lyonský samet a hedvábí, anglické bavlněné látky, různé součástky pro kočáry, ovoce, zelenina, uralské nerosty, malachit, lazurit, parfémy, léčivé byliny, březový dehet, provazy, rohovina, dýně, vodní melouny atd., zkrátka všechny možné produkty z Indie, Číny, Persie, od moře Kaspického i Černého, z Ameriky i z Evropy.
Vládl zde pohyb. stálé vzrušení, všude bylo plno lidí, domorodci z nejnižších vrstev se snažili na sebe názorně upozorňovat, ale cizinci nezůstávali v tomto ohledu za nimi pozadu. Obchodníkům ze Střední Asie sem doprava zboží přes ty nekonečné pláně trvala celý rok a své krámy nebo kanceláře spatří zase až za rok. Novgorodský veletrh je tak významný, že obchody zde uzavřené činí podle odhadu nejméně sto miliónů rublů. .
Na různá prostranství tohoto improvizovaného města se zase stáhli kejklíři všeho druhu: provazolezci a akrobati, ohlušující kolemjdoucí vřískáním orchestru i svým vyvoláváním, cikáni z hor předpovídající budoucnost, pak cikánští potomci starých Koptů, prozpěvující zajímavé zpěvy a tančící originální tance, herci potulných divadel, předvádějící Shakespearova dramata upravená tak, aby se líbila zdejším divákům, kteří na tu podívanou chodí ve velkém množství. Pak se tu po širokých ulicích procházeli medvědáři a svobodně ukazovali své čtyřnohé umělce, ze zvěřinců se ozýval ostrý křik zvířat, povzbuzovaných bičem nebo rozpálenou hůlkou krotitele, a konečně uprostřed velkého hlavního náměstí seděl na zemi, obklopen kruhem nadšených obdivovatelů, sbor povolžských námořníků a znázorňoval veslování pod taktovkou dirigenta, skutečného kormidelníka tohoto vysněného korábu.
Nad celým tím davem kroužili hejna ptáků vypuštěných z klecí. Podle zdejšího hezkého zvyku otvírali žalářníci za několik kopejek vrátka klecí a ptáčci po stovkách vylétali a radostně prozpěvovali.

Tak tedy vypadala planina po dobu trvání slavného novgorodského veletrhu.
Dodejme ještě, že tentokrát tu Francie s Anglií byly, zastoupeny dvěma nejznamenitějšími představiteli moderní civilizace, pány Harrym Blountem a Alcidem Jolivetem.
Oba dopisovatelé sem přišli, aby pro své čtenáře načerpali nějaké dojmy a lépe využili několika hodin, jež jim zbývaly do odjezdu, neboť i oni zamýšleli nalodit se na Kavkaz.
Potkali se právě na tržišti a nebyli tím ani příliš překvapeni - vždyť stejný instinkt je táhl na stejnou stopu, ale tentokrát spolu nepromluvili a jen se chladně pozdravili.
Alcidu Jolivetovi, od přírody optimistovi, se ostatně zdálo. že vše pokračuje, jak náleží, a protože ho náhoda zavedla do dobrého hotelu, kde se i výborně najedl, poznamenal si do svého notesu o Nižním Novgorodu několik příznivých řádek.
Harry Blount naproti tomu se marně snažil povečeřet a nakonec byl nucen strávit noc pod širým nebem. Pohlížel tedy na vše pod zcela jiným zorným úhlem a v duchu si dával dohromady paličský článek proti městu, kde hostinští odmítají hosty a kde se myslí jen na to, jak je okrást - přeneseně i doslova!
Michal Strogov s jednou rukou v kapse a s dlouhou dýmkou z třešňového dřeva v druhé vypadal jako nejlhostejnější a nejklidnější návštěvník. Bedlivý pozorovatel by však poznal, že se jen stěží ovládá.
Už dvě hodiny pobíhal po ulicích a zase se vracel na tržiště. A přitom pozoroval mezi obchodníky z Asie a z přilehlých ruských oblastí skutečně nejistotu. Obchody tím trpěly. Kejklíři, provazolezci a akrobaté povykovali jako jindy před svými stánky - těmto chudákům nehrozilo žádné nebezpečí -, ale obchodníci váhali uzavírat obchody s kolegy ze Střední Asie, jejichž území bylo ohroženo tatarským vpádem.
A byla tu ještě další známka, na niž nesmíme zapomenout. V Rusku se vojenská uniforma objevuje při každé příležitosti. Vojáci se rádi vmísí mezi dav a právě zde v Nižním Novgorodu za veletrhů policisté spolu s kozáky obvykle udržují pořádek.
Dnes však po vojácích, kozácích nebo policistech nebylo ani vidu ani slechu. Asi kvůli předvídanému náhlému od velení měli pohotovost v kasárnách, zato důstojníky se to tu všude hemžilo. Již večer se z paláce generálního gubernátora rozjížděli pobočníci všemi směry, což bylo něco nečekaného a ukazovalo na vážnou situaci. Po silnicích se množili jízdní poslové přicházející z Vladimiru i od Uralu a mezi Moskvou a Petrohradem telegramy jen pršely. Situace v Nižním Novgorodu nedaleko sibiřské hranice vyžadovala zřejmě zvýšenou obezřelost. Nesmí se zapomínat, že ve 14. století města dvakrát dobyli předkové těchto Tatarů, s nimiž se teď ctižádostivý Féofar chán vrhl do kirgizských stepí.
Stejně zaneprázdněn jako generální gubernátor byl i policejní šéf. On i jeho inspektoři, kteří měli udržovat pořádek, projednávat stížnosti a dohlížet na provádění předpisů, si nemohli na dlouhou chvíli stěžovat. Správní úřady byly otevřeny ve dne v noci, a přitom byly stále obleženy obyvateli města i cizinci evropského a asijského původu.
Michal Strogov stál na hlavním náměstí, když se rozšířila novina, že policejní šéf právě s jízdním poslem zamířil do paláce generálního gubernátora. Přišla prý důležitá zpráva z Moskvy, proto ten spěch.
Policejní šéf tedy vstoupil do paláce generálního gubernátora a už se po městě začalo mluvit o vážných opatřeních. Strogov poslouchal, co se říká, aby toho v případě potřeby využil.
„Uzavřou trh!“ vykřikoval jeden.
„Novgorodský pluk dostal rozkaz okamžitě se dát na pochod!“ povídal druhý.
„Tataři prý ohrožují Tomsk!“
„A už je tu policejní šéf!“ volali ze všech stran.
Hlučná změť hlasů se pomalu utišila, až umlkla docela.
Každý tušil, že uslyší něco vážného. Policejní šéf v doprovodu strážníků a oddílu kozáků, odrážejících dav i ranami, stanul konečně na náměstí a všichni spatřili, že drží v ruce telegram. Silným hlasem začal pak číst prohlášení:
Výnos gubernátora Nižního Novgorodu:
1. Všem ruským poddaným se zakazuje opustit gubernii pod jakoukoli záminkou.
2. Všem cizincům asijského původu se nařizuje okamžitě během čtyřiadvaceti hodin opustit gubernii.

## VI. BRATR A SESTRA

Tato opatření, jež tak neblaze postihla soukromé zájmy, byla vynucena okolnostmi.
„Všem ruským poddaným se zakazuje opustit gubernii“ - je-li Ivan Ogarev ještě zde, mělo se mu zabránit, aby se dostal k Féofaru chánovi.
„Všem cizincům asijského původu se nařizuje okamžitě během čtyřiadvaceti hodin opustit gubernii“ - toto opatření mělo najednou odstranit všechny ty handlíře, kteří sem přišli ze Střední Asie stejně jako bandy cikánů. Čím více lidí, tím víc špehů, a proto je nutno je vyhostit. Ale snadno si dovedeme představit, jak tyto dva blesky zasáhly město!
Teď totiž Rusové, které obchodní záležitosti přivedly za hranice Sibiře, nemohou opustit gubernii, alespoň ne v tomto okamžiku. To jasně a zřejmě vyplývá z prvního článku výnosu, který nepřipouští žádnou výjimku. Veškeré soukromé zájmy musí ustoupit zájmu státu.
Co se pak týče druhého článku výnosu, vyhošťovací rozkaz je také jednoznačný. Postihuje jen cizince asijského původu, kteří si musí okamžitě sbalit zboží a vydat se na cestu zpět. A což teprve všichni ti provazolezci, jichž tu bylo jako hub po dešti, ti mají k nejbližší hranici kolem tisíce verst, čili pro ně to je úplná katastrofa!
Proto se proti nezvyklému opatření zvedl polohlasitý protest a výkřiky zoufalství, ale přítomnost kozáků a policistů je okamžitě utišila.
A skoro v témž okamžiku začalo na planině stěhováni. Plátěné střechy před krámky se stahovaly, kočovná divadla se rozebírala. tance a zpěvy umlkaly, ohně pohasly, staří koníčkové, kteří tahají ta pohyblivá obydlí, byli vyvedeni z

koníren. Policisté s vojáky povzbuzovali bičem nebo holí opozdilce a nestyděli se ani porážet stany, kde ještě byli chudáci cikáni. V důsledku těchto opatření se novgorodské náměstí do večera zcela vyprázdní a jarmareční ruch vystřídá pusté ticho.
Ve chvíli, kdy policejní šéf četl výnos, vynořila se v mysli Michala Strogova najednou z ničeho nic vzpomínka.
To je ale zvláštní shoda okolností, pomyslel si, dnes ten výnos, kterým jsou vyhoštěni cizinci asijského původu, a včera v noci slova těch dvou cikánu. To sám tatíček nás posílá, kam chceme! pravil stařec. Ale tatíček, to je přece car! Všichni lidé mu tak říkají! Jak jen ti cikáni mohli předem znát opatření, které bude proti nim vydáno, a kam vlastně míří? Jsou to podezřelí lidé, a přece jim vládní výnos přichází na pomoc, místo aby jim uškodil! .
Ale tuto správnou úvahu okamžitě zahnala ze Strogovovy mysli jiná myšlenka. Zapomněl na cikány, jejich podezřelý rozhovor i zvláštní souvislost mezi výnosem a jejich slovy… a vzpomněl si na mladou Lotyšku.
„Chudák děvče!“ zvolal mimoděk. „Vždyť ona se nedostane přes hranice!“
Skutečně, dívka pochází z Rigy, je rodem Lotyška, tedy Ruska, a proto nesmí opustit ruské území! Povolení, které předtím obdržela, jí v důsledku nových nařízení není nic platné. Všechny cesty na Sibiř jsou pro ni uzavřeny, ať má k cestě do Irkutska jakýkoli důvod, teď se tam nedostane. Nejprve si jen maně řekl, že by i při svém důležitém poslání mohl možná trochu té hodné dívce pomoci, ale pak se mu tato myšlenka velice zalíbila. On, energický statný muž, zná dobře nebezpečí, která na něho čekají, a přitom je v té zemi jako doma. Pro dívku se však nebezpečí nekonečně zvyšuje… Protože míří do Irkutska, musí jet stejnou cestou jako on, tedy proniknout hordami vetřelců, jak se o to pokusí on sám. Má-li s sebou jen peníze na cestu za normálních podmínek -, a to je víc než pravděpodobné -, jakpak se jí tam podaří dostat za okolností mnohem nebezpečnějších, kdy cesta bude zřejmě mnohem dražší!
Nu co, míří do Permu, musím se s ní někde - setkat, řekl si. Budu nad ní bdít, aniž to bude tušit, a protože zřejmě také pospíchá, aby už byla co nejdříve v Irkutsku, nebudu se musit kvůli ní nikde zdržovat.
Ale jedna myšlenka rodí druhou… Až dosud Michal Strogov uvažoval jen tak, že by mohl vykonat dobrý skutek, službu bližnímu. Teď jej však napadlo něco nového a problém mu vyvstal v jiném světle.
Když se to tak vezme, potřebuji ji vlastně víc než ona mne, řekl si její přítomnost mi muže být velice užitečná: odvrátím od sebe jakékoli podezření. V samotném muži cestujícím stepí snadněji odhalí carova kurýra. Když mne naopak bude provázet tato dívka, budu v očích všech spíše vypadat jako kupec Mikuláš Korpanov. Ano, musím ji za každou cenu najít! Není pravděpodobné, že by si byla od včerejška, večer obstaral nějaký povoz a hned opustila Nižnij Novgorod! Čili vydejme se za ní a rychle!
Michal Strogov opustil novgorodské náměstí, kde nepopsatelný zmatek vyvolaný okamžitým prováděním oznámených nařízení dostupoval vrcholu. Tady dívku, kterou hledá, nenajde. Je devět hodin ráno. Parník odjíždí v poledne. Má tedy asi dvě hodiny na to, aby ji objevil.
Znovu přešel na druhý břeh Volhy a proběhl jednu. ulici po druhé v horním i dolním městě, kde bylo trochu méně lidí. Vstoupil do kostelu, přirozeného útočiště lkajících, usoužených a trpících, ale nikde se s mladou Lotyškou nesetkal. A přece ještě nemohla opustit Nižnij Novgorod. Musí ji nalézt!
Tak bloudil Michal asi dvě hodiny. Vůbec se nezastavoval, necítil únavu, poslušen jakéhosi vnitřního příkazu, který jej hnal bez uvažování vpřed. Vše nadarmo.
Tu jej napadlo, že dívka možná ani neví o výnosu nebylo to ovšem pravděpodobné, protože zpráva se bleskově rozšířila.
Bylo již jedenáct hodin. Michal, ačkoliv za jiných okolností by to byl považoval za zbytečné, rozhodl .se přece jen předložit svou cestovní listinu v kanceláři šéfa policie. Výnos se ho sice netýkal, ale chtěl se ujistit, že při výjezdu z města nenarazí na žádnou překážku. Vrátil se tedy na druhý břeh Volhy na policii. Tam byl velký nával, protože cizinci, kteří měli okamžitě opustit gubernii, musili před odjezdem splnit určité formality. Bez tohoto opatření by se totiž kterýkoli Rus mohl v přestrojení dostat přes hranice.
A tak dvůr i kancelář? policie překypovaly kejklíři, cikány, perskými, tureckými, indickými, turkestánskými i čínskými obchodníky. Každý pospíchal, protože brzy začne být nouze o dopravní prostředky a ten kdo přijde pozdě, riskuje velké nebezpečí, že se mu nepodaří opustit město v předepsané lhůtě - což znamená, že bude vystaven brutálnímu zákroku správních úředníků.
Michalovi se zásluhou, silných loktů podařilo přejít dvůr. Ale proniknout do kanceláře a až k okénku úředníků už bylo mnohem nesnadnější. Pošeptal tedy něco jednomu inspektorovi do ucha, strčil mu do ruky několik rublů a hned se dostal dále.
Policista jej uvedl do čekárny a šel to oznámit vyššímu úředníkovi. Michal bude mít jistě brzo všechno v pořádku a bude se moci zase svobodně pohybovat. Mezitím se kolem sebe rozhlédl - či koho tu nevidí? Na lavici se krčí dívka v naprostém zoufalství, ačkoliv stěží spatřil její tvář, hned poznal mladou Lotyšku. Nevěděla o výnosu gubernátorově, přišla si mi policií nechat orazítkovat svou propustku… Jenže razítko jí odmítli. Má sice povolení jet do Irkutska, ale dnešním výnosem se ruší všechna dřívější, čili všechny cesty na Sibiř jsou pro ni uzavřeny.
Strogov na vrcholu blaha, že ji konečně našel, k ní přistoupil. Pohlédla na něho a tvář jí ozářil prchavý záblesk radosti; instinktivně povstala a jako tonoucí, který se i stébla chytá, chtěla jej poprosit o pomoc… V tu chvíli se však policista dotkl Strogovova ramene a řekl:
„Policejní šéf vás očekává.“
„Dobrá,“ odvětil Michal, a aniž řekl jediné slovo té, kterou od včerejška tolik hledal, aniž ji ujistil jediným posunkem, který mohl kompromitovat jak jeho, tak ji, následoval policistu hustým davem. Mladá Lotyška vidouc, že mizí ten, jenž snad jediný by jí mohl pomoci, klesla zas zničeně na lavici.
Neuplynuly ani tři minuty a Michal se znovu objevil v čekárně v doprovodu policisty. Držel v ruce svou listinu, která jej opravňovala k cestě na Sibiř, přistoupil k mladé Lotyšce, podal jí ruku a pravil:

„Sestřičko…“
Okamžitě pochopila a vstala, vedena jakýmsi náhlým vnuknutím.
„Sestřičko,“ opakoval Strogov, „tady máme povolení a můžeme pokračovat v cestě do Irkutska. Tak pojď.“
„Už jdu, bratře,“ odpověděla dívka, vložila ruku do Michalovy dlaně a oba dva opustili policejní budovu.

## VII. PO PROUDU VOLHY

Krátce před polednem přilákal zvon parníku na přístaviště na břehu Volhy velký dav lidí, kromě cestujících tu byli i ti, kdo by taky bývali rádi odjeli.
Nemusíme snad dodávat, že policie dohlížela na odjezd Kavkazu a velice nemilosrdně zakročovala proti cestujícím, kteří neměli všechny náležitosti v pořádku. Na nábřeží přecházeli kozáci, aby v případě potřeby pomohli policistům, ale vše se naštěstí odbylo bez odporu, a vůbec nemusili zasáhnout.
V předepsanou hodinu se ozvalo poslední zazvonění, kotvy byly zdviženy, velká kola parníku začala lopatkami zabírat vodu a Kavkaz se rychle rozjel.
Michal Strogov s mladou Lotyškou nastoupili bez jakýchkoli potíží. Jak víme, propustka opravňovala obchodníka Mikuláše Korpanova dát se na cestě Sibiří doprovázet. A tak pod ochranou carské policie cestovali jako bratr se sestrou.
Oba usedli na záď lodi a dívali se, jak jim z dohledu mizí město, kde gubernátorův výnos způsobil takové vzrušení a zmatek.
Michal nic dívce neřekl a také se jí na nic nevyptával. Čekal, až sama promluví. Mlčela, ale její pohled děkoval za ni.
Parníky společnosti, obstarávající dopravu mezi Permem a Nižním Novgorodem, ujedou dosti rychle prvních 350 verst (373 km), to jest úsek z Nižního Novgorodu do Kazaně. Sledují jen proud Volhy, jenž jim přidává asi dvě mile k vlastní rychlosti. Když však dorazí za Kazaní k soutoku s Kamou, musí Volhu opustit a plout proti proudu Kamy až do Permu. A tam Kavkaz i se svými silnými stroji neurazí více než šestnáct verst za hodinu. V Kazani je přitom hodinová zastávka, takže cesta z Nižního Novgorodu do Permu trvá tak 60 až 62 hodin.
Parník byl velmi dobře zařízen a cestující podle svých požadavků a možností měli na vybranou mezi třemi třídami. Michal si zamluvil dvě kabiny první třídy, aby si jeho společnice mohla v klidu a o samotě odpočinout. Kavkaz byl doslova přeplněn cestujícími všech kategorií. Část asijských obchodníků usoudila, že je lépe okamžitě opustit Nižnij Novgorod, a tak byla v první třídě spousta Arménů, židů, bohatých Číňanů, Turků, Indů a Tatarů. Všichni si musili namačkat svá četná zavazadla do podpalubí a na palubu.
Na přídi Kavkazu bylo cestujících nejvíc; kromě cizinců i Rusové, kteří odjížděli z Nižního Novgorodu do provinčních měst: mužici v čepicích a kostičkovaných rubaškách pod širokými kožichy, volžští sedláci v širokých kalhotách nacpaných do holínek, v růžových bavlněných košilích přepásaných provazy, na hlavě placaté čepice nebo plstěné čepce, ženy v květovaných bavlněných šatech s pestrými zástěrami a s červenými šátky.
Zatím Kavkaz ujížděl plnou rychlostí mezi oběma břehy Volhy. Cestou potkávali četné lodi tažené remorkéry proti proudu a vezoucí nejrůznější zboží do Nižního Novgorodu.
Za dvě hodiny po odjezdu Kavkazu se mladá Lotyška obrátila na Michala Strogova s otázkou:
„Ty jedeš do Irkutska, bratře?“
„Ano, sestřičko. Máme oba dva stejnou cestu. Proto kam se dostanu já, tam se dostaneš i ty.“
„Zítra se bratře dovíš, proč jsem opustila břehy Baltského moře a vypravila se za Ural.“
„Já se na nic neptám, sestro.“
„Ne, ne, všechno se dozvíš,“ odvětila dívka se smutným úsměvem. „Sestra nemá bratrovi nic zatajovat. Ale dnes bych už nemohla… Jsem celá zničená únavou a beznadějí!“
„Chceš si odpočinout v kabině?“ zeptal se Michal.
„Ach ano… a zítra…“
„Tak pojď…„ zaváhal, jako by chtěl dokončit větu dívčím jménem, které však dosud neznal.
„Jmenuji se Naďa,“ pravila a podala mu ruku.
„Tak pojď, Naďo, a bez okolků, klidně si vždy o vše řekni svému bratru Mikuláši Korpanovovi,“ dodal a dovedl dívku do kabiny, kterou pro ni zajistil na zádi lodi.
Sám se pak vrátil na palubu, dychtiv novinek, které by mohly možná změnit jeho plán, vmísil se mezi cestující, bedlivě naslouchal, ale sám se hovoru nijak neúčastnil.
Cizinci na parníku samozřejmě nemluvili o ničem jiném než o gubernátorově výnosů a jeho důsledcích. Ti chudáci, kteří se ještě nevzpamatovali z únavné cesty Střední Asií do Nižního Novgorodu a už se museli vrátit, byli samozřejmě plni rozhořčení a zoufalství. Neodvažovali se však hlasitě o tom mluvit. Možná že se některý z policejních inspektoru potají nalodil na Kavkaz, a tak je rozumnější držet jazyk za zuby, protože je lepší být vyhoštěn než zavřen v některé pevnosti.
Tady se tedy Strogov nic zajímavého nedověděl, rozprávějící před ním často umlkali, neboť ho neznali. Náhle ho však praštil do uší hlasitý hovor člověka, který se nijak nestaralo to, jestli ho někdo slyší či ne.
Muž s veselým hlasem mluvil rusky, ale s cizím přízvukem, a jeho společník, mnohem rezervovanější, mu odpovídal stejnou ruštinou.
„Jakže, vážený a milý kolego, co děláte na téhle lodi? Setkali jsme se už přece na oslavě v Moskvě a letmo jsem vás zahlédl v Nižním Novgorodu,“ řekl první.
„Jak vidíte,“ odvětil druhý suše.
„Upřímně řečeno, nečekal jsem, že půjdete doslova v mých stopách!“
„Já, pane, nejdu ve vašich stopách, ale před vámi.“ „Přede mnou, přede mnou! Řekněme, že kráčíme oba dva vedle sebe

stejným krokem jako dva vojáci při přehlídce, a alespoň pro zatím bychom se měli dohodnout, jestli s tím ovšem souhlasíte, že jeden druhého nepředhoníme!“
„Oh naopak, já vás předhoním!“
„No uvidíme, až se dostaneme na bojiště; ale do té doby buďme k čertu kamarády. Pak budeme mít dost času a příležitosti, abychom se změnili v soupeře!“
„Snad v nepřátele!“
„Budiž, tedy v nepřátele! Vaše slova, milý kolego, vyjadřují vždycky přesně stav věcí, a to mám velice rád. Člověk aspoň ví, na čem je.“
„Co je na tom špatného?“
„Ale nic, a proto vás prosím, abych směl s vaším dovolením zhodnotit naši vzájemnou situaci.“
„Prosím.“ „Vy míříte do Permu… jako já?“
„Ano, jako vy.“
„A z Permu pravděpodobně dále do Jekatěrinburgu, protože to je nejlepší a nejjistější cesta přes pohoří Ural?“
„Pravděpodobně.“
„Jakmile se dostaneme za hranice, octneme se v Sibiři, to znamená rovnýma nohama ve vzbouřených oblastech.“
„No tak ať!“
„A teprve pak, opravdu teprve pak nastane chvíle, kdy bude načase říct si: A teď Každý na svou vlastní pěst a Pánbůh s…“
„Pánbůh se mnou!“
„Bůh s vámi, samozřejmě! Výborně! Ale protože máme před sebou neutrální týden a protože velice pravděpodobně cestou žádné zprávy nepoprší, buďme přáteli až do chvíle, kdy se z nás stanou sokové.“
„Nepřátelé.“
„Dobrá, správně, nepřátelé! Ale až do té doby se můžeme navzájem dohodnout! Slibuji vám ostatně, že si nechám pro sebe vše, co spatřím…“
„A já zase vše, co uslyším.“
„Tak platí?“
„Platí.“
„Dáte mi na to ruku?“
„Tady je.“
A ruka prvního mluvčího silně potřásla dvěma prsty, které mu flegmaticky podal druhý mluvčí.
„Abych nezapomněl,“ poznamenal první, „dnes ráno v 10.17 se mi podařilo zatelegrafovat sestřenici plný text gubernátorova výnosu.“
„Já jsem ho telegrafoval Daily Telegraphu v 10.13.“ „Výborně, pane Blounte.“
„Jste příliš laskav, pane Jolivete.“
„Tak na oplátku!“
„To se vám tak hned nepodaří.“
„No uvidíme, pokusím se přesto!“
Po těchto slovech francouzský dopisovatel nenuceně pozdravil anglického, jenž mu odpověděl úklonem hlavy, zcela typicky britským zdrženlivým pozdravem.
Oba tyto lovce novinek gubernátorův výnos nijak nepostihl, nebyli ani Rusové, ani cizinci asijského původu, opustili tedy Nižnij Novgorod oba zároveň, hnáni stejnou předtuchou. Proto také použili stejného dopravního prostředku a hodlali jet stejnou cestou až k sibiřským stepím. Jako dobrovolní či nedobrovolní spolucestující, přátelé nebo nepřátelé, měli před sebou týden, „než začne ten pravý hon“. A pak se ukáže, kdo je šikovnější! Alcide Jolivet učinil první krok ke smíření a Harry Blount, třebas ledově, nabídku přijal.
Večer si hovorný, upřímný Francouz a uzavřený, upjatý Angličan připili u téhož stolu pravým cliquotským.
Mladá Lotyška k večeři nepřišla. Spala ve své kabině a Michal ji nechtěl budit. Ani večer se pak neobjevila na palubě Kavkazu. Dlouhý soumrak přinesl trochu čerstvého vzduchu, což cestující po únavném denním horku velmi uvítali. Natáhli se na lavicích a z plných plic dýchali. Obloha v této roční době a v této zeměpisné šířce mezi večerem a ránem sotva trochu potemní.
Přesto však se mezi jedenáctou hodinou večer a druhou hodinou ráno znovu trochu setmělo. Skoro všichni cestující na palubě v tu dobu spali a ticho rušil jen pravidelný pohyb lopatek kol narážejících o vodu. Jakýsi neklid nedal Strogovovi spát. Přecházel sem tam, stále na zádi parníku. Ale jednou šel přece kolem strojovny, čili části vyhrazené cestujícím druhé a třetí třídy.
Tady lidé spali na lavicích, na svých rancích, zavazadlech i na prknech paluby. Jen námořníci, kteří měli službu, stáli na přídi. Při procházení musil člověk dávat pozor, aby na některého spáče nešlápl.
Michal stoupal po žebříku na příď, když tu zaslechl, jak o něm někdo hovoří. Zastavil se. Hlasy přicházely zřejmě od skupinky cestujících zahalených v šálech a pokrývkách, takže se postavy ve stínu nedaly rozeznat. Často však se spirála kouře nad komínem ozdobila chocholem z načervenalých plamenů a přes skupinku lidí jako by přeběhly jiskérky, jako by se náhle v slunečním paprsku rozsvítilo tisíce cetek.
Strogov chtěl už jít dál, když tu zřetelně zaslechl několik slov v onom podivném nářečí, které jej upoutalo v noci na tržišti v Nižním Novgorodu.
Mimoděk, proti své vůli, se zastavil ve stínu, aby ho nebylo vidět, a poslouchal. Nerozeznal ovšem cestující, kteří spolu hovořili.
První slova, jež zaslechl, neměla pro něho žádný význam, ale podle nich poznal muže a ženu z Nižního Novgorodu.

„Prý z Moskvy vyjel kurýr do Irkutska!“
„To se říká, Sangarro, ale ten kurýr buď přijde příliš pozdě, anebo se tam vůbec nedostane!“
Strogov se při této odpovědi mimoděk otřásl. Snažil se rozeznat, zda to mluví dvojice, kterou on podezřívá, avšak marně.
Po chvíli se zas vrátil na záď parníku, aniž si ho někdo všiml. Tam usedl stranou s hlavou v dlaních, jako by spal. Ale neusnul, neměl na spánek ani pomyšlení. Stále se mu vracela na mysl ona slova.
Kdo vlastně ví o mém odjezdu a koho to tak zajímá? uvažoval.

## VIII. PROTI PROUDU KAMY

Druhého dne, 18. července, v šest hodin čtyřicet minut ráno přistál Kavkaz u kazaňského přístaviště vzdáleného 7 verst (7,5 km) od města, jež leží na soutoku Volhy a Kazaňky. Přesto se na nábřeží tísnily početné davy. Všichni sem přišli dychtiví novinek. Gubernátor vydal podobný výnos jako jeho kolega v Nižním Novgorodu, a tak tu bylo vidět Tatary v kaftanech s krátkými rukávy a ve špičatých čepicích, jiné v dlouhých pláštích, s malými čepičkami na hlavě, a ženy s vyšívanými živůtky a vysokými čelenkami ve tvaru půlměsíce.
Policejní inspektoři a několik kozáků s kopími udržovali pořádek a dělali místo jak cestujícím vystupujícím z Kavkazu, tak i těm, kteří na loď nastupovali. Ovšem při tom si bedlivě všechny prohlíželi. Kromě vyhoštěných Asiatů to byly i rodiny mužiků. Kavkaz se měl v Kazani zdržet jen hodinu, aby si doplnil zásoby paliva.
Michala Strogova ani nenapadlo vystoupit na břeh, nenechal by přece mladou Lotyšku samotnou na lodi. Zato oba žurnalisté vstali již za úsvitu a jako správní lovci zpráv vystoupili a zmizeli v davu, každý na jedné straně lodi.
Podél celé východní ruské hranice se proslýchalo, že se tatarský vpád i povstání rozrostlo do značných rozměrů. Spojení mezi Sibiří a evropskou částí Ruska bylo již nesmírně obtížné. To se také doslechl Strogov od nových cestujících, kteří nastoupili na Kavkaz. Tyto zprávy jej však nijak neznepokojily, spíše posílily jeho vášnivou touhu, aby už byl za Uralem a mohl sám osobně posoudit vážnost situace a podle tuho se zařídit. Vyptá se na podrobnosti nějakého obyvatele Kazaně, to bude asi nejlepší. Tu najednou mezi vystupujícími poznal skupinu cikánů z tržiště v Nižním Novgorodu. Tamhle stojí starý cikán. a žena, která ho nazvala špehem, a za. nimi asi dvacet zpěvaček a tanečnic, patnácti až dvacetiletých, zahalených do chatrných šátků, jež jim kryjí flitrem pošité sukénky. Flitr zazářil v prvních paprscích slunce a bodl Michala doslova do očí, což mu připomnělo dnešní noc.
Celá skupinka zůstala ve dne na palubě a pak na noc se skrčila pod přídí, řekl si. To znamená, že se chtěli co nejméně ukazovat. Ale to přece vůbec nebývá jejich zvykem!
Už nepochyboval, že slova, jež se ho přímo dotýkala, vyšla od nich a že je řekl starý cikán ženě, kterou nazýval Sangarra. Strogov se mimoděk přiblížil k vystupujícím cikánům.
Starý cikán tam stál zkroušeně, jako by se snažil, aby si ho nikdo nevšiml, vyrudlý klobouk hluboko vtlačen do vráscitého čela. Pod starou obnošenou halenou se jasně rýsovala jeho shrbená záda. Stěží se dalo soudit, jak asi vypadá. Vedle něho stála majestátně jako královna třicetiletá vysoká, snědá, pěkně urostlá žena s nádhernýma očima a zlatými vlasy - cikánka Sangarra.
Mezi mladými tanečnicemi bylo několik skutečných krásek, typických cikánek. Jedna z nich si pozpěvovala píseň v zajímavém rytmu.
Najednou si Strogov povšiml, že Sangarra hledí zvlášť upřeně na něho, jako by si chtěla navěky vrýt rysy jeho tváře do paměti. Pak za chvíli vystoupila jako poslední, když už stařec s celou skupinou byli z parníku pryč.
To je ale drzá cikánka! řekl si Strogov. Že by mě snad byla poznala? Tehdy v Nižním Novgorodu o mně prohlásila, že jsem špión! A ti zatracení cikáni mají oči jako kočky! Vidí i v noci a možná že tahle…
Už by se byl málem rozhodl jít za Sangarrou a celou tlupou, ale pak se zarazil.
Ne, uvažoval dále, nesmím vyvést nějaký nepředložený kousek! Když nechám toho starého kejklíře s jeho bandou zatknout, vydám se v nebezpečí, že mé inkognito bude odhaleno. Teď vystoupili na břeh, a než se dostanou za hranice, budu už já daleko za Uralem. Vím, že se z Kazaně mohou pustit přes Išim, ale ta cesta neposkytuje žádné výhody a tarantas s dobrým sibiřským spřežením vždycky předhoní cikánský vůz. Tak, milý Korpanove, zachovej klid!
Ostatně v tu chvíli již starý cikán se Sangarrou zmizeli v davu.
Kazaň bývá právem nazývána „bránou Asie“ a je považována za středisko veškerého tranzitního obchodu sibiřského a bucharského, protože odtud vycházejí dvě cesty, jež vedou přes pohoří Ural. Michal Strogov rozvážně zvolil cestu přes Perm, Jekatěrinburg a Ťumeň, neboť zde jsou četné přepřažní stanice vydržované na státní útraty. Druhá cesta, o níž se zmínil, sice cestujícím ušetří malou okliku přes Perm a spojuje Kazaň rovněž s Išimem, jenže vede přes Jelabugu, Menzelinsk, Birsk, Zlatoustě, kde opouští evropské území, a pak přes Čeljabinsk, Šadrinsk a Kurgan. Je možná trochu kratší než první, ale protože všechno má svůj rub a líc, cesta není udržována, nejsou při ní poštovní stanice a v okolí je málo vesnic. Strogov mohl zcela oprávněně tvrdit, že si vybral lepší cestu,a jestliže ti cikáni míří z Kazaně do Išimu, pak on jistě dorazí před nimi.
Za hodinu začal zvon z Kavkazu svolávat nové i staré cestující. Bylo osm hodin ráno. Zásoby paliva byly doplněny, kotle se chvěly pod tlakem páry, parník byl připraven k odjezdu.
Cestující jedoucí z Kazaně do Permu již zaujali svá místa na palubě. V tu chvíli spatřil Strogov, že z obou žurnalistů je na lodi jen jeden - Harry Blount. Že by se Alcide Jolivet nevrátil včas do odjezdu?
V okamžiku, kdy odvazovali kotvy, objevil se celý udýchaný Alcide Jolivet. Parník odrážel od břehu, můstek byl už stažen, ale to Joliveta nepřivedlo nijak do rozpaků a s lehkostí klauna skočil na palubu Kavkazu, skoro přímo do náruče svému kolegovi.
„Už jsem si myslel, že Kavkaz odjede bez vás,“ poznamenal Angličan napůl žertem, napůl doopravdy.

„Což o to, já bych věděl, jak vás dohnat," odvětil Jolivet, „buď bych si najal na útraty sestřenice loď, anebo poštovní vůz po dvaceti kopejkách za verstu a koně. Co chcete? Telegraf byl daleko od přístaviště."
„Vy jste byl na poště?" zeptal se Harry Blount a rty se mu okamžitě stáhly.
„Tak tak," odvětil Jolivet s nejvlídnějším úsměvem. „A funguje stále spojení až do Kolyvanu?"
„To nevím, ale mohu vás ujistit, že funguje z Kazaně do Paříže!"
„Vy jste poslal nějakou zprávu… své sestřenici?"
„S velkým nadšením."
„Vy jste se tedy dověděl…?"
„Poslyšte, tatíčku, jak to říkají Rusové," odpověděl Jolivet, „jsem dobrá duše a nechci před vámi nic tajit. Tataři v čele s Féofarem chánem už jsou za Semipalatinskem a postupují podle toku Irtyše. Využijte toho jak se patří pro sebe!"
Jakže! Taková důležitá novinka a Harry Blount ji nezná, kdežto jeho soupeř, jenž se ji zřejmě dověděl od některého obyvatele Kazaně, ji okamžitě oznámil do Paříže! Anglické noviny jsou předstiženy! Harry Blount zkřížil ruce za zády a mlčky, bez jediného slovíčka zamířil na záď parníku a tam usedl.
Asi k desáté hodině dopoledne se objevila na palubě mladá Lotyška. Strogov k ní přistoupil, podal jí ruku a zavedl ji na špičku přídě Kavkazu: „Podívej se, sestřičko!" Pohled na krajinu stál skutečně za to.
Kavkaz právě přijížděl k soutoku Volhy a Kamy. Zady opustí veletok, po němž 400 verst plul, a vydá se 460 verst (490 km) proti proudu po důležité menší řece Kamě. Ta se tady široce rozevírá a má půvabně zalesněné břehy. Hladinu oživovalo několik bílých plachetnic, zářících v slunečních paprscích.
Ale ani tyto přírodní krásy Naďu nerozptýlily. Viděla před sebou jen svůj cíl a Kama pro ni znamenala pouze snazší cestu, kterou se, tam dostane. Oči jí podivně zářily, když se dívala na východ, jako by chtěla prohlédnout ten neproniknutelný obzor.
Stále ještě držela Michalovu ruku; pak se k němu obrátila s otázkou:
„Jak jsme daleko od Moskvy?"
„Devět set verst."
„Devět set verst ze sedmi tisíc," zašeptala dívka.
Cinkání zvonku již ohlásilo oběd. Naďa šla za Michalem do jídelny, ale ani se nedotkla podávaných předkrmů, jako kaviáru, sleďů, ani aperitivu. Jedla málo, snad jako chudá dívka, jež má omezené finanční možnosti. Michal tedy usoudil, že se musí spokojit s menu, které stačilo jeho družce, totiž trochou kulbatu, jakési paštiky ze žloutků, rýže a jemně mletého masa, červeným zelím dušeným na kaviáru a čajem.
Nebyl to oběd ani nákladný, ani dlouhý, a za necelých dvacet minut už zase společně stoupali na palubu Kavkazu.
Když se pak na zádi usadili, Naďa bez jakéhokoli úvodu, tiše, aby ji slyšel jen Michal, spustila:
„Bratře, já jsem dcera vyhnance. Jmenuji se Naďa Fedorová. Před necelým měsícem mi zemřela v Rize maminka a já jedu do Irkutska za otcem a zůstanu tam s ním ve vyhnanství."
„Já jedu také do Irkutska," řekl na to Michal, „a budu považovat za dar nebes, když odevzdám Naďu živou a zdravou do rukou jejího otce."
„Děkuji ti, bratře!" odvětila dívka.
Michal dodal, že obdržel zvláštní propustku do Sibiře a že ze strany ruských úřadů nemůže jeho cestu nic narušit.
Naďa se na nic neptala. Viděla v tomto setkání s prostým, hodným mladým mužem, kterého jí poslala Prozřetelnost, jen prostředek, jak se dostane k otci.
„Měla jsem povolení na cestu do Irkutska," řekla, „ale výnosem novgorodského gubernátora bylo zrušeno a bez tvé pomoci bych bývala nemohla, bratře, opustit Novgorod a určitě bych tam bývala zemřela!"
„A ty ses, Naďo, odvážila sama vydat na cestu sibiřskou stepí?"
„Je to moje povinnost, bratře."
„A nevěděla jsi nic o vzbouření a o Tatarech, čili že se tam skoro nedá proniknout?"
„Když jsem odjížděla z Rigy, nebylo o tatarském vpádu ještě nic známo," odpověděla dívka. „Teprve v Moskvě jsem se tu novinu dověděla."
„A přesto jsi jela dál?"
„Je to přece moje povinnost."
Tato věta zcela vystihovala povahu statečné dívky. Naďa neváhala nikdy vykonat, co bylo její povinností.
Teď se rozhovořila o svém otci Vasiliji Fedorovi. Byl váženým lékařem v Rize. úspěšně provozoval svou praxi, spokojeně žil uprostřed rodiny. Ale tu se přišlo na to, že byl přijat do tajné zahraniční společnosti, a dostal rozkaz okamžitě odjet do Irkutska. Četníci, kteří mu rozkaz doručili, jej bez průtahu doprovodili až za hranice.
Vasilij Fedor sotva stačil obejmout ženu, v té době již dost nemocnou, a dcerku, která asi zůstane bez opory, a odjel, oplakávaje obě milované bytosti. Již dva roky žije v hlavním městě východní Sibiře a provozuje tam lékařskou praxi, ovšem skoro bez výdělku. Přesto však by byl velice šťasten, jako každý vyhnanec, kdyby žena s dcerou mohly být s ním. Ale paní Fedorová, značně zeslábla nemocí, nemohla opustit Rigu a dvacet měsíců po odjezdu svého manžela zemřela v náručí dcery, kterou zanechala samotnou a skoro bez prostředků. Naďa Fedorová si zažádala o povolení jet za otcem a celkem snadno je dostala. Napsala mu, že odjíždí. Peníze jí asi stěží vystačí na tu dlouhou cestu, ale přesto se bez váhání rozhodla a vypravila. Dělá, co je v jejích silách…
Zatím Kavkaz plul stále proti proudu řeky. Nadešla noc, z komína parníku vylétalo tisíce jiskérek a do šumění vln se mísilo vytí vlků, kteří sužovali pravý břeh Kamy.

## IX. V TARANTASU VE DNE V NOCI

Následujícího dne, 19. července, se Kavkaz zastavil u permského přístaviště, což je jeho poslední stanice na řece Kamě. Gubernie, jejímž hlavním městem je Perm, patří k nejrozsáhlejším v ruské říši, sahá přes Ural až do Sibiře. Tady si cestující mířící z Evropy do Asie kupují v létě povozy, v zimě saně, než se vydají na několikaměsíční cestu stepi. Strogov si již načrtl plán cesty a nehodlal na něm nic měnit.
Existuje sice nákladní poštovní linka, jež dost rychle zdolává pohoří Ural, ale za dané situace jistě nebude fungovat pravidelně. A i kdyby, Strogov se chtěl dostat na místo určení co nejrychleji, a přitom být nezávislý na druhých, a tak nechtěl jet poštou. Lepší bude koupit si vůz, uhánět od jedné přepřažní stanice ke druhé a povzbuzovat horlivost kočích pěkným spropitným.
Bohužel v důsledku opatření postihujících cizince asijského původu mnoho cestujících již opustilo Perm, a proto byly dopravní prostředky velice vzácné. Strogov se tedy musí spokojit tím, co nevzali druzí. Copak o koně nebude mít carský kurýr na evropském území nouzi, stačí jen ukázat propustku a poštmistři mu přednostně zapřáhnou. Ale za hranicemi evropského Ruska může spoléhat již jen na moc rublu.
Jenže jaký vůz vybrat - tělegu, nebo tarantas?
Tělega je nekrytý kočár se čtyřmi koly, celý ze dřeva, jednotlivé jeho díly jsou svázány silnými provazy. Neexistuje jednodušší a nepohodlnější vůz, ale zato žádný jiný dopravní prostředek se nedá snadněji spravit, když se cestou stane nějaká nehoda. Na ruské straně je dostatek jedlí a nápravy prostě rostou v lese. Těleg také používá zvláštní přepřažní pošta, protože se s nimi dá jezdit po všech cestách. Třeba ovšem, doznat, že někdy vázání povolí nebo se přetrhne, zadek vozu zůstane trčet někde v bažině a předek dorazí na přepřažní stanici na dvou kolech!
Strogov by býval byl samozřejmě nucen použít tělegy, ale naštěstí se mu podařilo objevit tarantas. Nelze říci, že by tarantas byl posledním výkřikem kočárnického průmyslu, vždyť nemá stejně jako tělega ani pérování; dřevem se na něm nešetří, zato železem, ale čtyři kola vzdálená od sebe osm až deset stop na konci nápravy mu zaručují určitou rovnováhu na nerovných hrbolatých cestách. Blatníky chrání cestující před blátem a silná kožená střecha, jež se může stáhnout a skoro neprodyšně uzavřít, zpříjemňuje cestování za velkých letních paren a prudkých bouří. Vůz je dost pevný a přitom se dá spravovat stejně snadno jako tělega, navíc u něho tolik nehrozí nebezpečí, že zadek zůstane někde trčet na cestě.
Ovšem Strogov se hodně nahledal, než tarantas objevil, možná že by druhý takový už v celém Permu nesehnal.
Přesto však sáhodlouze smlouval, ač jen naoko, aby jednal jako pravý prostý kupec z Irkutska, Mikuláš Korpanov, Naďa jej při hledání povozu stále provázela, Oba vedla stejná touha dojet k cíli co nejdříve, a tedy co nejrychleji vyrazit.
„Raději bych ti, sestřičko, našel nějaký pohodlnější vůz," řekl Michal.
„Prosím tě, to říkáš mně, a víš, že bych šla za otcem třeba pěšky, kdyby to bylo nutné!"
„Nepochybuji o tvé odvaze Naďo, ale některé tělesné útrapy žena nesnese."
„Uvidíš, že já je snesu," odvětila dívka, „Jestli ode mne uslyšíš jen jedinké postěžování, nech mě na cestě a jeď si dále sám!"
Za půl hodiny po předložení propustky už byli do tarantasu zapřaženi tři poštovní koně, zvířata s dlouhou srstí připomínající medvědy, praví malí, plnokrevní sibiřští koníci. Největšího zapřáhl postilión mezi dvě dlouhé oje, jež měly na předním konci oblouk zvaný duha, ozdobený střapci a rolničkami, druhé dva prostě přivázal provazy k stupátkům tarantasu. Tedy žádné postroje a místo opratí obyčejný provázek.
Michal ani Naďa neměli žádná zavazadla, a to byla v této situaci pro ně výhoda, neboť tarantas pojme buď cestující, nebo zavazadla, A vejdou se do něho jen dvě osoby kromě kočího, jenž se drží na svém uzounkém sedátku skoro zázrakem,
Ten kočí se ovšem na každé přepřažní stanici mění. Na prvním úseku cesty řídil tarantas Sibiřan zarostlý jako jeho koníci, oblečený do vojenského pláště.
Když přišel se svým spřežením, nejprve se podezřívavě podíval na cestující. Nemají zavazadla - kam je k čertu jen nacpali - tedy na první pohled žádní boháči. Ušklíbl se dost významně, a nestaraje se, jestli ho slyší či ne, pravil:
„Jako havrani, šest kopejek za verstu!"
„Ne, jako orli," odpověděl Strogov, který dokonale rozuměl slangu kočích, „slyšíš, orli, devět kopejek za verstu a spropitné navíc!"
Odpovědělo mu radostné zapráskání bičem, „Havran" v řeči ruských postiliónů znamená lakomého nebo nuzného cestujícího, který na vesnicích při přepřahání zaplatí za koně nanejvýš dvě tři kopejky za verstu. „Orel" se přezdívá cestujícímu, který necouvne před vysokou cenou a dává štědré spropitné. A proto také havran nemůže čekat, že pojede tak rychle jako královský pták Orel.
Naďa s Michalem se hned usadili v tarantasu. Trochu jídla na cestu pro případ nějakého zdržení si dali do kra bice, jež jim. nijaK nepřekážela. Poštovní stanice jsou totiž velice dobře vybaveny a kontrolovány státem. Stáhli si kryt vozu, protože se horkem nedalo vydržet, a tarantas tažený trojspřežím opustil v oblaku prachu v poledne Perm.
Způsob, jakým kočí udržuje spřežení v klusu, by jistě každého cestujícího, který není Rus nebo Sibiřan, velice zaujal. Kůň mezi ojemi, vždy větší než jeho druzi, udává rychlost - kluše dlouhým, rychlým krokem, ať je cesta jak chce kopcovitá. Druzí dva koně jako by neznali nic jiného než cval a zmítají se často dost legračně. Kočí je nikdy neuhodí, nanejvýš povzbudí hlučným zapráskáním biče. Provaz, který - slouží za opratě, nemá žádný vliv na zvířata napůl splašená, ale slova „napravo", „nalevo", jež na ně volá hrdelním hlasem, účinkují mnohem lépe než uzda. A co milých oslovení se jim podle okolností dostane!
„Tak jděte, mí holoubkové, jděte, mé milované vlaštovičky," opakuje kočí. „Leťte, moji drazí holoubkové! Tak směle na to, bratránku vpravo! Hni sebou, tatíčku, vlevo!"
Ale když se krok koní zpomalí, ozvou se nadávky, jimž jako by tato učenlivá zvířata rozuměla.
„Tak co, půjdeš nebo ne, ty sakramentský hlemýždi! Běda ti, ty slimáku! Zaživa tě rozpářu, ty želvo, a na věky věků

prokleju!“
Tarantas tedy po cestě jen letí a urazí dvanáct až čtrnáct verst za hodinu.
Strogov byl na takovou jízdu zvyklý a nárazy ani otřesy mu nevadily, Věděl, že ruské spřežení nedává pozor na kameny; vyjeté koleje, bažiny, vyvrácené stromy nebo díry v cestě. Zato jeho společnice se několikrát málem zranila, ale nestěžovala si. Zpočátku Naďa, nadšená rychlostí ani nepromluvila. Pak posedlá jedinou myšlenkou dostat se k cíli, začala:
„Počítala jsem, bratře, že z Permu do Jekaterinburgu je to 300 verst. Nezmýlila jsem se?“
„Ne, nezmýlila ses, Naďo. Jakmile se dostaneme do Jekatěrinburgu, budeme na úpatí pohoří Uralu.“
„Jak dlouho nám potrvá ta cesta do hor?“
„Dva dni a dvě noci, protože pojedeme i v noci, Naďo. Víš, já se nesmím ani na chvíli zastavit a musím co nejrychleji dorazit do Irkutska.“
„Já tě bratře, nezdržím ani chvilinku a pojedeme ve dne v noci.“
„Když nám tatarský vpád nějak nepřekazí cestu, budeme, Naďo, nanejvýš za dvacet dní na místě.“
„Ty už jsi tu cesty někdy dělal?“ zeptala se dívka.
„Několikrát.“
„V zimě by to šlo rychleji a jistěji, viď?“
„Rychleji by to šlo, ale tobě by bylo určitě chladno. Mrzne a sněží.“
„Co na tom! Zima je přítelem každého Rusa.“
„To je sice pravda, Naďo, ale snést tohle přátelství, na to musíš mít pane náturu! Často jsem v sibiřských stepích zažil, že teplota klesla na 40° pod nulou! Cítil jsem i pod šaty ze sobí kůže, jak mi srdce chladne, údy se křečovitě svírají a nohy mrznou, i když jsem měl troje vlněné ponožky!“
„Kolikrát jsi jel v zimě stepí?“
„Třikrát, když jsem jel do Omska.“
„A cos tam dělal?“
„Jel jsem za maminkou.“
„A já jedu do lrkutska za otcem! Vyřídím mu poslední maminčina slova! A proto, bratře, by mě bylo nic neodvrátilo od té cesty!“
„Jsi hodné děvče! Naďo!“
Celý ten den tarantas ujížděl, i když se kočí na každé stanici střídali. Vysoká cena, kterou platil Strogov za koně, a bohaté spropitné bylo nejlepším doporučením. Poštmistři možná shledávali zvláštním, že po zveřejnění výnosu tenhle mladý muž se sestrou svobodně jede na Sibiř, která je všem ostatním uzavřena, ale papíry měli v pořádku, a tak mohli dále. A milníky s udanými kilometry jen mizely. Ostatně Strogov s Naďou nebyli jedinými cestujícími na cestě z Permu do Jekatěrinburgu. Již na prvních přepřažních stanicích se carův kurýr dověděl že před ním jede jiný vůz, ale protože neměl o koně nouzi, nijak se tím nezatěžoval.
Zastavili se jen párkrát za den, aby pojedli a tarantas si trochu odpočinul. Na poštovních stanicích se vždy najde jak nocleh, tak dostatek jídla. A jinde, kde stanice nejsou, je vždy pohostinný ruský venkovan.
Při večerní zastávce se Strogov, jat jakousi předtuchou, zeptal poštmistra, před kolika hodinami tu byl vůz, který jede před nimi.
„Před dvěma hodinami, tatíčku.“ „Je to krytý kočár?“
„Ne, tělega.“
„S kolika cestujícími?“
„Se dvěma.“
„A jak jedou?“
„Jako orli.“
„Tak rychle přepřáhni!“
Michal s Naďou, rozhodnuti ani na hodinku se nikde nezastavit, cestovali dále celou noc. Počasí bylo stále pěkné, jen ve vzduchu bylo cítit trochu elektřiny. Na nočním nebi však svítily hvězdy a ze země jako by se zvedl jakýsi opar. Hrozilo nebezpečí, že se v horách rozpoutá bouře, a ta je vždy strašlivá.
Ale noc proběhla klidně. Přes drkotání tarantasu se Naďa několik hodin prospala. Zato Strogov bděl celou noc, neboť nedůvěřoval kočím, věděl že si rádi na kozlíku zdřímnou. A tak neztratili cestou ani hodinu.
Následujícího dne, 20. července, k osmé hodině ranní se už před nimi na východě objevily první výběžky Uralu. Ovšem toto důležité pohoří, dělící evropské Rusko od Sibiře, bylo ještě daleko a nedalo se předpokládat, že by k němu do večera dorazili. Přes hory tedy pojedou zřejmě v noci. Během dne bylo stále zataženo, a tak se teplo sneslo, ale vypadalo to na blížící se bouři.
Právě proto by asi bývalo rozumnější nepouštět se uprostřed noci do hor, což by jindy býval také Strogov učinil. Ale tentokrát jen kočímu, když jej při přepřahání upozorňoval, že už hřmí v horách, poznamenal:
„Pořád ještě před námi jede ta tělega?“
„Ano.“
„Jaký má před námi náskok?“
„Asi hodinu.“
„Tak rychle vpřed. a jestli budeme zítra ráno v Jekatěrinburgu, dostaneš trojnásobné spropitné.“

## X. BOUŘE NA URALU

Pohoří Ural dělí v délce skoro 3000 verst (3200 km) Evropu od Asie; táhne se od pobřeží Karského moře až k břehům Kaspického.
Tuto hranici musil Strogov překročit, aby se dostal z Ruska na Sibiř, udělal dobře, že si vybral cestu z Permu do Jekatěrinburgu vedoucí po východních svazích Uralu.
Je snadnější a jistější, a proto se jí používá jako obchodní cesty při dopravě zboží ze Střední Asie. Nepřihodí-li se jim: nějaké nehoda, mohou během dvou nocí pohoří přejet. Ovšem burácení hromu už oznamovalo bouři, jež by mohla v dnešním ovzduší nabitém elektřinou dosáhnout nečekaných rozměrů.
Michal se postaral, aby jeho družka seděla co nejpohodlněji. Zkříženými provazy pevně přivázali střechu, aby ji bouře neodnesla, zdvojili postraňky a pro všechny případy vycpali náboje kol slámou, jednak aby zabezpečili kola, jednak aby co nejvíc zmírnili nárazy, jimž se dá těžko za temné noci zabránit. Konečně předek a zadek vozu, jehož nápravy jsou jednoduše přidělány kolíky ke korbě tarantasu, pevně spojili dřevěnou traverzou zabezpečenou ještě svorníky a maticemi.
Naďa usedla opět do vozu a Michal se posadil vedle ní před kapotou, kterou stáhli až dolů, visely kožené záclony, jež je mohly alespoň trochu ochránit před deštěm a nárazy větru.
Po levé straně kozlíku upevnili dvě velké lucerny, které ovšem svými bledými paprsky cestu moc dobře neosvětlí. Ale aspoň to byla jakási obrysová světla vozidla, a i když těžko prorážela tmu, mohla přinejmenším zabránit srážce s jiným vozidlem jedoucím v protisměru. Jak vidíme, před touto hrozivou nocí učinili všemožná obezřetná opatření. „Naďo, vše je připraveno," řekl Michal.
„Tak jeďme," odvětila dívka.
Michal Strogov pokynul kočímu a tarantas začal šplhat do prvních svahů Uralu. Bylo osm hodin a slunce se schylovalo k západu. Přesto - už bylo dost temno, ačkoliv soumrak v těchto zeměpisných šířkách trvá poměrně dlouho. Pod klenbou oblohy se hromadily obrovské páry a stále klesaly níž k zemi. Některé z nich dokonce vydávaly jakési fosforeskující světlo. A cesta právě vedla do těchto těžkých hustých mračen, takže nezačne-li trochu pršet, tarantas nebude moci jet hustou mlhou dále, protože by se mohl zřítit do některé strže.
A přece Ural není nijak zvlášť vysoký - jeho nejvyšší vrcholky měří kolem 5000 stop. Cesta vedoucí velkými průsmyky je snadno sjízdná i pro poštovní vozy. Jenže co se lehce zvládne za pěkného počasí a za světla, skrývá nebezpečí a těžkosti, když spolu vzájemně bojují přírodní živly a člověk se octne v jejich víru.
Strogov věděl, co znamená bouřka v horách,protože ji několikrát zažil, a asi se jí obával stejně jako strašlivých prudkých zimních vánic. Když vyjížděli, ještě nepršelo. Michal tedy odhrnul kožené záclony, které chránily vnitřek tarantanu a rozhlížel se kolem sebe, pokud mu to mihotavé světlo luceren dovolovalo. _
Naďa seděla nepohnutě se zkříženými pažemi a pozorovala cestu, ale nevykláněla se, kdežto Michal byl pořád napůl těla vykloněn z vozu. Ovzduší bylo klidné, avšak byl to onen hrozivý klid před bouří, kdy se vzduch ani nepohne, jako by napůl zadušená příroda už vůbec nedýchala… Hrobové ticho rušilo jen skřípění kol tarantasu, drtících štěrk na cestě, steny nábojů kol a prken, hlasité oddychování koní, kterým chyběl dech, a klapot okovaných kopyt na oblázcích, jež se co chvíli zajiskřily.
Cesta byla jinak zcela pustá tarantas nepotkal v těchto úzkých průsmycích ani chodec, ani jezdce, ani povoz. V lese nesvítil jediný oheň dřevorubce, jediné tábořiště horníků nebo chatrč skrytá v houští. Přejíždět bez váhání a bez zastávek uralské pohoří, k tomu musíte mít pádný důvod, a Michal jej měl. Navíc ho znepokojovalo, kdo jsou cestující v těleze, jež jede před nimi, a proč se vydali za takového počasí dále.
K jedenácté hodině začaly oblohu osvětlovat blesky. V jejich prchavém světle se objevovaly a mizely siluety velkých borovic, jež se někde doslova kupily. Když se tarantas přiblížil až k samému okraji cesty, ozářily blesky hluboké propasti a strže. Občas rachocení vozu dokazovalo, že jedou přes most ze sotva otesaných fošen. položených přes nějakou roklinu. Někdy hrom hřměl jakoby pod vozem. Záhy bylo také slyšet zvláštní monotónní hukot, který ještě sílil, když stoupali do kopce. Do těchto různých zvuků se mísil křik a volání kočího, jenž jednou lichotil, podruhé zas spílal ubohým zvířatům, znaveným možná více z těžkého vzduchu než z prudce stoupající cesty. Rolničky na ojích je už nijak nepovzbuzovaly a občas jim dokonce poklesávaly nohy.
„V kolik hodin budeme nahoře na vrcholu?" zeptal se Strogov kočího.
„Asi v jednu hodinu ráno… jestli se tam dostaneme," odpověděl tázaný potřásaje hlavou.
„Přece mi nechceš tvrdit, příteli, že je to první bouřka, která tě překvapila v horách?"
„To netvrdím, ale Bůh nám pomoz, aby to nebyla má poslední!…
„Máš snad strach?"
„Nemám strach, jenom ti znovu říkám, že ses neměl vydávat na cestu."
„Kdybych byl zůstal, udělal bych větší chybu."
„Tak dobrá, mé holubičky, vpřed!" zvolal hned nato kočí jako člověk, který ví! že tu není na bavení, ale aby poslouchal.
V tu chvíli se v dálce ozval hukot. jako by tisícero ostrých, ohlušujících zahvízdání prořízlo dosud klidné ovzduší. A ve světle blesku, po němž vzápětí zarachotil hrom, Michal spatřil, jak se velké borovice na jednom vrcholu zkroutily. Rozpoutala se vichřice, ale do vyšších vrstev vzduchu dosud nepronikla. Několik suchých zvuku ohlašovalo, že některé staré nebo špatně zakořeněné stromy nevydržely první nápor bouře. Lavina zlomených kmenů se několikrát převalila po úbočí, pak se přehnala přes cestu a zmizela v propasti vlevo, dvě stě kroku před tarantasem.
Koně se zastavili.
„No tak, mé krásné holubičky!" vykřikl kočí a do zvuků hromu zapráskal bičem.
Michal chytil Naďu za ruku.
„Spíš, sestřičko?"
„Ne, bratře."

„Připrav se na vše. Bouře už je tu.“
„Já vím a jsem připravena.“
Michal sotva stačil stáhnout kožené záclony v tarantasu a bouře už se prudce rozpoutala. Kočí seskočil z kozlíku a chytil koně, aby je zadržel, neboť celému spřežení hrozilo obrovské nebezpečí.
Tarantas teď stál v zatáčce cesty, kudy přicházela vichřice. Bylo tedy třeba postavit ho proti větru, protože jinak ze strany by vítr určitě vůz porazil a vrhl ho do hluboké strže vlevo.
Koně vystrašení prudkými nárazy větru se vzpínali a kočí ne a ne je uklidnit. Nejprve na ně šel přátelsky a přívětivě, pak s těmi nejhoršími nadávkami, ale nic to nepomáhalo. Hrozilo nebezpečí, že ubohá zvířata oslepená blesky a vyděšená neustálým burácením hromu, jež připomínalo těžkou dělostřelbu, přetrhnou uzdy a utečou. V tu chvíli se Michal jedním skokem vymrštil z tarantasu a šel kočímu na pomoc. Protože měl obrovskou sílu, podařilo se mu s velkým úsilím přece jen koně zvládnout.
Ale smršť ještě zesílila. Cesta se v tomto místě rozšiřovala v jakousi proláklinu, bouře se do ní zarývala a kromě toho se začaly seshora kutálet kameny a kmeny stromu. „Tady nemůžeme zůstat,“ řekl Strogov.
„Však my tu také nezůstanem“ vykřikl kočí celý vyděšený, napřimuje se ze všech sil proti strašlivému náporu vzduchu. „Za chvilku nás vichřice smete nejkratší cestou dolů na úpatí hor.“
„Chyť koně zprava, zbabělče, já podržím levého,“ odpověděl na to Strogov.
Nový prudký náraz větru přerušil jeho slova. Musili se oba skrčit až k zemi, aby je vítr nepřevrátil, ale vůz, přes veškeré úsilí jejich i koní, které drželi proti větru, couvl o několik délek, a kdyby jej byl nezastavil kmen stromu, byl by svržen z cesty.
„Neměj strach, Naďo,“ zvolal Michal.
„Já nemám,“ odpověděla dívka statečně.
Hřmění hromu na okamžik ustalo a strašlivá bouře se již přehnala přes vrchol a ztratila v hlubinách strže. „Chceš jet zpátky?“ řekl kočí.
„Kdepak! Musíme vzhůru, za ten ohyb. Tam budeme aspoň chráněni svahem!“
„Ale koně nechtějí!“
„Udělej to jako já, táhni je vpřed!“
„Bouře se zase vrátí!“
„Poslechneš, nebo ne?“
„Když tedy chceš!“
„To tatíček nařizuje,“ poprvé použil Strogov carova jména, tohoto všemocného slova na třech stranách světa.
„Tak jedem, mé vlašťovičky,“ zvolal kočí a uchopil koně zprava, zatímco Strogov držel levého.
A koně se pomalu vydali na namáhavou cestu. Nemohli teď už uskočit stranou a kůň mezi ojemi se udržel uprostřed cesty. Ale oba muži i zvířata pokročili v tom větru stěží o dva tři kroky dopředu a už museli zase o jeden nebo dva zpět. Smekali se, padali, vstávali. A vůz se přitom mohl několikrát rozbít. Kdyby byli střechu předtím večer řádně nepřipevnili, byla by už s prvním nárazem větru pryč.
Přes dvě hodiny trvalo Strogovovi a kočímu, než se dostali asi o půl versty dále, bičováni stále vichřicí. Hlavním jejich nepřítelem nebyla ovšem jenom ta strašlivá vichřice, ale hlavně déšť kamenů a zlomených stromů, jenž na ně seshora padal.
Najednou spatřili ve světle blesku, jak se jeden takový obrovský balvan stále rychleji řítí přímo na ně. Kočí vykřikl, Strogov chtěl mohutným zapráskutím biče pohnout spřežení do kroku, ale koně se ani nehnuli. Stačilo by jen pár kroků a balvan by proklouzl za nimi!…
Michal Strogov si ve zlomku vteřiny uvědomil, že narazí-li balvan na tarantas, rozdrtí jeho družku! A přitom nemá dost času, aby ji vytáhl z vozu živou… Vrhl se tedy za vůz, s nadlidskou silou se opřel zády o nápravu a odstrčil těžký tarantas o několik stop.
Balvan se přitom dotkl jeho hrudi a vyrazil mu dech, jako by to učinila dělová koule.
„Bratře,“ vykřikla Naďa zděšeně, když spatřila celou tu scénu ve světle blesku.
„Neboj se, Naďo!“ odpověděl Michal.
„Já jsem neměla strach o sebe!“
„Bůh je s námi, sestřičko!“
„Se mnou určitě, bratře, protože mi tě přivedl do cesty!“ zašeptala dívka.
Námaha, s níž Strogov pohnul tarantasem, naštěstí nevyšla naprázdno. Pobláznění koně se trochu vzpamatovali a pustili se vpřed. Strogov i kočí je víceméně odtáhli, a tak se dostali vzhůru až k úzké soutěsce, ležící směrem od jihu na sever, kde byli chráněni před přímými zásahy bouře. Svah vpravo jim poskytoval jakési útočiště a dalo se zde vydržet, kdežto na obvodu řádila bouře se vší zuřivostí. Blesky se stále křižovaly a hřmění hromu nepřestávalo. Země se pod těmito strašlivými ranami otřásala, jako kdyby uralský masív postihlo zemětřesení.
Naštěstí se oběma mužům podařilo vůz odstavit jako do kůlny do jedné hluboké prolákliny, kam vichřice zasahovala jen ze strany. Nebyl tam však chráněn před protivětry, narážel při nich na skalní stěnu a každým okamžikem hrozilo nebezpečí, že se roztříští na tisíc kusů.
Naďa musela z vozu ven a Michal jí s lucernou v ruce našel ve skále prohlubeň, kterou si asi vyhloubil nějaký horník, a dívka se tam zatím skrčila, než se zas vydají na cestu.
V tu chvíli - byla asi jedna hodina ráno - začalo pršet a poryvy větru a proudy vody dosáhly záhy strašlivé síly. Na-odjezd nemohlo být ani pomyšlení.
A tak třebaže byl Strogov pochopitelně velmi netrpělivý, musil nechat nejhorší bouři přejít. Ostatně jakmile se dostanou do průsmyku, který protíná cestu z Permu do Jekatěrinburgu, pojedou už stále dolů po svazích Uralu. Vyrazit

však za těchto podmínek, kdy po cestě tečou nesčetné potoky vody, vane prudký vítr a leje jako z konve, to by znamenalo vrhnout se přímo do záhuby. „Čekání je sice mrzuté!“ řekl Strogov, ale vyhneme se tak pravděpodobně delšímu zdržení. Tahle prudká bouře přece nemůže trvat věčně! Za tři hodiny začne svítat a pak už budeme moci jet dolů, i když to nebude nic snadného, přece jen za světla to snad půjde. V téhle tmě se dolů pustit nemůžeme.“
„Počkejme, bratře, ale doufám, že neodkládáš odjezd kvůli mně, abys mě ušetřil námahy nebo nebezpečí!“ odvětila Naďa.
„Naďo, vím, že jsi odhodlána na vše, ale když vydáme oba dva životy všanc, riskuji víc než jen tvůj a svůj život, nesplním svůj úkol, svou povinnost, kterou musím především vykonat!“
„Povinnost…,“ zašeptala Naďa.
V tu chvíli prudký blesk rozřízl oblohu a všechen déšť proměnil v páru. A hned se ozval suchý úder. Vzduch se okamžitě zaplnil skoro dusivým pachem síry a skupina vysokých jedlí asi dvacet kroků od tarantasu, zasažená bleskem, rázem vzplanula jako obrovská pochodeň. Kočího přirazil jakýsi zpětný úder k zemi, ale naštěstí za chvíli vstal živ a zdráv, bez jediného zranění. Když se poslední burácení hromu už ztrácelo v hloubi hor, ucítil Michal, jak se Nadina ruka silně opřela o jeho, a uslyšel dívčin šepot:
„Slyšíš výkřiky, bratře?“

## XI. CESTUJÍCÍ V NOUZI

A vskutku, za toho kratičkého utišení uslyšeli nahoře na cestě, poměrně blízko místa, kde ukryli tarantas, výkřiky. Zoufalé voláni, zřejmě nějakého cestujícího v tísni. Strogov pozorně naslouchal, ale kočí potřásl hlavou, jako by se mu zdálo nemožné něco podniknout.
„To volají nějací cestující o pomoc!“ vykřikla Naďa. „No, jestli počítají jen s námi…,“ odpověděl kočí.
„Proč ne?“ zvolal Strogov. „Není naší povinností udělat to, co by oni v podobné situaci učinili pro nás?“
„Ale snad nechcete vydat v nebezpečí vůz a koně…!“
„Ne, půjdu pěšky,“ vskočil kočímu do řeči Strogov. „Půjdu s tebou, bratře,“ řekla Naďa.
„Ne, počkej tady, Naďo. Kočí tu zůstane s tebou. Nechci ho nechat samotného…“
„Dobrá, zůstanu.“
„Ať se stane cokoliv, nevycházej z tohohle úkrytu!“
„Neboj se, najdeš mě tady.“
Michal stiskl své družce ruku, zašel za ohyb svahu a zmizel v šeru.
„Tvůj bratr neměl nikam chodit,“ řekl kočí dívce.
„Ba ne,“ prostě namítla Naďa. .
Zatím Michal rychle stoupal po cestě vzhůru. Spěchal, aby pomohl lidem, kteří úzkostlivě volali o pomoc, ale zároveň jej poháněla touha zvědět, co je to za cestující, že se v prudké bouři pustili do hor. Nepochyboval totiž, že to budou lidé z tělegy, jež jela stále před jejich tarantasem.
Přestalo sice již pršet, ale vichřice ještě zesílila. výkřiky nesené proudem vzduchu se ozývaly čím dal zřetelněji. Z místa, kde Strogov zanechal Naďu, nebylo nic vidět. Blesky vždy ozářily jen výstupek svahu, který přetínal křivolakou cestu. Teď musil Michal vynaložit obrovskou sílu, aby vzdoroval větru, neviděl ještě cestující, ale slyšel je, takže nemohl být už daleko. A jejich hovor jej jaksepatří překvapil:
„Ty nemehlo, půjdeš zpátky?“
„Při příštím přepřahání tě spráskám!“
„Slyšíš, ty poštovský ďáble? Pojď sem!“
„Prosím, jak nás v tomhle státě vozí…“
„A čemu říkají tělega!“
„Ty trojnásobný surovče! Pořád uhání a ani si nevšimne, že nás nechá na cestě!“
„Tak se ke mně tady chovají! Ke mně, zde akreditovanému Angličanovi! Budu si stěžovat na vyslanectví a nechám toho kočího pověsit!“
Ten, kdo takhle mluvil, se zřejmě nesmírně zlobil. Ale tu se najednou Strogovovi zdálo, že druhý mluvčí se smířil se situaci, neboť se ozval výbuch nečekaného smíchu a za ním hned slova:
„No ne, to je legrace!“
„Jakže, vy se tomu ještě smějete?“ odvětil značně ostrým tónem občan Spojeného království.
„Samozřejmě, milý kolego, a z plných plic, nic lepšího nemohu udělat! A navrhuji vám, abyste se zasmál taky! Namouduši, to je přece legrace, jakou jsem jakživ nezažil…“
V tu chvíli v soutěsce strašlivě zahřmělo a ozvěna ještě hluk znásobila. Když konečně utichlo poslední burácení, ozval se zase veselý hlas:
„Ano, úplně mimořádná legrace! Něco takového by se přece ve Francii nikdy nestalo!“
„V Anglii také ne,“ dodal Angličan.
Na cestě jasně osvětlené blesky spatřil Strogov asi dvacet kroků před sebou dva cestující, sedící na zadní lavici jakéhosi podivného vozidla, hluboce zabořeného do vyjeté koleje.
Strogov přistoupil k mužům z nichž jeden se pořád smál a druhý stále klel, a poznal novináře, kteří s ním jeli na Kavkaze z Nižního Novgorodu do Permu.
„Dobrý den, pane,“ zvolal Francouz. „Velice mě těší, že se s vámi setkávám za těchto okolností! Dovolte mi, abych vám představil svého důvěrného nepřítele pana Blounta.“
Anglický reportér pozdravil a hodlal asi představit podle všech společenských pravidel svého kolegu Alcida Joliveta,

ale Strogov poznamenal:
„Zbytečně bychom se, pánové, představovali, vždyť se známe, jeli jsme přece společně po Volze.“
„Aha, vida, vida! Výtečně! Pan…?“
„Mikuláš Korpanov, obchodník z Irkutska,“ odpověděl Strogov. „Ale můžete mi říci, jaké dobrodružství jste zažili, že se jeden smějete a druhý jste zničen?“
„Pane Korpanove, posuďte sám,“ odvětil Jolivet. „Představte si, že náš postilión ujel s předkem svého ďábelského vozidla a nechal nás zkrátka a dobře ve štychu. Ovšem my jsme dva a nemáme ani opratě, ani koně. Nezdá se vám, že to je strašná legrace?“
„Mně se to nezdá ani trochu legrační!“ řekl Angličan… „Ale uvažte, kolego! Copak nedovedete brát věci z dobré stránky?“
„A jak, prosím vás, pojedeme dál?“ optal se Harry Blount.
„Snadno,“ odpověděl Jolivet. „Vy se zapřáhnete do zbytku vozu, já si vezmu do ruky opratě, budu vám říkat můj holoubku jako kočí a vy poklušete jako pravý poštovní kůň!“
„Pane Jolivete, tohle žertování už překračuje meze a…“
„Uklidněte se, příteli. Až budete schvácen, tak si vyměníme místa a zase vy mě budete moct hubovat, že jsem dýchavičný hlemýžď nebo umdlévající želva, když nepoletím jako ďábel!“
Alcide Jolivet to vše říkal s tak dobrou náladou, že se Strogov mimoděk musel usmát.
„Pánové, já vám navrhnu něco lepšího. Teď jsme se dostali až sem na nejvyšší hřeben Uralu a odtud už budeme pořád sjíždět. Asi pět set kroků dole pod vámi je můj vůz. Půjčím vám jednoho koně, zapřáhneme jej do korby vaší tělegy a zítra, když se nám nepřihodí žádné neštěstí, dorazíme společně do Jekatěrinburgu,“
„Pane Korpanove, tenhle návrh dokazuje, že máte šlechetné srdce,“ řekl Alcide Jolivet.
„Chtěl bych jen dodat, pane, že vám nemohu nabídnout místo v tarantase, protože je jen pro dvě osoby, a já cestuji se sestrou,“ připojil Strogov,
„Ale co vás napadá, pane,“ pokračoval Jolivet, …my s kolegou, vaším koněm a zadkem naší půltělegy dojedeme třeba na konec světa.“
„Dobrá,“ začal Harry Blount, „přijímáme vaši laskavou nabídku. Ale až uvidím toho kočího…“
„Věřte mi, že se mu to nestalo jistě poprvé!“ odpověděl Strogov.
„Tak proč se nevrátí? Jistě ví, že nás mizera nechal někde vzadu.“
„Že ví? Ale kdepak! Vůbec to netuší!“
„Cože? Ten dobrák tedy ani netuší, že se mu tělega rozpůlila?“
„Určitě ne, a proto ujíždí ostošest s předkem vozu do Jekatěrinburgu.“
„Vždyť jsem vám, kolego, říkal, že to je na tom to nejveselejší,“ zvolal Alcide Jolivet.
„Kdybyste teď, pánové, laskavě šli se mnou,“ pokračoval Strogov, „k mému vozu a…“
„Ale co tělega?“ poznamenal Angličan,
„Nemějte strach, ta neuletí, mifý Blounte„ zvolal Jolivet…„ je tak pěkně zapasovaná do země, že když ji tam necháme, na jaře obroste listím!“
„Pojďte, pánové,“ řekl Strogov „zajedeme sem s tarantasem.“
Francouz a Angličan slezli z lavičky a pustili se za Strogovem. Cestou Jolivet samozřejmě podle svého zvyku dobrosrdečně vykládal, protože jeho dobrou náladu nic nerozladilo.
„Musím přiznat, pane Korpanove, že nám pomůžete z pěkné kaše!“
„Udělal jsem, pánové, jen to, co by na mém místě udělal každý,“ odvětil Strogov. „Kdyby si cestující navzájem nepomáhali, mohly by se všechny cesty rovnou uzavřít.“
„Tak na oplátku, pane. Míříte-li daleko do stepi, možná že se ještě setkáme a…“
Jolivet se Strogova výslovně nezeptal, kam jede, ale ten mu nehodlal nic zastírat a hned řekl: „Já jedu do Omska, pánové.“
„A my s panem Blountem ještě kousek dále, kde možná schytáme nějakou tu kulku, ale určitě seženeme nějaké zprávy,“ pokračoval Jolivet.
„Do vzbouřených provincií?“ zeptal se Strogov dychtivě.
„Ano, pane Korpanove, a tam se pravděpodobně nepotkáme.“
„Víte, já moc netoužím po ranách z pušky a jsem od nátury příliš mírumilovný člověk, než abych se pouštěl tam, kde se lidé spolu bijí,“ řekl Strogov.
„To mě mrzí, pane, to mě opravdu mrzí, že se tak brzo rozdělíme. Ale možná že při odjezdu z Jekatěrinburgu nám naše dobrá hvězda dopřeje, abychom ještě cestovali společně, aspoň pár dní.“
„Vy chcete jet přes Omsk?“ zeptal se Strogov po chvilce přemýšlení.
„Ještě nevíme, jak to uděláme,“ odvětil Jolivet, „ale určitě pojedeme přímo do Išimu a tam se pak zařídíme podle okolností.“
„Tak tedy pojedeme, pánové, společně až do Išimu,“ pravil Strogov.
Byl by samozřejmě raději cestoval sám, ale nemohl se v této chvíli oddělit od obou mužů, kteří měli stejnou cestu jako on - to by jim jistě připadalo podivné. Ostatně protože Alcide Jolivet a jeho přítel se hodlají zastavit v Išimu a nepokračovat hned v cestě do Omska, může s nimi tento kus cesty klidně jet.
„Tak dobrá, pánové, dohodnuto, jedeme dále společně!“ řekl a poté lhostejně dodal:
„Víte něco jistějšího o tatarském vpádu?“
„Abych pravdu řekl, pane, víme jen to, co se povídalo v Permu,“ odvětil Jolivet. „Tataři Féofara chána zaplavili celou Semipalatinskou gubernii a už několik dní rychle postupují podle toku Irtyše. Musíte si tedy pospíšit, chcete-li přijít do

Omska před nimi.“
„To je pravda,“ pronesl Strogov.
„Říkalo se také, že se plukovníku Ogarevovi podařilo dostat v přestrojení přes hranice a že už brzy bude u tatarského náčelníka uprostřed vzbouřeného kraje.“
„Ale jak se tohle ví?“ tázal se Strogov, kterého ty zprávy nesmírně zajímaly.
„Jak? Jako se ví všechno,“ odvětil Jolivet. „Lítá to ve vzduchu.“
„A myslíte vážně, že je plukovník Ogarev už na Sibiři?“
„Slyšel jsem dokonce, že prý jede cestou z Kazaně do Jekatěrinburgu.“
„Cože, vy jste to věděl, pane Jolivete?“ Poznámka francouzského dopisovatele vytrhla Harryho Blounta ze zatvrzelého mlčení.
„Ano, věděl jsem to,“ odpověděl Jolivet.
„A věděl jste, že byl přestrojen za cikána?“ optal se Harry Blount.
„Za cikána?“ mimoděk vykřikl Strogov, na mysli mu vytanul starý cikán v Nižním Novgorodu, který pak cestoval na palubě Kavkazu a vystoupil v azani.
„Věděl jsem toho tolik, že jsem o tom napsal své sestřenici,“ s úsměvem odvětil Jolivet.
„Je vidět, že jste času v Kazani opravdu využil,“ suše poznamenal Angličan.
„To víte, milý kolego, zatímco se Kavkaz zásoboval, já se zásoboval taky!“
Strogov už dál neposlouchal vtipné poznámky, které si Jolivet vyměňoval s Harrym Blountem, a myslel jen na starého cikána, jehož tvář zahlédl, a na ženu, která ho doprovázela, vybavil si její zvláštní pohled a snažil se připomenout si všechny podrobnosti toho setkání, když tu se blízko nich ozval výstřel.
„Ach pánové, honem vpřed!“ zvolal Strogov. Podívejme se, na poctivého obchodníka, který se bojí každé rány, běží hezky rychle k místu, kde se střílí, řekl si Jolivet.
A následován Harrym Blountem, který také nechtěl zůstat pozadu, vrhl se hned za Strogovem. Za několik okamžiku už stáli všichni tři proti výběžku, jenž chránil tarantan v zatáčce cesty. Skupina borovic zapálených bleskem dosud hořela. Cesta byla opuštěná. Michal se však nemohl mýlit - vždyť ránu ze střelné zbraně jasně slyšel.
Náhle se ozvalo strašlivé zamručení a druhá rána. „Medvěd“ vykřikl Strogov. „Naďo! Naďo!“ Bleskurychle vytáhl z opasku nůž a obrovským skokem se vrhl k výběžku, kde na něj podle slibu měla čekat Naďa.
Ve chvíli, kdy Michal stanul u tarantasu, - couvlo až k němu obrovské tělo - veliký medvěd. Bouře ho vyhnala z lesů, jež pokrývaly svah Uralu, a chtěl zas do své obvyklé skrýše, do prohlubně, kde je bezpochyby ještě Naďa.
Dva koně přítomnost obrovského zvířete vyděsila, přervali uzdy a utíkali pryč, kočí myslící jen na své spřežení, zapomněl, že dívka zůstane sama s medvědem, a rozběhl se za koňmi.
Odvážná Naďa neztratila hlavu. Medvěd si jí hned nevšiml a vrhl se na zbylého koně ze spřežení. Naďa vyběhla ze své skrýše, skočila k vozu, vzala jeden ze Strogovových revolverů, odvážně se pustila proti medvědu a zblízka na něj vystřelila.
Ale zranila ho jenom lehce na rameni a zvíře se obrátilo proti ní.
Naďa se snažila medvědu nejprve vyhnout a obešla tarantas, kde se poslední kůň pokoušel přervat uzdu. Ovšem když přijdou v horách o koně, nebudou moci cestovat dále. Proto se Naďa vrátila, šla přímo vstříc medvědovi a s překvapující chladnokrevností vypálila na něj podruhé právě v okamžiku, kdy už měla tlapy zvířete téměř na hlavě.
Tuto druhou ránu uslyšel Michal již z malé blízkosti.
Jedním skokem se vrhl mezi medvěda a dívku a mohutným rozmachem ruky rozpáral obrovské zvíře od hlavy až k patě, že spadlo jako neživá masa na zem.
Byla to brilantní ukázka onoho proslulého řezu sibiřských lovců, kterým záleží na tom, aby nezničili vzácnou medvědí kůži, za niž dostanou značné peníze.
„Nejsi zraněna sestřičko?“ zeptal se Michal a přistoupil k dívce.“
„Ne, bratře,“ odpověděla Naďa.
Vzápětí se zde objevili oba novináři.
Jolivet skočil ke koni, a že měl jaksepatří sílu, podařilo se mu ho udržet. Viděl s kolegou celý rychlý zákrok Strogovův.
„No to se musí říct, pane Korpanove, na obchodníka dovedete výborně zacházet s loveckým nožem!“ zvolal Jolivet.
„Opravdu velice dobře,“ dodal Harry Bloumt.
„Na Sibiři jsme nuceni, pánové, umět víceméně všechno,“ odvětil Strogov.
Alcide Jolivet si mladého muže pozorně prohlédl.
Byl ha něj v měsíčním světle, jak tam stál se zakrváceným nožem v ruce, s rozhodným pohledem, s jednou nohou na těle medvěda, kterého právě zabil, opravdu pěkný pohled.
To je chlapík jako hora! řekl si Jolivet. Pak uctivě přistoupil k dívce a pozdravil ji. Naďa se lehce uklonila. Jolivet se hned nato obrátil k svému kolegovi s poznámkou:
„Sestra se vyrovná bratrovi! Kdybych byl medvědem, nepokoušel bych se otřít o tuhle půvabnou, ale udatnou dvojici!“
Harry Blount, vzpřímený jako pravítko, stál s kloboukem v ruce kousek dál. Nenucené chování jeho kolegy ještě zdůraznilo jeho neobratnost.
V tu chvíli se objevil kočí, kterému se podařilo dohonit koně. Nejprve se lítostivě zadíval na nádherné zvíře ležící na zemi, které tu nechají pro radost dravým ptákům, a pak začal znovu zapřahat.
Tu mu Strogov sdělil, co se přihodilo oběma cestujícím, a vyložil mu, že jim míní jednoho koně z tarantasu půjčit.
„Jak chceš,“ odvětil kočí, „jenomže dva vozy místo jednoho…“
„No dobrá, příteli,“ pochopil Jolivet narážku, „dostaneš zaplaceno dvojnásobně.“

„Tak vpřed, mé hrdličky!“ zvolal kočí.
Naďa usedla do tarantasu, Michal a jeho společníci šli za ním pěšky. Byly tři hodiny, Bouře už pomalu slábla, a tak se dostali poměrně rychle nahoru.
Za prvních záblesků úsvitu dorazil tarantas k tělege, která byla skutečně zabořena až po náboje kol v Zemi. Bylo jim zcela jasné, že nějakým silným trhnutím spřežení se obě části vozu oddělily.
Zapřáhli tedy jednoho z pobočních koní tarantasu provazy ke korbě tělegy, novináři usedli na lavičku podivného vozidla a všichni se ihned vydali na cestu. Ostatně potřebovali teď jen sjet dolů po svazích Uralu, a to nebude nic těžkého.
Za šest hodin oba vozy dorazily bez jakékoli další nehody do Jekatěrinburgu. První osobou, kterou novináři spatřili u dveří pošty, byl jejich kočí. Zřejmě tu na ně čekal. Ten dobrácký Rus s usměvavou tváří k nim ihned bez rozpaků přistoupil a natáhl ruku pro spropitné.
Nutno po pravdě říci, že zuřivost Harryho Blounta vypukla s pravou britskou silou, a kdyby byl kočí obezřetně necouvl, byl by dostal místo spropitného pořádnou ránu do obličeje. ,_
Jolivet se při pohledu na tento hněv smál, až se za břicho popadal, volaje:
„Ale vždyť on má chudák vlastně pravdu, pane kolego! Je docela v právu! Nemůže za to, že se nám nepodařilo ho dohonit!“ Vytáhl z kapsy několik kopejek a podal je kočímu:
„Tu máš, příteli, vezmi si je! Není to tvoje vina, že sis je nezasloužil.“
To Blounta ještě dvojnásob popudilo; chtěl si stěžovat u poštmistra a vznést žalobu na kočího.
„Žaloba v Rusku, ale pane kolego!“ zvolal Jolivet. „Jestli se poměry nezměnily, nikdy se nedožijete vyřízení! Copak neznáte historii ruské kojné, která žádala na rodině svého kojence smlouvu na dvanáct měsíců kojení?“
„Ne, neznám,“ odpověděl Hany Blount.
„Takže také nevíte, co se stalo s kojencem, než dostala rozsudek, že při vyhrála?“
„No, a co se s ním, prosím vás stalo?“
„Stal se z něho zatím plukovník husarské gardy!“
Po této odpovědi všichni vyprskli smíchem.
Jolivet nadšen svou vtipností vytáhl z kapsy poznámkový notes a s úsměvem si tam zapsal poznámku:
„Tělega, ruský vůz se čtyřmi koly, když vyjíždí na cestu, a se dvěma, když přijíždí k cíli!“

## XII. PROVORACE

Zeměpisně je Jekatěrinburg asijské město, protože leží na druhé straně pohoří Uralu, na posledních východních výběžcích tohoto hřebene. Přesto však patří do Permské gubernie, a tudíž i administrativně k evropskému Rusku.
V této době obyvatelstvo Jekatěrinburgu značně vzrostlo. Stáhli se sem Rusové i Sibiřané z krajů již zaplavených hordami Féofara chána a hlavně z Kirgizie, jež se prostírá jihozápadně od Irtyše až k hranicím Turkestánu.
Dopravní prostředky do Jekatěrinburgu byly poměrně vzácné, kdežto odtud bylo možností hodně. Za nynější situace se nikdo nepouštěl na Sibiř. Harry Blount a Alcide Jolivet tam tedy snadno našli novou tělegu. Strogovův tarantas naštěstí při cestě přes Ural moc neutrpěl a stačilo do něho zapřáhnout tři dobré koně a rychle vyrazit po cestě vedoucí do Irkutska.
Až do Ťumeně, ba skoro až do Novozajimskoje je cesta nerovná a vede ještě po výběžcích Uralu. Ale dále pak začíná nesmírná step, táhnoucí se téměř až ke Krasnojarsku, tedy takřka 1700 verst (1813 km).
Jak víme, oba dopisovatelé hodlali jet do Išimu, čili 630 verst od Jekatěrinburgu. Tam se chtěli zařídit podle situace, buď se pustit vzbouřenými oblastmi společně, nebo každý na vlastní pěst.
Ovšem jediná možná cesta do Irkutska vede právě z Jekatěrinburgu přes Išim. Strogov netoužil po novinkách, a naopak se co nejvíc snažil vyhnout území, kam vpadli Tataři, a tak byl rozhodnut cestou se nikde nezastavovat.
Řekl proto svým novým druhům:
„Moc rád bych s vámi, pánové, jel kus cesty společně, ale musím se vám přiznat, že velice spěchám. Chceme být se sestrou co nejdříve u matky v Omsku. Kdo ví, zda tam dorazíme dříve, než Tataři vpadnou do města! Zastavíme se vždy na stanicích opravdu jen na přepřažení a pojedeme ve dne v noci!“
„Ale my počítáme, že to budeme dělat taky tak,“ odvětil Harry Blount.
„Dobrá,“ pokračoval Strogov, „neztrácejte tedy čas a najměte si nebo kupte nějaký vůz, který…“
„… hodlá dojet v celku na místo určení, do Išimu,“ dodal Alcide Jolivet.
Za půlhodinku poté hbitý Francouz našel tarantas podobný Strogovovu a hned se do něho s kolegou usadili.
Michal s Naďou usedli do svého a v poledne obě spřežení společně opustila Jekatěrinburg.
Konečně byla Naďa na sibiřské půdě, na začátku dlouhé cesty, jež vede do Irkutska! Nač teď myslela? Rychlé trojspřeží s ní uhánělo zemí vyhnanců, kde její otec musí žít, možná dlouhá léta, daleko od svého rodiště! Ale snad ani nevnímala širošírou step, protože přivírala oči a kdesi v dáli za obzorem hledala tvář vyhnance! Nevšímala si kraje kterým projížděli rychlostí patnáct verst za hodinu a který byl tak rozdílný od východní Sibiře.
Občas vsak Nadiny myšlenky opustily vzdálené bajkalské gubernie a vracely se do přítomnosti. Obraz otce trochu bledl a dívka teď v duchu viděla svého ušlechtilého ochránce, nejprve ve vlaku do Vladimiru, kde se s ním řízením Prozřetelnosti poprvé setkala. Vzpomínala, jak se o ni staral během cesty, jak přišel na policii v Nižním Novgorodu, jak s ní prostě a srdečně hovořil, nazývaje ji sestřičkou, jak o ni pečoval při cestě po Volze, a konečně co vše pro ni vykonal za oné strašlivé bouřlivé noci na Urale, kdy ji s nasazením vlastního života zachránil před smrtí! Naďa tedy snila o Strogovovi. Byla šťastná, že získala tak hrdinného přítele. Cítila se v jeho blízkosti v bezpečí. Skutečný bratr by se k ní nechoval lépe! Nebála se už žádné překážky, věřila, že určitě dosáhne svého cíle.

Také Michal hovořil málo, zato hodně přemýšlel. I on děkoval nebi, že poznal Naďu, neboť jednak mu to pomůže zatajit pravé poslání, jednak přitom vykoná dobrý skutek. Dívčin klid a neohroženost se mu velice líbily. Což mu není skutečnou sestrou? Vážil si své hezké a hrdinné družky a zároveň se jí obdivoval. Uvědomoval si, že patří k těm vzácným lidem s čistým srdcem, na něž je možno vždy se spolehnout.
Teď, když už jede po sibiřské půdě, hrozí mu skutečné nebezpečí. Jestli se oba novináři nemýlí, jestli se Ivan Ogarev opravdu dostal přes hranice, musí jednat nanejvýš opatrně. Situace se změnila, tatarskými špehy se to tady na Sibiři bude jen hemžit., Kdyby se jeho inkognito odhalilo, kdyby se zjistilo, že je carským kurýrem, nepůjde mu jen o úkol, ale možná o život! Strogov tedy tím více cítil odpovědnost, jež na něm leží.
Co se však zatím dělo ve druhém voze? Nic zvláštního, Alcide Jolivet jako vždy sáhodlouze vykládal, Harry Blount mu jednoslabičně odpovídal. Každý z nich se díval na události ze svého hlediska a podle toho si dělal poznámky o cestovních příhodách. Zatím se v prvních guberniích západní Sibiře, kudy projeli, od sebe moc nelišily.
Při každém přepřahání novináři vysedli a setkali se se Strogovem. Když na poště nejedli, Naďa ani z tarantasu nevystupovala. Při obědě nebo večeři si přisedla ke stolu, ale vždycky byla velice uzavřená a hovoru se skoro ani neúčastnila.
Alcide Jolivet, ač nikdy nepřekročil hranice dokonalého společenského chování, přece jen dával najevo, že se mu půvabná dívka líbí. Obdivoval, jak mlčky snáší útrapy obtížné cesty, jakou má energii.
Ovšem ty nucené zastávky se moc nelíbily Strogovovi.
Proto pokaždé povzbuzoval poštmistry, snažil se vše odbýt co nejrychleji, pobízel kočí, aby honem přepřahali. Pak se rychle najedli - podle názoru Harryho Blounta, metodického jedlíka, až moc rychle - a jelo se dále, i novináři jeli jako orlové, protože královsky platili, jak říkal Alcide Jolivet, „ruskými orly“ (Zlatá ruská mince, která se rovnala pěti zlatým rublům. Rubly byly stříbrné a dělily se na sto kopejek; jeden rubl odpovídá 3,75 předválečného franku.)
Harry Blount se samozřejmě o dívce vůbec nezmiňoval. Bylo to jedno ze vzácných témat, o nichž nehodlal se svým přítelem debatovat. Tento čestný džentlmen neměl ve zvyku dělat dvě věci najednou. A když se ho jednou Jolivet zeptal, kolik asi může být dívce let, odpověděl s napůl přivřenýma očima velevážně:
„Jaké dívce?“
„No přece sestře Mikuláše Korpanova!“
„To je jeho sestra?“
„Ne, babička!“ odsekl Jolivet, skoro bez sebe nad takovou netečností.
„Kolik byste jí tak řekl?“ .
„Kdybych býval byl při tom, když se narodila, tak bych to věděl!“ prostě odvětil Blount jako člověk, který se nehodlá pouštět do debaty.
Projížděli teď téměř pustým krajem. Počasí bylo dost hezké, obloha jen napůl zatažená, horko snesitelné. S lepším vozidlem se jim jelo lépe než dříve a nemohli si nijak stěžovat. Jeli obdivuhodně rychle jako poštovním kočárem.
Kraj byt za nynější situace opuštěný. Na polích nebylo vidět skoro žádné Sibiřany. Pokud některého spatřili, byl bledý a tvářil se vážně. Někde už byly vesnice prázdné, známka, že tatarské hordy nebudou daleko. Obyvatelstvo se se stády ovcí, s velbloudy i koňmi uchýlilo do rovin na severu. Několik kmenů kirgizských kočovníků, které zůstaly věrné Rusku, si sbalilo stany a před tatarskými vetřelci odjelo na druhý břeh Irtyše nebo Obu.
Pošta naštěstí ještě fungovala normálně. Fungoval také telegraf, a to až do míst, kam vedl kabel. Na každé přepřažní stanici poštmistři poskytovali koně za obvyklých podmínek a úředníci u okénka odbavovali ihned telegramy, vyřizujíce jen přednostně telegramy státní. Harry Blount a Alcide Jolivet těchto služeb hojně využívali. Až dosud tedy cesta pro Michala Strogova pokračovala docela uspokojivě. Carův kurýr se nijak neopozdil, a podaří-li se mu u Krasnojarska objet tatarský předvoj vedený Féofarem chánem, určitě se dostane do Irkutska dříve než oni a v nejkratším možném čase.
Den poté, co oba tarantasy opustily Jekatěrinburg, vjely v sedm hodin ráno do městečka Tulugisk, urazily tak bez nehody 220 verst. Tady se cestující na půlhodinku zastavili, aby posnídali, a pak zase rychle vyrazili - slibované spropitné vždy pomohlo.
Téhož dne, 22. července, v jednu hodinu v noci už byly oba tarantasy 60 verst dále, v Ťumeni. Město v dřívějších dobách mívalo na deset tisíc obyvatel, kdežto dnes se jeho počet zdvojnásobil.
Oba novináři se ihned vypravili ulovit nějaké zprávy. Jenže zvěsti, jež sibiřští uprchlíci přinesli z bojiště, nebyly moc uklidňující.
Říkalo se mezi jiným, že se vojsko Féofara chána rychle blíží k údolí Išimu, a tvrdilo se, že k tatarskému náčelníkovi jistě brzo dorazí plukovník Ivan Ogarev, není-li dokonce už po jeho boku. Z toho se přirozeně vyvozovalo, že se boj přenese do východní Sibiře. Byly sem sice povolány ruské sbory z evropských gubernií, ale jsou dost daleko, a tak asi stěží budou moci vpádu zabránit. Nicméně kozáci z Tobolské gubernie rychle postupují k Tomsku a doufají, že se jim podaří odříznout tatarské šiky.
V osm hodin večer měly za sebou tarantasy dalších 75 verst a zastavily se před Jalutorovskem.
Rychle přepřáhli a za městem přebrodili řeku Tobol. Její klidný tok jim ostatně přechod usnadnil; příště to možná bude horší.
O půlnoci byli cestující už 55 verst (58 km) dále, projeli městysem Novozajimsk a dostali se za poslední zalesněné výběžky pohoří Uralu.
Tady už začínala skutečná sibiřská step, jež se táhne až ke Krasnojarsku, nekonečná širošírá travnatá rovina, na jejímž obvodu splývá země s nebem. Jedinými orientačními body v této pustině jsou telegrafní tyče po obou stranách cesty. jejichž dráty se v slabém větru chvějí jako struny harfy. Silnice se od ostatní roviny pozná jen podle jemného prachu, který se zvedá pod koly tarantasů. Bez této bělavé stužky, táhnoucí se do ztracena, až kam oko dohlédne, by se každý

domníval, že je na opravdové poušti.
Strogov s druhy jeli stepí ještě rychleji než předtím. Koně, povzbuzováni kočími, neměli před sebou žádné překážky a uháněli jako o závod. Tarantas mířil přímo do Išimu, kde se oba dopisovatelé chtěli zastavit. Z Novozajimska je to do Išimu asi 200 verst, čili druhého dne večer před osmou hodinou by měli být na místě, nezdrží-li se někde. Podle názoru kočích byli tito cestující buď velcí pánové, nebo vysocí úředníci, a jestli nejsou, pak by si to určitě zasloužili, už jen pro to štědré spropitné.
Druhého dne 23. července, ve chvíli, kdy oba tarantasy měly pouhých 30 verst do Išimu, zahlédl Strogov na cestě před nimi vůz, v oblacích prachu sotva viditelný. Protože však měli méně unavené koně, jeli mnohem rychleji a vůz snad brzy dostihnou.
Nebyl to tarantas ani tělega, nýbrž zaprášený poštovní kočár, který už má zřejmě za sebou dlouhou cestu. Postilión pobízel spřežení, ale ani nadávky, ani rány nepomáhaly - koně jen cválali. Tento krytý kočár určitě nejel přes Novozajimsk a zřejmě se dostal na silnici vedoucí do Irkutska z některé vedlejší cesty ve stepi. Když Strogov a žurnalisté spatřili kočár mířící k Išimu, hned je napadla stejná myšlenka - že jej musí předhonit a dorazit na příští přepřažní stanici dřív, aby určitě dostali koně. Povzbudili tedy kočí a tarantasy brzy dostihly unavené spřežení kočáru.
První k němu dojel tarantas Strogovův. V tu chvíli se dvířka kočáru pootevřela a v nich se objevila hlava. Strogov si jí sotva povšiml, ale přece jen zaslechl panovačný hlas, jenž mu přikazoval:
„Zastavte!“
Nezastavili se, naopak, brzy se před krytý kočár dostal i druhý tarantas.
A teď začal pravý závod v rychlosti, protože spřežení kočáru, bezpochyby povzbuzené rychle klusajícími koňmi, našlo novou sílu a na několik minut se vzchopilo k rychlejšímu klusu. Všechny tři vozy zmizely v závoji prachu. Z těchto bělavých oblaků se jen jako kanonáda ozývalo práskání bičem, smíšené s povzbuzováním i hněvivými výkřiky.
Nicméně Strogov a jeho druzi si udrželi předstih - což může být velice důležité, nebude-li na přepřažní stanici dostatek koní. Někdy totiž může poštmistr v krátké době vybavit spřežením maximálně dva vozy, ne více.
Asi za půl hodiny už nebylo krytý kočár skoro vidět, tak zůstal pozadu.
Bylo osm hodin večer, když oba tarantasy dorazily k poště na kraji Išimu.
Zprávy o vpádu byly čím dál horší. Město dokonce přímo ohrožoval předvoj tatarských šiků a správní úřady se již před dvěma dny stáhly do Tobolska. V Išimu už nebyl jediný voják ani úředník.
Strogov hned při příchodu na stanici požádalo koně. Přesvědčil se, jak byl prozřetelný, že předhonil krytý kočár. Na stanici byli jen tři koně, které bylo možno okamžitě zapřáhnout. Ostatní se vrátili unavení z dlouhé cesty. Poštmistr okamžitě nařídil, aby zapřáhli. Oba novináři usoudili, že bude dobře, když se v Išimu zastaví, a nechali si postavit vůz do kůlny.
Za deset minut po příjezdu na stanici už byl Strogovův tarantas připraven k odjezdu.
Michal se obrátil k oběma novinářům:
„Pánové, protože vy zůstáváte v Išimu, nadešla chvíle, abychom se rozloučili.“
„Jakže, pane Korpanove,“ pravil Jolivet, „vy se tady nezastavíte ani na hodinku?“
„Ne, chci rozhodně opustit poštu dříve, než sem dorazí krytý kočár, který jsme předjeli.“
„Bojíte se, aby se ten cestující snad s vámi nedohadoval o přípřež?“
„Chci se hlavně vyhnout každé nepříjemnosti.“
„Dobrá, tak v tom případě nám, pane Korpanove, nezbývá, než vám ještě jednou poděkovat za službu, kterou jste nám prokázal, a za radost, že jsme s vámi mohli cestovat,“ řekl Jolivet.
„Ostatně je možné, že se ještě za několik dní setkáme v Omsku,“ dodal Harry Blount.
„I to je možné, protože my tam jedeme přímo,“ odpověděl Michal Strogov.
„Tak dobrá, šťastnou cestu, pane Korpanove, a ať vás Bůh chrání před tělegami,“ řekl Jolivet.
Oba novináři podávali Strogovovi ruku a chtěli mu ji co nejsrdečněji stisknout, když tu se venku ozval hřmot a skoro v témž okamžiku se prudce otevřely dveře pošty a vstoupil vysoký, statný, asi čtyřicetiletý muž vojenského vzezření, s velkou hlavou a rusými kníry a licousy cestující kočáru. Měl na sobě uniformu bez hodností, na opasku mu visel jezdecký meč a v ruce držel bič s krátkou rukojetí.
„Koně,“ řekl pánovitě jako člověk zvyklý poroučet. „Nemám už žádné k dispozici,“ odpověděl poštmistr ukláněje se.
„Potřebuji okamžitě koně.“
„To bohužel není možné.“
„A co koně, které jste zapřáhli do tarantasu, jenž stojí přede dveřmi?“
„Patří tomuto cestujícímu,“ odpověděl poštmistr a ukázal na Michala Strogova.
„Ať je vypřáhnou…,“ vykřikl muž tónem, který nepřipouštěl námitek.
Strogov postoupil kupředu a pravil:
„Tyhle koně jsem si najal já!“
„To mě vůbec nezajímá! Potřebuji je. Tak honem, rychle! Nemám času nazbyt!“
„Ani já nemohu ztrácet čas,“ odvětil Strogov, snaže se zachovat klid.
Naďa stála vedle něho, ale v nitru byla rozrušena scénou, které by se byli měli raději vyhnout.
„Tak dost,“ vykřikl cestující a obrátil se na poštmistra: „Ať vypřáhnou tarantas a ať už jsou koně u mého kočáru!“
Poštmistr ve velkých rozpacích nevěděl, koho má poslechnout, a pohlédl na Strogova, jenž samozřejmě měl právo se opřít nespravedlivému požadavku nového cestujícího. Michal na okamžik zaváhal. Nechtěl použít své propustky, která by k němu obrátila pozornost, ale nechtěl také přijít o koně, protože tím se zdrží na cestě; ovšem nehodlal se pustit do nějakého boje, který by mohl ohrozit jeho poslání.
Oba novináři se na něj dívali, připraveni mu přijít na pomoc, jestli se na ně obrátí.

„Mí koně zůstanou u mého vozu," řekl Strogov, ale nepozvedl ani trochu hlas, jak se slušelo na prostého kupce z lrkutska.
Tu muž pokročil k Strogovovi, surově mu položil ruku na rameno a hlučně pronesl:
„Tak ty mi nepostoupíš koně?"
„Ne," odpověděl Strogov.
„V tom případě budou patřit tomu z nás, kdo bude odtud moci odjet! Braň se, protože já tě šetřit nebudu!" A při těchto slovech rázně vytrhl meč z pochvy a postavil se do střehu.
Naďa se vrhla před Michala.
Harry Blount a Alcide Jolivet k němu rovněž rychle přistoupili.
„Já se nebudu bít," řekl prostě Strogov a zkřížil ruce na prsou, aby se lépe ovládl.
„Ty se nebudeš bít?"
„Ne."
„Ani po tomhle ne?" zvolal cestující, a než ho mohl kdokoli zadržet, rukojeť biče dopadla na Strogovovo rameno.
Michal ve vteřině strašlivě zbledl. Ruce se mu rozevřely, jako by chtěly rozdrtit toho hrubce. Ale pak se s nadlidskou silou ovládl. Souboj, to znamená zdržení a možná i zmařené poslání! Lépe je ztratit několik hodin… Ano, musí spolknout tuto urážku!
„Teď se snad, ty zbabělče, budeš bít, ne?" hrubě opakoval cestující.
„Ne," odpověděl Strogov a ani se nepohnul, jen mu zíral do očí. .
„Koně, a honem!" řekl nato muž a vyšel z místnosti.
Poštmistr pokrčil rameny, změřil si Strogova nepříliš uctivým pohledem a vyrazil také ven.
Tato příhoda zřejmě nezapůsobila dobrým dojmem na oba novináře. Jakže, takový statný mladý člověk se nechá uhodit a ani nepožádá o zadostiučinění po takové urážce! Pozdravili tedy jenom a odešli. Jolivet přitom pronesl k Harrymu Blountovi:
„Nikdy bych byl nevěřil, že muž, který tak čistě rozpáře uralského medvěda, si dá tohle líbit! Že by přece jen odvaha měla svou dobu a své formy? Tomu nerozumím! No, nám asi chybí to, že jsme nikdy nebyli nevolníky!"
Po chvíli rachot kol a práskání biče potvrdily, že krytý kočár opustil poštovní stanici. Naďa bez hnutí, Michal ještě celý rozechvělý osaměli v přepřažní stanici.
Carův kurýr s rukama stále zkříženýma na prsou se posadil. Vypadal jako socha. Bledost v jeho mužné tváři vystřídala červeň, jež však neměla nic společného se stydlivým zarděním.
Naďa nepochybovala o tom, že jen nějaký strašlivý důvod ho přinutil snést takovou urážku. A tak k němu přistoupila, jako on tehdy k ní na policejní strážnici v Nižním Novgorodu, řekla:
„Podej mi ruku, bratře!" a zároveň téměř mateřským gestem setřela prstem slzu, jež vytryskla jejímu druhovi z oka.

## XIII. POVINNOST PŘEDEVŠÍM

Naďa uhodla, že všechny činy Strogovovy řídí jakási tajná pohnutka, že z důvodu, který ona nezná, Michal nepatří sám sobě, že nemá právo nakládat volně se svou osobou, a že se proto tak hrdinně obětoval, snesl smrtelnou urážku. Naďa se však na nic nezeptala.
Michal celý večer nepromluvil. Protože poštmistr jim mohl dát čerstvé koně až druhý den ráno, musili na stanici strávit celou noc. Naďa si tedy aspoň trošku odpočine. Dívka by byla raději setrvala po boku svého druha, ale cítila, že potřebuje být sám, a tak se chystala do pokoje, který pro ni připravili.
Přesto však při odchodu neodolala, aby se s ním nerozloučila.
„Bratře…," zašeptala.
Michal ji jediným posunkem zarazil. Dívka si povzdychla a opustila místnost. Strogov si nelehl. Nebyl by stejně ani na hodinku usnul. Na místě, kde se ho dotkl bič hrubého cestujícího, cítil jakoby spáleninu.
„Za vlast a za tatíčka!" zašeptal po večerní modlitbě. Ale tu najednou pocítil prudkou touhu zjistit, kdo byl ten muž, který ho udeřil, odkud přišel a kam jede. Jeho obličej si zapamatoval tak dobře, že se. nemusel bát, že by jej někdy zapomněl.
Strogov se tedy začal vyptávat poštmistra, starého Sibiřana.
„Ty jsi odtud z kraje?"
„Ano."
„Znáš člověka, který si vzal mé koně?"
„Ne."
„Nikdy jsi ho neviděl?"
„Ne, nikdy!" .
„A kdo myslíš, že to je?"
„Pán, který si vynutí poslušnost!"
Pohled Michala Strogova vnikl do Sibiřanova srdce jako dýka, ale poštmistr ani nepřivřel víčka.
„Dovoluješ si mě soudit!" zvolal Strogov.
„Ano," odpověděl Sibiřan, „protože ani obyčejný obchodník nepřijímá některé věci bez oplátky!"
„Rány bičem?"
„Ano, mladíku! Mám léta i sílu k tomu, abych ti to řekl!"
Strogov přistoupil k poštmistrovi, položil mu obě mocné paže na ramena a pak nezvykle klidným hlasem pronesl:
„Odejdi, příteli, odejdi, nebo tě zabiji!"

Tentokrát poštmistr porozuměl.
„Takhle se mi líbí víc," zamumlal a bez jediného slova zmizel.
Druhého dne, 24, července, v osm hodin ráno zapřáhli do tarantasu tři statné koně. Michal Strogov s Naďou nasedli a Išim, na nějž budou mít oba tak strašlivou vzpomínku, brzy zmizel v ohybu silnice. Na různých přepřažních stanicích, kde se během dne zastavili, dovídal se Strogov, že krytý kočár stále jede před nimi po cestě do Irkutska a že cestující má stejně naspěch jako on a neztrácí při cestě stepí zbytečně ani minutku. Ve čtyři hodiny odpoledne, 75 verst dále u stanice Abackaja, musili překročit řeku Išim, jeden z hlavních přítoků Irtyše.
Tentokrát už bude přejezd nesnadnější, neboť na tomto místě je tok Išimu dost prudký. Za sibiřské zimy se všechny řeky ve stepi pokryjí několik stop silným ledem, a tak se po nich snadno jezdí. Často to cestující ani nepostřehne, protože zamrzlá hladina zmizí pod nesmírnou pokrývkou, jež všude stejně kryje step. V létě však přechod přes řeku bývá nesnadný. Tentokrát potřebovali k překročení Išimu plné dvě hodiny, což naplnilo Michala Strogova zoufalstvím; nadto se ještě od lodníků dověděl znepokojující noviny o tatarském vpádu. Říkalo se, že někteří zvědové Féofara chána se již objevili na obou březích dolního Išimu v jižních oblastech Tobolské gubernie. Omsk prý je velmi ohrožen. Sibiřské a tatarské sbory se prý střetly na hranicích kirgizského území - a ta bitva nedopadla příliš dobře pro Rusy; museli se odtud stáhnout a z kraje se teď stěhovalo pryč venkovské obyvatelstvo, Vyprávělo se, jak se vetřelci strašlivě chovají, pustoší, loupí, pálí, vraždí, přesně podle tatarských zvyklostí. A tak lidé všude před předvojem Féofara chána utíkali. Osady i samoty byly opuštěné a Strogova trápila největší obava, že možná získá dopravní koně, Proto tak pospíchal do Omska. Za ním by ještě možná mohl předhonit tatarské zvědy, kteří postupují údolím Irtyše a měl by pak cestu volnou až do Irkutska.
Právě na místě, kde tarantas přejížděl řeku, končí takzvaný „išimský řetěz", jak říkají vojáci pásmu věží a dřevěných pevnůstek, které se táhne od jižní hranice Sibiře asi 400 verst (427 km). Kdysi v těchto pevnůstkách hlídaly oddíly kozáků a chránily tak kraj proti Kirgizům: a Tatarům. Ovšem od té doby, co se moskevská vláda domnívala, že si tyto kmeny trvale podrobila, pevnůstky byly opuštěny. Teď jí sice mohl být nanejvýš užitečné, jenže většina z nich se už proměnila v popel; oblaka kouře, která lodníci ukazovali Strogovovi nad obzorem na jihu dosvědčovala, že se tatarský předvoj blíží.
Jakmile se tarantas se spřežením dostal na pravý břeh Išimu, hned se zase co nejrychleji rozjel stepí.
Bylo sedm hodin večer. Obloha byla velice zatažená, občas zabouřilo a zapršelo, voda spláchla prach a cesta byla pak opět příjemnější.
Od Išimské přepřažní stanice Michal Strogov většinou zachovával mlčení. Přesto však se snažil, aby co možná chránil Naďu před útrapami, ač si dívka nestěžovala. Nejraději by byla dala koňům křídla. Něco jí našeptávalo, že její druh spěchá do Irkutska víc než ona.
Napadlo ji také, že jestli Tataři vpadli do Omska, jeho matka je v nebezpečí, a proto že je tak netrpělivý - chce už být co nejdříve u ní.
Tu Naďa cítila, že musí promluvit o staré Marfě a jak se asi chudák cítí osamocena.
„A ty nemáš žádné zprávy od maminky od té doby, co se Tataři vzbouřili?" zeptala se.
„Ne, nemám, Naďo. Poslední dopis, který mi napsala, je již dva měsíce starý a obsahoval samé dobré zprávy. Ale Marfa je energická žena a statečná Sibiřanka. Přes svůj věk si uchovala velkou duševní sílu. Dovede trpět," „Musím ji navštívit bratře," řekla Naďa živě, „... protože mi říkáš sestro, jsem vlastně Marfinou dcerou!"
A když Michal neodpovídal, dodala:
„Možná že se mamince podařilo odejít z Omska?" „Možné to je, Naďo," odpověděl Michal, „Doufám, že se snad dostala do Tobolska. Marfa nenávidí Tatary, vyzná se ve stepi a nebojí se. Jak bych byl rád, kdyby se byla s holí v ruce vydala podle břehů Irtyše. Vždyť tady zná každý kamínek! Kolikrát s otcem prošla křížem krážem celý kraj a kolikrát já sám jako dítě jsem s ní prochodil sibiřskou pustinu! Ano, Naďo, doufejme, že maminka opustila Omsk!"
„A kdy ji zase uvidíš?"
„Kdy ji uvidím?... Až... až se vrátím."
„No ale jestli maminka zůstala v Omsku, aspoň na hodinku se u ní zastavíš, abys ji objal?"
„Nezastavím!"
„Ty ji nenavštívíš?"
„Ne, Naďo...," odvětil Michal, hruď se mu dmula a cítil, že nebude schopen dál odpovídat na dívčiny otázky.
„Říkáš ne, bratře, ale z jakého důvodu si odepřeš tu návštěvu, bude-li tvoje maminka ještě v Omsku?"
„Z jakého důvodu, Naďo! Ty se mě ptáš z jakého důvodu," zvolal Michal hlasem tak důkladně změněným, že se dívka až otřásla. „Přece z důvodu, který mě přinutil, že jsem byl trpělivý až k zbabělosti s tím mizerou, který..."
„Uklidni se, bratře," pronesla Naďa měkce. „Vím jen jedinou věc, nebo spíše nevím, ale tuším, že nyní řídí tvé chování svatá povinnost. A ta musí mít přednost i před tvými city k mamince."
Naďa zmlkla a od té chvíle se o tom už nikdy nezmínila. Pochopila, že Michala váže nějaké tajemství, které musí respektovat, a respektovala je.
Druhého dne, 25. července, ve tři hodiny ráno dorazil tarantas na přepřažní stanici v Ťjukalinsku; to už byli 120 verst za místem, kde překročili Išim.
Rychle přepřáhli, ale kočí poprvé začal dělat před odjezdem těžkosti a tvrdil, že ve stepi se bijí tatarské oddíly a že cestující, koně i vozy jsou vždy středem zájmu těchto loupežníků.
Strogov zvítězil nad jeho neochotou jen bohatým spropitným, protože jako už několikrát předtím nechtěl použít propustky. Poslední výnos byl telegraficky oznámen i sem do sibiřských gubernií a Rus, který se nemusí řídit těmito předpisy, by okamžitě vzbudil pozornost a toho se chtěl carův kurýr především vystříhat, Možná že ten lišák kočí počítá s netrpělivostí cestujícího anebo že by opravdu hrozilo nějaké nebezpečí?

Konečně tarantas vyrazil a ujížděl tak dobře, že ve tři hodiny odpoledne už byl v Kulacinskoje, 80 verst dále, hodinu nato pak stanul na břehu Irtyše. Do Omska to bylo pouhých 20 verst.
Irtyš, jedna z hlavních sibiřských vodních tepen, mířících k severu Asie, je široká řeka a v této roční době, kdy mají všechny toky v sibiřské oblasti vysoké stavy, stoupla neobyčejně vysoko i její hladina. Silný proud se prudkostí a rychlosti skoro vyrovnal dravé horské bystřině, a tím neobyčejně ztěžoval přechod přes řeku.
To ovšem ani na chvilku nezarazilo Michala a Naďu, kteří byli rozhodnuti překážky zdolat, ať jsou jakékoli.
Přesto Michal navrhl družce, že se pokusí nejprve sám dostat se přes řeku na prámu, kam naloží vůz i se spřežením. Až se dostane na druhou stranu, vyloží vůz i koně a vrátí se pro Naďu. Ale dívka odmítla. Tohle řešení by znamenalo hodinu zpoždění a ona nechtěla, aby se kvůli její bezpečnosti zdrželi.
Naloďování nebylo nijak snadné, neboť břehy byly zčásti zaplavené a prám nemohl přistát moc blízko.
Přesto se po půlhodinové námaze lodníkům podařilo umístit na pramici tarantas s trojspřežím, poté nasedl Michal s Naďou a kočí a odrazili od břehu. V prvních okamžicích šlo všechno hladce. Tok Irtyše, přerušený proti proudu dlouhou špičkou břehu, tvořil zátočinu, kterou pramice snadno přejela. Oba lodníci se odráželi dlouhými bidly, jimiž vládli velice šikovně, ale jakmile se dostali do proudu, dno řeky se snížilo a bidla už skoro nestačila délkou - zbýval jen kousíček, o nějž se opírali ramenem. Konec bidla přesahoval hladinu jen o stopu a to lodníkům práci nesmírně ztěžovalo, skoro znemožňovalo. Michal seděl s Naďou na zádi pramice, ale v obavě, aby se nějak nezpozdili, stále rozčileně pozorovali manévrování lodníků.
„Pozor," zakřičel jeden z nich na kamaráda, když pramice z ničeho nic vlivem proudu začala ujíždět dolů po řece. Bylo třeba ji šikovným zásahem bidel zase usměrnit, aby jela kolmo k proudu. Konečně se lodníkům podařilo dostat prám opět do šikmého směru, takže pomalu směřoval k pravému břehu. Dalo se s jistotou počítat, že ho dosáhne asi po 5-6 verstách po proudu od místa, kde se nalodili, ale to nebude nijak vadit, jen když se zvířata i lidé bez nehody dostanou na druhý břeh.
Oba statní lodníci věděli, že za převoz dostanou bohatě zaplaceno, a nepochybovali, že se jim nesnadný přejezd zdaří. Ovšem nepočítali s událostí, kterou ani nemohli předvídat a při níž jim zručnost nebyla nic platná.
Prám byl právě uprostřed řeky a jel přibližně rychlostí dvou verst za hodinu, když tu Michal povstal a pozorně se zahleděl proti proudu. Spatřil několik loděk unášených proudem a poháněných ještě veslaři.
Tvář se mu stáhla a ze rtů mu unikl výkřik.
„Co je?" zvolala dívka. .
Ale dříve než jí Michal stačil odpovědět, jeden z lodníků zděšeně vykřikl:
„Tataři! Tataři!"
A skutečně, po proudu Irtyše sjížděly lodice plné vojáků a za několik minut jistě dorazí k těžce naloženému prámu, který jim nemůže uniknout. K smrti vyděšení lodníci beznadějně volali a nechali bidla bidly.
„Odvahu, odvahu, přátelé," vybízel je Strogov, „padesát rublů, budete-li na pravém břehu dřív než Tataři."
Lodníci povzbuzeni těmito slovy se zase vrhli k bidlům a snažili se jet napříč proudem, avšak brzy bylo zřejmé, že se jim nepodaří uniknout. A že by je Tataři nechali klidně přejet, to je málo pravděpodobné. Musí se naopak obávat všeho od těch lupičů!
„Neměj strach, Naďo, ale buď připravena na vše," pronesl Michal.
„Jsem připravena," odpověděla Naďa.
„Třeba se vrhnout do řeky, když ti řeknu?"
„Třeba i to."
„Důvěřuj mi, Naďo!"
„Já ti přece věřím!"
Tatarské lodice byly už jen asi sto stop od nich. Seděl v nich oddíl bucharských vojáků, kteří se měli pokusit prozkoumat Omsk. Prám byl nyní ještě dvě délky od břehu. Lodníci znásobili své úsilí. Michal se k nim připojil a s nadlidskou silou posunoval jedním bidlem. Kdyby se jim podařilo dostat se na břeh s tarantanem a bleskurychle zapřáhnout, měli by ještě naději, že uniknou Tatarům, kteří nemají koně, ale veškerá námaha byla marná! „Saryn na kiču!" křičeli už vojáci v první lodici. Strogov poznal válečný křik tatarských nájezdníků, na nějž byla jediná odpověď - položit se na břicho.
A protože ani on, ani lodníci příkazu neuposlechli, zazněly okamžitě výstřely a dva z koní byli smrtelně zraněni.
V tu chvíli se ozval náraz - čluny dorazily k pramici a zkřížily jí cestu.
„Pojď sem, Naďo," zvolal Michal a chtěl se vrhnout do vody.
Dívka k němu rychle přiskočila, ale v tom okamžiku Michal zasažen kopím padl do vody, zmocnil se ho proud, chvíli se jeho ruka ještě pohybovala po hladině a pak nešťastník zmizel.
Naďa vykřikla, ale než se mohla vrhnout no vody za Michalem, něčí ruce ji uchopily, stáhly z pramice a uložily do jednoho člunu.
Hned na to byli lodníci ubodáni a prám přistál sám od sebe u břehu, kdežto Tataři pluli rychle dále po proudu Irtyše.

## XIV. MATKA A SYN

Omsk je úředním hlavním městem západní Sibiře a sídlem gubernátora, třebaže není nejdůležitějším centrem stejnojmenné - gubernie - tím je Tomsk, mající i větší počet obyvatel.
Ačkoliv Omsk není význačným obchodním střediskem, skládá se ze dvou různých částí - v jedné bydlí úředníci a jsou vládní úřady, v druhé sídlí hlavně sibiřští kupci. Tato část má asi dvanáct až třináct tisíc obyvatel a je chráněna hradbami, jenže nepříliš pevnými, a tedy nedostatečnými. A protože to Tataři dobře věděli, podařilo se jim po několika

dnech obležení zmocnit se rychlým útokem dolního města.
Omská posádka, mající v té době dva tisíce mužů, hrdinně vzdorovala, ale pak ji emírovy pluky pomalu vypudily z obchodní čtvrti a musela se uchýlit do horního města.
Tam se gubernátor s důstojníky a vojáky ohradili; udělali z horní čtvrti Omska jakousi tvrz, opatřili domy i kostely střílnami a až dosud se v této části města dobře drželi. Neměli ovšem velkou naději, že jim přijde včas nějaká pomoc zvenčí. K tatarským sborům, přijíždějícím po Irtyši, přibývaly každým dnem nové posily a co bylo ještě horší, vedl je teď důstojník, zrádce své vlasti, ale přitom člověk velice nadaný, schopný a nesmírně odvážný - plukovník Ivan Ogarev.
Ivan Ogarev, strašlivý jako jeden z tatarských vůdců, které stále povzbuzoval, byl vzdělaný voják. Měl v sobě po matce Asiatce trochu mongolské krve, a miloval proto úskoky a chytračení, rád vymýšlel léčky a neštítil se žádného prostředku, když se chtěl zmocnit nějakého tajemství nebo nastražit past. Byl od přírody šibal a rád utíkal také v přestrojeni. Nadto byl ještě krutý a v případě potřeby se ochotně propůjčil ke katovu řemeslu. Féofar chán v něm měl opravdu vhodného pobočníka.
Když Michal Strogov dorazil k břehům Irtyše, byl již Ivan Ogarev pánem Omska a snažil se co nejrychleji dobýt horního města; chtěl totiž brzo dorazit do Tomska, kde se soustřeďoval hlavní voj tatarského vojska.
Féofar chán dobyl Tomska před několika dny a odtud se vetřelci, nyní už páni střední Sibiře, chystali vyrazit na pochod k Irkutsku. Ten byl totiž pravým cílem Ivana Ogareva. Zrádce se mínil pod falešným jménem vetřít do přízně velkoknížete a ve vhodné chvíli vydat Tatarům město i velkoknížete samého. A s Irkutskem a s takovým rukojmím v ruce měla celá asijská Sibiř padnout do rukou vetřelcům.
Jenže, jak víme, car se o tomto spiknutí dověděl, a proto svěřil Michalu Strogovovi do rukou důležité poselství, aby velkokníže mohl zmařit zrádcovy plány. Proto se také měl Strogov podle pokynů dostat nepozorován zaplavenými oblastmi. Až dodneška úkol svědomitě plnil: ale bude moci nyní pokračovat dále?
Rána, kterou dostal, nebyla naštěstí smrtelná. Snažil se proto plavat tak, aby jej Tataři neviděli a dostal se až k pravému břehu, kde klesl vyčerpán do rákosí. Přišel k sobě teprve v chatrči mužika, který ho našel a ošetřil a kterému tedy vděčil za svůj život. Kolik dni strávil u hodného Sibiřana? Nevěděl. Ale když otevřel oči, spatřil, jak se nad nim sklání dobrácká vousatá tvář a dívají se na něj soucitné oči. Chtěl se zeptat, kde je, ale mužik ho předešel:
„Nemluv, duše drahá! Jsi ještě příliš slabý. Povím ti všechno, co se událo od chvíle, kdy jsem tě donesl do své chatrče.“
A mužik vyprávěl Michalu Strogovovi, jak postupoval boj, jehož byl svědkem, jak tatarské čluny napadly pramici, Tataři vyloupili taramas, zabili lodniky…! Ale Strogov už ho neposlouchal, honem zajel rukou pod kabátec, a teprve když ucítil, že má carův dopis stále na hrudi, vydechl úlevou. Jenže to nebylo všechno.
„Byla se mnou mladá dívka,“ řekl.
„Ne, tu nezabili!“ odpověděl mužik, neboť v očích svého hosta četl rozčileni a úzkost. „Odvedli ji do svého člunu a jeli dále dolů po Irtyši! Zase další zajatkyně k tolika jiným, které vedou do Tomska!“
Michal Strogov nebyl schopen odpovědi. Sáhl si na srdce, aby potlačil bušení.
Ale přes tolik zkoušek smysl pro povinnost stále ovládal celou jeho duši.
„A kde jsem?“ optal se.
„Na pravém břehu Irtyše, pět verst od Omska,“ odpověděl mužik.
„Jakou ránu jsem to dostal, že mě tak vyřídila? To přece nebyl výstřel?“
„Ne, dostal jsi ránu kopím do hlavy, ale teď už je zacelená,“ odpověděl mužik. „Několik dní si ještě odpočiň, báťuško, a budeš moci jet dále. Padl jsi do vody, ale Tataři se tě ani nedotkli, ani tě neprohledali, a peněženku máš pořád v kapse.“
Michal Strogov podal mužikovi ruku. Pak se s velkým úsilím nadzvedl:
„Příteli, jak dlouho jsem u tebe?“
„Tři dny!“
„Tři dny ztraceny!“
„Tři dny jsi ležel v bezvědomí!“
„Mohl bys mi prodat koně?“
„Chceš snad odjet?“
„Ano, a hned.“
„Příteli, nemám ani koně, ani povoz! Kudy přešli Tataři, tam nic nezbylo!“
„No tak půjdu do Omska pěšky a ve městě si koně seženu!“
„Odpočiň si ještě několik hodin, pocestuje se ti lépe!“
„Ne, nemohu, ani hodinku už nezůstanu!“
„No tak dobrá, vyrazíme,“ odvětil mužik, neboť pochopil, že nemá smysl hostovi odporovat, „dovedu tě tam sám. V Omsku je ještě hodně Rusů, tam si tě nikdo nevšimne!“
„Příteli,“ pronesl Strogov, „ať ti nebe odplatí za vše, co jsi pro mne učinil!“
„Odplatí! Jen pošetilci čekají na odplatu zde na zemi,“ odpověděl mužik.
Strogov vyšel z chýše, ale po několika krocích se mu najednou začaly dělat před očima takové mžitky, že kdyby ho byl mužik nezachytil, byl by omdlel. Záhy ho však čerstvý vzduch zase postavil na nohy. Tu pocítil ránu, kterou dostal do hlavy a jejíž prudkost naštěstí zmírnila kožešinová čepice. Víme, že měl nesmírně silnou vůli a že nepatřil k lidem, kteří se jen tak nechají porazit. Před očima viděl jediný cíl - daleký Irkutsk, kam se musí dostat stůj co stůj! Ale především musí projít Omskem a ani se tam nezastavit!
„Bože, chraň maminku a Naďu!“ zašeptal. „Teď ještě na ně nesmím ani pomyslit!“
Michal s mužikem brzy došli do dolního města a ačkoli již bylo obsazeno vojáky, dostali se tam bez jakýchkoli těžkostí.

Hradby z hlíny byly na mnoha místech poničeny a právě tudy pronikali záškodníci. kteří sem táhli za armádou Féofara, chána. V Omsku samém na ulicích i náměstích se to hemžilo tatarskými vojáky a bylo zřejmé, že jim vládne nějaká železná ruka, na kterou nebyli zvyklí. Skutečně, nechodili nikdy osamoceně, ale vždy v ozbrojených skupinách, aby byli schopni čelit případnému útoku. Na velkém náměstí proměněném v tábořiště a hlídaném četnými hlídkami spořádaně tábořilo na dva tisíce Tatarů. Koně, přivázaní ke kolíkům, stále přistrojení, byli připraveni na první povel vyrazit. Omsk byl zřejmě jen přechodnou zastávkou této tatarské jízdy, která by jistě byla raději někde v nížinách východní Sibiře, kde jsou města bohatší, venkov úrodnější, a tudíž i kořist mnohem výnosnější.
Nad obchodní čtvrtí se tyčila horní čtvrť, kterou se Ivanu Ogarevovi přes četné mocné útoky dosud nepodařilo podmanit. Na zdech se střílnami se stále třepotala ruská národní vlajka.
Michal Strogov dokonale znal město, a tak se vyhýbali hojně navštěvovaným ulicím. Ostatně nemusí se bát, že by ho tady někdo poznal. Zde ve městě by na něj mohla pravým jménem zavolat jen jeho stará matka, ale protože přísahal, že ji nenavštíví, tak za ní také nepůjde. Doufal a z plného srdce si přál, aby se jí podařilo utéci někam do nějakého klidného místa ve stepi. Mužik znal poštmistra a tvrdil, že jistě prodá nebo pronajme vůz či koně, když se mu dobře zaplatí. Zbývá jen vyřešit problém, jak opustit město, ale to jistě půjde některou dírou v hradbách. Stařík tedy vedl svého hosta rovnou na přepřažní stanici, když tu se náhle v jedné úzké uličce Strogov vrhl za výstupek zdi.
„Co je? živě se optal mužik, zřejmě překvapen nečekaným pohybem.
„Tiše, tiše," rychle odvětil Strogov a položil si prst na ústa…
V tu chvíli vyjížděl z hlavního náměstí do ulice oddíl asi dvaceti Tatarů. V jeho čele jel důstojník v prosté uniformě. Ačkoliv se rychle rozhlížel na všechny strany, nemohl si povšimnout Strogova, jenž rychle uskočil stranou a skryl se. Oddíl klusem projel úzkou ulicí a ani důstojník, ani jeho družina přitom nebrali ohled na obyvatele. Ti ubožáci vždy sotva před nimi stačili uskočit, ozvalo se několik tlumených výkřiků. Tataři na ně odpověděli ranami kopím a v mžiku byla ulice prázdná. Když oddíl zmizel, obrátil se Strogov na mužika s otázkou:
„Kdo byl ten důstojník?"
Byl přitom bledý jako mrtvola.
„To je Ivan Ogarev," odpověděl Sibiřan tiše, ale s nenávistí v hlase.
„Tak to je on!" zvolal vztekle Strogov.
Poznal totiž v důstojníkovi cestujícího, který jej na stanici v Išimu udeřil!
A zároveň v náhlém osvícení mysli mu tvář důstojníka připomněla starého cikána, jehož slova ho na trhu v Nižním Novgorodu tak překvapila.
Strogov se nemýlil. Tito dva mužové byli ve skutečnosti jedna a táž osoba. Ivan Ogarev se v přestrojení za cikána, dostal se Sangarrou a s její skupinou z Nižněnovgorooské gubernie, kam si přijel vyhledat mezi četnými cizinci důvěrníky a špehy pro své zamýšlené zločečené dílo. Sangarra a její cikánky, skuteční špióni v jeho službách, mu byly zcela oddány. To on tehdy v noci na trhu pronesl onu zvláštní větu, které Michal teprve teď porozuměl, to on cestoval na palubě Kavkazu s celou cikánskou bandou, a druhou cestou z Kazaně do Išimu přes Ural se dostal do Omska, kde nyní jako svrchovaný pán vládne. Právě před třemi dny dorazil Ogarev do Omska, a nebýt onoho zločečeného setkání v Išimu a příhody, která jej zdržela tři dny na březích Irtyše, byl by ho Michal Strogov jasně předešel na cestě do Irkutska! A kdo ví, kolik nepříjemností by si byl ušetřil v budoucnosti!
Rozhodně se musí teď víc než předtím vystříhat setkání s Ivanem Ogarevem a snažit se, aby si ho tady nikdo nevšiml! Až nadejde čas, aby se spolu setkali tváří v tvář, Michal ho již vypátrá - i kdyby byl pánem celé Sibiře!
Pustili se s mužikem tedy dále po městě, až došli na poštu. Najmout nebo koupit vůz však bylo zcela nemožné. Ostatně potřebuje teď Strogov vůbec vůz? Vždyť cestuje sám! Postačí mu kůň a koně se mu naštěstí podařilo si obstarat. Na první pohled bylo vidět, že hodně vydrží, snese dlouhé cesty i námahu, takže Michal, obratný jezdec, s ním udělal dobrý obchod.
Zaplatil za něj hodně peněz a za několik minut byl už kůň připraven k odjezdu. Byly čtyři hodiny odpoledne.
Ale Michal Strogov se nechtěl ukazovat v omských ulicích, proto musel vyčkat do tmy, zůstal na poštovní stanici a objednal si něco k jídlu.
Ve společné místnosti bylo stále plno lidí. Jak to bývá na ruských nádražích, obyvatelé sem přicházeli, aby se dověděli nějaké novinky. Mluvilo se o tom, že záhy dorazí celý sbor moskevských oddílů do Tomska s úkolem znovu dobýt města na Tatarech.
Strogov bedlivě naslouchal všemu, co se říkalo, ale do hovoru se nemísil. Tu se náhle zachvěl, neboť se ozvalo volání, jež mu proniklo až do hloubi duše:
„Synu!"
A před ním stála jeho matka, stará Marfa. Celá se třesouc se na něho usmívala a napřahovala k němu náruč. Michal vstal. Už se k ní chtěl vrhnout…
Připomněl si však svůj úkol a uvědomil si, jak vážné nebezpečí hrozí matce i jemu z takového politováníhodného setkání, a to jej okamžitě zarazilo. Dovedl se natolik ovládnout, že se mu v tváři nepohnul ani jediný sval. V místnosti bylo asi dvacet lidí. Mezi nimi jsou možná špehové a jistě se tady ve městě ví, že syn Marfy Strogovové slouží ve sboru carských důstojníků. Michal se tedy ani nepohnul.
„Michale!" zvolala matka.
„Kdo jste, dobrá paní?" optal se Michal koktaje skoro tato slova.
„Kdo jsem? Ty se ještě ptáš? Dítě, copak nepoznáváš svou matku?"
„Mýlíte se…," chladně odpověděl Strogov. „Asi vás oklamala podoba…"
Stará Marfa k němu přistoupila blíže, a dívajíc se mu přímo do očí, řekla:
„Ty nejsi syn Petra a Marfy Strogovových?"

Michal by byl dal život za to, aby mohl svobodně sevřít maminku do náruče!… Ale kdyby podlehl, znamenalo by to konec jeho, matčin, zmařené poslání… Přísahal přece! S veškerým vypětím se ovládl, přivřel oči, aby neviděl nevyslovitelnou úzkost v matčině tváři, založil si ruce, aby náhodou nestiskl třesoucí se paže, které se k němu vztahovaly.
„Nevím opravdu, co chcete, milá paní," odpověděl a trochu ucouvl.
„Michale!" znovu zvolala stará matka.
„Nejmenuji se Michal! Nikdy jsem nebyl vaším synem!
Jsem Mikuláš Korpanov, kupec z Irkutska!"
A náhle bez dalšího slova odešel z místnosti, odkud k němu ještě doléhalo matčino volání:
„Synu, můj synu!"
Michal vyšel, poněvadž byl u konce svých sil. Neviděl, že jeho matka klesla skoro jako mrtvá na lavici. Ale v okamžiku, kdy se k ní vrhl poštmistr, aby jí pomohl, žena vstala. Náhle jí projela mozkem myšlenka: Syn že by ji zapřel? To není možné. A že ona by se spletla a považovala někoho cizího za svého syna? To je rovněž nemožné. Byl to určitě její Michal, ale když ji nepoznal, znamená to, že ji nechtěl, že ji nesměl poznat, že se k ní nesmí hlásit, že má k takovému jednání nějaký strašlivý důvod! A zahánějíc všechny mateřské city, myslila jen na jedno: Že bych jej ztratila nechtěně?
„Jsem blázen!" odpověděla všem, kteří se jí vyptávali. „Oči mě mýlí! Ten mladý muž není můj syn! Nemá ani jeho hlas! Už na to nemysleme! Já ho všude napořád vidím!"
Za deset minut nato se na poště objevil tatarský důstojník.
„Marfa Strogovová!" zavolal.
„To jsem já," odpověděla stará žena tiše s nejklidnější tváří, takže ji svědkové předchozí scény vůbec nepoznávali.
„Pojď se mnou," vyzval ji důstojník.
Marfa Strogovová pevným krokem vyšla za tatarským důstojníkem ven. Za několik okamžiku již byla v tábořišti na hlavním náměstí u Ivana Ogareva, kterému špehové okamžitě donesli zprávu se všemi podrobnostmi. Ivan Ogarev tušil, že je pravdivá, a proto chtěl starou Sibiřanku vyslechnout sám osobně.
„Jak se jmenuješ?" zeptal se hrubě.
„Marfa Strogovová."
„Máš syna?"
„Ano."
„Je carským kurýrem?"
„Ano."
„Kde je?"
„V Moskvě."
„Nemáš od něho zprávy?"
„Ne."
„Jak dlouho?"
„Už dva měsíce."
„Kdo to byl ten mladík, jemuž jsi před pár minutami na přepřažní stanici říkala synu?"
„Mladý Sibiřan, kterého jsem považovala za syna," odpověděla Marfa. „Tohle se mi stalo už podesáté. Od té doby, co je město plné cizinců, vždycky myslím, že jsem už našla syna! Vidím ho všude!"
„Takže ten mladík nebyl Michal Strogov?"
„Ne, nebyl."
„Víš, babo, že tě mohu dát mučit, až přiznáš pravdu?" „Mluvím pravdu a mučení nemůže nic na mém přiznání změnit."
„Ten Sibiřan nebyl Michal Strogov?" optal se podruhé Ivan Ogarev.
„Ne, nebyl," odpověděla podruhé Maria Strogovová.
„Za nic na světě bych nezapřela syna!"
Ivan Ogarev zlým okem pohlédl na stařenu, která mu srdnatě zírala přímo do tváře. Nepochyboval o tom, že v mladém Sibiřanu poznala svého syna. Ovšem zapřel-li nejprve syn matku a matka nyní zapírá syna, dělají to jistě z nějakého vážného důvodu. Ivan Ogarev teď už ani minutu nepochyboval, že domnělý Mikuláš Korpanov je carský kurýr Michal Strogov a že se skrývá pod falešným jménem; zřejmě je pověřen úkolem, který by ho mohl stát život, kdyby byl poznán. Proto ihned rozkázal, aby se za ním pustil oddíl jezdců.
„A tahle žena půjde s námi do Tomska," řekl, obraceje se k Marfě Strogovové. A zatímco ji vojáci násilím odváděli, dodal mezi zuby:
„Však já té staré čarodějnici už ve vhodné chvíli rozvážu jazyk!"

## XV. BARABINSKÉ BAŽINY

Michal Strogov udělal dobře, že tak rychle z poštovní stanice zmizel. Rozkaz Ivana Ogareva byl okamžitě sdělen do všech městských bran a popis jeho osoby zaslán všem poštmistrům, aby nemohl opustit Omsk. Jenže on se zatím už dostal jednou průrvou v hradbách ven a ujížděl stepí, protože se okamžitě za ním nepustili, měl ještě naději, že se mu podaří uniknout. Bylo 29. července osm hodin večer když Michal opustil Omsk. Toto město je skoro na polovině cesty mezi Moskvou a Irkutskem a potřeboval by tam tedy dorazit za necelých deset dní, jestli má předhonit tatarské oddíly. Samozřejmě politováníhodné setkání s matkou prozradilo jeho inkognito. Ivan Ogarev jistě nyní ví, že se carův Kurýr dostal do Omska a míří do Irkutska. Zpráva, kterou s sebou nese, musí být nesmírně důležitá, a Michal si uvědomoval, že Ogarev učiní vše aby se ho zmocnil.
Co však nevěděl a netušil, bylo, že jeho matka Marfa Strogovová je v rukou Ivana Ogareva a že asi zaplatí životem

bezděčný pohyb, který v synově přítomnosti učinila. A dobře, že to ani netušil! Kdo ví, jak by asi tuto novou zkoušku snesl!
Michal tedy pobízel koně a zvíře, jako by tušilo horečnou nedočkavost, která stravuje jeho pána, uhánělo k další přepřažní stanici.
O půlnoci už měj za sebou 70 verst a zastavil se na poště v Kulikovu. Jenže tam, jak se Michal obával, nenašel ani koně, ani vozy. Několik tatarských oddílů projelo touto velkou stepní cestou a ve vesnicích i na poštovních stanicích bylo všechno ukradeno nebo zkonfiskováno. Michal stěží dostal trochu sena pro koně a trochu jídla pro sebe. Musí teď zvíře co nejvíc šetřit, protože neví, kdy a jak získá jiné. Přesto se však rozhodl, že po hodinovém odpočinku bude pokračovat v cestě, aby ho Ogarevovi jezdci tak snadno nedostihli.
Až dosud mu počasí naštěstí přálo, teplota se dala snést a i v noci mohl za svitu měsíce, prodírajícího se skrz mraky, jet dál. Michal ostatně cestu dobře znal, a tak třeba se mu v hlavě honily bolestné myšlenky, mířil za svým cílem, jako kdyby jej někde na obzoru viděl. Pokud se někdy na chvilku v některé zatáčce zastavil, pak jen proto, aby poskytl koni trochu oddechu. Seskočil s něho, aby mu také trochu ulevil, natáhl se na zem a poslouchal, zda neuslyší ve stepi koňský klus. Když nic podezřelého nezjistil, zase se vydal na další cestu.
Z plna srdce by si přál, aby byla na celé Sibiři již polární noc, která trvá několik měsíců; jak by se mu jelo snadněji.
Dne 30. července v devět hodin ráno Strogov projel kolem pošty v Turumovu a octl se barabinských bažinách. Tam tak v délce 300 verst mohla být cesta neobyčejně obtížná. Dobře to věděl, ale byl si jist, že ty překážky přece jen zdolá.
Rozlehlé barabinské bažiny, táhnoucí se od severu na jih mezi šedesátou a dvaapadesátou rovnoběžkou, jsou jakousi nádrží všech dešťových vod, které nestečou do Obu nebo Irtyše. Veliká nížina má jílovité, nepropustné dno, takže se tam vody drží a kraj se dá za teplého letního období těžko přejet.
A přesto tudy vede cesta do Irkutska, vine se mezi bažinami, rybníky, jezery a močály, z nichž za horka v slunečních paprscích stoupají nezdravé výpary a ty vlastně nejvíc znesnadňují průjezd.
Michal se tedy vrhl do této rašelinové prérie, jež vystřídala napůl holou, napůl travnatou step, kde početná sibiřská stáda dobytka nacházejí svou jedinou obživu.
Trávu vysokou pět až šest stop pak vystřídaly močálovité bažinné rostliny, dosahující za teplého letního počasí ve vlhkém prostředí obrovských rozměrů. Hlavně rákos a sítí tu tvořily přímo neproniknutelnou houšť.
Strogov klusal mezi rákosím, a tak ho nebylo z bažin vroubících cestu vidět. Vysoké trávy ho převyšovaly a jen hejna nesčetných vodních ptáků, jež se vznášela s křikem vysoko k nebesům, dokazovala, že tudy prošel živý tvor. Všude však byla cesta jasně vyznačena. Tu vedla přímo mezi shlukem vodních rostlin, tam se vinula kolem křivolakých břehů rybníků, z nichž některé měly několik verst na délku i na šířku a byly by si zasloužily jméno jezera. Na mnoha jiných místech se člověk nemohl vyhnout stojatým vodám, cesta tu vedla ne přes nějaké mosty, ale přes pohyblivé plošiny, které byly zatíženy jen velkými vrstvami jílu a jejichž fošny se prohýbaly jako tenounké prkno položené přes propast. Někde se takové lávky táhly třeba 200 až 300 stop a cestující, aspoň ženy v tarantasech, pociťovaly často nevolnost podobnou mořské nemoci.
Strogov však ujížděl pořád vpřed, ať měl pod nohama zem pevnou nebo vratkou, přeskakoval díry ve shnilých fošnách… Ale přesto neunikl hejnům komárů, kteří zamořují zdejší bažinaté oblasti.
Strogovův kůň, poháněn štípáním tohoto jedovatého hmyzu, nadskakoval, jako by mu do slabin bodalo tisíce ostruh. Rozzuřeně, vztekle ujížděl, klusal jako splašený a zdolával verstu za verstou rychlostí expresu. Kdyby nebyl Strogov tak výborným jezdcem, byl by ho kůň dávno vyhodil ze sedla, když náhle zastavil nebo uskočil, aby unikl bodání komáru. Jenže Strogov už ani necítil fyzickou bolest, byl jako omámen nějakým uspávacím prostředkem a žil jen touhou, aby dorazil k cíli za každou cenu. Neviděl v tomto nesmyslném závodu s časem nic jiného, než že cesta rychle za ním mizí.
Kdo by si pomyslel, že tyto nezdravé bažiny by mohly být v létě domovem nějakého obyvatelstva? A přece tomu tak je. Občas bylo možno v dálce rozeznat mezi obrovským rákosím sibiřskou vísku nebo samotu. Muži, ženy, děti i starci, oblečení do zvířecích kůží, obličeje přikryté měchýři natřenými smůlou, pásli malá stáda beranů. Aby chránili zvířata před hmyzem, zdržovali se s nimi v závětří ohnišť, která udržovali ve dne v noci; pálili čerstvé zelené větve a štiplavý kouř se pomalu táhl nad nesmírnou bažinou.
Když Michal cítil, že jeho kůň je tak utahán, že by mohl každým okamžikem klesnout, zarazil se u jedné takové samoty, a zapomínaje na vlastní únavu, natřel ubohému zvířeti rány teplým tukem, jak to dělávají Sibiřané. Pak mu dal pořádnou dávku sena, dobře ho vyhřebelcoval, zaopatřil vším potřebným a teprve potom pomyslel na sebe. Aby načerpal nových sil, pojedl pár kousků chleba a masa a vypil několik sklenic kvasu. Za necelé dvě hodiny už zase plnou rychlostí uháněl po nekonečné cestě do Irkutska.
Tak urazil 90 verst z Turumova a 30. července ve čtyři hodiny odpoledne dojel - jako by ani necítil únavu - do Jelamska. Tam musel koni poskytnout jednu noc odpočinku, protože jinak by bylo dobré zvíře nemohlo pokračovat v cestě. A v Jelamsku stejně jako v předchozích obcích se nedal získat žádný dopravní prostředek.
Malé městečko Jelamsk Tataři sice dosud nepoctili svou návštěvou, ale bylo skoro úplně vylidněné; obyvatelstvo se obávalo, že sem vpadnou z jihu, a protože ze severu pomoc přijít nemohla, přepřažní stanice, policejní strážnice i správní budova byly na vyšší rozkaz opuštěny a jak úředníci, tak prostí obyvatelé se uchýlili do Kamska, ležícího uprostřed barabinských bažin.
Strogov se tedy rozhodl, že stráví noc v Jelamsku, aby popřál koni dvanáct hodin odpočinku. Připomněl si rady, které dostal v Moskvě, projet Sibiří inkognito, dostat se do Irkutska, ale kvůli rychlosti neriskovat zdar cesty, musí tudíž šetřit jediný dopravní prostředek, který má, totiž svého koně.
Druhého dne opouštěl Jelamsk ve chvíli, kdy byli hlášeni na cestě v barabinských bažinách, deset verst za ním, první tatarští zvědové, a znovu se pustil bažinatým krajem. Cesta byla rovná, takže se po ní snadno jelo, ale příliš se klikatila,

což ji značně prodlužovalo. Přitom z ní nemohl sjet a namířit si to přímo, protože všude byla nepřekročitelná síť rybníků a bažin. Za dva ony nato, v poledne 1. srpna, už byl Strogovzase o 120 verst dále, u osady Spaskoje, a za dvě hodiny poté se zastavil v Pokrovském. Jeho kůň, schvácený už od odjezdu z Jelamska, by byl neudělal ani krok dále. A tak tedy musil Strogov učinit nucenou zastávku. Zůstal tu zbytek odpoledne, večer a celou noc, a druhý den ráno zase vyrazil po napůl zatopené cestě. 2. srpna ve čtyři hodiny odpoledne pak dojel do Kamska, urazil 75 verst.
Tady se kraj úplně změnil. Malé městečko Kamsk je jakýmsi zdravým ostrůvkem uprostřed celého toho nezdravého kraje, místem, kde se dá dobře bydlet. Leží přesně uprostřed barabinských bažin. Zásluhou asanace a splavnění Omu, protékajícího Kainskem, změnily se zkázonosné bažiny v bohaté pastviny.
Všeobecný strach před Tatary ještě nevylidnil městečko Kamsk. Jeho obyvatelé bezpochyby věřili, že jsou uprostřed barabinských močálů v bezpečí, anebo alespoň doufali, že utéci lze vždycky, až bude hrozit bezprostřední nebezpečí.
Michal Strogov toužil po zprávách, ale nic se zde nedozvěděl. Naopak správce by se byl asi spíše obrátil s takovým dotazem na něj, kdyby věděl kdo se ve skutečnosti skrývá pod domnělým kupcem z Irkutska. Strogov se snažil co nejméně ukazovat. Zkušenost z minulosti ho činila čím dál opatrnějším. Proto se držel stranou, ani ho nenapadlo se projít po ulicích, ba ani nechtěl vyjít z hostince, kde se ubytoval.
V Kamsku by si byl mohl opatřit vůz a mít tak pohodlnější dopravní prostředek na další cestu. Po zralé úvaze si však řekl, že by koupě tarantasu mohla vzbudit pozornost, a on se přece chce pokud možno nepozorovaně dostat za linii, kterou nyní obsadili Tataři a jež dělí Sibiř víceméně skoro podle toku Irtyše.
Ostatně barabinské bažiny se dají lépe přejet s koněm než s vozem, a kdyby hrozilo bezprostřední nebezpečí a musil se jimi pustit napříč, aby se dostal co nejdále od svých pronásledovatelů, kdyby se musil vrhnout třeba do hustého rákosí, vždycky mu prospěje kůň víc než vůz.
Později, třeba za Tomskem nebo dokonce až za Krasnojarskem v některém důležitém středisku západní Sibiře, už uvidí, co bude nejlepší udělat.
Nepomýšlel ani, aby si koně vyměnil za jiného. Oblíbil si to statečné zvíře, věděl, co od něho může čekat. Když je v Omsku koupil, měl opravdu šťastnou ruku a šlechetný mužik mu prokázal velikou službu, že jej zavedl k onomu poštmistrovi. Michal přilnul ke koni a ten si už zřejmě pomalu zvykl na únavnou cestu a přizpůsobil se, když ho vždycky nechá pár hodin odpočinout, může právem doufat, že jej zvíře vyvede z obsazených krajů. Večer a v noci z 2. na 3. srpna Strogov tedy zůstal v hostinci na o kraji města, v podniku málo navštěvovaném a skrytém před zvědavci a dotěravci.
Michal nejprve dohlédl, aby jeho koni nic nescházelo, a pak ulehl sám, na smrt unaven, spal však jen tak na půl oka. Příliš mnoho vzpomínek a neklidných myšlenek se mu honilo v hlavě. Tvář staré maminky i mladé udatné společnice, kterou zanechal bez opory, se mu před očima mísily a navzájem splývaly.
Pak si vzpomněl na svou přísahu, že splní daný úkol. Od odjezdu z Moskvy jej vše cestou utvrzovalo v tom, že jde asi o nanejvýš důležitou věc. Tatarské hnutí se rozrostlo a spoluúčast Ogarevova ještě zhoršovala situaci. A když mu padl zrak na dopis s carskou pečetí, na to poselství, které beZpochyby obsahuje lék na všechny ty bolesti, záchranu celé země postižené válkou! Strogov v sobě pocitil vášnivou touhu vyrazit do stepi, jako pták přelétnout vzdálenost, která ho dělí od Irkutska, a překonat tak všechny překážky! aby mohl stanout u velkoknížete a zvolat:
„Výsosti, od Jeho Veličenstva cara!“
Druhého dne ráno v šest hodin vyrazil s předsevzetím, že za ten den urazí 80 verst, které dělí Kamsk od samoty Ubinsk. Asi po 20 verstách zase našel neodvodněné barabinské bažiny, jejichž dno bylo často skryto pod stopou vody. Tady se cesta nesnadno hledala, ale Michal jako nesmírně opatrný člověk jel obezřetně a dostal se tudy bez nehody. V Ubinsku nechal koně odpočinout celou noc, neboť chtěl následujícího dne bez zastávky projet 100 verst až do Ikulského. Vyrazil hned za svítání, neboť bohužel v této části bažin je slunce tím nejobávanějším nepřítelem.
Večer v devět hodin dojel Strogov šťastně do Ikulského a strávil tam noc. Do zapadlé vísky uprostřed barabinských bažin nedolehly ani zprávy o válce. Tato část gubernie zatím unikla hrůznému vpádu vetřelců. ,
Teď se konečně i přírodní podmínky zlepší, a když se Michal nikde nečekaně nezdrží, již zítra opustí Barabinsko. Pak ho již čeká sjízdná cesta, jakmile se dostane 125 verst (133 km) dále do Kolyvanu. V tomto důležitém městysi bude na poloviční cestě z Omska do Irkutska. Zařídí se podle okolností, pravděpodobně asi objede město, které podle zpráv už Féofar chán obsadil.
Městyse Ikulskoje a Kargulinsk, kudy projel dalšího dne, byly poměrně klidné, zřejmě proto, že leží uprostřed Barabinska, kde by se tatarským šikům špatně bojovalo; zato hrozí nebezpečí, že na bohatších březích Obu, kde už nebude tolik přírodních překážek, může se zase setkat s lidmi. Ostatně bude-li třeba, bez váhání se pustí napříč stepí, ne pravou cestou do Irkutska. Riskuje sice přitom, že se může octnout bez pomoci a přístřeší, neboť tam, kde nevede cesta, nejsou ani města, ani vesnice, leda nějaký osamělý statek nebo chatrč chudáků, bezpochyby šlechetných a pohostinných, ale stěží majících to nejnutnější! Jenže v takovém případě se nedá moc rozmýšlet a váhat. Asi v půl čtvrté odpoledne projel kolem stanice v Kargatsku a dostal se z posledních barabinských proláklin, pod kopyty koně znovu zazvonila tvrdá suchá sibiřská zem.
Vyjel z Moskvy 15. července. Dnes tedy 5. srpna, je na cestě již tři neděle, a do Irkutska to má ještě 1500 verst.

## XVI. POSLEDNÍ ÚSILÍ

Michal Strogov se právem obával, aby na těchto pláních, táhnoucích se za Barabinskem, nezažil nějaké nepříjemné setkání. Pole zvalchovaná kopyty koní svědčila o tom, že tudy projeli Tataři, a o těchto barbarech se dalo říci totéž co o Turcích. Kudy projede Turek, ani tráva neroste! Michal proto musil dávat opravdu dobrý pozor. Několik spirál kouře nad obzorem dokazovalo, že některé městyse a samoty ještě hoří. Jsou tyhle požáry dílem tatarského předvoje, anebo

už emírovo vojsko proniklo až k samým hranicím gubernie? Dostal se Féofar chán sám až do Jenisejské gubernie? To Michal nevěděl a nemohl se nijak zařídit, nemaje v té věci jistotu. Je už kraj tak opuštěn, že nenajde jediného Sibiřana, který by ho trochu informoval?
Ujel asi dvě versty na zcela opuštěné silnici. Rozhlížel se napravo, nalevo a hledal nějaký dosud obydlený domek, ale všechny, které navštívil, byly prázdné. .
Konečně přece jen zpozoroval mezi stromy chatrč, z níž se ještě kouřilo. Když přijel blíž, spatřil několik kroků od hořících trosek domu starce obklopeného houfem plačících dětí. Mladá žena, pravděpodobně jeho dcera a matka té drobotiny, klečela na zemi a vyděšenýma očima pohlížela na to dopuštění. Kojila svého nejmladšího, několika měsíční dítě, jemuž se asi brzo nebude dostávat mléka. Kolem dokola bylo všechno vypleněno a zničeno.
Strogov přistoupil ke starci a vážným hlasem se ho zeptal:
„Můžeš mi něco říci?“
„Mluv,“ odvětil stařec.
„Přešli tudy Tataři, viď?“
„Ano, proto je dům v plamenech!“ .
„Byla to armáda nebo jenom jeden oddíl?“
„Celá armáda, vždyť kam dohlédneš, všude jsou zpustošena naše pole!“
„Velel jí emír?“
„Ano, proto se vody Obu zbarvily krví!“
„A Féofar chán vjel do Tomska?“
„Ano.“
„Nevíš, zda se Tataři zmocnili Kolyvanu?“
„Ne, protože Kolyvan ještě nehoří!“
„Děkuji ti, příteli. Mohu pro tebe a pro tvou rodinu něco učinit?“
„Ne, nemůžeš.“
„Tak na shledanou.“
„Sbohem.“
A Michal položil mladé ženě do klína pětadvacet rublů, neměla ani sílu poděkovat. Popohnal koně a ujížděl dále.
Věděl nyní jednu důležitou věc, že se musí za každou cenu vyhnout Tomsku. Může jet do Kolyvanu, tam Tataři ještě nejsou a tam se zásobí na další cestu. Pak sjede z cesty na Irkutsk, objede Tomsk a překročí Ob. Nezbývá mu totiž nic jiného. Když se Michal rozhodl změnit cestu, nesměl už ani chvíli váhat. Pobídl proto koně k rychlému klusu a namířil si to přímou cestou k levému břehu Obu, kam to bylo ještě 40 verst. Jenže najde tam nějaký prám, aby se dostal na druhý břeh, anebo Tataři všechny lodě zničili a on bude musit přeplavat? To uvidí.
Kromě toho měl nyní koně už značně vyčerpaného, neboť na tomto posledním úseku z něho dostal maximum, a bude si musit sehnat v Kolyvanu nového. Cítil, že ubohé zvíře pod ním může každou chvíli padnout. Kolyvan se tedy musí stát jeho dalším východiskem, neboť za ním bude cesta probíhat za jiných podmínek. Pokud bude projíždět zpustošeným krajem, bude mít ještě velké potíže, ale když se vyhne Tomsku a dostane se na cestu do Irkutska, bude moci zase jet Jenisejskou gubernií, kam se nájezdníci ještě nedostali, a za několik dní jistě dorazí k svému cíli.
Po horkém dnu nadešla noc, hluboká tma o půlnoci zahalila step. Vítr po západu slunce zcela ustal a bylo ticho. Na opuštěné cestě bylo slyšet jen kroky koně a občas několik slov, jimiž jej jeho pán povzpuzoval. Uprostřed té temnoty si Michal musil dávat neobyčejný pozor, aby nesjel z cesty vroubené rybníky a říčkami stékajícími do Obu.
Jel pokud možná rychle, ale přece jen opatrně. Důvěřoval nejen svému výbornému zraku, nýbrž i obezřelosti koně, jehož důvtip už poznal. Teď právě s něho seskočil, aby přesně zjistil, jak cesta vede dále. Když tu se mu zdálo, že od západu zaslechl nejasné zvuky, jako kdyby v dálce po suché zemi klusali koně. Už nebylo pochyb. Verstu nebo dvě za ním určitě jela jízda.
Michal se zaposlouchal pozorněji - položil si ucho na střed cesty.
To je oddíl jezdců přijíždějících po cestě z Omska, klusají rychle, neboť zvuk kopyt, pravidelně narážejících o zem, je čím dál tím jasnější.
Jsou to Rusové nebo Tataři? tázal se sám sebe Michal. Poslouchal ještě chvilku. Jasně, to cválají jezdci, a jak rychle! Za necelých deset minut budou tady! Se svým koněm je nepředhoním. Jsou-li to Rusově, připojím se k nim. Ale jestli to jsou Tataři, musím se jim vyhnout! Jenže jak? Kam se v téhle stepi schovám?
Rozhlédl se kolem sebe a tu jeho bystrý zrak objevil asi sto kroků vpředu po levé straně cesty jakési obrysy.
Tam je nějaké houští, řekl si. Možná že se vydávám v nebezpečí, když mě najdou, ale nemám na vybranou. Jezdci už jsou na obzoru!
Po chvíli dovedl Michal koně za uzdu k modřínovému hájku, kam se z cesty snadno sjelo. Jinak daleko široko nebyl jediný strom, jen rybníky a bažiny a mezi nimi zakrslé keříky, většinou hlodáš a vřes. Po obou stranách byla půda naprosto nesjízdná a oddíl v každém případě pojede kolem tohoto hájku, protože sleduje hlavní cestu do Irkutska.
Michal zašel asi čtyřicet kroků dále a zastavil se u říčky, která jaksi ohrazovala mlází.
Ale tma byla hustá a Michalovi nehrozilo nebezpečí, že by ho spatřili, ledaže by hájek velice pečlivě prohledali. Zavedl tedy koně až k říčce, uvázal ho ke stromu a sám se pak vrátil na okraj, aby viděl, s kým má co činit.
Sotva usedl za skupinkou modřínů, objevilo se nejasné světlo a poté několik světlých bodů pohybujících se ve stínu. Pochodně, řekl si, rychle couvl a vplížil se jako divoch do houští, u hájku jezdci zpomalili. Hodlají si snad důkladně posvítit na cestu, aby viděli i ty nejmenší zatáčky? Michal se toho začal obávat a instinktivně se plížil dále, až k říčce, připraven třeba do ní vlézt, kdyby bylo zapotřebí.
Oddíl dorazil k hájku a zastavil se, jezdci seskočili s koní. Bylo jich asi čtyřicet, z toho deset neslo pochodně, jež

osvětlovaly cestu na poměrně velké šíři.
Podle příprav Michal k své radosti zjistil, že jezdce ani nenapadlo prohledávat hájek, nýbrž že se tady hodlají utábořit, aby si koně odpočinuli a oni se trochu najedli.
Sundali koním uzdy, aby se na husté trávě napásli, sami se rozsadili kolem cesty a začali si rozdělovat z toren zásoby. Michal se chladnokrevně proplížil vysokou trávou, pokoušeje se prohlédnout si je a zaslechnout něco z jejich rozhovoru.
Byl to oddíl přijíždějící z Omska a skládal se z uzbeckých jezdců, statných mužů vyšších postav, s hrubými, divokými rysy. Na hlavách měli talpaky, čepice z černých beraních kůží, na nohou žluté holínky s vysokými podpatky a špičkou zvednutou do výšky, jakou mívaly boty ve středověku. Kožichy z vatovaného kartounu s podšívkou ze surové nebílené bavlny měli převázány koženými pásy, ozdobenými červenými prýmky. Ozbrojeni byli štíty, ohnutými šavlemi, tesáky a puškami s kře sacím zámkem, připevněnými na oblouku sedla. Přes ramena měli přehozené plstěné pláště nápadných barev.
Koně volně se pasoucí na okraji hájku byli uzbeckého plemene jako jejich jezdci. To se dalo rozeznat ve světle pochodní, vrhajících jasný odraz do větví modřínů. Tato zvířata, trochu menší než koně turkmenské, mají neobyčejnou sílu, hodně vydrží a přitom se neumějí pohybovat jinak než ve cvalu.
Oddíl vedl „pendža-baši“, to jest velitel padesáti lidí. který měl k ruce „deh-bašiho“, čili velitele deseti mužů. Tito dva důstojníci měli přílbu, poloviční drátěnou košili a na oblouku sedla odznak hodnosti - malé trubky.
„Pendža-baši musil nechat své lidi odpočinout, protože byli po dlouhé cestě unaveni. Povídali si s druhým důstojníkem, kouříce „beng“, konopné listy, jež tvoří základ hašiše, u Asiatů velmi oblíbeného, a procházeli se lesíkem, takže Michal mohl pochytit něco z jejich hovoru (mluvili tatarsky), aniž si ho všimli. Již první slova, která zaslechl, vzbudila jeho neobyčejnou pozornost. Vždyť mluvili o něm!
„Ten kurýr přece nemůže být tak daleko před námi,“ řekl pendža-baši, „na druhé straně není vůbec možné, aby jel jinou cestou než přes Barabinsko.“
„Kdo ví, jestli vůbec opustil Omsk?“ odvětil deh-baši.
„Možná že se schovává ještě v některém domě ve městě.“
„To by bylo věru nejlepší! Plukovník Ogarev by aspoň nemusel mít strach, že zprávy, které zřejmě ten kurýr nese, dojdou na místo určení!“
„Je to však prý zdejší člověk, Sibiřan,“ pokračoval deh-baši. „Ten se vyzná v kraji a možná že sjel z cesty na Irkutsk a hodlá se po ní pustit až později!“
„Ale v tom případě máme my před ním náskok, protože jsme vyjeli z Omska necelou hodinu po něm,“ odpověděl pendža-baši, „a jeli jsme nejkratší cestou a co nejrychleji. Tedy, buď zůstal v Omsku, anebo přijedeme my před ním do Tomska, takže mu překazíme ústup, ovšem v žádném případě se nedostane do Irkutska.“
„Ta stará Sibiřanka, která je jasně jeho mámou, je ale pevná ženská!“ řekl deh-baši.
V tom okamžiku začalo, Michalovi bít srdce, div se nerozskočilo.
„To je, jenže začala moc pozdě tvrdit, že ten domnělý kupec není její syn,“ odpověděl pendža-baši. „Plukovník Ogarev se nedá jen tak obalamutit, a jak řekl, už bude umět s tou starou čarodějnicí zatočit, aby promluvila, až přijde čas.“
Co slovo, to rána dýkou do Michalova srdce! Poznali, že je carovým kurýrem! Stíhá jej oddíl jezdců a někde mu zakrátko zahradí cestu! A co nejhoršího - jeho matka je v rukou Tatarů a krutý Ogarev si brousí zuby na to, jak ji donutí promluvit, až bude on chtít! Michal dobře ví, že jako statečná Sibiřanka nepromluví, ale to ji bude stát život…
Michal myslel, že už nemůže více nenávidět Ivana Ogareva, než ho nenáviděl až dosud, a přece mu nová vlna nenávisti stoupla až k srdci. Ten bezectný zrádce svého národa ještě vyhrožuje, že bude mučit jeho matku!
Oba důstojníci hovořili dále a Michal z toho vyrozuměl, že se v okolí Kolyvanu určitě střetnou carské oddíly přicházející ze severu s oddíly tatarskými. Malý ruský sbor v síle dvou tisíc mužů směřuje od dolního toku Obu urychleně k Tomsku. Narazí-li ovšem na hlavní jádro sborů Féofara chána, zcela určitě v tomto zápase podlehne a cesta do Irkutska bude úplně patřit Tatarům. Kromě toho se Michal z několika slov pendža-bašiho dověděl, že na jeho hlavu byla vyhlášena odměna a vydán rozkaz zajmout ho živého nebo mrtvého.
Čili Michal musí rozhodně předhonit uzbecké jezdce na cestě do Irkutska, aby mezi nimi a jím byl Ob. Ale v tom případě musí vyrazit dřív, než oni opustí tábořiště.
Vždyť ani pendža-baši nehodlal popřát svým lidem více odpočinku, ačkoliv nemůže dostat čerstvé koně a tihle musí být stejně unaveni jako kůň Strogovův. Nesmí tedy otálet ani minutku. Je jedna hodina v noci, musí využít ještě temnoty a vydat se na cestu. Nechtěl však spoléhat na náhodu, a tak začal pozorně vážit všechna pro i proti, aby si nakonec zvolil nejlepší řešení.
Z místní situace vyplývá toto, nemůže se pustit zadní stranou hájku, uzavřenou obloukem modřínů, v němž tětivu tvoří silnice. Řeka, která obtéká tento oblouk, je jednak dost hluboká, Jednak široká a bahnitá, navíc zarostlá vysokou kručinkou, čili nedá se prakticky překročit.
Pod kalnou hladinou je zcela určitě bahnitá proláklina. kde noha nemá na čem se zachytit. Kromě toho druhý břeh řeky je dost zarostlý keři, takže se nijak nehodí k rychlému útěku. Jakmile se vyhlásí poplach, nemilosrdně pronásledovaný Strogov bude brzo obklíčen a v takovém případě jistě padne do rukou tatarským jezdcům.
Zbývá tedy jediná schůdná cesta, totiž silnice. Musí obejít lesík, dostat se na ni, přitom nevzbudit pozornost Tatarů a nepozorován ujet aspoň čtvrt versty, i kdyby měl pak kůň pod ním na břehu Obu klesnout. Tam musí řeku přejet na prámu nebo přeplavat, nebude-li po ruce nějaký dopravní prostředek. Strogovova síla a odvaha jako by se tváří v tvář velkému nebezpečí zdesateronásobily. Jde mu o život, o povinnost, o čest jeho vlasti, možná i o záchranu jeho matky. Nesmí váhat, ale odvážně se do toho vrhnout.
Především nesmí ztratit už ani minutku. Vždyť i oddíl se začal trochu hýbat. Několik jezdců přecházelo na okraji lesíka.

Druzí ještě leželi pod stromy, avšak koně se pomalu táhli doprostřed houští.
Strogov nejprve pomýšlel na to, že by se zmocnil jednoho z nich, ale pak si rozumně řekl, že jsou stejně unaveni jako jeho. Lépe je spoléhat na svého, kterého dobře zná a který mu, až dosud prokázal velmi platné služby. To odvážné zvíře, skryté vysokými keři vřesu, uniklo zrakům Uzbeků. Ostatně ani se nepustili na druhý konec hájku.
Strogov se proplazil ke koni ležícímu na zemi v trávě a něžně ho rukou pohladil, tiše k němu promluvil a podařilo se mu jej zvednout bez jakéhokoliv hluku. V tu chvíli k velkému Michalovu štěstí pochodně dohořely a byla ještě dost hluboká tma, alespoň v modřínovém hájku.
Michal dal koni udidlo, upevnil sedlo, vyzkoušel řemeny třmenů a zatáhl jej pomalu za uzdu. Inteligentní zvíře jako by pochopilo, co jeho pán od něho žádá, a moudře ho následovalo bez jediného zaržání.
Přesto však několik uzbeckých koní zvedlo hlavu a pomalu mířilo k okraji lesíka.
Michal držel v pravé ruce revolver, odhodlán rozbít hlavu prvnímu tatarskému jezdci, který by se k němu přiblížil na dosah. Ale naštěstí nebyla dána výstraha a Strogov se dostal až na kraj hájku k silnici.
Aby ho některý z Tatarů náhodou neuviděl rozhodl se Strogov nasednout na koně co nejpozději, až se dostane za zatáčku cesty, asi dvě stě kroků od houští.
Bohužel ve chvíli, kdy už chtěl vyjít z lesíka, jeden z uzbeckých koní jej zvětřil, zařehtal a rozběhl se k cestě.
Jeho pán se za ním vrhl! aby ho dovedl zpátky a tu v prvním záblesku úsvitu rozeznal obrys postavy.
„Poplach!“ vykřikl.
Na tuto výzvu všichni muži na tábořišti, vstali a rychle se hnali na cestu. Michalovi nezbylo nic jiného než naskočit na koně a ujíždět. Oba důstojníci vyjeli v čele oddílu a povzbuzovali své mužstvo…
Michal už byl v sedle. V tu chvíli se ozvala rána a Michal cítil, že mu kulka projela kožichem. Neotočil ani hlavu, neodpověděl, ale pobídl koně oběma ostruhami, nádherným skokem se dostal z hájku a tryskem ujížděl směrem k Obu.
Tataři nestačili koně osedlat, takže Strogov přece jen mohl získat nějaký náskok, ovšem záhy se jistě za ním pustí celý oddíl a vskutku, necelé dvě minuty poté, co opustil hájek už slyšel, jak se k němu blíží několik koní.
Začínalo svítat a předměty i osoby se daly rozeznat na větší vzdálenost.
Strogovse otočil a spatřil, že k němu rychle přijíždí na výborném koni deh-baši. Hrozilo mu nebezpečí, že ho dostihne. V klusu tedy vytáhl revolver a pevnou rukou zamířil. Uzbecký důstojník, zasažený přímo do prsou, se svalil na zem.
Jenže druzí jezdci se u deh-bašiho ani nezastavili, jen s pokřikem pobídli koně a postupně se stále víc a více přibližovali ke Strogovovi.
Asi půl hodiny se mu dařilo držet se mimo dosah jejich zbraní, ale cítil, že koni docházejí síly, a bál se, aby nenarazil na nějakou překážku, neupadl a už nevstal.
Bylo již dost světlo, ačkoliv se slunce ještě neukázalo na obzoru.
Asi dvě versty odtud se táhla bledá čára lemovaná řídce rostoucími stromy. To byl Ob, tekoucí od jihozápadu k severoVýchodu téměř rovnoběžně se zemí, jeho koryto tvořila sama step.
Tataři na Strogova několikrát vystřelili, ale nezasáhli ho, - on také odpověděl ranami z revolveru a vždycky jezdce, který mu byl v patách srazil, jenže pronásledování musilo skončit pro Strogova nevýhodně - vždyť jeho kůň jej donesl k řece s vypětím posledních sil.
Uzbecký oddíl byl pouhých padesát kroků za Michalem.
Na zcela pustém Obu ani jediná pramice nebo loď, po které by se dostal na druhý břeh.
„Odvahu, můj statečný koníčku,“ zvolal Michal. „Hop! Naposledy! Ještě tohle vydrž!“ a vrhl se do řeky, která byla v těchto místech asi půl versty široká.
Proti prudkému proudu se postupovalo nesmírně obtížně. Strogovův kůň se neměl kde opřít nebo zachytit, a musel, tedy plavat.
Jezdci se zastavili na břehu nechtělo se jim vrhnout se do dravých vln. Ale v tom okamžiku pendža-baši uchopil pušku a pečlivě zamířil na uprchlíka, který již byl uprostřed řeky. Vyšla rána a Strogovův kůň, zasažený do boku, zmizel pod svým pánem. Michalovi se však podařilo vytáhnout nohy ze třmenu, v dešti kulek se potopil a doplaval šťastně k druhému břehu, kde zmizel v rákosí.

## XVII. VERŠE A PÍSNĚ

Teď byl Strogov poměrně v bezpečí, ačkoliv jeho situace zdaleka nebyla růžová. Přišel o věrné zvíře, které mu tak udatně sloužilo, jakpak se dostane dále? Zbývají mu jen nohy, nemá zásoby jídla, je v kraji, kam vpadli vetřelci, emírovi zvědové po něm pasou a on je ještě tak daleko od cíle, kam má dojít!
„A přece se tam dostanu!“ zvolal, aby zahnal všechny slabošské myšlenky, které se mu honily v hlavě. „Bůh ochraňuj matičku Rus!“
Aspoň teď nemá v dosahu uzbecké jezdce. Neodvážili se ho pronásledovat přes řeku a věří, že se utopil, protože zmizel pod vodou a na pravém břehu Obu jej už neviděli. Michal s námahou prolezl vysokým rákosím, dostal se na vyvýšený blátivý břeh a začal uvažovat. Především se musí vyhnout Tomsku, který již tatarské sbory obsadily. Ale musí do některé osady, městyse nebo aspoň na některou přepřažní stanici, aby si opatřil koně. Jak ho bude mít, vydá se dál - ne ovšem po obvyklé cestě, kudy se jezdí do Irkutska. Po té bude moci jet až tak z Krasnojarska. Kdyby si pospíšil, mohl by odtamtud mít ještě cestu volnou a projet pak bajkalský kraj jihovýchodním směrem. Ale nejdřív musí přesně zjistit, kde vlastně je.
Asi dvě versty před ním se na výšince tyčilo půvabně rozložené městečko. Od šedivé oblohy se odráželo několik zeleně a zlatě zbarvených byzantských kupolí.
Byl to Kolyvan, kam úředníci a zaměstnanci z Kamska a jiných měst jezdívají v létě na dovolenou, aby unikli

nezdravému barabinskému podnebí. Podle toho, co slyšel, Kolyvan není ještě v rukou Tatarů. Sbory se totiž rozdělily na dva proudy, jeden postupoval nalevo na Omsk, druhý napravo na Tomsk, a kraj uprostřed zatím nechali na pokoji.
A tak Strogov usoudil, že bude nejjednodušší, když se co nejrychleji dostane do Kolyvanu, dříve než tam dojedou uzbečtí jezdci, sledující levý břeh Obu. Tam si za každou cenu opatří šaty a koně, i kdyby za to měl zaplatit nevím co, a pustí se silnicí vedoucí do Irkutska jižní stepí. Byly tři hodiny ráno. Klidné okolí Kolyvanu bylo zřejmě zcela opuštěno. Venkovské obyvatelstvo uteklo před nájezdníky, kterým nemohlo nijak čelit, na sever do Jenisejské gubernie.
Michal rázným krokem pospíchal do Kolyvanu, když tu k jeho sluchu začaly doléhat vzdálené výstřely. Zastavil se a zřetelně rozeznal temné rachocení a pak ostřejší praskot, v němž se nemohl mýlit.
To je dělo, to je kanonáda! řekl si. Čili malý ruský sbor se střetl s tatarským vojskem! Bože, kéž se dostanu do Kolyvanu před nimi!
Strogov se nemýlil. Brzy nato rány zesílily a nalevo od Kolyvanu se nad obzorem hromadila oblaka - nebyl to kouř, ale velké bělavé spirály se zřetelnými obrysy, které provázejí dělostřeleckou kanonádu.
Na levé straně Obu se uzbečtí jezdci zastavili a čekali; jak bitva dopadne. Nyní se jich Strogov už bát nemusil. Proto také rychle spěchal k městu.
Ovšem rány se množily a přibližovaly. Už to nebylo nejasné hrčení, ale série jednotlivých zřetelných ran z děla. V té chvíli se zároveň kouř unášený větrem, zvedal do výše a bylo zřejmé, že boj se rychle přenáší k jihu. Tataři napadnou Kolyvan ze severní strany. Ubrání jej Rusové, anebo se pokusí znovu ho dobýt na vojácích Féofara chána? To se dá těžko říci.
Michal byl asi na půl versty od Kolyvanu, když tu mezi domy v městě vyšlehl dlouhý ohnivý jazyk a zvonice jednoho kostela se zřítila v oblaku prachu do plamenů.
Že by se již bojovalo v Kolyvanu? Zřejmě ano! Najde tam Strogov nějaký úkryt? Nevydává se v nebezpečí, že ho chytí? Podaří se mu odtud šikovně uniknout tak jako z Omska. Všechny tyto možnosti se mu objevily před očima najednou. Zaváhal, na okamžik se zarazil. Nebylo by lepší jít pěšky směrem k jihu a pak na východ a tam v některé osadě, třeba v Djašinsku nebo někde jinde, si za každou cenu opatřit koně?
Ano, tohle je jediné řešení a Strogov se okamžitě uhnul od břehů Obu a namířil přímo napravo od Kolyvanu. V tu chvíli zazněly zvlášť silné rány, na levé straně města vyšlehly vysoké plameny - hořela celá jedna čtvrť.
Michal utíkal napříč stepí, snaže se vždy uchýlit pod stromy, když tu se na pravé straně objevil oddíl tatarské jízdy. Tudy nemůže, jezdci se rychle blíží k městu a on by jim stěží unikl. Náhle u husté skupiny stromů spatřil opuštěný domek, kam se mohl nepozorovaně dostat. Tam se vysílený a hladový Michal skryje, požádá o jídlo a nabere trochu sil.
Rozběh1 se rychle tím směrem. Jakmile se dostal blíž, zjistil že to je telegrafní stanice, od níž se táhnou dva dráty směrem na západ a na východ a třetí do Kolyvanu. Když bude opuštěna, což je za nynější situace velice pravděpodobné, Michal se tam uchýlí, vyčká do tmy, bude-li třeba, a pak se znovu vydá na pouť stepí, kde se prohánějí tatarští zvědové.
Michal Strogov se hned vrhl ke dveřím domku a rázně je otevřel. V místnosti, odkud se telegrafovalo seděl jediný muž, zdejší telegrafista, klidný, flegmatický zaměstnanec, kterému bylo lhostejno, co se děje venku.
Věrně vyčkával na svém místě za přepážkou, až ho někdo přijde požádat o poslání telegramu. Michal Strogov k němu přistoupil a z posledních sil se optal:
„Co víte o situaci?“
„Nic,“ odpověděl úředník s úsměvem.
„To spolu bojují Rusové a Tataři?“
„Prý ano.“
„Ale kdo vítězí?“
„To nevím.“
Takový klid uprostřed strašlivých událostí, taková lhostejnost - to bylo skoro neuvěřitelné.
„A spojení není přerušeno?“ zeptal se Strogov.
„Je přerušeno mezi Kolyvanem a Krasnojarskem, ale funguje mezi Kolyvanem a ruskou hranicí.“
„Pro vládu?“
„Pro vládu, když to považují za nutné, pro veřejnost, když si to zaplatí. Deset kopejek za slovo. Jak to chcete, pane?“
Strogov hodlal tomuto podivnému úředníkovi odpovědět, že nechce poslat žádný telegram, že by prosil jen o trochu chleba a vody, když tu se dveře stanice rázně otevřely.
Michal mys1i1, že poštu napadli Tataři, už chtěl vyskočit oknem, ale tu zjistil, že dovnitř vstoupili dva mužové, kteří neměli nic společného s tatarskými vojáky.
Jeden z nich držel v ruce tužkou psanou depeši, předběhl druhého a vrhl se k přepážce, za níž seděl chladnokrevný úředník.
Strogov k svému velkému překvapení v nich poznal osoby, na něž už ani nepomyslel: novináře Harryho Blounta a Alcida Joliveta. Od té doby, co stanuli na bojišti, už to nebyli přátelé, ale sokové, nepřátelé.
Opustili Išim za několik hodin po Strogovovi a dostali se do Kolyvanu před ním, ač jeli stejnou cestou, vlastně předhonili ho, protože Michal ztratil tři dny na březích Irtyše.
Teď se oba účastnili srážky Rusů s Tatary před městem, a když se boj přenesl do ulic Kolyvanu, utíkali na telegrafní stanici, aby poslali do Evropy zprávu a vyrvali tak jeden druhému primát v oznámení událostí. Strogov ustoupil stranou a tak neviděn vše viděl a slyšel. Dozví se jistě novinky, které ho budou zajímat, a pak už bude vědět, má-li jít do Kolyvanu, nebo se mu vyhnout. Harry Blount se dostal k okénku dříve než jeho kolega a podal úředníkovi depeši, zatímco Alcide Jolivet netrpělivě přešlapoval vedle.
„Platí se deset kopejek za slovo,“ řekl úředník a uchopil depeši.

Harry Blount vyrovnal na prkénko přepážky hraničku rublů, až se jeho kolega překvapením zarazil.
„Dobrá," pronesl úředník a s největší chladnokrevností začal telegrafovat tuto depeši:
„Daily Telegraph, Londýn. Z Kolyvanu, Omská gubernie, Sibiř 6. srpna. Střetnutí ruských a tatarských sborů…"
Protože úředník četl nahlas, Strogov slyšel vše, co Angličan telegrafoval svým novinám. .
„Ruské sbory zatlačeny zpět velkými ztrátami, Tataři vstoupili dnes do Kolyvanu…"
To byl konec zprávy.
„A teď jsem na řadě já," zvolal Alcide Jolivet, jenž chtěl poslat telegram své sestřenici do Faubourg Montmartre.
Ale to se nehodilo anglickému žurnalistovi, který nehodlal hned tak odejít od přepážky, aby mohl dále telegrafovat nejnovější zprávy o situaci. Proto tedy svému kolegovi neustoupil. .
„Vždyť jste přece skončil" vykřikl Alcide Jolivet. „Nikoli, ještě jsem neskončil," ostře odvětil Harry Blount a něco si dál psal, poté podal papír úředníkovi, který klidným hlasem začal číst:
„Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi…"
Harry Blount telegrafoval první verš z bible, aby zabil čas a nemusil postoupit místo svému sokovi. Bude to možná stát jeho noviny hezkých pár rublů, ale zato budou první na světě informovány! Francie musí počkat!
Dovedete si asi představit, jak zuřil Alcide Jolivet, ač by to jinak považoval za výborný žert. Snažil se přesvědčit úředníka, že musí přijmout jeho depeši, protože je důležitější než text jeho kolegy.
Úředník však klidně odpověděl: „Pán má na to právo," ukázal na Harryho Blounta, mile se na něho usmál a tele grafoval Daily Telegraphu první verš z bible. Harry Blount zatím klidně přistoupil k oknu a s kukátkem na očích pozoroval, co se děje v okolí Kolyvanu, aby doplnil svou zprávu. Za několik okamžiků zase přistoupil k okénku a připojil k telegramu:
„Dva kostely v plamenech. Požár se zřejmě šíří směrem vpravo. Země pak byla nesličná a pustá a tma byla nad propastí…"
Alcide Jolivet měl teď už skutečně chuť zakroutit váženému dopisovateli Daily Telegraphu krk. Znovu připomenul. úředníkovi, že chce také podat telegram, ale ten mu prostě odtušil s touž chladnou, lhostejnou tváří:
„Pán má na to právo, pán má na to právo… deset kopejek za slovo." A telegrafoval další zprávu, kterou mu donesl Harry Blount:
„Rusové prchají z města. I řekl Bůh: Budiž světlo!
A bylo světlo!"
To už Alcide Jolivet doslova soptil.
Zatím však se Harry Blount, rozčilen bezpochyby zajímavou podívanou, kterou měl před očima, trochu u okna zdržel. A tak když úředník dotelegrafoval třetí verš z bible, Alcide Jolivet tichounce jako myška přistoupil k okénku, a jako to učinil předtím jeho kolega, tiše položil na přepážku úctyhodnou hromádku rublů a podal úředníkovi depeši. Ten začal zase nahlas:
„Madeleine Jolivetová, 10, Faubourg Montmartre, Paris. Z Kolyvanu, Omská gubernie, Sibiř, 6. srpna. Uprchlíci opouštějí město. Rusové jsou poraženi. Zuřivé pronásledování tatarské jízdy."
A když se Harry Blount vrátil, slyšel, jak Alcide Jolivet doplňuje svůj telegram výsměšně si pozpěvuje:

Byl jednou jeden človíček,
celý oblečený v šedivém,
v Paříži….

Protože Alcide Jolivet považoval za nevhodné mísit světské se svatým, odpověděl na verše z bible veselým popěvkem Bérangerovým.
„Ách," udělal Harry Blount.
„Tak už to na světě bývá," odvětil Alcide Jolivet. Zatím se však situace okolo Kolyvanu zhoršovala. Bitva se blížila, střelné rány se ozývaly stále hlasitěji. V té chvíli se telegrafní stanice otřásla v základech. Granát prolétl zdí a místnost se zahalila oblakem prachu.
Alcide Jolivet právě dokončoval verše:

Jouffu jako jablko,
bez jediného haléře…

Ale zarazil se, vrhl se ke granátu, uchopil jej oběma rukama, vyhodil oknem ven a pak se vrátil k přepážce vše v jediném okamžiku. Za pět vteřin poté granát venku vybuchl.
Alcide Jolivet však s největším klidem a úplně chladnokrevně dále sepisoval telegram:
„Granát zničil zdi telegrafní stanice. Čekáme několik dalších…"
Michal Strogov již nepochyboval o tom, že Rusové budou u Kolyvanu poraženi. Nezbývá mu tedy nic jiného než se pustit napříč jižní stepí. A tu se ozvala u telegrafní stanice strašlivá kanonáda a déšť kulek rozbil okenní tabulky. Harryho Blounta zasáhla jedna do ramene a padl k zemi. Alcide Jolivet hodlal právě připojit k depeši ještě: „Harry Blount dopisovatel Daily Telegruphu! klesl raněn po mém boku, zasažen ránou z pušky", když tu mu úředník s ledovým klidem řekl:
„Pane, spojení je přerušeno."
A vztyčil se za přepážkou, nasadil si na hlavu klobouk a s úsměvem na rtech vyšel malými dvířky, kterých si Strogov předtím nepovšiml. V tom okamžiku stanici zaplavili tatarští vojáci a ani Strogov, ani žurnalisté nemohli utéci.
Alcide Jolivet se s depeši v ruce vrhl k Harrymu Blountovi ležícímu na zemi, a protože měl opravdu dobré srdce, naložil

si jej na záda a hodlal s ním utéci… Ale už bylo pozdě!
Oba dva byli zajati stejně jako Michal Strogov, který se vrhl z okna a padl rovnou, do náruče Tatarům!

DRUHÝ DÍL

I. TATARSKÝ TÁBOR

Asi den pochodu od Kolyvanu, několik verst před městysem Djačinsk, prostírá se širá rovina, sem tam porostlá vysokými borovicemi a cedry.
Právě v této části stepi se obvykle za teplého období zdržují sibiřští pastýři, neboť jejich početná stáda tu mají dobrou pastvu. Jenže teď bychom zde stěží našli jediného kočovníka. Ne že by však byla pláň opuštěná, kdepak, vládne na ní obzvláštní ruch.
Tyčí se tu tatarské stahy, táboří zde obávaný bucharský emír Féofar chán, sem druhého dne 7. srpna, dovedli zajatce z Kolyvanu. Z malého ruského sboru dvou tisíc mužů, kteří se střetli se dvěma nepřátelskými pluky, dotírajícími jednak na Omsk, jednak na Tomsk, zbylo jen pár set vojáků. Tatarským vetřelcům se tedy podařilo proniknout až do středu Sibiře a postupují vzbouřenými kraji dále. do západních gubernií i na východ. Irkutsko nemá žádné spojení s Evropou. Jestli ruské sbory od Amuru a z Jakutské gubernie nedorazí včas a neobsadí jej, padne toto hlavní město asijského Ruska jistě do rukou Tatarům, a než je Rusové znovu získají do své moci, velkokníže, carův bratr, bude vydán na milost a nemilost pomstě Ivana Ogareva.
Ale co se stalo s Michalem Strogovem? Podlehl snad tolika zkouškám? Uznal, že jej od Išimu pronásleduje nepříznivý osud a že je jeho poslání zmařeno? Kdepak!
Michal patřil k lidem, kteří se vzdají až v den, kdy padnou mrtvi. A poněvadž žil, dokonce nebyl ani raněn, carův dopis měl stále u sebe a jeho inkognito nebylo prozrazeno, věřil v budoucnost. Spoléhal, že se mezi tolika zajatci, které s sebou Tataři vlekli jako dobytek, ztratí. Kromě toho vlastně postupuje k Irkutsku a je stále před Ivanem Ogarevem.
A tak si jen opakoval:
„Však já se do Irkutska dostanu!“
Od příhody v Kolyvanu se veškerý jeho život vtělil v jedinou myšlenku, utéct! Ale jak uniknout z rukou emírových vojáků? To uvidí, až nadejde vhodný okamžik.
Na Féofarův tábor byla nádherná podívaná. Četné stany zhotovené z kůží, plsti i hedvábných látek a zdobené střapci se v slunečních paprscích jen třpytily. Mezi nimi se třepotaly pestrobarevné prapory a. korouhve. Nejhonosnější stany označené zvláštními vlajkami patřily seidům a chodžům, což jsou první osobnosti v chanátu, tatarští hodnostáři a vůdci. Pak se do nekonečné dálky zvedaly tisíce turkmenských stanů, dopravených sem na zádech velbloudů.
V táboře bylo nejméně 150 000 vojáků, zčásti pěšáků, zčásti jezdců, vysocí černovlasí Tádžikové z chanátu Kokandského. Kunduzského a Bucharského. malí vousatí Uzbekové, Kirgizové s placatými obličeji, Kalmyci. Mongolové s černými vlasy spletenými do copu, Afgánci, Arabové i Turkmeni - každá skupina jinak oblečena i ozbrojena, ale všichni pod emírovým praporem.
Vedle těchto svobodných vojáků tu byl ještě menší počet otroků, většinou Peršanů, kterým veleli jejich krajané důstojníci a dále Židé, sloužící tu jako podomci. Jak vidíme, tatarské vojsko se skládalo z bohaté směsice nejrůznějších národů.
Stejně pestrý byl i jízdní park, vedle turkmenských koníků s tenkýma nohama, dlouhým tělem a lesknoucí se srstí tu byli odolní uzbečtí koně, koně chachandští, kteří unesou s jezdcem i dva stany a kuchyňské nádobí, světlí Kirgizští a mnoho dalších méně kvalitních zkřížených ras, pak tisíce velbloudů a oslíci, jejichž maso si Tataři velmi cení.
A tu pestrou směsici mužů i zvířat a obrovskou osadu stanů stínily skupiny cedrů a borovic, mezi nimiž se jen občas prodral sluneční paprsek. Malebnější obraz bychom hned tak nenašli.
Když zajatci z Kolyvanu dorazili před stan Féofara chána a velkých hodnostářů, začali bubeníci bubnovat a trubači troubit. Do toho se vmísily pronikavé salvy z pušek a rány z děl emírova dělostřelectva.
V táboře byl jen Féofarův vojenský stan. Soukromé obydlí s harémem měl v Tomsku, svém dočasném sídle, jež hodlal později vyměnit za hlavní město východní Sibiře Irkutsk.
Foofarův stan, ozdobený širokými hedvábnými stuhami, šňůrami se zlatými třásněmi a velkými chocholy, převyšoval všechny ostatní. Vévodil velké mýtině uzavřené kruhem nádherných bříz a obrovských pinií a před ním na lakovaném a drahokamy vykládaném stolku ležel rozevřený korán s tenkými zlatými listy.
V polokruhu kolem pak stály stany bucharských hodnostářů.
Ve chvíli, kdy přivedli zajatce do tábora, byl emír ve svém stanu. Neukázal se, a to bylo možná pro ně velké štěstí. Jeho jediný posunek, jediné slovo by mohlo dát signál k nějaké řeži. On se však uchýlil do samoty, jež je součástí majestátu východních vládců. Toho, kdo se neukazuje, obdivujeme, a hlavně se ho obáváme.
Ze všech zajatců nejrozumnější, ne-li nejtrpělivější byl jistě Michal Strogov. Nechal se vést, protože ho vedli tam, kam chtěl, a kromě toho v bezpečí - kdyby byl na svobodě, nemohl by býval jít po této cestě z Kolyvanu do Irkutska, kde se potulovali špehové.
„Jakmile budu v Tomsku,“ opakoval si, aby ovládl svou nedočkavost, „dostanu se v několika minutách za jejich předvoj a získám dvanáct hodin před Féofarem. Dvanáct hodin před Ogarevem, a to mi stačí, abych se dostal do Irkutska před nimi!“
Michal se nejvíce obával toi1o, aby do tatarského tábora nepřijel Ivan Ogarev. Nejenže mu hrozilo nebezpečí, že by mohl být poznán. ale jaksi instinktivně cítil, že musí především získat náskok před tímto zrádcem. Uvědomoval si též, že jakmile se spojí Ogarevovy sbory s Féofarovými, vyrazí okamžitě celá armáda k hlavnímu městu východní Sibiře. Proto

tak bedlivě naslouchal, nezaslechne-li fanfáry oznamují příjezd emírova pobočníka.
Přitom vzpomínal na matku a na Naďu - jednu zatkli v Omsku, druhou unesli na loďkách po Irtyši a zajali stejně jako Marfu Strogovovou. A on jim nemůže nijak pomoci! Uvidí je vůbec ještě někdy? Na tuto otázku se neodvažoval odpovědět a srdce se mu přitom bolestně svíralo.
Zároveň se Strogovem a mnoha jinými zajatci byli do tatarského tábora dovedeni i Harry Blount a Alcide Jolivet. Francouzský novinář pečovalo svého anglického kolegu velmi obětavě. Už za několikahodinového pochodu z Kolyvanu do tábora ho podpíral a všemožně utěšoval. Když je konečně zavřeli do ohrady, první, co udělal, bylo že důkladně prohlédl Blountovo zranění. Podařilo se mu obratně svléknout Angličanovi kabát a zjistil, že úlomek náboje mu zavadil o rameno.
„To nic není, jen obyčejné škrábnutí, milý kolego, stačí dva tři obvazy a nebude to ani vidět!“
„Ale kde je vezmete…?“ zeptal se Harry Blount. „Udělám je!“
„Copak jste doktor?“
„Všichni Francouzi jsou tak napůl doktoři!“ ujistil ho Alcide Jolivet a roztrhl kapesník, z jednoho kusu nadělal cupaninu, z druhého tampón, ve studni uprostřed ohrady načerpal vodu, vymyl ránu, která naštěstí nebyla těžká, a velice obratně přiložil na Blountovo rameno navlhčené hadříky.
„Kurýruju vás vodou,“ řekl, „protože to je ještě nejúčinnější lék na rány, a dodnes se ho také nejvíc užívá. Doktorům to trvalo rovných 6000 let, než na to přišli!“
„Děkuji vám, pane Jolivete,“ odpověděl Harry Blount a položil se na hromadu suchého listí, které mu kolega nanosil pod jednu břízu.
„Prosím vás, to nestojí za řeč! Vy byste to na mém místě udělal také!“
„Když já se moc v kurýrování nevyznám…,“ pronesl trochu naivně Harry Blount.
„Ale jděte, vy taškáři! Všichni Angličané jsou ušlechtilí!“
„Možná, ale Francouzi…“
„Nu, Francouzi jsou dobráci, jsou dokonce hlupáci, chcete-li! To zase vyváží fakt, že jsou Francouzi! Ale už o tom nemluvme, a vůbec, potřebujete si opravdu nutně odpočinout.“
Jenže Harry Blount neměl chuť umlknout. Má-li raněný již z vlastního zájmu myslit na odpočinek, dopisovatel Daily Telegraphu nepatřil k lidem, kteří myslí na sebe.
„Co říkáte, pane Jolivete, dostaly se naše poslední depeše přes ruskou hranici?“
„A pročpak by se neměly dostat?“ odpověděl Alcide Jolivet. „Ujišťuji vás, že teď už má milovaná sestřenice dobře ví, jak to bylo v Kolyvanu!“
„A v jakém nákladu publikuje vaše sestřenice tyhle zprávy?“ odvážil se poprvé Harry Blount přímo zeptat svého kolegy.
„No víte,“ s úsměvem odvětil Alcide Jolivet, „má sestřenice je velice diskrétní, nemá ráda, když se s ní mluví, a moc by ji mrzelo, že vám kazí spánek, který tolik potřebujete!“
„Ale mně se nechce spát,“ namítl Angličan. „A co si tedy myslí vaše sestřenice o událostech v Rusku?“
„Že se momentálně, alespoň v této chvíli, vyvíjejí špatně… No to nic! Moskevská vláda je mocná a nemusí se opravdu bát tatarského vpádu, Sibiř jí neunikne.“
„Jenže příliš mnoho ctižádosti zahubilo i největší říše!“ odvětil Harry Blount s troškou „anglické“ závisti vzhledem k ruským nárokům ve Střední Asii.
„Ale nemluvme o politice!“ zvolal Alcide Jolivet. „Není nic horšího na raněná ramena než to…! Ledaže by vás to příjemně uspávalo!“
„Pohovořme si tedy raději o tom, co musíme udělat,“ odtušil Harry Blount. „Pane Jolivete, já naprosto nemíním zůstat nadosmrti zajatcem těchhle Tatarů!“
„Já také ne, namouduši!“
„Čili při první příležitosti utečeme?“
„Ano, nebudeme-li mít jinou možnost dostat se na svobodu.“
„A vy víte, jak bychom se odtud mohli dostat?“ tázavě pohlédl Harry Blount na svého druha.
„Samozřejmě! Nejsme přece válčící strany, jsme neutrálové a odvoláme se na to!“
„U toho surovce Féofara chána?“
„Ne, ten ničemu nerozumí,“ odpověděl Alcide Jolivet, „ale u jeho pobočníka Ivana Ogareva.“
„To je taky ničema!“
„Ale je to přece Rus. Ví, že není radno zahrávat si s právy lidí. A pak nemá žádný zájem, aby nás držel v zajeti, naopak! Až na to, že mi nejde moc pod vous chtít něco na tom člověku!“
„A k tomu on tu v táboře není, alespoň jsem ho tady neviděl,“ poznamenal Harry Blount.
„Ale určitě sem přijede. To je jen otázka času. Míří přece k emírovi. Sibiř je nyní rozdělena na dvě části a Féofarova armáda pravděpodobně čeká, že ji povede k Irkutsku.“
„A až budeme na svobodě, co pak uděláme?“
„Až budeme na svobodě, budeme pokračovat ve své akci, budeme sledovat Tatary až do chvíle, kdy nám události umožní přejít do protivníkova tábora. Přece se k čertu nevzdáme takovéhle partie! Začali jsme teprve nedávno hrát! Vy, příteli, jste už byl naštěstí raněn ve službách Daily Telegraphu, kdežto já jsem si ještě nic neuhnal. Tak vesele dále! Dobrá, dobrá,“ zašeptal Alcide Jolivet, „tak přece usnul! Několik hodin spánku a pár studených obkladů, a milý Angličan bude zase jako rybička! Tihle lidé mají železné zdraví!“
A zatímco Blount odpočíval, Jolivet u něho bděl s notesem v ruce, plnil jej poznámkami, rozhodnut sdělit je pak svému kolegovi k velké radosti čtenářů Daily Telegraphu. Události je navzájem sblížily, takže na sebe už nežárlili.

To, čeho se Michal Strogov nejvíc obával, po tom oba novináři téměř prahli. Příchod Ivana Ogareva jim samozřejmě mohl prospět, protože bude-li dokázána jejich totožnost, budou s největší pravděpodobností propuštěni na svobodu. Emírův pobočník jistě přesvědčí Féofara, který by jinak jednal s novináři jako s prostými špióny.
Jolivetovy a Blountovy zájmy se tedy diametrálně lišily od Strogovových. Carův kurýr však jejich situaci pochopil, a proto se také všemožně snažil, aby ho neviděli.
Uplynuly čtyři dny a nic se nezměnilo. Zajatci neuslyšeli jedinou zmínku o tom, že by se tatarský tábor měl dát na pochod. Byli velice přísně střeženi, nesměli překročit kordón pěšáků a jezdců, kteří je ve dne v noci hlídali, a dostávali malinko jídla: dvakrát za den kousek opečených kozích střev nebo několik porcí ovčího sýra namočeného v kobylím mléce, takzvaném „kumysu“ - a to bylo vše. K tomu ještě začaly bouřky a deště, a tak to několik raněných, pár žen a dětí nevydrželo a zemřelo.
Za těchto tvrdých zkoušek Alcide Jolivet i Michal Strogov pomáhali, kde mohli.
Jak dlouho to bude ještě trvat? Že by Féofar chán, opojen svými prvními úspěchy, ještě vyčkával, než se vydá na pochod k Irkutsku? Ale kde!
Ráno 12. srpna se ozvalo troubení, bubnování a salvy z pušek, nad cestou z Kolyvanu se objevil obrovský oblak prachu - a událost, v kterou tak doufali Alcide Jolivet a Harry Blount a které se tolik obával Michal Strogov byla tu: Ivan Ogarev s několika tisíci mužů vjel do tatarského tábora.

## II. POSTOJ ALCIDA JOLIVETA

Ivan Ogarev přiváděl emírovi celý armádní sbor, část pluku, jenž se zmocnil Omska. Nepodařilo se mu však zlomit odpor horního města, kam, jak se pamatujeme, se uchýlil gubernátor s posádkou, a tak už se zbytečně nezdržoval, nechal v Omsku dostatečnou posádku a vytáhl se svými hordami, cestou si přibral vítěze z Kolyvanu a šťastně dorazil k Féofarově armádě.
Ogarevovi vojáci se zastavili u předních hlídek tábora. Nedostali rozkaz, že se mohou utábořit. Jejich vůdce se tedy nehodlal zastavovat a mířil rovnou do Tomska, jež se mělo stát středem operací.
Zároveň s vojsky přivedl Ogarev z Omska a z Kolyvanu zástup ruských a sibiřských zajatců. Tihle ubožáci museli zůstat u předních hlídek, bez přístřeší a takřka bez potravy. Co s nimi vlastně chán zamýšlí? Zavře je někde v Tomsku, nebo z nich část pošle na onen svět? To zatím věděl jen on sám.
Za vojskem se ovšem táhla spousta žebráků, záškodníků, obchodníků a cikánů, kteří obvykle tvoří zadní voj každé postupující armády. Všichni žili na útrapy obyvatelstva, jehož územím prošli, loupili a zanechávali za sebou spoušť. Čili již kvůli zásobování bude nutno jít dále.
Mezi cikány byla i Sangarra, oddaná pomocnice Ogarevova. Kdysi se zapletla do vážné aféry a ruský důstojník ji zachránil. Nikdy mu to nezapomněla, a když Ivan Ogarev zradil svou vlast, všechny služby mu mockrát oplatila. Setkali se v Omsku a od té chvíle už ho Sangarra neopustila. Věděla o setkání Marfy Strogovové s Michalem a doufala, že jí nějakým rafinovaným mučením vyrve tajemství. Proto slídila po každém jejím kroku, po každém posunku, číhala na každé její slovíčko, pozorovala ji ve dne v noci, ale nic netušící stařena svou nepřístupností dosud mařila všechny Sangařiny plány.
Zatím za zvuku fanfár velitel tatarského dělostřectva a šéf emírových stájí se skvělým průvodem zamířil k Ivanu Ogarevbvi, aby ho přivítali.
Ivan Ogarev jako vždy v uniformě ruského důstojníka chladně odpovídal na projevy úcty. V okamžiku, kdy poplácal koně, kdy přeskočil plot tábora, proklouzla k němu mezi jezdci průvodu Sangarra.
„Ještě nic?“ optal se Ogarev.
„Nic.“
„Měj strpení!“
„Blíží se hodina, kdy tu stařenu donutíš, aby promluvila?“
„Blíží, Sangarro.“
„Kdy ta stará promluví?“
„Až budeme v Tomsku.“
„A kdy tam budeme?“
„Za tři dny.“
Velké černé oči Sangařiny podivně zasvítily a cikánka se pak klidným krokem vzdálila.
Ogarev pobodl koně a následován štábem tatarských důstojníků zamířil do emírova stanu.
Féofar chán jej s celou radou očekával.
Féofar byl vysoký, asi čtyřicetiletý muž se lstivýma očima, prohnanou tváří a černým plnovousem, oblečený ve válečnou uniformu zářící zlatem, stříbrem a drahokamy.
Přistoupil k Ivanu Ogarevovi, políbil ho, což znamenalo, že jej z pobočníka činí hlavou rady a dočasně tedy staví nad všechny ostatní, a pak prohlásil:
„Nechci se tě, Ivane, na nic ptát, ale najdeš tu uši vždy ochotné tě vyslechnout.“
„Tášktre (Tento titul bucharských chánů odpovídá evropskému oslovení „Sire“),“ odvětil Ogarev nadneseně tatarsky, jak je zvykem mluvit na Východě, „rád bych ti něco sdělil.
Není čas na dlouhé výklady. Co jsem učinil, dobře víš.
Išim a Irtyš jsou nyní v naší moci a turkmenští jezdci mohou teď koupat koně v tatarských vodách. Na pokyn Féofara chána - se pozvedly kirgizské kmeny a hlavní sibiřská silnice od Išimu až k Tomsku je v tvých rukou. Můžeme tedy poslat své pluky stejně dobře na východ jako na západ, kde slunce každého dne uléhá k spánku.“

„A půjdu-li po slunci?“ optal se emír s obličejem jako maska.
„Jít po slunci znamená vrhnout se do Evropy, to jest rychle se zmocnit sibiřských gubernií od Tobolska až k pohoří Uralu.“
„A půjdu-li vstříc sluneční pochodni?“
„Pak si s Irkutskem podrobíš nejbohatší kraje Střední Asie.“
„Ale co armády petrohradského sultána?“
„Nemusíš se ničeho obávat na východě ani na západě,“ odvětil Ivan Ogarev. „Vpád byl tak náhlý, že než bude moci ruská armáda zasáhnout, Irkutsk s Tobolskem budou v tvé moci. Rozdrtili jsme carské oddíly v Kolyvanu a tak tomu bude všude, kde se ti pošetilci ze západu střetnou s tvými pluky.“
„A co ty bys radil ke zdaru tatarské věci?“ otázal se emír po chvíli mlčení.
„Já bych radil jít vstříc slunci,“ živě odpověděl Ivan Ogarev. „Ať turkmenští koně okusí trávy východních stepí! To znamená dobýt Irkutska, hlavního města východních oblastí, a s ním opravdu vzácného rukojmího… Když zde není car, musí se do tvých rukou dostat jeho bratr velkovévoda.“
To byl hlavní cíl Ivana Ogareva. Každý, kdo ho slyšel, by ho byl mohl považovat za jednoho z těch krutých potomků Stěpána Razina, který řádil na jižní Rusi v 18. století. Zmocnit se velkovévody a bez milosti ho zabít teprve pak bude Ogarevova nenávist zcela uspokojena! Kromě toho dobytím Irkutska se automaticky hned dostane celá východní Sibiř do tatarských rukou.
„Zařídím se tedy takto, Ivane,“ odvětil Féofar.
„Jaké máš pro mě rozkazy, taškire?“
„Ještě dnes se náš hlavní stan přenese do Tomska.“ Ivan Ogarev se uklonil a odcházel, aby vykonal emírovy rozkazy.
Ve chvíli, kdy chtěl naskočit na koně, ozval se v části tábora vyhrazené zajatcům hluk. Bylo slyšet výkřiky a poté dvě tři rány z pušky. Že by se někdo pokoušel o vzpouru nebo o útěk?
Ivan Ogarev s huš-begim udělali několik kroků vpřed a skoro v témž okamžiku se před nimi objevili dva muži.
Huš-begi bez jediné otázky naznačil posunkem smrt, ale Ogarev něco řekl a meč zvedající se jim už nad hlavami se zarazil.
Rus Ogarev poznal, že tito zajatci jsou cizinci, a nařídil, aby je k němu předvedli.
Byli to Harry Blount s Alcidem Jolivetem.
Od chvíle, co se Ogarev objevil v táboře, žádali, aby k němu byli předvedeni, ale vojáci odmítali. Proto se pokusili obrátit se na něho takto, avšak pokus by byl neskončil úspěšně, kdyby byl nezasáhl zástupce emíra.
Chvíli si prohlížel zajatce, kteří sice byli na přepřažní stanici v Išimu svědky jeho setkání se Strogovem, ale jichž si on ani nevšiml. Zato Harry Blount a Alcide Jolivet ho okamžitě poznali a Jolivet polohlasně poznamenal:
„A hleďme, plukovník Ogarev a ten hrubec z Išimu jsou jedna a táž osoba!“ A pak zašeptal kolegovi do ucha:
„Vyložte naši záležitost, Blounte, prokážete mi tím velkou službu. Tenhle ruský plukovník uprostřed tatarského tábora se mi hnusí, a ačkoliv jeho zásluhou mám ještě hlavu na krku, nemám věru chuť mu pohledět do tváře!“
Mezitím se Ogarev chladně, ale bez obvyklé hrubosti rusky zeptal:
„Kdo jste, pánové?“
„Dopisovatelé anglických a francouzských novin,“ odpověděl stručně Harry Blount.
„Máte zajisté dokumenty, z nichž se dá zjistit vaše totožnost?“
„Tady jsou pověřovací dopisy anglického a francouzského vyslanectví v Rusku.“
Ivan Ogarev uchopil dopisy, které mu Harty Blount podal, pozorně si je pročetl a pak dodal:
„Vy žádáte o dovolení, abyste směli sledovat naše vojenské operace na Sibiři?“
„Chceme být především svobodni,“ suše odvětil anglický novinář.
„Ale to jste pánové,“ odpověděl Ogarev, „a rád bych si přečetl vaše zprávy v Daily Telegraphu.“
„Jedno číslo stojí šest pencí plus poštovné, pane,“ řekl na to se svou neochvějnou flegmatičností Harry Blount a obrátil se ke kolegovi, jenž zřejmě s odpovědí zcela souhlasil, Ivan Ogarev ani nemrkl, nasedl na koně, zaujal místo v čele oddílu a záhy zmizel v oblaku prachu.
„Co soudíte, pane Jolivete o plukovníku Ivanu Ogarevovi, hlavním generálu tatarského vojska?“ zeptal se Harry Blount.
„Já, milý kolego, soudím s úsměvem odpověděl Alcide Jolivet, „že ten huš-begi udělal moc hezký posunek, když rozkázal, aby nám usekli hlavu!“
Ať už vedlo Ivana Ogareva k zákroku ve prospěch obou dopisovatelů cokoli, byli nyní svobodni a mohli se prohánět po bojišti podle libosti. Nemínili proto také hru vzdát. Jakási antipatie, kterou kdysi jeden k druhému pociťovali, zcela ustoupila věrnému přátelství. Harry Blount nezapomínal, zač vděčí svému kolegovi, ač mu to Jolivet nijak nepřipomínal, a vcelku jim spolupráce při reportážích pomáhala a přinášela užitek jejich čtenářům.
„A co teď budeme dělat, když jsme na svobodě?“ optal se Harry Blount.
„Samozřejmě jí využijeme!“ odvětil mu Alcide Jolive, „a klidně se spolu pojedeme podívat, co se děje v Tomsku.“
„Až do chvíle - doufám, že nepříliš vzdálené -, kdy se budeme moci připojit k nějakému ruskému pluku.“
„Samozřejmě, milý Blounte! Přece se nebudeme s těmi Tatary bratřit! Vždyť je to jen otázka času!“
Příjezd Ivana Ogareva naopak znamenal velké nebezpečí pro Michala Strogova, Ogarev by v něm jistě poznal cestujícího z Išimu - a to by velice ztížilo jeho plány.
To tedy byla nepříjemná stránka Ogarevova pobytu u vojsk. Na druhé straně po jeho příjezdu byl dán rozkaz okamžitě sklidit stany a přenést generální štáb do Tomska - což si Michal velmi toužebně přál. Jak víme, hodlal se dostat do Tomska s ostatními zajatci, a tak se vystříhat nebezpečí, že padne do rukou tatarských zvědů, - kterými se to v okolí důležitého města hemžilo. Ovšem po příchodu Ivana Ogareva uvažoval, zda by nebylo lepší, kdyby se svého plánu

vzdal a raději se pokusil uprchnout během cesty.
Byl by se asi rozhodl pro toto řešení, když tu se dověděl, že Féofar chán s Ivanem Ogarevem již vyrazili v čele několika tisíc jezdců směrem k Tomsku.
Počkám raději, řekl si Michal, až se mi naskytne vhodná příležitost k útěku. Odtud do Tomska překážky jen rostou, kdežto za Tomskem, až se za pár hodin dostanu za tatarské hlídky, budu už mít mnohem lepší vyhlídky. Jenom ještě tři dny strpení…
A skutečně, zajatci měli pod dohledem tatarských vojáků projít stepí za tři dny. Z tábora je to do města 150 verst, čili snadná cesta pro emírovy oddíly, kterým nic nescházelo, ale strašlivá námaha pro ty vyhladovělé, utrmácené ubožáky.
Alcide Jolivet s Harrym Blountem si koupili koně a už ujížděli k Tomsku, kde se samozřejmě za nynější situace shromáždí hlavní osoby této historie.
Mezi zajatci, které Ogarev přivedl do tatarského tábora, byla i stařena, jež se mlčenlivostí tolik lišila od ostatních, jediná stížnost, jediný vzdech jí nevyšel ze rtů. Skoro jako by to byla socha znázorňující bolest. A tato téměř němá stařena, mnohem víc hlídaná než ostatní - aniž o tom věděla -, musela i přes svůj věk s ostatními a neměla žádné úlevy.
Nicméně naštěstí šla po jejím boku odvážná, mladá, hezká dívka, velmi srdnatá, odolávající všem strázním jako stará Sibiřanka. Obě zajatkyně spolu nepromluvily ani slova, ale dívka byla stále v blízkosti stařeny, aby jí mohla v případě potřeby pomoci. Ta zpočátku přijímala tyto služby s nedůvěrou, avšak upřímný dívčin pohled, její zdrženlivost a sympatie, jež se mezi těmi nešťastnicemi zrodila, přemohly chlad Marfy Strogovové. Naďa neboť to byla ona - oplácela, aniž to tušila, matce péči, kterou jí věnoval její syn. A přitom svým mládím a krásou jaksi ještě chránila starou zajatkyni.
Naďu unesli tatarští zvědové na lodici po Irtyši až do Omska a tam byla zajata.
Kdyby byla Naďa méně odvážná, jistě by byla podlehla dvěma ranám, které jí osud zasadil, překazil jí cestu, takže možná už nikdy neuzří otce, i když mu je vlastně poměrně nablízku, a zbavil ji neohroženého druha. Obraz Strogova, zasaženého kopím a mizícího ve vlnách Irtyše, měla stále před očima. Copak muž jako on mohl takhle zemřít? Někdy nad bolestí převládl hněv.
Kdo pomstí toho mrtvého, jenž se už sám pomstít nemůže? říkala si. Kéž bych to mohla být já!
Kdyby ji byl před smrtí Michal Strogov svěřil své tajemství, byla by mohla úkol šťastně dokončit.
A tak chápeme, že dívka stále pohroužená do myšlenek, snad ani nevnímala utrpení a bolesti.
A tu ji náhoda spojila s Marfou Strogovovou. Jak by jí jen mohlo přijít na mysl, že tato stařena je matkou jejího druha?
A na druhé straně, jak by mohla Marfa tušit, jaké pouto váže tuto neznámou dívku k jejímu synovi?
Naďu především překvapilo, že jakousi tajemnou shodou obě dvě snášejí se stejným klidem každodenní útrapy. A podvědomá sympatie ji přivedla k Marfě. Nenabízela jí své služby, ale prostě jí je poskytovala. Na cestě ji podpírala, a když se rozdělovaly potraviny, starala se jí vždycky o jídlo.
„Ať ti Bůh odplatí, dceruško, co jsi pro mne učinila," to byla za dlouhý čas jediná věta, kterou spolu obě nešťastnice vyměnily.
Někdy za těch dní, jež jim připadaly dlouhé jako století, jako by si chtěly navzájem povědět o svých strastech, ale Marfa z pochopitelné opatrnosti se stručně rozhovořila jen o sobě a ani slůvkem se nezmínila o synovi a o tragickém setkání s ním.
I Naďa dlouho mlčela, až pak opatrně začala vyprávět o tom, co zažila od odjezdu z Vladimiru až do smrti Mikuláše Korpanova. Starou Sibiřanku to nesmírně zajímalo.
„Pověz mi ještě něco o tom Mikulášovi! Já znám mezi mladými lidmi jediného, u něhož by mě takové chování nepřekvapilo! Říkáš, že se jmenoval Mikuláš Korpanov? Jsi si tím dceruško jista?"
„Pročpak by mě klamal v tomhle, když mě nikdy v ničem nezklamal?" odvětila jí Naďa.
Přesto však Marfa, jata tušením, zahrnula dívku dalšími otázkami.
„Říkala jsi, že ti byl bratrem, že tě chránil?"
„A jak hrdinně!"
To byl určitě můj syn, myslila si stará Sibiřanka.
„A říkáš, že ho na té poštovní stanici v Išimu strašlivě urazili?"
„Ano," sklonila Naďa hlavu, „ale neodsuzujte ho! Bylo v tom nějaké tajemství a my nemáme právo soudit!"
Marfa pohlédla na Naďu, jako by chtěla číst v hloubi její duše, a řekla:
„A tys jím v té chvíli nepohrdala?"
„Obdivovala jsem se mu, i když jsem mu nerozuměla," odvětila dívka.
„Nepocítila jsem nikdy předtím tak hlubokou vážnost!"
Stařena se na okamžik odmlčela a pak se zeptala: „Byl veliký?"
„Hodně veliký."
„A hezký, viď? No řekni, dceruško!"
„Ano, byl velmi hezký," odvětila Naďa a celá se zarděla. „To byl můj syn! Říkám ti, že to byl můj syn!" zvolala stařena a objala Naďu.
„Váš syn, váš syn?" odpověděla dívka celá zmatená. „Jen to dopověz, dítě! Tvůj společník, tvůj přítel a ochránce měl matku! Copak se ti nikdy o ní nezmínil?"
„Jak by ne! Vyprávěl mi o ní, stejně jako já jsem mu povídala o otci, a jak často, vlastně pořád! Zbožňoval přímo svou matku!"
„Naďo, teď jsi mi vlastně pověděla historii mého syna!"
A pak prudce dodala: „Nechtěl ji navštívit v Omsku?"
„Ne," odvětila Naďa.
„Že by ji nechtěl navštívit? A to se mi odvažuješ tohle tvrdit?" zvolala Marfa.

„Říkám vám pravdu, ale chtěla bych vás ujistit, že to bylo z nějakých vyšších pohnutek, které jsem neznala, jenom vytušila. Mikuláš Korpanov měl projet krajem zcela potají, nepoznán. Byla to pro něho otázka života, nebo spíše otázka cti a povinnosti."
„Ano, ano, povinnosti, naléhavé povinnosti, pro něž si člověk odřekne vše, i radost políbit a obejmout, možná naposled, starou matku! Ach Naďo, ty nevíš, jak jsi mi pomohla! Teď tomu rozumím! Ty jsi mi to vyložila! Ale přesto ti nemohu svěřit tajemství svého syna, musím si je nechat pro sebe, promiň mi to, Naďo! Já ti dobro, které jsi mi prokázala, nemohu oplatit!" Maminko, já se vás na nic neptám," řekla dívka. Teď teprve stará Sibiřanka porozuměla nevysvětlitelnému synovu chování na stanici v Omsku, kde bylo kolem nich tolik svědků. Nepochybovala již, že dívčiným průvodcem byl Michal, že má nějaké tajné poslání, a proto skrývá, že je carovým kurýrem.
Ach, statečný synu, říkala si v duchu Marfa Strogovová, neboj se, já tě nezradím, a žádným mučením ze mne nedostanou, že jsem tě poznala v Omsku!
Marfa Strogovová by se byla mohla Nadě odvděčit za její oddanost, mohla jí říci, že její průvodce nezahynul ve vlnách Irtyše, neboť několik dní po této události se spolu setkali a mluvili!… Ale uzavřela se ve své mlčení a jen dodala:
„Doufej, milé dítě! Neštěstí tě nebude pořád pronásledovat! Jistě se setkáš se svým otcem, vnitřní hlas mi to říká, a možná že i ten, kdo tě nazýval svou sestrou, není mrtev!… Doufej, dceruško, doufej jako já! Já také nenosím smutek za svého syna!"

## III. RÁNA ZA RÁNU

Stará Sibiřanka vše pochopila, dívka sice netušila, že její oplakávaný druh ještě žije, ale teď alespoň znala jeho matku a byla šťastná, že může zajatkyni nahradit ztraceného syna.
Ani jednu, ani druhou ovšem nemohlo napadnout, že Michal Strogov, zajatý v Kolyvanu, je v témž transportu a postupuje s nimi směrem k Tomsku.
Zajatce, které přivedl Ivan Ogarev, totiž připojili k dřívějším, hlídaným v tatarském táboře. Těch chudáků Rusů nebo Sibiřanů, vojáků i civilistů, bylo několik tisíc a tvořili pluk, jenž se táhl v délce několika verst. Někteří nebezpečnější byli připoutáni želízky na dlouhý řetěz, kdežto ženy a děti byly přivázány na knoflíky u sedel a nemilosrdně vláčeny po cestách! Tatarští hlídači je všechny honili jako dobytek.
A proto Michal Strogov, zařazený mezi první řady zajatců, nemohl přijít do styku se zajatci z Omska, kteří kráčeli na konci průvodu. Netušil tedy, že zároveň s ním je zde jeho matka a Naďa, stejně jako to nenapadlo je.
Cestou z tábora v Tomsku zemřel velký počet zajatců. Zastavovalo se jen zřídkakdy a cesta vedla stále pustou rovinou v pražícím slunci; nejvíc scházela zajatcům voda. K nejbližšímu přítoku Obu, Tomu, to bylo skoro 50 verst.
Stejně jako Naďa pomáhal i Michal svým nešťastným slabším druhům, jak to, že se nepokoušel utéci? Umínil si, že půjde do Tomská „na útraty emírovy", a udělal dobře. Tatarskými jezdci se to všude hemžilo, jako by doslova vyrůstali ze země, a tak by ho byli určitě brzy chytili.
Konečně 15. srpna na sklonku dne dorazil transport do malé obce Zabedjerovo, ležící na řece Tomu.
Zajatci by se byli nejraději rázem vrhli do vody, ale strážci jim nedovolili vystoupit z řad, dokud nebude dán povel k zastavení. Ačkoliv se tak v tomto ročním období podobal téměř horské bystřině, byli by se někteří odvážní zajatci mohli přes něj pustit, a proto Tataři zabrali v Zabedjerovu všechny bárky, utvořili z nich linii překážek na Tomu a na okraj tábora postavili silné hlídky.
Michal původně zamýšlel pustit se odtud stepí, ale teď pochopil, že jeho plán útěku se nedá za takovýchto podmínek provést, a rozhodl se počkat.
Zajatci měli strávit na březích Tomu celou noc. Emír se totiž rozhodl, že zasedání tatarského generálního štábu v tak důležitém městě oslaví vojenskou slavností. Féofar chán měl sice již ve svých rukou pevnost, ale většina jeho armády dosud tábořila před branami vyčkávajíc, až tam s veškerou slávou vjede on.
Jakmile bylo vše připraveno, zajatci zničení po třídenní cestě mohli konečně uhasit žízeň a trochu si odpočinout.
Obzor osvětlovaly poslední červánky soumraku, když se Nadě, podpírající Marfu Strogovovou, podařilo proniknout zástupem na břeh Tomu.
Omyly se trochu a napily a s tou životodárnou vodou jako by obě znovu nalezly sílu k životu.
V okamžiku, kdy odcházely od břehu, vydral se Nadě z úst bezděčný výkřik.
Několik kroků od ní stál Michal Strogov!… Ano, byl to on!… Poslední záblesky denního světla mu ještě ozařovaly tvář!
Při dívčině výkřiku se Michal zachvěl…, ale ovládl se a nepronesl jediné slůvko, jež by ho mohlo prozradit.
A zároveň v okamžiku, kdy poznal Naďu, spatřil i svou matku….
Tohle nečekané setkání na něj tak zapůsobilo, že cítil, že už není pánem nad sebou, zakryl si rukou oči a rychle zmizel.
Naďa bezděčně vykročila, aby ho dohonila, ale stará Sibiřanka jí zašeptala do ucha:
„Zůstaň tady, dítě!"
„To je on," odpověděla Naďa zaraženě a s dojetím. „On je živ, maminko!"
„A je to můj syn, Michal Strogov, a přece vidíš, že k němu neběžím! Zařiď se podle toho, dceruško!"
Michal Strogov prožil nejmocnější dojetí, jakého je muž schopen. Jeho matka s Naďou jsou zde! Ty dvě zajatkyně, jež v jeho srdci skoro splývaly v jedno, jsou spolu! Ví Naďa, čím je? Ne, vždyť si všiml posunku, jímž ji Marfa Strogovová zadržela, aby se mu nevrhla do náruče! Matka tedy pochopila a nechala si tajemství pro sebe.
Během noci se Michal aspoň dvacetkrát rozhodl vyhledat matku, ale vždy si uvědomil, že musí odolat té strašlivé touze sevřít ji v náručí a stisknout ruku své mladé družce! Tahle neopatrnost by ho mohla prozradit a byl by ztracen. Ostatně přísahal, že matku nenavštíví… a tak ji dobrovolně z vlastní vůle nespatří!

Michal doufal, že toto setkání v táboře nebude mít žádnou nepříjemnou dohru ani pro jeho matku, ani pro něho. Ovšem netušil, že něco z oné bleskurychlé scény zachytila Sangarra, špiónka Ivana Ogareva.
Byla totiž na břehu několik kroků od staré Sibiřanky, kterou stále špehovala, aniž to Marfa tušila. Nespatřila Strogova, neboť než se obrátila, byl už pryč, ale neunikl jí posunek, jímž jeho matka zarazila Naďu, a pak radostný záblesk v očích. To jí prozradilo vše.
Už nepochybovala ani minutku, že syn Marfy Strogovové, carův kurýr, je v této chvíli v Zabedjerovu mezi Ogarevovými zajatci! .
Sangarra ho neznala, ale věděla, že zde je. Nesnažila se ani ho objevit - ostatně za šera v tomto početném davu by to bylo zcela nemožné.
Špehovat Naďu a Marfu nemá smysl. Obě ženy si zřejmě dají dobrý pozor, aby ho snad neprozradily.
Cikánku poháněla jediná myšlenka: musí na to upozornit Ivana Ogareva! Okamžitě vyrazila z tábora a za čtvrt hodiny už byla v Zabedjerovu u domu, jejž obýval emírův pobočník.
„Co mi chceš, Sangarro?“
„Syn Marfy Strogovové je v táboře!“
„Jako zajatec?“
„Ano.“
„Tak ho přeci budu moci…,“ vykřikl Ivan Ogarev. „Nic nebudeš moci udělat, Ivane, protože ho neznáš,“ odvětila Sangarra.
„Ale ty ho přece znáš! Vždyť jsi ho viděla, Sangarro!“ „Ne, viděla jsem, jak se jeho matka prozradila jediným posunkem, a ten mi řekl vše.“
„Nemýlíš se?“
„Já se nikdy nemýlím!“
„Víš, jak je důležité, abych zatkl toho kurýra. Jestli dopis z Moskvy přijde do rukou velkovévody v Irkutsku, nedostanu se nikdy do jeho služeb! Já ten dopis musím za každou cenu získat! A ty mi tu teď říkáš, že doručitel tohoto dopisu je v mých rukou! Ptám se tě znovu, Sangatro, nemýlíš se?“
Ogarevovo vzrušení svědčilo o tom, jak nesmírnou důležitost přikládá dopisu. Avšak Sangarru nová naléhavá otázka nepřivedla do rozpaků.
„Nemýlím se, Ivane,“ odvětila prostě.
„Ale Sangarro, v táboře je několik tisíc zajatců, a ty mi říkáš, že Strogova neznáš!“
„Já ho taky neznám,“ pravila cikánka a v obličeji se jí objevila divoká radost, „ale jeho matka ho zná! Ivane, musíš donutit matku, aby promluvila!“
„Zítra promluví“, vykřikl Ivan Ogarev a podal cikánce ruku.
Sangarra se vrátila do tábora, našla si místo, kde byla Naďa s Marfou a strávila noc bedlivým pozorováním obou žen. Těm rozrušení nedalo spát, ač byly zmořeny únavou. Michal žije, ale je zajatcem jako ony! Ví o tom Ivan Ogarev, a jestli to neví, nedozví se to? Naďa měla radost, že její druh, kterého považovala za mrtvého, žije. Marfa však přemítala o budoucnosti s velkými obavami. Sangarra se za šera připlížila až do samé blízkosti obou žen, několik hodin tam zůstala a naslouchala… ale nic nezaslechla. Naďa si s Marfou neřekly jediné slovo, jako by jim v tom bránil nějaký podvědomý pocit opatrnosti.
Druhého dne, 16. srpna, asi k desáté hodině dopoledne se ozvaly na kraji tábora hlučné fanfáry.
To přijížděl ze Zabedjerova Ivan Ogarev s početným generálním štábem tatarských důstojníků. Tvář měl zachmuřenější než kdy jindy a stažené rysy svědčily, že jeho zlost co chvíli vybuchne.
Michala, skrytého ve skupině zajatců, jala předtucha, že dojde k nějaké katastrofě.
Ogarev dorazil do středu tábora, seskočil s koně a jezdci, kteří ho doprovázeli, utvořili kolem něho široký kruh. V tu chvíli k němu přistoupila Sangarra:
„Nemám pro tebe žádnou novou zprávu, Ivane!“
Ivan Ogarev jí neodpověděl, ale dal stručný rozkaz jednomu z důstojníků.
V okamžiku se mezi zajatci začali prohánět vojáci a bičem nebo ranami kopím poháněli nešťastníky, aby se rychle seřadili na okraji tábora. Všude zavládlo ticho a na Ogarevův pokyn zamířila Sangarra ke skupině, kde stála Marfa Strogovová.
Stará Sibiřanka okamžitě pochopila, co se bude dít. Opovržlivý úsměv jí přelétl po rtech, rychle se naklonila k Naďě a zašeptala:
„Od této chvíle mě neznáš, dceruško! Ať se děje co se děje, i kdyby to bylo sebehorší, neprozraď se ani slůvkem, ani posunkem! Jde o něho, ne o mne!“
V tu chvíli jí už Sangarra položila ruku na rameno.
„Co mi chceš?“ zeptala se Marfa Strogovová.
„Pojď sem!“ odvětila Sangarra a zavedla ji před Ivana Ogareva.
Michal Strogov stál s napůl přivřenýma očima, aby se snad neprozradil zábleskem očí.
Marfa Strogovová se před Ivanem Ogarevem napřímila, zkřížila ruce a čekala.
„Ty jsi Marfa Strogovová, viď?“ řekl Ogarev.
„Ano,“ klidně odvětila stará Sibiřanka.
„Odvoláš to, Co jsi mi řekla před třemi dny, když jsem se tě ptal v Omsku?“
„Ne.“
„Tak ty nevíš, že tvůj syn Michal Strogov, carův kurýr, byl v Omsku?“
„Ne, nevím.“

„A muž na poště nebyl tvůj syn?“
„Ne, to nebyl můj syn.“
„A od té doby jsi ho už neviděla?“
„Ne.“
„A když ti ho ukážeme, poznáš ho?“
„Ne.“
Při této odpovědi, svědčící o neotřesitelném rozhodnutí, že nic nepřizná, ozvalo se v davu šeptání.
Ivan Ogarev se nezdržel a zahrozil.
„Poslyš, tvůj syn je zde a ty na něj okamžitě ukážeš!“
„Ne.“
„Všichni muži, kteří byli zajati v Omsku a v Kolyvanu, okolo tebe projdou, a jestli neoznačíš Michala Strogova, dostaneš tolik ran knutou, kolik mužů kolem tebe projde.“
Ivan Ogarev pochopil, že ať vyhrožuje jakkoliv, ať ji bude mučit sebevíc, nezlomná Sibiřanka nepromluví. Spoléhal proto víc na syna než na matku. Nevěřil, že by se syn tváří v tvář matce nějakým bezděčným gestem neprozradil. Mohl jednoduše nařídit, aby prohledali všechny zajatce, a tak by se zmocnil carova dopisu, jenže Michal už možná dopis přečetl a zničil, a kdyby ho neodhalili, mohlo by se mu podařit dostat se do Irkutska a plán Ogarevův by ztroskotal. On, zrádce, potřebuje nejen dopis, nýbrž i doručitele.
Naďa to všechno slyšela a nyní pochopila, proč se chtěl Michal Strogov dostat inkognito vzbouřenými sibiřskými guberniemi.
Na Ogarevův rozkaz zajatci jeden po druhém procházeli před Marfou, ale ta stála jako socha a tvářila se zcela lhostejně. Michal byl v posledních řadách. Když měl projít před matkou, Naďa zavřela oči, aby neviděla! Byl zdánlivě klidný, ale dlaň mu krvácela, jak se mu nehty zarývaly do masa.
Matka se synem zvítězili nad Ivanem Ogarevem! Sangarra prohodila jen:
„Knuta!“
„Ano,“ vykřikl Ogarev, jenž se už neovládl, „knuta na tu starou čarodějnici, a do ní, až pojde!“
Knuta se skládá z kožených řemínků, na jejichž koncích jsou připevněny zkroucené železné dráty. Tvrdí se, že rozsudek k sto dvaceti ranám knutou se rovná rozsudku smrti. Marfa to věděla, ale věděla rovněž, že ji žádné mučení nepřinutí, aby promluvila - rozhodla se obětovat svůj život pro syna.
Dva vojáci se jí chopili a povalili ji na zem. Pod roztrhanými šaty se objevila nahá záda. Několik centimetrů před hrudí ležel meč. V případě, že by bolestem podlehla, špička meče by jí projela hrudí.
Tatarský voják stál připraven a čekal.
„Do toho!“ zvolal Ivan Ogarey.
Bič zahvízdl vzduchem, ale neudeřil - silná ruka jej vyrvala z Tatarovy ruky.
Byl to Michal Strogov, který při této strašlivé scéně přiskočil. Na stanici v Išimu se ovládl, když ho zasáhl bič Ivana Ogareva, ale zde, když chtěli udeřit matku, se již neudržel.
Ogarevovi se plán zdařil.
„Michal Strogov!“ zvolal, a přistupuje blíž, dodal: „Ále, náš člověk z Išimu!“
„Ano, osobně,“ odvětil Strogov, a zvednuv knutu, poznamenal jí tvář Ivana Ogareva. „Rána za ránu,“ dodal.
„Ale ta byla pěkná!“ ozval se jeden divák, jehož hlas se naštěstí ztratil ve zmatku.
Dvacet vojáků se vrhlo na Strogova a chtěli ho zabít… Ogarev je posunkem zarazil, unikl mu jen rozzlobený, bolestivý výkřik.
„Tento muž patří před soud emírův! Prohledejte ho!“ řekl.
Dopis s carskou pečetí našli Michalovi na hrudi, neboť neměl čas jej zničit, a ihned odevzdali list Ogarevovi.
Muž, který si tak pochválil Michalovu ránu, nebyl nikdo jiný než Alcide Jolivet. Zastavil se s kolegou v táboře v Zabedjerovu a tam se stali svědky této scény.
„Hrome, tihle lidé ze severu něco vydrží!“ poznamenal Jolivet k Hárrymu Blountovi. „Přiznejte, že se musíme svému spolucestujícímu omluvit! To byla pane výtečná oplátka za Išim!“
„Byla, ale Strogov je tím ztracen,“ pronesl Harry Blount. „Byl by býval udělal lépe, kdyby se byl Ogarevovi nepřipomněl!“
„A nechal svou matku zahynout pod knutou?“ „Myslíte, že jí i sestře tím připravil lepší osud?“
„Nemyslím si nic a nevím nic,“ odpověděl Alcide Jolivet, „ale na jeho místě bych udělal totéž! A jak toho ďábla ve tváři zřídil! Někdy se člověk musí rozohnit! Jinak by nám byl Bůh nalil do žil vodu, a ne krev, kdyby chtěl, abychom se nikdy nenechali vyrušit z klidu.“
„Krásný případ pro denní zprávy,“ řekl Harry Blount. „Kdyby nám tak Ogarev zapůjčil ten dopis…“
Emírův pobočník si zatím setřel krev s tváře a pak rozlomil pečeť dopisu. Pomalu jej dvakrát přečetl, jako by chtěl dobře proniknout do jeho smyslu. Poté rozkázal, aby Strogova pevně spoutali a odvedli s ostatními zajatci do Tomska, a sám v čele oddílů za ohlušujícího bubnování a troubení zamířil k městu, kde ho očekával emír.

## IV. TRIUMFÁLNÍ VSTUP

Tomsk, založený v roce 1604, leží téměř v srdci sibiřských gubernií a je jedním z nejdůležitějších měst asijského Ruska, ač není sídlem gubernátora (tím je Omsk). Poněvadž však sousedí s Altajem, kde jsou doly na platinu, zlato, stříbro, měď a jiné nerosty, byl odedávna bohatým střediskem a mohl směle soutěžit s hlavními evropskými městy.
Je to hezké město? Třeba přiznat, že názory návštěvníků se různí. Jedni jsou nadšeni, druzí haní. ,

Pravda je asi tak uprostřed. Ovšem teď Tomsk, malebně rozložený na dlouhém, dost příkrém svahu, nepřipomínal ani trochu ruské nebo sibiřské město, ale spíše nějakou větší osadu v Kokandském nebo Bucharském chanátu.
Tady chtěl uvítat emír své vítězné sbory a uspořádat na jejich počest velkou slavnost. Vybrali k tomu rozlehlou rovinu, zakončenou skupinou obřích borovic a cedrů.
Nalevo od roviny na terasách zdobených kulisami s podivnými paláci měl zasednout emírův dvůr, jeho spojenci a zasloužilé osobnosti z chanátů.
Krásné manželky sultánů, většinou původně otrokyně koupené na trzích v Zakavkazí a v Persii, s obličeji zčásti odkrytými, zčásti zahalenými závoji, byly velice luxusně oblečeny a bohatě ověšeny šperky.
Za emírovými hlídkami, stojícími u teras, se daleko široko tlačil dav, v němž byly zastoupeny snad všechny národy ze Střední Asie.
Až ve čtyři hodiny přijel na náměstí emír na svém oblíbeném koni, ozdobeném chocholem z diamantů, a za ním chán kokandský a kunduzský, význačné osobnosti, z chanátů a důstojníci z generálního štábu.
V tu chvíli se na terase objevila první z Féofarových žen, vlastně jakási královna, neobyčejně hezká Peršanka, zářící zlatem a tisíci diamanty.
Emír s průvodem usedl pod nádherným stanem, postaveným na první terase. Před ním jako vždycky spočíval na posvátném stolku korán.
Zakrátko přibyl i Féofarův pobočník Ivan Ogarev, muž s jizvou, jak mu teď začali říkat, tentokrát v uniformě tatarského důstojníka.
Představil emírovi své hlavní důstojníky a Féofar chán je přijal nadobyčej srdečně.
Tak si to aspoň vysvětlovali Harry Blount s Alcidem Jolivetem, dva nerozluční druhové, vždy pasoucí po novinkách. Odjeli ze Zabedjerova předstírajíce, že provázejí Tatary, ale doufali, že se jim co nejdříve podaří dostihnout nějaký ruský pluk a s ním se dostat do Irkutska.
Přesto však Alcide Jolivet přesvědčil kolegu, že nemohou opustit Tomsk a nepodívat se na vítězný návrat tatarských sborů - už jen pro pobavení zvědavé sestřenice -, a tak se rozhodli strávit tu několik hodin a až večer vyrazit směrem k Irkutsku. Doufali, že s dobrými koňmi předhoní emírův předvoj.
Vmísili se tedy mezi dav a rozhlíželi se na všechny strany, aby jim neušla žádná podrobnost z oslavy, jež jim měla vynést minimálně sto řádek do. denní kroniky. Obdivovali se vší té nádheře, Féofarovým ženám, důstojníkům i osobní stráži, a vůbec celé té orientální pompě, o jaké si nikdo v Evropě nedovede ani udělat představu. Ale s odporem se obrátili, když před emíra předstoupil Ivan Ogarev; dost netrpělivě čekali, až už začne slavnost.
„Víte, milý Blounte," prohodil Alcide Jolivet, „přišli jsme příliš brzy, jaKo maloměšťáčkové, kteří si chtějí za své peníze něco užít! Tohle vše je teprve začátek a bývalo by lepší přijít až na balet!"
„Jaký balet?" optal se Harry Blount.
„Povinný balet, k čertu! Ale myslím, že se už zdvíhá opona!"
Alcide Jolivet mluvil, jako by byl v Opeře, vytáhl si kukátko a chystal se znaleckým okem prohlédnout „první herce z Féofarova ansámblu", jenže před zábavnou částí přišel nejprve na řadu trapný obřad.
Triumf vítěze by nebyl úplný, kdyby neobsahoval veřejné pokoření poražených. Proto sem zavedli několik set zajatců, hlídaných vojáky. Měli přejít před Féofarem chánem a jeho suitou, než je na mačkají do městských vězení. Mezi nimi byl v první řadě Michal Strogov. Podle Ogarevova rozkazu byl hlídán celou četou vojáků. I jeho matka s Naďou byly zde.
Energická stará Sibiřanka se obávala nějaké strašlivé scény. Michala jistě nepředvedli před emíra jen tak bez příčiny. Ivan Ogarev nepatří k lidem, kteří odpouštějí, a za ránu knutou se určitě nemilosrdně pomstí. Ušetřil ho ve chvíli, kdy se na něj vrhli jeho vojáci, jistě jen proto, aby ho potrestal ještě rafinovaněji a krutěji.
K tomu matka nemohla se synem od té smutné scény v táboře promluvit, a to jejich utrpení ještě ztrpčovalo. Marfa by byla ráda poprosila syna, aby jí odpustil, že mu nevědomky způsobila takové nepříjemnosti. Stále si vyčítala, že se na poště v Omsku neovládla. On by se byl nepoznán dostal dále a kolik neštěstí by si byli ušetřili!
Michal Strogov zase soudil, že je oba čeká nějaká strašlivá smrt.
Naďa přemýšlela, co by mohla učinit, jak pomoci matce i synovi. Podvědomě však cítila, že se musí především snažit, aby si jí nevšimli, aby se ztratila mezi druhými. Jen tak se jí možná podaří něco pro Michala udělat.
Zatím už odpochodovala většina zajatců před emírem, každý přitom musel padnout na zem na znamení poddanství. Když se některý nešťastník dost rychle nesklonil, stráže ho hned povalily. Jolivet s Blountem se na to nemohli dívat - hnusilo se jim to.
„Pojďme odtud, tohle je přece podlé!" řekl Alcide Jolivet.
„Ne," namítl Harry Blount, „člověk má vidět všechno."
„Všechno!… Ach, hleďte!" vykřikl náhle Jolivet a chytil přítele za ruku.
„Co je?"
„Podívejte se, Blounte, je to ona!"
„Která ona?"
„No přece sestra našeho spolucestujícího! Sama a zajatá! Musíme ji zachránit!…" - „Chraňte se," chladně odpověděl Harry Blount. „Náš zákrok by jí jistě víc uškodil, než prospěl."
Alcide JoHvet, který už se chtěl rozběhnout, se zarazil a Naďa, napůl kryta dlouhými rozpuštěnými vlasy, přešla před emírem, aniž vzbudila jeho pozornost.
Za Naďou šla Marfa Strogovová, a protože se dost pohotově nevrhla do prachu, stráže do ní vrazily, až upadla. Michalem to zacloumalo a vojáci, kteří ho hlídali, měli co dělat, aby ho udrželi.
Ale pak stará Marfa vstala a chtěla odejít, když tu Ivan Ogarev zasáhl:

„Tahle žena tu zůstane!“ Naďa byla zase odehnána k davu zajatců. Pohled Ivana Ogareva na ní nespočinul.
Teď předvedli Michala Strogova.
„K zemi!“ vykřikl na něj Ogarev.
„Ne,“ odvětil Strogov.
Dva strážci se na něj vrhli, aby ho donutili sklonit se, ale mladý muž je mohutnou dlaní přimáčkl k zemi. Ogarev pokročil ke Strogovovi se slovy:
„Víš, že zemřeš?“
„Zemřu,“ statečně odpověděl Michal Strogov, „ale tvá zrádcovská tvář, Ivane, navždycky ponese potupnou jizvu po knutě!“
Při této odpovědi Ogarev strašlivě zbledl.
„Kdo je tenhle zajatec?“ zeptal se emír klidně, což působilo tím hrozivěji.
„Ruský špión,“ řekl Ogarev.
Úmyslně udělal z Michala Strogova špióna, protože věděl, že pak nad ním vynese strašlivý rozsudek.
Michal Strogov pokročil k Ogarevovi, ale vojáci ho zarazili.
Emír pokynul a celý dav se sklonil. Poté ukázal rukou na korán, jakmile mu posvátnou knihu přinesli, otevřel ji a položil prst na jednu stránku.
Znamenalo to, že o osudu Michalově rozhodne v nejbližším okamžiku náhoda, či spíše podle víry těchto Orientálních národů sám. Obyvatelé Střední Asie si vyloží smysl verse, jehož se prstem dotkli, a použijí ho jako rozsudku, ať je jakýkoli.
Emír se tedy opřel prstem o jednu stránku koránu, nejstarší ze soudců přistoupil ke knize a nahlas přečetl verš, jenž končil slovy: „A nespatříš již věci této země.“
„Ruský špióne,“ pronesl Féofar chán, „přišel jsi, abys spatřil, co se děje v tatarském táboře! Rozhlídni se kolem sebe jaksepatří!“

## V. ROZHLÍDNI SE KOLEM SEBE JAK SE PATŘÍ

Michal Strogov se svázanýma rukama byl držen naproti emírovu trůnu pod terasou. Jeho matka nevydržela tolik fyzického a duševního utrpení a klesla k zemi, neodvažujíc se ani rozhlédnout kolem sebe, ani poslouchat.
„Rozhlídni se kolem sebe jaksepatří!“ opakoval Féofar chán a výhružně pokynul Michalu Strogovovi.
Ogarev, znalý tatarských mravů, bezpochyby pochopil význam chánových slov, neboť se mu rty na chvilku sevřely v krutém úsměšku. Pak si stoupl vedle Féofara chána a zaznělo troubení, znamení, že se slavnost zahajuje.
„Tak tady máme balet!“ pronesl Alcide Jolivet k Harrymu Blountovi, „jenže ti barbaři jej proti všem zvykům dávají před tragédií.“
Na vyhrazené prostranství se vřítilo mračno dvorních perských tanečnic a početný orchestr a započaly tance. Když půvabné tanečnice skončily, ozval se vážný hlas: „Rozhlídni se kolem sebe jaksepatří!“
Emírova slova opakoval Tatar vysoké postavy, mistr popravčí Féofara chána. Stál za Michalem a držel v ruce meč s pověstnou širokou damascenskou zakřivenou čepelí.
Stráže mu sem donesly třínožku, na níž spočívalo ohniště, kde hořelo několik kusů uhlí, ale nevydávaly žádný kouř. Lehký obláček, který se nad třínožkou vznášel, pocházel od vonných pryskyřičných látek, ležících na povrchu uhlí.
Zatím po perských tanečnicích okamžitě nastoupila jiná skupina, tentokrát velice smíšená, kterou Strogov okamžitě poznal.
A dodejme, že oba novináři též, neboť Harry Bloumy poznamenal k svému kolegovi:
„Heleďte, to jsou cikánky z Nižního Novgorodu!“
„No opravdu! Ovšem podle mého tyhle špiónky vydělají očima mnohem víc peněz než nohama.“ A Alcide Jolivet se vskutku nemýlil, když je otipoval na agentky ve službách emírových.
V první řadě mezi nimi byla Sangarra v nádherném barevném kostýmu, jenž ještě zvyšoval její krásu, netančila, stála jako socha uprostřed svých družek a jen je povzbuzovala bubínkem.
Poté vystoupil mladičký cikán a zazpíval. Po posledním refrénu tanečnice kroužily stále těsněji kolem něho, až se k němu přivinuly.
V tu chvíli se začal z rukou emíra i jeho suity sypat déšť zlata a do posledních tónů bubínku se mísil zvuk mincí.
„Tihle loupežníci ale dovedou rozhazovat!“ pošeptal Alcide Jolivet kolegovi.
Tekly tu proudy kradených peněz, neboť s tatarskými platidly padaly i dukáty a moskevské rubly. Pak vše na okamžik zmlklo a kat, položiv ruku na Strogovovo rameno, opakoval ještě výhružněji:
„Rozhlídni se kolem sebe jaksepatří!“
Jenže Alcide Jolivet si všiml, že tentokrát už neměl v ruce obnažený meč.
Zatím se slunce sklánělo k západu a krajina v pozadí se již ztrácela v pološeru. Skupiny cedrů a borovic ještě víc zčernaly, z tmavé vody Tomu zmizely v první mlze. Zanedlouho je šero položí i sem na planinu.
Avšak v tom okamžiku se objevilo na sta otroků s hořícími pochodněmi. Orchestr se rozezněl v divokém rytmu, doprovázen hrdelními hlasy zpěváků.
Potom se mezi tance vmísila setnina tatarských jezdců ve válečných uniformách, kteří s obnaženými meči a s dlouhými puškami provozovali jakousi krasojízdu; ozývaly se při ní rány z pušek, jež vrhaly dlouhé rudé, zelené a modré jazyky, jakési ohňostroje.
Tahle zábava něčím připomínala vojenské tance u starých národů, ale byla mnohem pestřejší.
Pak náhle jakoby na něčí pokyn všechny pestrobarevné ohně vojáků zhasly, tance ustaly a tanečnice zmizely. Oslava

skončila a jen pochodně osvětlovaly pláň, před chvilinkou ještě plnou světla.
Na emírův pokyn přivedli Michala Strogova doprostřed prostranství.
„Blounte, chcete za každou cenu zůstat na téhle slavnosti až do konce?“ prohodil Jolivet ke kolegovi.
„Co vás napadá!“
„Čtenáři Daily Telegraphu myslím netouží se dovědět, jak vypadá tatarská poprava do všech podrobností.“
„A vaše sestřenice jistě také ne, co?“
„Chudák mladík,“ dodal Jolivet, hledě na Michala Strogova. „Tak udatný voják by si byl zasloužil, aby padl na bojišti.“
„Můžeme udělat něco, abychom ho zachránili?“ řekl Harry Blount.
„Ne, rozhodně nemůžeme.“
Oba novináři si vzpomínali, jak se k nim Michal Strogov šlechetně zachoval, věděli teď, jaké zkoušky musil kvůli svému úkolu podstoupit, ale v této tragické chvíli pro něj nemohli nic vykonat. Netoužili však ani za mák na vlastní oči spatřit popravu toho ubožáka a vrátili se do města. Za hodinu pak již ujížděli po silnici k Irkutsku, chtěli se totiž pokusit mezi ruskými sbory o odplatnou výpravu.
Zatím Michal stál a hrdě se díval na emíra, kdežto na Ivana Ogareva občas pohlédl s pohrdání. Uvědomoval si, že zemře, ale přesto byste na něm marně hledali sebemenší známku slabosti.
Diváci stáli na okraji planiny stejně jako generální štáb Féofara chána, neboť pro ně poprava nebo mučení tvořilo součást slavnosti, a tak na ně čekali. Pak až se jejich zvědavost nasytí, celá ta divoká horda se opije.
Emír pokynul, stráže postrčily Michala až k terase a Féofar mu řekl tatarským nářečím, kterému Michal rozuměl:
„Přišel jsi, abys viděl, ruský špióne. Viděl jsi naposled.
Za chvilku se ti oči zavřou navždycky!“
Ach, nečeká ho tedy smrt, ale slepota, něco horšího než ztráta života, ztráta zraku! Rozhodli se, že ho, nešťastníka, oslepí.
Ani tentokrát se však nezachvěl a nepovolil. Stál dále jako socha s očima široce otevřenýma, jako by chtěl do posledního pohledu soustředit celý svůj život. Prosit o milost tyhle ukrutníky bylo zcela zbytečné a kromě. toho jeho nedůstojné. Michal na to ostatně ani nepomyslil. Připomínal si jen, že nesplnil svůj úkol, myslil na matku a na Naďu, kterou už nikdy neuvidí! Ale nedal na sobě své rozechvění znát.
Pak mu napadlo, že by se měl pomstít. Obrátil se k Ivanu Ogarevovi a výhružně mu řekl:
„Ivane, ty zrádče, poslední hrozba mých očí patří tobě!“ Ogarev pokrčil rameny.
Ale Michal se mýlil. Objevila se před ním Marfa Strogovová:
„Matinko!“ zvolal Michal, „ano, tobě patří můj poslední pohled, ne tomu bídníkovi! Zůstaň tady přede mnou! Ať ještě jednou spatřím tvou milovanou tvář! Ať se mé oči navždy zavřou při pohledu na tebe.“
Stará Sibiřanka mlčky pokročila k synovi… „Odežente tu ženu,“ řekl Ivan Ogarev.
Dva vojáci odstrčili Marfu Strogovovou. Ustoupila, ale zůstala stát několik kroků od syna.
Objevil se kat. Tentokrát držel v ruce holý, do běla rozžhavený meč, právě jej vzal z ohniště, kde hořelo vonné uhlí.
Oslepí Michala podle tatarského obyčeje tím, že mu před očima přejede rozžhavenou čepelí!
Strogov se nepokoušel klást odpor. V tu chvíli pro něho neexistovalo nic než jeho matka, kterou hltal pohledem. Celý život do něho vkládal!
A Marta s očima doširoka otevřenýma a s rozevřenou náručí se na něj dívala…
Rozžhavená čepel se mihla Michalovi před očima, ozval se zoufalý výkřik a stará Marfa padla jako podťatá na zem.
Michal byl oslepen.
Po provedení rozkazu se emír s celým průvodem vzdálil. Za chvíli zbyli na místě jen nosiči pochodní a Ivan Ogarev.
Chtěl snad ještě ten bídák nějak urazit svou oběť nebo jí po katovi ještě zasadit poslední ránu?
Pomalu přistoupil k Michalovi, jenž cítil, že přichází a napřímil se.
Ogarev vytáhl z kapsy carův dopis, otevřel jej, s největší ironií jej přidržel před vyhaslými zraky carova kurýra a řekl: .
„Teď si to přečti, Michale Strogove, a řekni v Irkutsku, co jsi četl! Pravým carovým kurýrem bude Ivan Ogarev!“
Poté zrádce složil dopis, vložil si jej na hruď a opustil prostranství, nosiči pochodní odešli za ním.
Michal osaměl, pár kroků od své matky, jež buď jen omdlela, anebo skutečně zemřela.
Zdáli se ozývaly výkřiky, zpěv a hluk, který provází všechny divoké zábavy. Tomsk svítil jako o nějakém svátku.
Michal chvíli poslouchal. Prostranství je opuštěné, nikde ani človíčka.
Došmátral se po kolenou k místu, kde klesla jeho maminka. Nahmatal ji rukou, sklonil se k ní, poslouchal, zda jí bije srdce. Pak jako by jí něco tiše říkal.
Žila ještě stará Marfa a slyšela, co jí syn říká? Rozhodně se ani nepohnula.
Michal ji políbil na čelo a na šedivé vlasy, pak vstal a šmátraje a roztahuje ruce, aby se mohl orientovat, pomalu kráčel k okraji pláně.
Náhle se před ním objevila Naďa. Mířila rovnou k němu. v ruce dýku; tou přeřezala provazy na Michalových rukou.
Slepec neviděl kdo ho zprošťuje pout, protože Naďa nepromluvila jediné slůvko. Když skončila, řekla prostě: „Bratře!“
„Naďo, to jsi ty, Naďo,“ šeptal Michal.
„Pojď, bratře,“ odpověděla Naďa. „Místo svých očí budeš teď mít mé a já tě dovedu do Irkutska.“

## VI. PŘÍTEL Z CESTY

Za půlhodinku poté Michal Strogov s Naďou opustili Tomsk.
Té noci se podařilo uprchnout značnému počtu zajatců, protože tatarští důstojníci i vojáci byli všichni opilí a nehlídali tak přísně jako dosud v táboře v Zabedjerovu nebo za pochodu. Nadě se také poštěstilo utéci a vrátit se na

prostranství ve chvíli, kdy předvedli Michala Strogova před emíra.
Ztracena v davu vše viděla, ale ani slůvko jí nevyšlo z hrdla, když se do běla rozžhavená čepel objevila před očima jejího druha. Ovládla se, ani se nepohnula, stála mlčky jako socha. Napadlo ji, že musí zůstat na svobodě, aby mohla dovést Marfina syna k cíli, kterého chtěl dosáhnout. V okamžiku, kdy stará Sibiřanka klesla k zemi, zastavilo se Nadě hrůzou srdce, ale nová myšlenka jí vrátila veškerou rozhodnost:
Budu jeho psem, řekla si.
Po odchodu Ivana Ogareva se Naďa skryla ve stínu a čekala, až se dav rozejde. Michala tu nechali samotného jako ubožáka, kterého se není již třeba obávat. Naďa viděla, jak se plazí k matce, sklání se nad ní, líbá ji, pak jak vstává a hmatá kolem sebe, aby utekl…
Po chvíli již oba ruku v ruce sestoupili po příkrém svahu a došli po břehu Tomu až na okraj města, tam se jim šťastně podařilo dostat se dírou v ohradě.
K Irkutsku vedla jediná cesta, jež mířila na východ.
V tom se nemohli zmýlit. Naďa rychle táhla Michala, protože možná už ráno, několik hodin po skončených orgiích, vrhnou se emírovi zvědové znovu do stepi. Je tedy třeba je předhonit a dorazit před nimi do Krasnojarska, čili 500 verst (533 km) na východ od Tomska, aby mohli co nejdále jít po hlavní silnici. Sejít z vyznačené cesty znamenalo pustit se do neznáma a riskovat nebezpečí smrti.
Jak jen Naďa snesla tu únavnou noc ze 16. na 17. srpna? Jak jen našla potřebnou tělesnou sílu, aby vydržela tak dlouhou cestu? Bylo to skoro neuvěřitelné, ale skutečně druhého dne ráno, za dvanáct hodin po odchodu z Tomska, Michal s Naďou měli za sebou 50 verst a stanuli u městyse Semilovskoje.
Michal za celou dobu ani nepromluvil. Ne Naďa jeho ruku, ale on její držel celou tu noc; zásluhou toho však kráčel svým obvyklým tempem.
Semilovskoje bylo skoro úplně opuštěno. Obyvatelé ze strachu před Tatary utekli do Jenisejské gubernie. Snad jen ve dvou třech domech ještě někdo bydlel.
Naďa se musela na chvíli zastavit, trochu se najíst a odpočinout si. Zavedla Michala na konec obce a vešli do jednoho opuštěného otevřeného domku. Uprostřed světnice u vysokých kamen, jež najdeme ve všech sibiřských obydlích, stála lavice. Usedli a Naďa se zadívala do tváře slepého druha jako nikdy předtím. V tom pohledu bylo něco víc než vděčnost, víc než soucit. Kdyby ji byl mohl Michal spatřit, viděl by v tom zoufalém pohledu nekonečnou oddanost a něžnost.
Slepcova víčka zrudlá od rozžhavené čepele zpola zakrývala zcela vyschlé oči. Bělmo bylo lehce svraštěné a jakoby ztvrdlé, panenka podivně zvětšená; duhovka se zdála mnohem tmavší, modřejší než předtím, řasy a obočí měl zčásti spálené, ale pronikavý pohled mladíkův se nijak nezměnil. Že neviděl, že byl úplně slepý, způsobilo to strašlivé horko rozžhavené oceli, jež rázem zničilo citlivost sítnice a zrakového nervu.
V tu chvíli Michal natáhl ruce a zeptal se:
„Jsi tady, Naďo?“
„Ano, jsem tady u tebe, Michale. a už tě neopustím.“ Při tom jménu, jež Naďa pronesla poprvé, se Michal zachvěl. Pochopil, že jeho družka ví vše, i jaké pouto ho váže ke staré Marfě.
„Naďo, budeme se muset rozejít!“
„Rozejít? A proč, Michale?“
„Nechci ti překážet v cestě! Tvůj otec na tebe čeká v Irkutsku. Musíš co nejrychleji za ním.“
„Můj otec by mi, Michale, vyhuboval, kdybych tě opustila po tom všem, co jsi pro mne učinil!“ odpověděla a pohladila mu paži.
„Naďo, Naďo,“ stiskl jí Michal ruku, „teď musíš myslet jen na svého otce!“
„Michale, ty mě potřebuješ víc než můj otec! Copak snad nechceš dojít do Irkutska?“
„Samozřejmě že chci!“ zvolal tónem svědčícím o tom, že nepozbyl nic ze své energie.
„Jenže nemáš už ten dopis!“
„Ivan Ogarev mi ho ukradl!… Co se dá dělat, musím se obejít bez něho, Naďo! Jednali se mnou jako se špiónem! Budu se tedy chovat jako zvěd' Půjdu do Irkutska a povím, co jsem viděl, co jsem slyšel, a přísahám při Bohu, že se ještě někdy se zrádcem setkáme! Jenže musím dorazit do Irkutska před ním!“
„A přitom mluvíš o rozchodu, Michale?“
„Naďo, ti bídáci mi všechno vzali!“
„Mně zbylo několik rublů a pak oči! Já se budu dívat místo tebe, Michale, a dovedu tě tam, kam bys sám už nedošel.“
„A jak půjdem?“
„Pěšky.“
„A z čeho budeme živi?“
„Z žebroty.“
„Tak dobrá, Naďo, vyrazíme!“
„Pojď, Michale.“
Neříkali si už sestro a bratře. Ve společném neštěstí se k sobě cítili mnohem více připoutání. Po hodinovém odpočinku oba vyšli z domu. Naďa proběhla ulicemi městečka a opatřila několik kusů černého. chleba a trochu medoviny, nic ji to nestálo, protože si všechno vyžebrala. Chléb s medovinou poněkud utišil hlad a žízeň Michala Strogova. Michal jedl chléb kousek po kousku, jak mu jej padávala, a pil z čutory, kterou mu nahnula k ústům. Občas se zeptal:
„Jíš taky, Naďo?“
„Ano, Michale,“ odvětila vždy dívka, jež se spokojovala zbytky.
Pak vyrazili ze Semilovského a vydali se na tu strašlivou cestu do Irkutska. Dívka energicky vzdorovala únavě. Kdyby

ji však byl Michal viděl, asi by byl neměl odvahu jít dál, ale Naďa si nestěžovala a Michal, jenž nezaslechl jediný vzdech, jako vždy pospíchal, neboť - v tom se neovládal. Proč to dělal? Doufal snad, že předhoní Tatary? Byl bez koně, bez peněz, slepý, a kdyby tu neměl Naďu, svého jediného vůdce, nezbývalo by mu než si lehnout u cesty a uboze tam zahynout. Ale jestli dojdou s vypětím všech sil až do Krasnojarska, nebude snad ještě všechno ztraceno, protože Strogov řekne gubernátorovi pravdu a on mu jistě bez váhání dá k dispozici prostředky, aby dojeli do Irkutska.
Michal tedy kráčel, ponořen do svých myšlenek, a skoro nemluvil, držel Naďu za ruku a tak byli oba dva v neustálém spojení. Jako by si už ani nepotřebovali sdělovat myšlenky slovy. Občas Michal prohodil:
„Pověz mi něco, Naďo!“
„A k čemu, Michale? Stejně myslíme společně,“ odpověděla dívka a snažila se, aby v jejím hlase nebylo znát únavu. Někdy však jako by jí srdce přestávalo bít, nohy pod ní povolovaly, krok se zpomaloval, ruka se jí natahovala a ona zůstávala pozadu. Michal se tedy zastavil, zahleděl se na nebohou dívku, jako by se pokoušel spatřit ji tmou, která ho obklopovala. Hruď se mu dmula, pak ještě víc podepřel svou družku a vyrazili vpřed.
Ale přece v tomto nepřetržitém řetězu běd zažili toho dne šťastné setkání, které mělo oběma ušetřit hodně námahy.
Asi za dvě hodiny poté, co vyšli ze Semilovského, se Strogov náhle zastavil a zeptal:
„Je cesta volná?“
„Úplně pustá.“
„A neslyšíš vzadu za námi nějaký hluk?“
„Máš pravdu.“
„Jestli to jsou Tataři, musíme se schovat. Rozhlídni se dobře.“
„Počkej, Michale,“ odvětila Naďa a vrátila se kousek zpátky, kde cesta zahýbala vpravo.
Michal na chvíli osaměl a naslouchal.
Naďa byla v okamžiku zpět:
„Je to povoz a řídí jej mladý člověk.“
„Je sám?“
„Ano.“
Michal chvíli váhal. Mají se skrýt, anebo naopak zkusit štěstí, jestli by se nedostali do toho vozidla, když už ne on, aspoň ona? Sám by se opíralo káru, a kdyby bylo potřebí, tak by ji i strkal, protože jemu nohy dobře slouží, kdežto Naďa, která už jde od chvíle, kdy ji zajali na Obu, čili celý týden, se zřejmě sotva vleče, jsouc u konce svých sil. Čekal tedy.
Brzy se vůz objevil v zákrutu cesty. Byl to krytý, dost chatrný povoz, kterému se zde říká kibitka a kam se vejdou nejvýš tři osoby.
Obvykle se do kibitky zapřahají tři koně, ale tuhle táhl jediný mongolský koník s dlouhou srstí, zdatné a odvážné zvíře: Povoz řídil mladík a vedle něho seděl pes.
Naďa poznala, že je to Rus, měl příjemnou, klidnou tvář, jež vzbuzovala důvěru. Ale vůbec nevypadalo, že by nějak pospíchal. Jel klidným krokem, aby se kůň nestrhal, a když jste se na něj podívali, nikdy byste byli nevěřili, že jede po cestě, kterou mohou Tataři každou chvíli odříznout.
Naďa, držíc Michala za ruku, se zastavila u kraje cesty.
Kibitka zůstala stát a kočí se s úsměvem zahleděl na dívku.
„Kam pak to jen takhle jdete?“ zeptal se udiveně, a dobráckýma očima se podíval na dívku.
Přitom si Michal uvědomil, že tento hlas už někdy slyšel. A asi mu pomohl rozpoznat kočího, neboť se mu tvář, okamžitě vyjasnila.
„No tak, kampak jdete?“ opakoval mladík, obraceje se tentokrát víc na Strogova.
„Do Irkutska,“ odpověděl Michal.
„Och báťuško, a víš, kolik je to ještě verst do Irkutska?!“
„Vím.“
„Půjdeš pěšky?“
„Ano.“
„No dobrá, ty, ale co slečna?“
„To je moje sestra,“ odvětil Michal soudě, že bude lepší Naďu takto představit.
„Ale báťuško, věř mi, ta přece nikdy nedojde až do Irkutska.“
„Příteli,“ odvětil Michal a pokročil kupředu. „Tataři nás o všechno oloupili a já ti nemohu nabídnout ani kopejku. Ale kdybys mohl vzít sestru do vozu, já bych šel za vozem pěšky, když bude třeba, tak poběžím, nezdržím tě ani chvilku…“
„Och bratře… já nechci… já nechci…,“ zvolala Naďa. „Pane, můj bratr je totiž slepý!“
„Slepý?“ pronesl dojatě mladík.
„Tataři mu vypá1i1i oči,“ dodala Naďa a vztáhla ruce, jako by prosila o slitování.
„Cože? Vypálili mu oči? Ach chudáček! Já jedu do Krasnojarska. Nu, proč byste si se sestrou nevlezli do vozu? Když se trochu srazíme, vejdeme se sem všichni tři. Ostatně pes může jít pěšky. Jenže víte, já nejedu moc rychle. abych nezchvátil koně.“
„Příteli, jak se jmenuješ?“ zeptal se Strogov.
„Mikuláš Pigasov.“
„Věř, že tvé jméno nikdy nezapomenu.“
„Tak jen si nasedni, báťuško. Ty se sestrou můžeš dozadu, já zůstanu vpředu, abych mohl řídit. Vzadu je pěkná kupka březové kůry a žitné slámy, budete jako v hnízdečku. Tak honem Serko, udělej nám místo!“ Malý sibiřský psík s šedivou srstí a velkou dobráckou hlavou! zřejmě velmi oddaný svému pánu, okamžitě bez prošení seskočil.

Michal s Naďou se ve chvilce usadili v kibitce. Michal natáhl ruce, jako by hledal ruce Mikuláše Pigasova.
„Ah, ty se mě chceš držet za ruce, dobrá, báťuško! Tady jsou, drž se, jak chceš!“
Vůz se dal do pohybu. Mikuláš se nikdy koně ani nedotkl, a tak zvíře kráčelo pomalu. Nezíská-li tím Michal čas, bude aspoň Naďa ušetřena útrap.
Dívka byla tak vyčerpána, že ji monotónní pohyb kibitky záhy ukolébal a usnula, jako by byla zcela vysílena. Michal ji s Mikulášem uložili na březové listí. Soucitný mladík byl velmi dojat, a neunikla-li z Michalových očí jediná slza, bylo to jen proto, že rozžhavená ocel mu spálila i tu poslední!
„Je moc milá,“ pravil Mikuláš.
„Ano,“ odpověděl Michal.
„Víš, ženy chtějí být odvážné, ale v podstatě jsou ta roztomilá stvoření slabá! - Vy jste zdaleka?“
„A jak zdaleka!“
„To jste chudáci! Když ti vypálili oči, to muselo bolet, viď?“
„Dost,“ odpověděl Michal a obrátil se k Mikulášovi, jako by se na něho chtěl podívat.
„Neplakal jsi?“
„Oh, plakal.“
„Já bych se asi také rozplakal. Když si člověk uvědomí, že už neuvidí své drahé! Aspoň že oni tě vidí. V tom máš tak trochu útěchu.“
„Máš pravdu, možná! Řekni mi, příteli,“ optal se Michal, „neviděl jsi mě už někdy?“
„Tebe, báťuško? Ne, nikdy.“
„Totiž mně se zdá, že znám tvůj hlas.“
„Ale jdi! Možná že to říkáš, abys zvěděl, odkud jedu.
No to já ti stejně řeknu: přijíždím z Kolyvanu.“
„Z Kolyvanu? Ale pak jsem tě potkal tam. Nebyl jsi na telegrafní stanici?“
„To asi ano, já jsem tam bydlel. Já jsem totiž telegrafista.“
„A zůstal jsi na svém místě až do poslední chvilky?“
„Přece právě v takovou dobu musí člověk zůstat na svém místě!“
„Bylo to toho dne, co se jeden Angličan a jeden Francouz spolu dohadovali s rubly v dlani o místo u okénka. Ten Angličan pak telegrafoval první verše z bible, že?“
„To je, příteli, docela možné, ale já si na to nevzpomínám.“
„Jakže? Ty už se na to nepamatuješ?“
„Nikdy nečtu depeše, které telegrafuji. Mám nařízeno, abych je ihned zapomněl, a tak na ně nedávám pozor.“ Tato odpověď dokonale vykreslila Mikuláše Pigasova.
Zatím kibitka pomalu ujížděla, ačkoliv Michal Strogov by byl raději jel rychleji. Ale Mikuláš i jeho kůň byli zvyklí na svou rychlost a neuchylovali se od ní. Kůň kráčel tři hodiny a pak hodinu odpočíval - pravidelně, ve dne v noci. Při zastávkách se napásl a cestující v kibitce se spolu s věrným Serkem najedli. Kibitka měla zásob nejméně pro dvacet lidí a Mikuláš je svým hostům velkodušně nabídl.
Po jednodenním oddechu nabyla Naďa zase trochu sil. Mikuláš dbal na to, aby se jí jelo co nejpohodlněji. Cestovali, dá se říci, pohodlně, i když pomalu. V noci často Mikuláš usnul a klidně spal, což nasvědčovalo tomu, že má klidné svědomí.
V těch chvílích Michalova ruka uchopila opratě a pobídla. koně k rychlejšímu klusu; jediný! koho to překvapilo, byl Serko, jenž však naštěstí ani nezaštěkal. Ale jakmile se Mikuláš probudil, klus se opět změnil v pohodlný chod.
Tak přejeli přes říčku Gimsk, obce Išimskoje, Berikylskoje, Kuskoje, říčku Marinsk a stejnojmennou vesnici, - Botovskoje a konečně řeku Čulim, která odděluje západní Sibiř od Sibiře východní. Cesta vedla zčásti širošírou stepí, zčásti hustými jehličnatými lesy, které neměly konce.
Všechno bylo opuštěné, obce vylidněné. Venkované uprchli za Jenisej, poněvadž soudili, že tento široký tok možná zastaví Tatary.
22. srpna kibitka dojela do vesnice Ačinsk, ležící 380 verst za Tomskem. Do Krasnojarska to měli ještě 120 verst. Zatím se jim cestou nic nepřihodilo. Mikuláš byl stále nepřekonatelný kliďas, kdežto Michal s Naďou plni obav, co se s nimi stane, až je jejich druh opustí.
Michal možno říci viděl kraj očima Mikulášovýma a dívčinýma. Střídavě mu popisovali, kudy kibitka jede a co je kolem. Věděl, jestli jedou lesem nebo stepí, jestli se někde na obzoru rýsuje nějaká chatrč anebo objevil-li se někde v dálce nějaký Sibiřan. Mikuláš rád povídal, a tak neustále vyprávěl. Ať měl jakýkoli názor na věci, bylo radost ho poslouchat. Jednou se ho Michal zeptal, jaké je počasí.
„Dost slušné, příteli,“ odvětil, „ale jsou to poslední letní dny. Podzim na Sibiři trvá krátce a co nevidět tu budou první chladna. Možná že Tataři počítají, že se na zimu ubytují?“
Michal pokývl pochybovačně hlavou.
„Ty tomu nevěříš? Myslíš, že dorazí až k Irkutsku?“ pokračoval Mikuláš.
„Obávám se toho.“
„A… máš asi pravdu. Mají s sebou špatného člověka, který je nenechá zamrznout na cestě. - Slyšel jsi jistě už o Ivanu Ogarevovi.“
„Ano.“
„Víš, to není hezké, zradit svou vlast!“
„Máš pravdu, to není hezké,“ odvětil Michal, chtěje zachovat klid.
„Příteli,“ pokračoval Mikuláš, „mně se zdá, že se ani moc nebouříš, když s tebou mluvím o Ivanu Ogarevovi! Měl by se

ti jako Rusovi obracet žaludek, když se jen pronese jeho jméno!“
„Věř mi, příteli, že ho nenávidím víc než kdokoli jiný.“ „To snad ani není možné,“ odpověděl Mikuláš, „to není možné! Když si vzpomenu na Ivana Ogareva, na neštěstí, do kterého uvrhl naši drahou matičku Rus, zmocní se mě vztek, že kdybych ho tu měl…“
„Co kdybys ho tu měl, příteli?“
„Myslím, že bych ho zabil.“
„Já zcela určitě,“ klidně dodal Michal Strogov.

## VII. PŘECHOD PŘES JENISEJ

Dne 25. srpna k večeru objevil se před kibitkou v dáli Krasnojarsk. Cesta z Tomska sem jim tedy trvala osm dní. Naštěstí o Tatarech nebylo posuď ani vidu ani slechu. Nespatřili zatím cestou, kudy jeli, žádného zvěda. Nedovedli si to dost dobře vysvětlit a soudili, že nějaká vážná událost zabránila emírovým sborům, aby se pustili rovnou na Irkutsk. A skutečně tomu tak bylo. Nový ruský sbor, narychlo shromážděný v Jenisejské gubernii1 postupoval na Tomsk s úmyslem dobýt města zpět na emírovi. Jenže ruské vojsko bylo příliš slabé na soustředěné emírovy sbory, a musilo proto ustoupit. Féofar chán měl totiž nyní kromě svých vlastních vojáků i vojsko z chanátu Kokandského a Kunduzského a mohl počítat s dvě stě padesáti tisíci mužů, proti nimž ruská strana postavila síly jen zcela nedostačující. Hrozilo, že tatarské hordy opravdu proniknou až k Irkutsku.
Bitva u Tomska byla svedena dne 22. srpna - což ovšem Michal Strogcv nevěděl - a to také vysvětlovalo, proč se ještě 25. srpna neobjevil u Krasnojarska emírův předvoj.
Ale ač Strogov nevědělo posledních událostech, k nimž došlo po jeho odchodu z Tomska, alespoň jedním si byl jist: podařilo se mu předhonit Tatary, takže stále mohl doufat, že dorazí do Irkutska, vzdáleného teď okolo 850 verst (906 km) před nimi.
Ostatně v Krasnojarsku, městě s více než dvanácti tisíci obyvatel, jistě sežene nějaký vhodný dopravní prostředek. Protože Mikuláš Pigasov se chce v Krasnojarsku zastavit, musí si nalézt jiného průvodce. Poděkuje hodnému Mikuláši Pigasovovi, obrátí se na starostu, prokáže svou totožnost a jako carův kurýr snadno získá vůz s koněm, aby se okamžitě mohl vydat na další cestu s Naďou a odevzdat ji do rukou jejího otce.
Mikuláš se rozhodl zastavit v Krasnojarsku doufaje, že tu najde zaměstnání.
Tento vzorný úředník, jenž vydržel až do poslední minuty na svém místě na poště v Kolyvanu, chtěl se znovu dát k dispozici ruským úřadům.
„Jakpak ne, vždyť bych si nezasloužil plat, který jsem nedostal,“ opakoval si stále.
V případě, že jeho služby nebudou potřebovat v Krasnojarsku, jenž měl mít stále ještě telegrafické spojení s Irkutskem, mínil jet na poštu do Udinska anebo až do hlavního města Sibiře. V tom případě by cestoval se sourozenci, kteří by těžko našli jistějšího vůdce a oddanějšího přítele.
Kibitka už byla jen necelé půl versty od Krasnojarska. Napravo i nalevo podél cesty stály dřevěné kříže. Bylo sedm hodin večer. Na jasné obloze se rýsovaly siluety kostelů a domů, stojících na vysokém útesu nad Jenisejem. A v hladině řeky se odrážely poslední rozptýlené paprsky světla. Kibitka se zastavila.
„Kde jsme, sestro?“ zeptal se Michal.
„Nanejvýš půl versty od prvních domů,“ odvětila Naďa. „Copak celé město spí? Já neslyším vůbec žádné zvuky.“ „A já nevidím ve stínu jediné světélko ani kouř stoupající k nebesům,“ dodala Naďa.
„To je ale divné město!“ prohodil Mikuláš. „Jsou tam tak tiše a chodí tak brzo spát!“
Michala napadla zlá předtucha. Nemluvil předtím s Naďou o tom, jaké naděje vkládá do Krasnojarska, bál se, aby se nezklamal jako předtím. Ale Naďa uhodla, nač myslí, i když dobře nechápala, proč její druh tolik pospíchá do Irkutska, když už nemá carův dopis. Jednou se ho na to dokonce začala vyptávat.
„Přísahal jsem, že dojedu do Irkutska,“ odpověděl pouze Michal.
Jenže aby mohl splnit svůj úkol, k tomu nutně potřebuje nějaký rychlejší dopravní prostředek.
„Ale příteli, pročpak stojíme a nejedeme?“ prohodil k Mikulášovi.
„Bojím se, abych hlukem svého povozu nevzbudil obyvatele města!“
A pak Mikuláš lehkým zapráskáním biče pobídl koně do kroku. Serko několikrát zaštěkal a kibitka se pustila po cestě do Krasnojarska.
Za deset minut poté už byli v hlavní ulici.
Krasnojarsk byl opuštěn. V těchto Athénách severu nebyl jediný Athéňan. Po širokých čistých ulicích se neprojíždělo jediné parádní spřežení. Po dřevěných chodnících podél krásných velkých paláců nepřešel jediný chodec. V nádherném parku uprostřed březového lesa táhnoucího se až k břehům Jeniseje se neprocházela jediná elegantní Sibiřanka. Velký zvon katedrály i zvonice kostelů mlčely, a to už bylo něco nezvyklého. V tomto kdysi tak živém městě nebylo jediné živé duše.
Poslední telegram z carova kabinetu před přerušením telegrafického spojení nařídil gubernátorovi, posádce i veškerému obyvatelstvu, aby opustili Krasnojarsk, odnesli s sebou cenné předměty a věci, které by mohly posloužit Tatarům, a aby se uchýlili do Irkutska. A stejný příkaz obdrželo obyvatelstvo všech menších míst v gubernii. Moskevská vláda chtěla vetřelce překvapit pustým krajem. O příkazech se ani chviličku. nedebatovalo a okamžitě byly provedeny.
Michal s Naďou a Mikulášem mlčky projeli ulicemi. Bezděčně se všichni tři zachvěli ohromením. V celém mrtvém městě se ozývá jediný zvuk - jejich vozu. Michal na sobě nedal nic znát, ale v nitru se asi strašlivě zlobil, jaká smůla je pronásleduje - vždyť se opět zklamal ve svých nadějích!
„Bože, v téhle poušti si nic nevydělám!“ zvolal Mikuláš.

„Příteli," pronesla Naďa, „musíš s námi cestou směrem k Irkutsku."
„To vidím, skutečně. Telegrafní spojení by mělo ještě fungovat mezi Udinskem a Irkutskem a tam… Vyrazíme, příteli?!"
„Počkejme do zítřka," odvětil Michal.
„Máš pravdu," uznal Mikuláš, „musíme se dostat přes Jenisej a na to potřebujeme vidět!…"
„Na to potřebujeme vidět!" zašeptala Naďa, myslíc na svého slepého druha.
Mikuláš zaslechl její slova a obrátil se k Michalovi:
„Prosím tě, promiň, příteli! Pro tebe je bohužel jedno je-li den nebo noc!"
„Jen si nic nevyčítej," odvětil Michal a položil si ruku na oči. „Když ty mě vedeš, mohu ještě něco dělat. Odpočiň si pár hodin a Naďa taky! Zítra uvidíme! Zítra je také den!"
Nemuseli dlouho hledat místo k odpočinku. První dům, jehož dveře otevřeli, byl stejně prázdný jako všechny ostatní. Našli tam jen několik otepí slámy, a tak se kůň musel spokojit chudou večeří. Zato oni se dobře najedli, neboť zásoby v kibitce nebyly zdaleka vyčerpány. Mikuláš s Naďou usnuli, kdežto Michal celou noc bděl.
Druhého dne, 26. srpna, před východem slunce projížděla už kibitka březovým hájem směrem k břehům Jeniseje.
Michal byl zřejmě velice rozčilen. Jakpak se dostanou na druhý břeh, jestli - a to je velmi pravděpodobně všechny převozy, prámy a loďky byly zničeny, aby se pochod Tatarů zarazil? Michal znal Jenisej, věděl, že je to značně široká řeka a ze v obou ramenech jsou silné peřeje. Za normálních podmínek na prámech zvlášť seřízených pro převoz cestujících, vozů i koní trvá převoz přes Jenisej nejméně tři hodiny a přitom prám se na pravý břeh dostane jen 6 největšími potížemi. Ovšem když tu nebude žádné plavidlo, jakpak se přeplaví na druhou stranu?
„Však já se tam nějak dostanu navzdory všemu!" opakoval Michal.
Začínalo svítat, když kibitka dorazila k levému břehu, kam ústila i jedna z hlavních alejí parku. Na tomto místě se břehy zvedaly sto stop nad tok Jeniseje. Viděli tedy odtud řeku do velké vzdálenosti.
„Vidíte přívoz?" ptal se Michal, automaticky se rozhlížeje, jako by ho mohl objevit sám.
„Vždyť teprve začíná svítat, bratře," odpověděla Naďa. „Nad řekou je ještě hustá mlha a hladina se nedá rozeznat."
„Ale já slyším hukot vln," namítl Michal.
A vskutku, zpod mlhy stoupal hluchý řev proudů, které na sebe navzájem narážely. V této roční době velmi vysoký stav vody způsobil, že se řeka podobala dravé horské bystřině. Slunce rychle stoupalo po obzoru a brzy jeho paprsky pohltí páry.
„Tak co?" ptal se Michal.
„Mlha se začíná zvedat, bratře, a světlo už jí proniká," odvětila Naďa.
„Ale pořád ještě nic nevidíš?"
„Ne."
„Musíš mít trošku strpení, příteli, za chvíli se všechno rozplyne," pronesl Mikuláš. „Vida, už začíná foukat vítr! A ten co nevidět mlhu rozežene. Teď už vidím na pravém břehu vysoké kopce porostlé stromy! Všechno se už hýbe! Slunce, zaplať pánbůh! Ach, jaká je to krása, můj ubohý příteli, jaká škoda, že nemůžeš spatřit to nádherné divadlo!"
„Je tu někde nějaký člun?" zeptal se Michal.
„Ne, ani jeden," odvětil Mikuláš.
„Rozhlédni se dobře, příteli, po obou březích, a kam až dohlédneš! Loď, člun nebo loďka z kůry!"
Mikuláš s Naďou se drželi posledních bříz na samém okraji skály a nahýbali se nad řeku. Odtud viděli skutečně daleko široko. Na tomto místě měří Jenisej půldruhé versty a tvoří dvě nestejně široká ramena, kudy se rychle valí vody. Mezi nimi leží několik ostrovů, porostlých olšemi, vrbami a topoly, jež připomínají zelené lodi zakotvené v řece. Na východním břehu se zvedaly vysoké kopce zdobené hustými lesy, jejichž vrcholky nyní začínaly rudnout v paprscích slunce. Po proudu i proti proudu se Jenisej táhl do nedozírna.
Ale ani na levém, ani na pravém břehu, ani u ostrovů, nikde nebylo vidět jediné plavidlo. Všechny podle rozkazu buď odpluly, nebo byly zničeny. Jestli si Tataři nenechají dovézt z jihu materiál potřebný pro stavbu pontonového mostu, jejich pochod na Irkutsk se tu pravděpodobně o několik dní zdrží.
„Vzpomínám si," ozval se Michal Strogov, „že kousek dál u posledních krasnojarských domů je malé přístaviště. Tam vždycky přistávali převozníci. Pojeďme, přátelé, kus proti proudu a podívejme se, jestli tam náhodou nezůstala nějaká loďka u břehu."
Mikuláš se hned pustil udaným směrem a Naďa s Michalem za ním.
Po dvaceti minutách byli všichni tři již u malého přístaviště, kde poslední domky, stojící skoro u vody, tvořily jakousi vesnici na dolním konci Krasnojarska.
Na písčině však nebylo jediné plavidlo, na dřevěné hrázi, kde se nastupovalo a vystupovalo, také ani jediný člun, ba nic, z čeho by se dal zhotovit malý vor.
Michal se vyptával Mikuláše, ale ten ho rozhodně zrazoval od přechodu řeky.
„A přece se musíme dostat na druhou stranu," namítl Michal Strogov.
Začali prohledávat domky na pobřeží, opuštěné jako všechna ostatní stavení v Krasnojarsku, jenže ty chatrče ubohých lidí byly prázdné. Mikuláš zamířil do jedné, Naďa do druhé, i Michal vstoupil do několika a snažil se po hmatu poznat předměty a odhadnout, zda by jich mohli použít.
Mikuláš s Naďou však marně prolézali stavení a už byli odhodláni toho nechat, když zaslechli, že je Michal volá. Stál na - prahu jedné chýše.
„Pojďte sem!"
Naďa s Mikulášem k němu hned přiběhli.
„Copak je tohle?" vyptával se Michal, přejížděje rukou po různých předmětech namačkaných v koutě jedné komory.
„To jsou kožené měchy," odpověděl Mikuláš, „vida, je jich tady půl tuctu!"

„A jsou plné?“
„Ano, ano, plné kumysu, ten se nám zrovna hodí, doplníme si aspoň zásoby!“
Kumys je dost vydatný nápoj, který se vyrábí z kobylího nebo velbloudího mléka. K tomu nálezu si Michal mohl skutečně gratulovat.
„Jeden měch dej stranou a ostatní vyprázdni!“ „Dobře, příteli.“
„Ty nám pomohou dostat se přes Jenisej.“
„Ale kde máme vor?“
„Tím bude vůz sám. Je dost lehký, a tak poplave. Ostatně mu tadyhle s těmi měchy pomůžeme stejně jako koni.“
„To není špatný nápad, příteli,“ zvolal Mikuláš, „s pomocí boží se dostaneme na druhou stranu - ne sice asi přímo proti, protože proud je hodně silný…“
„To nám nevadí,“ odvětil Strogov. „Nejprve se musíme dostat na druhý břeh a pak si už poradíme, jak najdeme cestu do Irkutska.“
„Tak do práce,“ řekl Mikuláš a začal vyprazdňovat jeden měch po druhém a nosit je k vozu.
Jeden plný si nechali pro sebe, zbylé zase zavřeli. Použijí jich jako plavidel, dva měchy připevnili k bokům koně, aby mu pomáhaly udržovat se při hladině, druhé dva mezi ojemi vozu měly zajistit čáru ponoru korby, jež se tak změnila ve vor.
Když byli hotovi, zeptal se Michal: „Nebudeš mít strach, Naďo?“ „Ne, bratře,“ odpověděla dívka. „A ty, příteli?“
„Já? Co tě napadá!“ zvolal Mikuláš. „Uskutečním konečně jeden ze svých dávných snů - poplavím se v káře!“
Na tomto místě nábřeží spadalo dost srázně, což jim usnadnilo spuštění vozu. Kůň jej přitáhl až na okraj vody a pak se stroj i se svým motorem hned spustily na hladinu. Co se týče Serka, ten začal jako řádné psisko okamžitě plavat.
Všichni tři stáli v korbě, z opatrnosti se zuli, ale zásluhou měchů jim voda nesahala ani po kotníky.
Michal držel uzdu koně a podle pokynů, které mu dával Mikuláš, ho vedl proudem. Přitom však velice dbal, aby se zvíře nevyčerpalo. Pokud vůz sledoval tok řeky, šlo to dobře a za několik minut už byli za krasnojarským nábřežím. Uchýlili se k severu a bylo již zřejmé, že přistanou na druhém břehu hezký kus po proudu řeky za městem, ale to jim nevadilo. Dostanou se tedy snadno bez velkých obtíží přes Jenisej i s tímto nedokonalým plavidlem, zůstane-li proud jen trochu klidný. Bohužel zakrátko spatřili na hladině několik vírů a v minutě byl vůz do jednoho z nich stržen.
Teď byli ve velkém nebezpečí. Vůz nesměřoval již k východnímu břehu, vůbec nejel vpřed, ale točil se se stále rostoucí rychlostí, směřoval do středu víru - jako krasojezdec na dráze v cirkusu. Kůň už sotva držel hlavu nad hladinou a každou chvíli hrozilo, že se ve víru zadusí. I Serko se musil chytit vozu, aby odolal víru.
Michal pochopil, co se děje. Cítil, že opisují kruh čím dál tím menší, z něhož se už nemohou dostat. Neřekl jediné slovo. Naďa mlčela též. Křečovitě se rukama přidržovala žebřin a tím se chránila proti nečekaným nárazům vozu, jenž se stále víc nakláněl ke středu prohlubně.
Chápal Mikuláš, v jak těžké jsou situaci? Byl taK odvážný, nebo jen nanejvýš lhostejný? Anebo snad pro něj život neměl žádnou cenu? Rozhodně se jeho usměvavá tvář ani na okamžik nezasmušila.
Vůz se stále točil v jednom víru a kůň už byl u konce svých sil. Tu náhle z ničeho nic Michal se sebe shodil šaty, jež by mu překážely, a vrhl se do vody; chytil silnou paží uzdu vyděšeného koně a tak jej postrčil, že se mu podařilo ho dostat z nebezpečného víru zpět do prudkého proudu, a vůz zase plul svou rychlostí.
„Hurrá!“ zvolal Mikuláš.
Za dvě hodiny poté, co opustili přístaviště, dostal se vůz přes velké rameno řeky a přistál u jednoho ostrůvku, asi 6 verst nad svým východištěm.
Tam kůň vytáhl vůz na břeh, kde nechali statečné zvíře hodinu odpočinout. Poté přejeli napříč ostrůvek, porostlý krásnými břízami, a stanul na břehu menšího ramene Jeniseje.
To už se dalo přeplout snadněji, protože zde nebyly žádné víry, jenom prudký proud. A tak vůz přistál u pravého břehu 5 verst po proudu, čili celkem 11 verst od místa, kde začali svou pouť přes řeku.
Velké sibiřské toky, na nichž nejsou dosud žádné mosty, skutečně dost znesnadňují dopravu. A všechny byly Michalu Strogovovi více méně nepřátelské. Na Irtyši ho přepadli Tataři, na Obu pod ním Tataři zastřelili koně a on unikl jen zázrakem svým pronásledovatelům. Když se to tak vezme, ještě tohle překročení Jeniseje se odbylo poměrně nejšťastněji.
„Kdyby to bylo šlo snadno, bez překážek, nebyla by to žádná legrace,“ zvolal Mikuláš, jakmile přistáli na pravém břehu, a mnul si ruce.
„My jsme to zvládli jen nesnadno, to je pravda, příteli, ale Tataři to asi nezvládnou vůbec!“ odvětil Michal.

## VIII. KDYŽ PŘEBĚHNE PŘES CESTU ZAJÍC

Konečně mohl Michal Strogov pevně doufat, že je cesta až do Irkutska volná. Předhonil Tatary, kteří se zdrželi v Tomsku, a až přijdou emírovi vojáci do Krasnojarska, najdou jen opuštěné město, čili žádné prostředky, aby se dostali na druhý břeh Jeniseje. To bude znamenat několikadenní zdržení, dokud si nepostaví pontonový most.
Poprvé od nešťastného setkání s Ivanem Ogarevem. V Omsku se carův kurýr cítil jistější a začal doufat, že mu před cílem již nevyvstane žádná nová překážka.
Vůz zamířil na jihovýchod a po 15 verstách už byl na velké cestě vedoucí napříč stepí.
Úsek silnice mezi Krasnojarskem a Irkutskem je považován za nejlepší z celé trasy, Cesta není hrbolatá, cestuje se pohodlně, husté borovicové a cedrové lesy, táhnoucí se na stovkách verst, ji svým stínem chrání před prudkými slunečními paprsky. Už to není nesmírná step, jež na obzoru splývá s nebem, a přesto ten bohatý kraj byl prázdný, všude opuštěné obce, nikde žádní obyvatelé; kolem dokola pusto, ale jak víme, úmyslně, podle rozkazu.
Počasí bylo pěkné, i když chladnější, jak to bývá v prvních zářijových dnech v tomto kraji, a dny se viditelně rychle

krátily. Podzim tu trvá krátce, ba někdy léto vystřídá téměř okamžitě zima. Průměrná zimní teplota se pohybuje kolem 20° pod nulou, klesá však také až na 42° stupňů.
Počasí tedy našim cestujícím přálo. Naďa i Michal se cítili docela dobře, a dokonce se už trochu zotavili z útrap. Mikulášovi Pigasovovi se zdálo, že je na příjemném výletě, na nějž věnoval svou dovolenou, a že se mu nedařilo nikdy lépe.
Když se to tak vezme kolem a kolem, je to rozhodně lepší než sedět dvanáct hodin skrčen na židli nad telegrafem a posílat depeše! říkal si.
Michalovi se také podařilo Mikuláše přesvědčit, aby jeli trochu rychleji. Svěřil mu, že pospíchají, aby se dostali včas za otcem, jenž je vyhnancem v Irkutsku. Samozřejmě nebylo by dobré zchvátit koně, protože velmi pravděpodobně nebudou mít možnost ho vyměnit za jiného; ale když mu dopřejí dost častých zastávek, například po každé patnácté verstě, mohou urazit za den a noc snadno 10 verst. Ostatně kůň je statný a od přírody zvyklý snášet dlouhou námahu. Přitom se u cesty vždy dobře napase na bohatých pastvinách, takže od něho lze žádat trochu víc práce.
Mikuláš to uznal a byl velice dojat osudem obou sourozenců, kteří se rozhodli snášet vyhnanství se svým otcem. A stále s úsměvem opakoval Nadě:
„Panebože, jakou bude mít pan Korpanov radost, až vás sevře v náručí! Pojedu-li až do Irkutska - což se mi zdá nyní velmi pravděpodobné -, dovolíte mi, abych byl přítomen tomuto setkání, že?“ Pak však dodával: „Ale když si pomyslím, jaké bolestné překvapení zároveň zažije, až zjistí, že jeho syn je slepý! Ach, nic na tom světě není bez mráčku!“
Avšak důsledek toho všeho byl, že vůz ujížděl rychleji (podle Michalových výpočtů teď urazili 10 až 12 verst za hodinu) a tak 28. srpna projeli vesnicí Ribinsk, 40 verst od Balajska.
Den na to již byli o dalších 35 verst dále, v městečku Kansk, ležícím na řece Kanu, přítoku Jeniseje. Ale i zde byly půvabné dřevěné domy na náměstí opuštěné, katedrála s vysokou zvonicí se zlatým křížem prázdná, na žádné přepřažní stanici nebo v hospodě ani človíčka, ve stájích nikde jediný kůň, ve stepi jediné domácí zvíře. Rozkaz moskevské vlády byl vykonán s naprostou poslušností. Co se nedalo odnést nebo odvézt, bylo zničeno.
Když vyjeli z Kanska, prohodil Michal, že na cestě do Irkutska je už jen jedno trochu důležitější menší město, Nižneudinsk. Mikuláš odvětil, že to ví, protože tam je telegrafní stanice. Jestliže ovšem bude Nižneudinsk opuštěn jako Kansk, nezbude Mikuláši, než aby šel hledat zaměstnání až do Irkutska.
Vůz poměrně snadno přebrodil říčku, jež přetíná cestu za Kanskem. Do příští osady to bylo skoro 130 verst. Samozřejmě že pravidelné zastávky přesně dodržovali, jinak by si byl jistě koník začal stěžovat, jak říkal Mikuláš. Měl přece s tím odvážným zvířetem jakousi nepsanou úmluvu, že je nechá vždy po patnácti verstách odpočinout, a když člověk něco slíbí, třeba zvířeti, má slovo dodržet.
Přejeli malou říčku Birjusu a ráno 4. září dorazili k Birjusinsku.
Tady naštěstí Mikuláš doplnil povážlivě se tenčící zásoby koláči a velkým množstvím uvařené rýže, což se jim dobře hodilo ke kumysu z Krasnojarska.
Po delší zastávce odpoledne 5. září se zase vydali na cestu. Do Irkutska to bylo již jen 500 verst, a přitom za nimi ani stopy po tatarském předvoji. Strogov tedy právem spoléhal, že už mu cestu nic nepřekazí a za týden nebo nanejvýš za deset dní stane před velkovévodou.
Když vyjeli z Birjusinska, přeběhl přes cestu asi třicet kroků před vozem zajíc.
„Ach,“ udělal Mikuláš.
„Copak je ti, příteli?“ zeptal se živě Michal.
„Tys ho neviděl?“ řekl Mikuláš a usměvavá tvář se mu rázem zachmuřila.
„Ach ne, ty přece nevidíš, a to jsi měl veliké štěstí, příteli.“
„Já jsem také nic neviděla,“ pronesla Naďa.
„Tím líp, tím líp! Ale já jsem ho viděl!“
„A co to bylo?“ vyptával se Michal.
„Přeběhl nám přes cestu zajíc,“ odpověděl Mikuláš.
V Rusku se mezi lidem věří, že když přeběhne přes cestu zajíc, znamená to nějaké neštěstí. Mikuláš, pověrčivý jako většina Rusů, zastavil.
Michal pochopil přítelovy rozpaky, ale protože na tuto pověru nevěřil, snažil se ho uklidnit.
„Jen se neboj, příteli.“ řekl mu.
„Ty se bát nemusíš, ani ona, to vím! ale já ano,“ odpověděl Mikuláš. „inu, nedá se nic dělat, to je osud!“ a pobídl koně do klusu.
Přesto však den uběhl a žádné neštěstí se nepřihodilo. Druhého dne 6. září, se vůz zastavil v poledne ve vesničce Alsalevsk, ovšem stejně pusté jako celý okolní kraj.
Tam na prahu jednoho domu Naďa našla dva důkladné nože, jakých používají sibiřští lovci. Jeden si hned schoval Michal do šatů, druhý si nechala Naďa sama. Odtud to bylo do Nižneudinska už jen 75 verst.
Tyhle dva dny se Mikulášovi nevrátila obvyklá dobrá nálada. Zlá předpověď na něj zapůsobila víc, než si mysleli, a on, jenž dřív nevydržel hodinku bez povídání, upadal nyní často do dlouhého mlčení. Dokazovalo to, že příhoda se zajícem mu stále leží na mysli.
Od Jekatěrinburgu vede silnice na Irkutsk skoro rovnoběžně s padesátou pátou rovnoběžkou, ale za Birjusinskem se otáčí k jihovýchodu a protíná stý poledník. Míří nejkratším směrem do hlavního města východní Sibiře přes poslední výběžky Sajanského pohoří, kterým končí pásmo Altaje, tyčící se asi 200 verst dále.
Vůz nyní doslova letěl silnicÍ. Mikuláš už nepomýšlel na to, aby šetřil koně, a stejně jako oni pospíchal, aby už byl v Irkutsku. Věřil, že bude v bezpečí teprve za irkutskými hradbami.
Nicméně z některých pozorování se dalo soudit, že řada zkoušek se pro ne ještě zcela neuzavřela.

Zatímco dříve na území za Krasnojarskem všechno zůstalo nedotčeno, nyní byly podél silnice louky zpustošeny a lesy zčásti vypáleny - zřejmě tudy prošly nějaké důležité oddíly.
30 verst před Nižneudinskem našli známky čerstvého ničení, jež nemohl udělat nikdo jiný než Tataři: pole zválená kopyty koní, sekerou vysekané lesy, pusté domky napůl vypálené a se stopami po kulkách ve zdích.
Dovedeme si představit, jak to Michala zneklidnilo. Nepochybovalo tom, že tudy nedávno projel nějaký tatarský sbor, a přece to nemohli být vojáci emírovi, neboť ti je nepředjeli, to by si jich všimli. Tak kdo jsou tihle noví zákeřníci a jakou oklikou ve stepi se dostali na velkou irkutskou silnici? A s jakými novými nepřáteli se ještě carův kurýr setká?
Michal se ovšem s těmito obavami nesvěřil ani Nadě, ani Mikulášovi, protože je nechtěl poděsit. Ostatně byl odhodlán pokračovat v cestě, dokud je nezastaví nějaká nepřekonatelná překážka. Pak se uvidí, co je třeba udělat.
Následujícího dne našli další stopy, že tudy prošla početná skupina jezdců a pěšáků. Nad obzorem spatřili kouř. Vůz jel opatrně. Některé domky ve vesnicích ještě hořely - požáry byly zřejmě zapáleny nedávno.
Konečně 8. září se vůz zastavil. Kůň nechtěl jít dál a Serko začal zoufale štěkat.
„Co je?“ zeptal se Michal.
„Mrtvola!“ odpověděl Mikuláš a hbitě seskočil z vozu. Byla to již studená mrtvola strašlivě zohaveného mužika.
Mikuláš se pokřižoval a s pomocí Michalovou přenesl mrtvého na okraj silnice. Byl by ho chtěl řádně pohřbít do země, aby se na ty ubohé pozůstatky nevrhly stepní šelmy, ale Michal mu to nedovolil.
„Jeďme odtud, příteli!“ zvolal. „Teď se nesmíme zdržovat ani chvilku!“ A vůz zase vyrazil.
Ostatně kdyby byl Mikuláš chtěl pohřbít všechny mrtvé, s nimiž se na velké sibiřské silnici nyní setkávali. ani by na to neměl dost sil! Jak se blížili k Nižneudinsku, nacházeli na zemi celé desítky mrtvol.
Přesto však museli jet po silnici, dokud to šlo, a nezměnit směr, i když v každé obci viděli trosky a zpustošené domy, zahrady i pole. Všechny tyto vesnice, podle jmen založené polskými vyhnanci, zřejmě zažily hrozné loupení a pak byly zapáleny. Krev obětí ještě ani neoschla. A nemohli vůbec zjistit, jak se to vše zběhlo, protože tu nezůstal jediný živáček.
Asi ve čtyři hodiny odpoledne Mikuláš spatřil na obzoru vysoké zvonice kostelů v Nižneudinsku a nad nimi četná oblaka.
Je-li město opuštěno, mohou jím bez nebezpečí projet, ale jestli je nějakým nevysvětlitelným pohybem Tataři obsadili, musí se mu za každou cenu vyhnout.
„Jeďme dále, ale opatrně,“ rozhodl Michal a jeli dál ještě jednu verstu.
„To nejsou mraky, to je kouř!“ zvolala Naďa. „Bratře, oni zapálili město!“
Bylo tomu bohužel tak. Uprostřed mraků se objevily černavé skvrny, čím dál tím hustší, a stoupaly k nebi. Nikde však nebylo vidět žádné uprchlíky. Pravděpodobně našli žháři město opuštěné a zapálili je. Ale udělali to skutečně Tataři? Nezapálili je sami Rusové na pokyn velkovévody? Carská vláda nechtěla od Krasnojarska nechat jediné město, jedinou větší vesnici, jež by mohla poskytnout přístřeší emírovi. Michal byl na rozpacích, má se zastavit, nebo pokračovat v cestě? Když zvážil všechna pro i proti, usoudil, že bude lépe jet stepí mimo silnici. Bude to sice cesta namáhavá, ale on nesmí riskovat padnout podruhé do rukou Tatarům. Navrhoval právě Mikulášovi, že sjedou z cesty a objedou Nižneudinsk, když tu se vpravo ozvala rána, zasvištěla kulka a kůň zasažen do hlavy klesl mrtev k zemi.
V minutě obkroužilo vůz asi tucet jezdců. Michal, Naďa a Mikuláš byli zajatí dřív, než si to uvědomili, a rychle odváděni k Nižneudinsku.
Michal za toho náhlého útoku neztratil chladnokrevnost. Protože neviděl, nemohl ani myslet na obranu. Snažil se alespoň poslouchat, co říkají.
Z útržků řeči zjistil, že tito Tataři tvoří předvoj loupežné armády.
Nebyli přímo podřízeni emírovi, jenž dosud stál za Jenisejem, a patřili do třetího proudu z chanátu Kokandského a Kunduzského, s nímž se Féofarova armáda měla spojit nedaleko Irkutska.
Na radu Ivana Ogareva, a aby byl zajištěn úspěšný vpád do východních gubernií, překročil tento proud hranice Semipalatinské gubernie a postupoval na jih od jezera Balchašského a podél úpatí Altaje. Loupil a ničil za vedení jednoho důstojníka, až se dostal k hornímu toku Jeniseje. Tam předvídaje, co učiní správa Krasnojarska na carův rozkaz, důstojník pustil po proudu celou flotilu loděk a člunů, jež poslouží Féofarovi buď k přechodu řeky, nebo jako materiál při stavbě pontonového mostu. Padesát tisíc Tatarů prošlo Nižneudinskem, zapálili jej a nyní zaujali první pozice před Irkutskem.
Dovedeme si představit, jaké myšlenky se honily Michalovou hlavou. A přece neztratil odvahu a jeho rty šeptaly: „Však já se tam dostanu!“
Asi za půl hodiny po útoku tatarských vojáků Michal, Mikuláš a Naďa vešli do Nižneudinska, věrný pes je z dálky sledoval. Město bylo v plamenech a poslední záškodníci je právě opouštěli.
Naložili zajatce na koně a rychle je vlekli pryč. Mikuláš byl jako vždy smířen s osudem, Naďa nijak neotřesena ve své víře a Michal naoko lhostejný hodlal využít první příležitosti, jež se naskytne, a utéci.
Tataři si záhy povšimli! že jeden z jejich zajatců je sle pý, a z přirozené krutosti si s nešťastníkem začali hrát.
Jelo se rychle. Strogovův kůň, jenž neměl jiného vůdce, často uskočil stranou a tak porušoval kázeň oddílu. Pro to ostatní Tataři spílali a surově zasahovali, což Naďě drásalo srdce a Mikuláše rozčilovalo. Ale co mohli dělat? Neznali řeč těchto Tatarů a jejich zákrok ve prospěch slepce by byl nemilosrdně odmítnut.
Záhy dokonce vojáky napadlo, aby vyměnili koně, na němž jel Michal Strogov, za slepého. Dala k tomu podnět poznámka jednoho jezdce:
„Ale on ten Rus možná vidí!“
Posadili tedy Michala na slepého koně a s úšklebkem mu dali do ruky opratě. Pak začali koně povzbuzovat výkřiky, práskáním biče i kameny k většímu cvalu.

Jezdec samozřejmě nemohl udržet zvíře slepé jako on, aby klusalo rovně, a tak jednou slepý kůň narazil na strom, podruhé zase sjel z cesty - nárazy, pády, jež mohly být skutečně neobyčejně tragické.
Z Michalových úst nevyšel jediný nářek, jediná stížnost. Když jeho kůň padl, čekal, až je přišli zvednout. A oni to skutečně učinili a krutá hra pokračovala.
Zato Mikuláši se přitom začala vařit krev. Chtěl příteli pomoci, ale hrubě ho odstrčili. Ta hrozná hra by byla k velké radosti Tatarů jistě ještě dlouho pokračovala, kdyby ji byla neukončila vážná nehoda.
V jedné chvíli dne 10. září se slepý kůň splašil a uháněl rovnou k prohlubni, hluboké 30 až 40 stop, jež lemovala cestu. Mikuláš tomu chtěl zabránit, ale zarazili ho - a kůň, jejž nikdo neřídil, se vrhl se svým jezdcem do prohlubně.
Naďa s Mikulášem hrůzou vykřikli!… Už viděli svého nešťastného druha se všemi údy přeraženými.
Michal však vylétl ze sedla a tak vyvázl bez zranění, kdežto nešťastný kůň si zlomil obě nohy a už nebyl k potřebě. Nechali ho tam bídně zahynout, ani mu nedali ránu z milosti, a Michal, přivázán k sedlu Tatara, musil pak sledovat oddíl pěšky.
Ale ani tentokrát si nestěžoval, ani neprotestoval! Kráčel rychlým krokem, sotva tažen provazem, jímž byl přivázán k sedlu. Byl to stále ten „muž ze železa“, jak ho nazval generál Kisov před carem.
Druhého dne, 11. září, projel oddíl obec Čibarlinskoje. A tu se udála příhoda, jež pak měla nesmírně vážné následky.
Nadešla noc. Tatarští jezdci se při zastávce víceméně přiopili a nyní hodlali vyrazit dále. K Naďě se jakoby zázrakem až dosud chovali slušně, až tu ji jeden z nich začal obtěžovat.
Michal to nemohl vidět, ale všiml si toho Mikuláš a klidně bez rozmýšlení přikročil k vojákovi, vzal mu pušku připevněnou u sedla a všechny náboje mu vpálil do hrudi.
Jezdci chtěli nešťastného Mikuláše rozsekat, avšak na znamení důstojníka ho spoutali, položili napříč na jednoho koně a odklusali. Provaz, jímž byl Michal Strogov přivázán a jejž už předtím přehryzával, se nečekaným skokem koně přetrhl a napůl opilý jezdec si toho v rychlém klusu ani nepovšiml.
Michal s Naďou na cestě osamělí.

## IX. VE STEPI

Michal s Naďou byli tedy svobodni, jako když ujížděli z Permu k břehům Irtyše. Jenže jak se jejich situace změnila! Tehdy měli pohodlný tarantas, na přepřažních stanicích si pravidelně vyměňovali koně a tak pane ujížděli! Teď mohou spoléhat jen na své nohy, protože jsou zcela bez prostředků, nemají ani na nejnutnější jídlo natož na nějaký dopravní prostředek -, a přece jim zbývá ještě 400 verst! A přítele, jejž jim dobrý osud poslal do cesty, ztratili za tak tragických okolností.
Michal popošel na kraj cesty. Naďa stála čekajíc, že ji vyzve, aby se vydali dále.
Bylo deset hodin večer, nikde v dohledu žádný dům ani chatrč. Poslední Tataři mizeli v dáli…
„Co s ním asi udělají?“ zvolala dívka. „Chudák Mikuláš!
Setkání s námi mu bylo osudné!“
Michal neodpověděl.
„Michale, copak ty nevíš, že tě bránil, když jsi byl hračkou v rukou Tatarů, že riskoval život kvůli mně?“
Michal stále mlčel, ani se nepohnul, podpíraje si hlavu rukama. Na co myslel? Slyšel vůbec, co mu Naďa říká?
Ale slyšel, protože když dívka dodala: „Kam tě povedu, Michale?“ odvětil: „Do Irkutska!“
„Po silnici?“
„Ano, Naďo.“
Michal přísahal, že se dostane přes všechny překážky, k svému cíli. Jít po hlavní silnici znamenalo zvolit nejkratší cestu. Když se objeví předvoj Féofarových sborů, vždycky se ještě stačí vrhnout někam stranou. Naďa uchopila Michala za ruku a vyrazili.
Druhého dne ráno 12. září, se zastavili ve vypálené vesničce Tulunovskoje, 20 verst od svého východiště. Celou noc se Naďa dívala, jestli Tataři někde nepohodili Mikulášovu mrtvolu na silnici, ale marně prohledávala trosky, marně prohlížela mrtvoly. Až dosud jako by byli Mikuláše ušetřili. Anebo pro něj chystají nějaké kruté mučení, až dojedou do tábora v Irkutsku.
Naďa měla smrtelný hlad, stejně jako její druh, a tak“ byli na vrcholu blaha, když dívka našla v jednom domku trochu sušeného masa a suchary. Nabrali si zásob, co mohli unést - budou mít aspoň potravu na několik dnů. O vodu nebude nouze, protože tudy protékají nesčetné přítoky Angary.
Vydali se zase na cestu. Michal šel stále rázným krokem a jen kvůli své družce zpomaloval. Naďa nechtěla zůstávat pozadu a všemožně se nutila do pochodu. Naštěstí její druh neviděl, jak je zničena, ale cítil to. Občas pronesl: „Ty jsi u konce sil, chudáčku.“
„Ba ne,“ odvětila.
„Až nebudeš moci dále, já tě ponesu, Naďo.“
„Dobrá. Michale.“
Během dne snadno přebrodili říčku Oku. Nebe bylo zatažené. a tak se teplo dalo snést. Jen se báli, aby nezača10 pršet, což by jejich trampoty ještě zvýšilo.
Šli skoro stále mlčky ruku v ruce, jen občas utrousili slovo. Naďa dávala pozor na cestu a často se též ohlížela vzad. Dvakrát za den se vždy někde zastavili a v noci si na šest hodin lehli, aby si odpočinuli.
Michal možná doufal, že se jim podaří někde objevit soumara - ale kdepak! V celém kraji nezbylo jediné živé zvíře, všichni koně i velbloudi byli buď zabiti, nebo odvedeni, takže musili stále dál tou nekonečnou stepí pěšky. Stop po třetím tatarském sboru táhnoucím k Irkutsku přibývalo. Tu mrtvý kůň, tam opuštěný vůz, mrtvoly chudáků Sibiřanů

rozseté po silnici, většinou na pokraji vesnic. Naďa statečně přemáhala odpor a všechny je prohlížela…
Nebezpečí jim nehrozilo jen zpředu, ale i zezadu. Předvoj hlavní emírovy armády v čele s Ivanem Ogarevem se mohl objevit každým okamžikem. Lodi poslané po horním Jeniseji už jistě dopluly do Krasnojarska a okamžitě poslouží při přechodu řeky, čili vetřelci mají před sebou volnou cestu. Žádný ruský sbor jim v tom mezi Krashojarskem a Bajkalským jezerem nemůže zabránit.
Proto Naďa při každé zastávce vystoupila na nějakou vyvýšeninu a pozorně se rozhlížela západním směrem, jestli se neblíží nějací jezdci.
Pak se zase pouštěli dále. Trochu si povídali, ale jen o Mikuláši. Dívka připomínala, co všechno pro ně učinil.
Michal se ji snažil uklidnit, ačkoliv sám nedoufal, že by Tataři nešťastníka ušetřili. Jednoho dne prohodil:
„Proč se nikdy nezmíníš o mé matce, Naďo?“
O jeho matce! Naďa jako by ani nechtěla. Proč jitřit jeho bolest? Copak chudák stará Sibiřanka není mrtva? Copak ji syn naposled nepolíbil na té planině v Tomsku?
„Vyprávěj mi o ní! Uděláš mi tím radost!“
A tak Naďa začala vykládat, co vše se událo mezi ní a Marfou od chvíle, kdy se poprvé setkaly v Omsku, jak ji jakýsi nevysvětlitelný instinkt vedl k staré zajatkyni, jak se o ni starala a jak ona sama ji povzbuzovala. V této době byl pro ni Michal ještě Mikulášem Korpanovem.
„A tím jsem měl - navždycky zůstat!“ odvětil Michal a čelo se mu zachmuřilo. Po chvíli dodal:
„Nedodržel jsem svou přísahu, Naďo. Přísahal jsem, že svou matku nespatřím!“
„Ale vždyť ses nesnažil ji navštívit, Michale! Vždyť jste se setkali náhodou!“
„Jenže jsem přísahal, že se neprozradím, ať se stane cokoli!“
„Michale, Michale! Copak jsi to mohl snést, když se knuta zvedla nad Marfou? Ne, ne, žádná přísaha nemůže zabránit synovi, aby přispěchal na pomoc matce!“
„A přece jsem nedodržel přísahu, Naďo!“
„Michale, já bych se tě teď ráda na něco zeptala. Jestli nechceš, nemusíš mi odpovědět. Od tebe mě to nezraní.“
„Tak řekni, Naďo.“
„Proč ještě pospícháš do Irkutska, když ti sebrali carův dopis?“
Michal stiskl pevněji dívčinu ruku, ale neodpověděl. „Znal jsi před odjezdem z Moskvy obsah dopisu?“
„Ne, neznal.“
„Mám si tedy myslet, že jen touha, abys mě odevzdal do rukou mého otce, tě vede do Irkutska?“
„Ne, Naďo,“ vážně odpověděl Michal. „Klamal bych tě, kdybych tě ponechával v iluzi, že je tomu tak. Jdu tam, kam mám nařízeno jít! Copak tě já teď mohu vést do Irkutska? Vždyť mě vedeš ty, Naďo! Tvá ruka mě řídí! A službu, kterou jsem ti zpočátku prokázal, jsi mi už stokrát oplatila! Nevím, jestli nás osud konečně už přestane zkoušet, ale toho dne, kdy mi poděkuješ, že tě odevzdávám do rukou tvého otce, poděkuji ti já za to, že jsi mě dovedla do Irkutska!“
„Proboha, Michale, nemluv tak,“ pronesla Naďa dojatě.
„Tohle není odpověď na mou otázku. Michale, proč teď tak pospícháš, abys byl v Irkutsku?“
„Protože tam musím dorazit před Ivanem Ogarevem,“ vykřikl Strogov.
„I teď ještě?“
„Ano, a já tam dorazím!“
A z těchto posledních slov. nemluvila jen nenávist ke zrádci. Naďa pochopila, že jí její druh neřekl všechno, že jí prostě plnou pravdu říci nemůže.
Za tři dny poté, 15. září, došli oba do vesnice Kuitunskoje, vzdálené 70 verst od Tulunovska. Dívka kráčela s vypětím posledních sil, bolavé nohy ji už sotva nesly, ale vzdorovala, bojovala proti únavě a myslela jen na jediné: „Protože on mě nevidí, půjdu, dokud neklesnu!“
Na tomto úseku cesty jim nehrozilo žádné nebezpečí ani nemusili zdolávat překážky, jen nesmírnou námahu.
Třetí proud vetřelců zřejmě rychle postupoval na východ. Svědčily o tom trosky, hromady popela i rozkládajících se mrtvol.
Ale ani na západě se zatím neobjevil emírův předvoj. Michal z toho vyvozoval nejnepravděpodobnější domněnky. Že by Rusové s dostatečnými silami nyní přímo ohrožovali Tomsk a Krasnojarsk? A třetí proud, oddělený od dvou ostatních, bude odříznut? Je-li tomu tak, pak se velkovévodovi docela snadno podaří ubránit.
Irkutsk a časem vpád odrazit.
Michal se někdy nechal unášet nadějemi, ale hned nato si uvědomil, jak jsou bláhové, a zase začal spoléhat jen na sebe, jako by záchrana velkovévody byla pouze v jeho rukou! A s jistými obavami přemýšlel, jak se dostanou přes Dinku, přítok Angary, kterou mají nyní v cestě. S přívozem nebo s nějakými loďkami počítat nemohli a přebrodit řeku by bylo velice těžké. Ovšem kdyby se přes ni dostali, už by jim nestál v cestě až do Irkutska žádný vodní tok.
Do Kimiltejského to měli ještě plné tři dny a Naďa se už jen vlekla.
Kdyby nebyl Michal slepý, byla by mu řekla:
„Jdi, Michale, sám a nech mě tady v některé chatrči!
Splň svůj úkol v Irkutsku, navštiv mého otce a řekni mu, kde jsem! Řekni mu, že na něj tady čekám, a společně mě už najdete! Odejdi sám! Já se nebojím! Schovám se před Tatary! Uchovám se pro něho, pro tebe, jdi. Michale, ale já už nemohu!…“
Několikrát se musila zastavit a Michal ji vzal do náruče a kráčel dál svým neúnavným krokem. 18. září v deset hodin večer oba dva konečně dorazili do Kimiltejského. Z jednoho kopce spatřila Naďa v dáli na obzoru trochu světlejší čáru. To byla Dinka.
Naďa převedla svého druha zpustošenou obcí. Popel tu byl už zcela studený, čili poslední Tataři tudy přešli tak před

pěti šesti dny.
U posledního domu Naďa klesla na kamennou lavici. „Chceš se tu zastavit?“ zeptal se jí Michal.
„Vždyť už je noc na krku, Michale, nechceš si na pár hodin odpočinout?“
„Já jsem se chtěl dostat na druhý břeh Dinky. Rád bych, aby nás od emírova předvoje dělila řeka. Ale ty už nemůžeš dále, viď, chudinko?“
„Jen pojď, Michale,“ řekla na to Naďa, vzala svého druha za ruku a vedla ho dále.
Asi 2-3 versty odtud řeka Dinka přetínala cestu do Irkutska. Dívka se chtěla pokusit vydržet ještě tohle.
Prošli nekonečnou pustinou, v níž se ztrácela malá říčka. Ani jediný strom, ani jediný kopeček nevystupoval z té širošíré roviny, kterou začínala sibiřská step.Ticho bylo takové, že i sebemenší zvuk se rozléhal na značnou vzdálenost.
Náhle se Michal s Naďou zastavili, jako by uvízli v nějaké štěrbině.
Ze stepi se ozval štěkot.
„Slyšíš?“ řekla Naďa.
Poté následoval zoufalý, žalostný výkřik, snad poslední vzdech umírajícího před smrtí.
„To je Mikuláš!“ zvolala dívka, puzena jakousi tragickou předtuchou.
Michal chvíli naslouchal a jen potřásl hlavou.
„Pojď, Michale, pojď,“ pobízela Naďa, a ačkoliv se před chvílí sotva vlekla, rázem jako by se jí vrátily síly.
„Nesešli jsme z cesty?“ zeptal se Michal cítě, že nemá pod nohama zaprášenou zem, ale nízkou trávu.
„Sešli, sešli, to se nedá nic dělat. Ten výkřik přicházel odtud zprava!“
Za několik minut už byli oba sotva půl versty od řeky. Ozvalo se druhé zaštěkání, ale ačkoliv bylo tišší, rozhodně je slyšeli z větší blízkosti. Naďa se zastavila.
„Ano, to štěká Serko! Sledoval svého pána!“
„Mikuláši!“ zvolala Naďa. Nikdo na její výzvu neodpověděl. Jen několik dravých ptáků vzlétlo k nebesům - záhy zmizelo ve výšinách.
Michal pečlivě naslouchal, Naďa se rozhlížela po planině střídavě osvětlované blesky, jež zazářily vždy jako zrcadlo, ale nic neviděla. A přece se ještě ozval šeptavý, naříkavý hlas: „Michale…!“
Pak k Nadě skočil zakrvácený pes, byl to Serko.
Mikuláš nemůže být daleko! To on zašeptal Michalovo jméno! Ale kde je? Naďa se neodvažovala ani znovu zavolat.
Michal se plazil po zemi, hledal po hmatu. Náhle Serko znovu zaštěkal a vrhl se k obrovskému ptáku, jenž letěl těsně u země.
Byl to sup. Když se k němu Serko vrhl, trochu vzlétl, ale pak se vrátil a klovl psa. Serko ještě jednou skočil na supa…
Obrovský zobák prudce udeřil o hlavu a Serko padl bez života na zem. A v témž okamžiku Naďa zděšeně vykřikla:
„Tam, tam!“
Ze země trčela hlava! Naďa by o ni byla skoro zakopla, kdyby náhodou jasný blesk neosvětlil step. Dívka poklekla…
Mikuláše zahrabali až po krk podle krutého tatarského zvyku, aby zemřel ve stepi hladem a žízní nebo skončil v tlamě vlka či v zobáku dravého ptáka. To je strašlivé utrpení pro ubohou oběť uvězněnou v zemi, kterou nemůže odházet, protože má ruce přivázané k tělu jako mrtvoly v rakvi! Takový odsouzenec může volat jen smrt, jež však přichází pomalu.
Tady tedy před třemi dny Tataři zahrabali svého zajatce! Tři dny čekal Mikuláš na pomoc, která přišla příliš pozdě.
Supové spatřili na zemi hlavu a pes několik hodin chránil svého pána před jejich ukrutnými zobáky!
Michal nožem hloubil zem, aby z ní vytáhl zaživa pohřbeného.
Mikulášovy oči, dosud zavřené, se pootevřely. Poznal Michala s Naďou a zašeptal:
„Sbohem, přátelé! Jsem rád, že jsem vás ještě spatřil!
Pomodlete se za mne!…“ To byla jeho poslední slova.
Michal dále hrabal důkladně ušlapanou hlínu, připomínající tvrdou skálu, až se mu konečně podařilo vytáhnout nešťastníkovo tělo. Poslouchal, zda jeho srdce ještě bije!… Ne, už zmlklo.
Chtěl přítele aspoň řádně pohřbít, a proto rozšířil jámu, do níž Mikuláše zaživa pochovali, a zvětšil ji tak, aby v ní mrtvý mohl ležet. Věrného Serka hodlali uložit po boku jeho pána.
V tu chvíli se asi půl versty odtud na silnici ozval velký hluk.
Michal naslouchal.
Podle zvuků poznal, že je to oddíl jezdců ujíždějících k Dince.
„Naďo, Naďo,“ zašeptal. Při zvuku jeho hlasu dívka ponořená v modlitbu vstala. „Podívej! Podívej!“
„Tataři!“
Byl to skutečně emírův předvoj.
„Ale to nevadí, já je přece pohřbím,“ řekl Michal Strogov a pokračoval ve svém díle.
Záhy uložil Mikuláše s rukama sepjatýma na hrudi do hrobu. Poklekli a naposledy se pomodlili za dobráka, jenž zaplatil svým životem oddanost k nim.
„Teď už ho vlci neroztrhají,“ dodal Michal a nahrnul na mrtvolu dostatek prsti.
Pak pohrozil rukou k oddílu jezdců, který právě přejel kolem.
„A vyrazíme, Naďo!“
Nemohli teď už jít po cestě, kterou měli v rukou Tataři.
Musí se vrhnout napříč stepí a obejít Irkutsk. Čili teď už nemusí mít starost, jak se dostanou přes Dinku.
Naďa už nemůže dál, ale aspoň vidí. Vzal ji do náruče a zamířil jihovýchodním směrem.
Zbývalo mu ještě ujít přes 200 verst. Jak se mu to podařilo? Jak to, že nepodlehli tolika útrapám a takové námaze? Jak se cestou najedli? Jakým vypětím všech sil zdolali první výběžky Sajanského pohoří? Ani Naďa, ani on sám to

nevěděli.
A přece za dvanáct dní poté, 2. října v šest hodin večer, se u jeho nohou rozlévala nekonečná vodní hladina - Bajkalské jezero.

## X. BAJKAL A ANGARA

Bajkalské jezero leží sedmnáct set stop nad hladinou moře a je asi devět set verst dlouhé a sto verst široké. Zásobuje je přes tři sta řek, ale vytéká z něho jen Angara, protékající Irkutskem a vlévající se kus nad městem Jenisejskem do Jeniseje. Okolní vyvřelé kopce patří k rozsáhlému pásmu Altaje.
V této roční době se hlásila již první chladna. Slunce zapadalo v pět hodin večer a za dlouhých nocí klesala teplota k nule, na Bajkale se objevil první sníh.
Michal přišel, nesa Naďu v náručí, na jihozápadní špičku jezera. Teď jim z té dlouhé cesty zbývalo urazit posledních 140 verst, to jest šedesát po pobřeží jezera až k výtoku Angary a osmdesát odtud do Irkutska, tedy tři dny cesty pro zdravého, silného muže.
Dokáže to Michal ještě?
Nebe ho bezpochyby nechtělo vystavit takové zkoušce, neboť v místě, jež považoval za zcela opuštěné, na jihozápadním konci jezera spatřil skupinu asi padesáti lidí. Naďa se chvíli obávala, že je to tatarský oddíl, prohledávající břehy Bajkalu, což by jim oběma mohlo být osudné. Ale rychle se upokojila, vykřikla: „Rusové!“ a hlava jí klesla na Michalovu hruď.
Zatím je už několik Rusů spatřilo, rozběhlo se k nim a přivedli slepce s dívkou na písčitý břeh, kde kotvil vor, připravený k odjezdu.
Ruští uprchlíci z nejrůznějších vrstev, kteří se tu u Bajkalu shromáždili, hodlali doplout po Angaře do Irkutska.
Michal zaplesal nad jejich plánem radostí. Naskytla se mu poslední příležitost! Nedal však na sobě nic znát chtěl zachovat inkognito. Plán uprchlíků byl velice prostý, po jednom proudu Bajkalu, vedoucím podle horního břehu jezera až k výtoku Angary, se nejdřív dostanou na konec Bajkalu a odtud je prudká řeka zanese do Irkutska rychlostí aspoň dvanácti verst za hodinu. To znamená, že za půl druhého dne by měli být v blízkosti místa.
Protože tu nikde nenašli žádné plavidlo, udělali si vor, kam by se bylo snadno vešlo sto lidí.
Naďa s Michalem dostali od ostatních trochu jídla a dívka hned poté usnula hlubokým spánkem na hromadě listí.
Strogov se nezmínil o událostech v Tomsku, na dotazy odpověděl, že pochází z Krasnojarska, ale že se mu nepodařilo dostat se do Irkutska včas, neboť emírovy sbory obsadily levý břeh Dinky, dodal, že asi většina tatarských sil teď stojí před hlavním městem Sibiře.
Nesmějí tedy ztrácet ani chvilku. Ostatně už se také ochladilo, teplota klesla v noci pod nulu a hladina jezera tu a tam začala zamrzat. Vor zatím lehce vždycky mezi ledem vymanévroval, ale na Angaře už by to bylo horší. Proto musí bez prodlení vyrazit.
V osm hodin večer spustili lana a vor unášen proudem plul podle břehu; stačilo jen dlouhými bidly jej udržovat ve správném směru.
Velení na voru převzal zkušený bajkalský vorař, asi pětašedesátiletý muž vážné tváře, s dlouhým hustým plnovousem. Kromě místních obyvatel nejrůznějšího věku bylo na voru i několik poutníků, překvapených po cestě invazí, pár mnichů a pop, kteří se na přídi voru v pravidelných intervalech modlili.
Naďa spala celou noc a Michal u ní bděl.
Na úsvitu byl vor ještě 40 verst vzdálen od výtoku Angary, poněvadž mu silný protivítr ztěžoval plavbu. S největší ravděpodobností by tam mohli dorazit kolem třetí nebo čtvrté hodiny odpoledne, a plout pak po řece v noci, což by byla pro ně velká výhoda.
Lodník se obával jedině ker tvořících se na hladině. Ledy hnané větrem k západu jim nevadily, ovšem ty, co pluly z východní části jezera, mohly snadno sklouznout mezi břehy řeky a postup voru zpomalit, nebo dokonce zastavit.
Michal se stále živě zajímal, co se děje, a Naďa mu musila o všem kolem referovat.
Ve čtyři hodiny odpoledne ohlásil starý lodník, že jsou u Angary. Mezi vysokými žulovými skalami na pobřeží bylo vidět malý přístav Liveničnaja, kostel a několik domu.
Připluli do přístavu a na hodinu se zastavili, aby vor trochu pospravili; důkladněji spojili kmeny mezi sebou. aby vydržely dravý proud Angary.
V létě je v přístavu živo, nastupují nebo vystupují tu cestující mířící do Kjachty, posledního města před rusko-čínskou hranicí, nebo se odtamtud vracející. Teď byla Liveničnaja opuštěná. Obyvatelé poslali do Irkutska všechny lodě a čluny, které obyčejně přezimovaly v jejich přístavu, a se vším, co mohli odnést, se včas uchýlili do hlavního města východní Sibiře.
Starý lodník se tedy nenadál, že by zde našel nové uprchlíky, a přece v okamžiku, kdy vor přistával, rozběhli se k němu z opuštěného domu dva cestující.
Naďa sedící na zádi se roztržitě dívala, ale tu málem vykřikla a chytila Michala za ruku.
„Co je ti, Naďo?“
„Naši dva spolucestující, Michale.“
„Ten Francouz a Angličan, které jsme potkali na Uralu?“
„Ano.“
Michal se zachvěl: Alcide Jolivet a Harry Blount totiž teď vědí, že je carským kurýrem. Mohli by to snadno prozradit a jeho inkognito by bylo odhaleno.
Rychle se rozhodl.

„Naďo, jakmile se ten Francouz s Angličanem nalodí, požádej je, ať ke mně zajdou!“
Byli to skutečně oba novináři.
Před očekávanou popravou odjeli z Tomska a netušili tedy, že jejich bývalý spolucestující byl na rozkaz emírův jen oslepen. Počítali, že na koních záhy dorazí k Irkutsku, ale třetí tatarský sbor postupující od jihu údolím Jeniseje jim odřízl cestu stejně jako Michalu Strogovovi, ještě než dojeli k Dince. Proto se museli uchýlit až k Bajkalskému jezeru. Když přišli do Liveničné, byl již přístav opuštěn. Do obklíčeného Irkutska nemohli, a tak tu už tři dny přemýšleli, co učiní, když se objevil vor.
Uprchlíci jim svěřili, co mají v plánu, a Jolivet hned požádal starého lodníka, aby je oba převezli, že jim zaplatí jakoukoli požadovanou cenu.
„Tady se neplatí,“ odpověděl mu vážně starý Sibiřan, „tady se riskuje život, to je všechno.“
Oba novináři nastoupili a usadili se na přídi voru.
Harry Blount byl stále stejně chladný, Alcide Jolivet mnohem vážnější než předtím, zřejmě v důsledku situace.
Sotva Se usadili, ucítil Jolivet něčí ruku na své paži, otočil se a poznal Naďu.
Málem by byl překvapením vykřikl, ale dívka mu posunkem naznačila, aby mlčel, a pouze řekla „Pojďte za mnou, prosím.“
Jolivet vybídl Blounta, aby ho doprovodil, a s lhostejným výrazem ji následoval.
Jaké překvapení, když spatřili Michala Strogova, kterého pokládali za mrtvého! Michal se při jejich příchodu ani nepohnul. Naďa honem vysvětlovala: „Víte, pánové, on vás nevidí. Tataři ho oslepili!“
Jolivet i Blount zesmutněli, ale za okamžik už oba tiskli Michalovi ruce a čekali, až na ně promluví.
„Pánové,“ začal tiše, „vy víte, kdo jsem a proč jsem přišel na Sibiř. Prosím vás, slibte mi, že neprozradíte mé tajemství!“
„Na mou čest,“ odpověděl Alcide Jolivet.
„Na mé džentlmenské slovo,“ připojil Harry Blount. „Tak dobrá, děkuji vám.“
„Můžeme vám nějak při vašem posláni pomoci?“ zeptal se Blount.
„Děkuji, ale radši jednám sám,“ odvětil Michal Strogov. „Ale ti bídáci vám vypálili oči,“ pronesl Jolivet.
„Mám Naďu a její zrak mi stačí!“
Za půl hodiny vyjel vor z přístavu a vplul do řeky. Bylo pět hodin odpoledne a šero s chladem zahalilo krajinu.
Oba novináři už Michala neopustili. Potichu s ním hovořili a informovali ho přesně o situaci.
Michal si byl jist, že se všechny tři sbory spojily a Tataři nyní obléhají Irkutsk.
Ale proč carův kurýr pořád spěchá do města, když už nemá dopis pro velkovévodu a neví, co v něm stálo? To novináři nechápali, stejně jako to nepochopila Naďa.
Dotkli se minulosti jen jednou, když Alcide Jolivet začal:
„Musíme se vám omluvit, že jsme vám před rozchodem na přepřažní stanici v Išimu nestiskli ruku.“
„Zcela právem jste mě považovali za zbabělce!“
„V každém případě jste však nádherně v tváři poznamenal toho bídáka! Ten na to bude dlouho pamatovat!“
„Ba ne, dlouho ne!“ odpověděl pouze Michal.
Záhy se oba novináři dověděli o útrapách, které Michal s Naďou postupně prožili: Bezvýhradně obdivovali jeho energii i dívčinu oddanost. Usoudili stejně jako car v Moskvě: „To je opravdu muž jaksepatří!“
Zatím vor rychle plul středem ker, které proud Angary s sebou unášel. Po obou březích řeky se střídaly vysoké, strmé, podivně utvářené žulové skály, divoké soutěsky, odkud se řítily horské potoky, ještě dýmající vesnice i husté borové lesy, z nichž šlehaly oslňující plameny. Tataři po sobě všude zanechali stopy, ale zatím se neobjevili, zřejmě se soustředili v blízkosti Irkutska.
Celou tu dobu starý lodník obratně odrážel ledy a udržoval vor stále uprostřed prudkého proudu Angary.

## XI. MEZI DVĚMA BŘEHY

Jak se dalo čekat, v osm hodin večer už byla hluboká tma, a tak z prostředku řeky nebylo břehy vidět. Skály na pobřeží se ztrácely v nízkých, těžkých, skoro nehybných mracích. Jen občas z východu zafoukal větřík, ale rázem skonal v úzkém údolí Angary. Tma se prchajícím velmi hodila. Mohli pevně doufat, že nepozorovaně projedou mezi tatarskými hlídkami rozestavenými podél obou břehů.
Že by obléhatelé zahradili řeku nad Irkutskem, když věděli, že Rusům odtud nemůže přijít pomoc, to se nezdálo pravděpodobné.
Na voru teď vládlo naprosté ticho. Poutníci jen šeptali modlitby a všichni leželi na plošině, aby je na řece nikdo nezahlédl. Starý lodník v leže opatrně, tichounce odstrkoval kry.
Plující ledy je zatím vlastně víceméně chránily: osamocený vor na volné řece by bývalo bylo vidět i v husté mlze, ale takto se ztrácel v pohybující se mase ledu, jejíž rachot překryl každý podezřelý zvuk.
Všichni na voru značně trpěli stále přituhující zimou, tiskli se navzájem k sobě, aby se trochu zahřáli.
Michal Strogov byl neobyčejně klidný na člověka, který má už brzo dosáhnout svého cíle. Těšil se jen na okamžik, kdy konečně bude moci myslet na matku i na Naďu a na sebe sama. Bál se jen jediného, aby kry nezatarasily voru cestu dřív, než dopluje do Irkutska. Myslel jen na to, že by se pak musil pokusit dostat se do města nějak jinak. Z Nadi po několika hodinách odpočinku byla opět ona energická dívka snášející všechny útrapy. Teď v blízkosti Irkutska se jí otcův obraz rýsoval v mysli stále jasněji. Bude-li jim osud příznivý, bude za několik hodin v jeho náručí, vyřídí mu poslední slova matčina a už se od něho neodloučí. Nebude-li se moci Vasilij Fedor ještě vrátit do Evropy, zůstane tu s ním. Pak jako vždy se v myšlenkách upjala k svému dobrotivému druhovi, „bratrovi“, který se vrátí do Moskvy, až budou Tataři odraženi, a kterého už možná neuvidí!…

Jolivet s Blountem měli stejnou myšlenku, co by se z téhle nesmírně dramatické situace dalo vy těžit zajímavých článků! Vzpomínali na čtenáře Daily Telegraphu a sestřenice Madlenky a přitom se Jolivet, vycvičenýma očima snažil proniknout hustou mlhu držící se nad řekou.
Občas tmu prorazila záře na břehu, les v plamenech nebo ještě hořící vesnice. Angara se přitom ozářila z jednoho břehu na druhý, ale vor se naštěstí ztrácel uprostřed plujících ledů. Žádné nebezpečí zatím nehrozilo.
A tu náhodou Alcide Jolivet něco objevil. Smočil si ruku ve vodě a s překvapením zjistil, že je lepkavá, jako by na hladině byl minerální olej.
Přičichl a vskutku na povrchu byla vrstva tekuté nafty a plynula s vodou!
Kde jen se tu ta nafta vzala? Vytryskla ze dna Angary, anebo to Tataři hodlali zlomit odpor Irkutska požárem?
Jolivet se svěřil Blountovi, ale pak se oba rozhodli, že zatím nebudou děsit své spolucestující.
Na voru nikdo nekouří, a tak bezprostřední nebezpečí nehrozí, stačilo by ovšem, aby odhodili někde z břehu oharek do řeky, a proud nafty by se vzňal.
Až dosud nezpozorovali na březích Angary žádný tatarský oddíl, ale k desáté hodině si Harry Blount všiml, že se to na ledě hemží černými postavami. Stíny skákaly z jedné kry na druhou a rychle se přibližovaly.
To jsou Tataři, pomyslil si. Přikradl se k lodníkovi a ukázal na to podezřelé hemžení. Starý Sibiřan se zadíval udaným směrem:
„Ba ne, to jsou vlci! Ty mám radši než Tatary, jenže se budeme muset tiše bránit a nenadělat moc hluku!“
Hlad a zima hnaly vlky celou gubernií, teď ucítili vor a hned zaútočili. Uprchlíci se musí s nimi pustit do boje, ačkoliv nemají vhodné zbraně, a přitom nemohou střílet, aby si toho náhodou tatarské hlídky, které jsou jistě docela blízko nevšimly. Ženy a děti se seskupily uprostřed voru a muži, ozbrojení bidly a noži, většinou však jen klacky, se rozestavili tak, aby mohli odrazit útočníky.
Nikdo z nich nevykřikl, ale pronikavé vytí vlků se neslo prostorem.
Michal nechtěl jen nečinně přihlížet a natáhl se na straně, kde vlci napadli vor. Vytáhl svůj nůž a pokaždé, když se mu nějaký vlk dostal na dosah, vrazil mu obratně nůž do krku. Ani Harry Blount ci Alcide Jolivet nezaháleli a vykonali pěkný kus práce. Spolucestující jim statečně pomáhali. Řež se odbyla ve vší tichosti, ačkoliv mnoho uprchlíků bylo těžce pokousáno.
Jenže zápas zřejmě tak brzo neskončí. Vlků jako by vůbec neubývalo, pravý břeh Angary byl jimi zřejmě úplně zamořen.
„Copak to nebude mít konce?“ říkal Alcide Jolivet oháněje se zkrvavenou dýkou.
A opravdu, za půl hodiny po začátku útoku se to na ledu ještě hemžilo stovkami vlků.
Vyčerpaní uprchlíci viditelně slábli. Boj se obracel v jejich neprospěch. V tu chvíli se vrhla k voru smečka deseti velkých vlků, rozdivočelých zuřivostí a hladem, oči jim svítily jako rozžhavené uhlíky. Alcide Jolivet s přítelem se pustili mezi hrozné šelmy a Michal Strogov se k nim plazil, když tu se najednou situace změnila.
V několika vteřinách opustili vlci nejen vor, ale i kry rozptýlené po řece a rychle se vrátili na pravý břeh.
Vlci totiž bojují jen ve tmě a teď najednou osvítilo celé koryto Angary intenzívní světlo - záře nesmírného požáru.
Hořelo městečko Poskavsk. Odtud tedy mají Tataři oba břehy obsazené až k Irkutsku. Uprchlíci se dostali do nebezpečně oblasti třicet verst před hlavním městem.
Bylo půl dvanácté v noci. Vor se naštěstí ztrácel uprostřed ker, ale občas se velké skvrny světla prodraly tmou až k němu, - proto se uprchlíci na plošině neodvažovali ani pohnout, aby se neprozradili.
Domy v městečku, sroubené ze smrkového dřeva, rychle vzplanuly a hořely jako smůla. Do paprsků ohně se mísilo řvaní Tatarů. Lodník se teď opřelo blízké kry a odstrčil vor k pravému břehu, asi tři čtyři sta stop od planoucích břehů.
Tataři by si teď uprchlíků občas osvětlených požárem mohli všimnout, ale byli příliš zabráni do svého ničivého díla.
Zato oba novináři pozorovali hladinu s velkými obavami. Jiskry lítaly do obrovské výše a stromy i strmé skalnaté břehy vypadaly jako v plamenech. Stačilo by, aby jedna jiskra dopadla na hladinu Angary, a požár by se rozšířil po vodě z jednoho břehu na druhý a zničil by vor se všemi cestujícími.
Naštěstí nefoukal vítr a uprchlíci konečně minuli městečko v plamenech. Zář požáru pomalu slábla a praskot utichal, až poslední zásvity zmizely za skalami tyčícími se na jednom ostrém ohbí Angary.
„Byla skoro půlnoc. Tma zhoustla a znovu chránila vor. Tataři přecházeli po obou březích. Nebylo je vidět, ale slyšet a ohně předních hlídek jasně svítily.
Zato ker přibývalo a starý lodník s mužiky měli co dělat, aby udrželi vor v proudu, neboť koryto řeky se čím dál tím víc ucpávalo.
Michal Strogov proklouzl až k přídi a Alcide Jolivet ho následoval. Poslouchali, co říkal starý lodník a jeho mužstvo.
„Pozor napravo!“
„Teď se ledy kupí nalevo!“
„Opři se do nich s bidlem!“
„Stejně tak za hodinu už budeme stát!“
„Je-li to vůle boží, nedá se nic dělat.“
„Slyšíte?“ řekl Jolivet.
„Ano,“ odpověděl Michal. Dá-li Bůh je po nás!“
Jenže situace se stále nehoršila. Jestli se vor zastaví, uprchlíci se nejen nedostanou do Irkutska, ale budou muset opustit plavidlo, které brzo zmizí, rozdrceno krami. Lana se přervou, kmeny se rázem rozdělí a vjedou pod led a ubožáci nebudou mít jiné útočiště než pravé kry. Až se rozední, Tataři je spatří a bez milosti je pobijí.
Michal Strogov se vrátil na záď k Nadě, vzal ji za ruku a zeptal se jí jako vždy: „Jsi připravena?“ odpověděla samozřejmě souhlasně: „To víš, že ano.“
Vor plul mezi ledy ještě několik verst, ovšem daleko pomaleji než předtím.

Do rána zbývalo jen pár hodin. Nedostanou-li se uprchlíci do Irkutska před pátou ráno, nemají naději, že tam proniknou.
A o půl druhé, přes veškeré úsilí lodníka i jeho druhů, narazil vor na silnou přehradu a definitivně se zastavil.
Kry jej přitiskly a už se nehýbal, jako by se byl zachytil na útesu.
Tady se Angara zužovala na polovinu své normální šířky, proto se tu ledy nakupily a stmelily. Pět set kroků níž po proudu se koryto zase rozšiřovalo a kry se pomalu odtrhávaly od dolního kraje ledového pole a směřovaly k Irkutsku.
Kdyby byli uprchlíci měli nástroje, jakých obvykle používají lovci velryb, byli by se ledovým polem dostali až k místu, kde se řeka opět rozšiřovala.
Ale co teď dělat?
V tom okamžiku se ozvaly střelné rány na pravém břehu Angary a na vor se snesl déšť kulek. Tataři zřejmě ubožáky spatřili, protože na ně znovu vystřelili. Teď byli mezi dvěma ohni. Několik jich už bylo dokonce raněno.
„Pojď, Naďo," zašeptal Michal děvčeti do ucha.
Bez jediné poznámky vzala Naďa Michala za ruku. „Musíme přejít tu překážku," řekl tiše. „Veď mě, ale ať nás nikdo z voru nevidí."
Oba rychle proklouzli na ledové pole, Naďa se plazila před Michalem, kulky kolem nich jen lítaly a odrážely se od ledu, drsný povrch jim rozdíral ruce do krve, ale nevzdávali se a stále lezli vpřed.
Za deset minut už byli u spodního okraje zátarasu. Tam byly vody Angary opět volné a několik ker, jež se pomalu odtrhávaly z pole, se už znovu dostalo do proudu a pomalu sjíždělo k městu.
Naďa pochopila, oč se chce Michal Strogov pokusit.
Spatřila kru, která držela již jen za uzoučký proužek.
„Pojď," řekla a oba si lehli na kus ledu, jenž se s pomalým lehkým houpáním odpoutal od zátarasu.
Kra se dostala do pohybu, koryto řeky se rozšiřovalo, cesta byla volná.
Michal s Naďou uslyšeli střelbu, zoufalé výkřiky a řvaní Tatarů…
Pak všechny zvuky zanikly v dálce.
„Ti chudáci," zašeptala Naďa.
Půl hodiny unášel rychlý proud kru s Michalem a Naďou středem řeky. Každou chvíli se mohla pod nimi probořit.
Michal se zaťatými zuby pozorně naslouchal a nepronesl jediné slovo. Nikdy nebyl tak blízko svého cíle. Cítil, že ho dosáhne!…
Ke druhé hodině ráno se na obzoru, kde se ztrácely oba břehy Angary, objevila dvojitá řada světel.
Vpravo to byly odlesky světel z Irkutska, vlevo tatarské táborové ohně.
Michal Strogov byl jen na půl versty od města. „Konečně," zašeptal.
Ale najednou Naďa vykřikla. Při tom výkřiku se Michal vzpřímil, až se kra pod nimi rozhoupala, a vztáhl ruku proti proudu Angary. Jeho tvář, osvětlená modravými záblesky, vypadala hrozivě a oči jako by se mu na světle otevřely:
„Ah, sám Bůh je proti nám!" zvolal.

## XII. IRKUTSK

Irkutsk, hlavní město východní Sibiře, mívalo v normální době asi třicet tisíc obyvatel. Na pravém, dost vysokém břehu se tyčí spousta kostelů, kterým vévodí katedrála, a domy rozmístěné v malebném nepořádku.
Z dálky vypadá se svými kupolemi, zvonicemi, štíhlými věžemi podobnými minaretům i břichatými báněmi trochu orientálně, ale uvnitř má toto napůl byzantské, napůl čínské město zcela evropský ráz, dlážděné ulice, pěkné chodníky, četné aleje bříz, domy z cihel i ze dřeva, často několikapatrové, a samozřejmě všude plno povozů i kočárů.
V této době se Irkutsk stal útočištěm celé gubernie a byl úplně přelidněn. Bylo tu však všechno k dostání.
Sídlo generálního gubernátora východní Sibiře mívalo asi dva tisíce mužů posádky - pluk pěších kozáků a oddíl strážníků…
Ovšem, jak víme, začátek tatarského vpádu tu zadržel carova bratra, velkovévodu. Do vzdálených východoasijských končin ho zavedlo důležité politické poslání. Cestoval spíš jako voják než jako člen panovnické rodiny, bez okázalosti, jen v doprovodu několika důstojníků a oddílu kozáků, navštívil nejprve hlavní sibiřská města, dojel až na Bajkal, prohlédl si Nikoliajevsk, poslední ruské město ležící na březích Ochotského moře, a pak zamířil zpět do Irkutska, odkud se hodlal vydat na zpáteční cestu do Evropy. Tu obdržel zprávu o náhlém vpádu Tatarů. Spěchal do hlavního města, ale když tam dojel, spojení s Ruskem už bylo skoro přerušeno. Dostal sice ještě několik telegramů z Petrohradu i z Moskvy a odpověděl na ně, pak však byla linka přestřižena a Irkutsk oddělen od ostatního světa.
Velkovévodovi nezbylo než chladnokrevně zorganizovat obranu.
Zprávy o dobytí Išimu, Omska a Tomska se postupně dostaly až do Irkutska. Hlavní město Sibiře se musilo za každou cenu zachránit před obsazením. Nedalo se totiž počítat s nějakou pomocí zblízka a pár oddílů rozsetých po guberniích kolem Amuru i v gubernii Irkutské rozhodně nezastaví nápor tatarských sborů. A protože se Irkutsk nemohl vyhnout obklíčení, záleželo především na tom, aby město bylo schopno vydržet určitou dobu obležení.
S opevňovacími pracemi se začalo v den, kdy Tomsk padl do rukou Tatarům. Zároveň s touto zprávou se velkovévoda dověděl, že v čele hnutí je bucharský emír a s ním spřátelení chánové, netušil ovšem, že zástupcem hlavního tatarského vůdce je ruský důstojník Ivan Ogarev, kterého osobně neznal, ač ho sám zbavil důstojnické hodnosti.
Především bylo obyvatelům Irkutské gubernie doporučeno, aby opustili města i dědiny a uchýlili se do hlavního města nebo ještě dál, na druhou stranu Bajkalu, kam se snad hordy nedostanou.
Celá úroda obilí i zásoby krmiva byly zabaveny pro potřeby města, takže poslední hradba moskevské moci na Dalekém východě bude moci přece jen nějakou dobu vzdorovat.

Irkutsk, založený v roce 1611, leží na soutoku Irkutu s Angarou, na pravém břehu této řeky. Dva dřevěné mosty spojují město s předměstími, jež se táhnou na levém břehu. Z této strany byla obrana snadná. Předměstí byla vyklizena, mosty zničeny, takže obléhající se stěží budou moci dostat přes dost širokou Angaru, když na ně budou obránci pálit. Tatarské sbory však mohly poměrně snadno překročit řeku nad městem nebo pod ním, a hrozilo tedy nebezpečí, že Irkutsk napadnou ze strany, kde není chráněn hradbami.
Proto se ze všeho nejdřív začalo s opevňovacími pracemi. Ve dne v noci obyvatelstvo horlivě pomáhalo vojákům. Obchodníci, vyhnanci, venkované, všichni se pustili do práce za společnou záchranu. Týden předtím, než se na Angaře objevili Tataři. mělo už město na této straně hradby z hlíny a mezi náspy vykopaný příkop, kam zavedli vodu z Angary. Města už se nedalo dobýt jen tak lehce.
Třetí tatarský sbor, postupující údolím Jeniseje, se objevil před Irkutskem 24. září. Okamžitě obsadil opuštěná předměstí, kde byly domy zčásti zničeny, a čekal na druhé dva sbory, jimž velel emír. Všechny tři se spojily 25. září v táboře u Angary a celá armáda kromě posádek, jež zůstaly v nejdůležitějších obsazených městech, podléhala Féofaru chánovi.
Ivan Ogarev usoudil, že se přes Angaru před Irkutskem nedostanou, a proto převážná část oddílů přešla řeku několik verst dále od města na pontonových mostech, které zvlášť k tomu účelu postavili. Velkovévoda věděl, že přechodu nezabrání, a tak raději zůstal uvnitř Irkutska.
Tataři obsadili pravý břeh řeky a pak se pustili proti proudu k městu, cestou spálili letní sídlo generálního gubernátora, ale do obléhání se pustili, až když už měli Irkutsk kolem dokola obklíčený.
Ivan Ogarev, obratný znalec válečné taktiky, by byl určitě schopen řídit veškeré obléhání, neměl však vhodné prostředky k rychlé akci, a tak doufal, že se mu podaří Irkutsk nějak překvapit.
Jenže situace se zřejmě vyvinula jinak, než počítal. Tatarská armáda se zdržela bitvou u Tomska a velkovévodovi se podařilo neobyčejně rychle dokončit opevňovací práce, což stačilo, aby se Ogarevovy plány zhatily. A zrádce se musil uchýlit k řádnému tradičnímu obléhání.
Mezitím se emír na jeho popud dvakrát pokusil dobýt města, i když měl přitom velké ztráty. Vrhl své vojáky tam, kde to vypadalo, že má opevnění slabiny, ale oba útoky byly statečně odraženy. Velkovévoda s důstojníky se obrany osobně účastnili a přivedli si na pomoc i civilní obyvatelstvo, které se rovněž velmi vyznamenalo. Při druhém útoku se Tatarům podařilo prorazit branou v opevnění do města na kraj Velké ulice, jež vede až k Angaře. Ale kozáci s policií a občanstvem se jim postavili na odpor a Tataři se museli stáhnout do svých pozic.
Ivan Ogarev se tedy rozhodl dosáhnout zradou toho, nač mu nestačily síly. Víme, že měl v plánu proniknout do města, dostat se až k velkovévodovi, získat si jeho důvěru, ve vhodný okamžik vydat obléhatelům jednu bránu a navíc ukojit svou pomstu na carově bratrovi.
Cikánka Sangarra ho k tomu stále popichovala. Upřímně řečeno bylo opravdu nutno něco podniknout, protože ruské oddíly z Jakutské gubernie postupovaly údolím Leny a za týden budou v Irkutsku. Čili do té doby musí být město vydáno zradou. Ivan Ogarev už neváhal.
2. října večer zasedala v paláci generálního gubernátora velká válečná rada. Z průčelních oken bylo vidět tatarský tábor, a kdyby byli Tataři měli dalekonosná děla, byli by mohli budovu ostřelovat.
Velkovévoda, generál Voransov, gubernátor a starosta s několika vyššími důstojníky právě projednávali různá válečná opatření.
„Pánové," hovořil velkovévoda, „znáte velmi dobře naši situaci. Pevně doufám, že vydržíme až do příchodu jakutských oddílu. Pak se nám jistě podaří zahnat tatarské hordy z území, které patří moskevské říši."
„Vaše výsost ví, že muže počítat s pomocí veškerého irkutského obyvatelstva," odpověděl generál Voransov.
„Vím, vím, generále, a obdivuji se jeho vlastenectví. Díky Bohu bylo zatím ušetřeno hrůz, epidemie i hladu a doufám, že jim unikne i nadále. Na hradbách jsem byl skutečně nadšen jeho statečností. Pane starosto, sdělte tento můj názor spolu s mým obdivem veškerému obyvatelstvu."
„Děkuji Vaší výsosti jménem města. Mohu se vás zeptat, kdy nejpozději může přijít armáda, kterou očekávám."
„Nejdéle do týdne, pane starosto. Dnes ráno pronikl do města odvážný zvěd a oznámil mi, že padesát tisíc Rusů pod velením generála Kiseleva postupuje k městu. Před dvěma dny byli na březích Leny v Kirensku a teď už jim zima ani sníh nebrání v postupu. Padesát tisíc mužů napadne Tatary z boku a tak nás snadno osvobodí."
„A já bych dodal, že v den, kdy Vaše výsost dá rozkaz k výpadu, my okamžitě vyrazíme."
„Dobrá, pane starosto, počkáme tedy, až se čela našich pluků objeví na výšinách, a pak vetřelce společně rozdrtíme."
A obraceje se ke generálu Voransovovi, dodal:
„Zítra si prohlédneme práce na pravém břehu. Po Angaře už plují ledy, řeka brzo zamrzne. To by se pak Tataři mohli dostat na druhý břeh."
„Dovolte mi, výsosti, abych k tomu něco podotkl"
„Prosím."
„Zažil jsem víckrát, jak teplota klesla na 30° až 40° pod nulou, a Angarca přece úplně nezamrzla. Příčinou toho je bezpochyby rychlý proud. Nemohou-li Tataři nikde jinde překročit řeku, mohu vás ujistit, výsosti, že se touto cestou do Irkutska nedostanou."
Generální gubernátor tento názor potvrdil.
„To je výborné," odpověděl velkovévoda. „Přesto však musíme být připraveni na všechno. A vy už nepotřebujete nic, pane?" zeptal se policejního šéfa.
„Mám tlumočit Vaší Výsosti prosbu pěti set sibiřských vyhnanců, kteří žijí v našem městě."
Původně byli političtí vyhnanci rozptýleni po celé gubernii a působili hlavně jako lékaři a profesoři, ale na začátku invaze je soustředili do Irkutska. Velkovévoda taky věřil v jejich vlastenectví, a proto je hned na začátku vyzbrojil a

získal v nich další statečné obránce. „A co žádají vyhnanci?“ zeptal se velkovévoda. „Prosí Vaši výsost, aby jim povolila utvořit zvláštní sbor, aby se mohli účastnit výpadu v první linii.“
Velkovévoda se ani nesnažil skrýt své dojetí:
„Jsou přece Rusové a mají právo bojovat za svou vlast.“
„Myslím, že vás, Výsosti, mohu ujistit,“ dodal generální gubernátor, „že lepší vojáky nenajdete.“
„Ale potřebují velitele. Kdo je povede?“
„Byli by rádi, kdyby tím Vaše výsost pověřila jednoho z nich! jenž se v mnoha případech vyznamenal.“
„Je to Rus?“
„Je, pochází z baltských gubernií.“
„Jak se jmenuje?“
„Vasilij Fedor.“
To byl Nadin otec. Jak víme, byl v Irkutsku lékařem. Tento vzdělaný, velice statečný muž, upřímný vlastenec, věnoval všechen svůj volný čas na zajištění obrany. Shromáždil své druhy k společné akci a všichni se chovali tak statečně, že vzbudili velkovévodovu pozornost. Ačkoliv se Fedorovo jméno objevilo několikrát v denních rozkazech, nepožádal ani o milost, ani o žádnou výhodu pro sebe, ba ani netušil, že si ho vyhnanci vybrali za svého vůdce.
Když policejní šéf vyslovil Fedorovo jméno, velkovévoda poznamenal, že ho také zná. „Vasilij Fedor je opravdu odvážný seriózní muž a bude mít jistě velký vliv na své druhy,“ prohodil generál Voransov.
„Jak dlouho je v Irkutsku?“ optal se velkovévoda.
„Dva roky.“
„A jak se choval…?“
„Bezvadně, vždy podle předpisů.“
„Generále, tak ho okamžitě přiveďte!“
Za necelou půlhodinku stál Vasilij Fedor tváří v tvář velkovévodovi. Vysoký, nanejvýš čtyřicetiletý muž se smutnou tváří, velmi připomínající Nadinu, zřejmě celý svůj život bojoval a trpěl. Vpád Tatarů se ho zvlášť dotkl a zničil veškeré jeho naděje. V dopise se dozvěděl o smrti své ženy i o odjezdu dcery, jež získala povolení přijet za ním do Irkutska. Naďa pravděpodobně opustila Rigu 10. července a pět dní poté vpadly na ruské území tatarské hordy. Copak se s ní asi stalo? Ubohý otec se pochopitelně sžíral úzkostí, neboť neměl dlouhou dobu od dcery žádnou zprávu.
Stanul před velkovévodou, uklonil se a vyčkával, až bude osloven.
„Vasiliji Terore,“ začal velkovévoda, „tvoji druzi ve vyhnanství chtějí vytvořit zvláštní vojenský sbor, uvědomují si, že v takovém útvaru se musí obětovat až do posledního muže?“
„Ano, Výsosti,“ odpověděl Fedor.
„Přejí si, abys jim velel.“
„Já, výsostí?“
„Souhlásíš s tím?“
„Ano, Výsosti, vyžaduje-li to zájem Ruska.“
„Veliteli Fedore, od této chvíle jsi svoboden!“
„Děkuji vám, Výsosti. A to mám velet vyhnancům?“
„Ode dneška i oni mají svobodu.“
Carův bratr tím udělil milost všem vyhnancům, kteří budou nyní bojovat po jeho boku.
Vasilij Fedor dojatě stiskl ruku, kterou mu velkovévoda podal a odešel.
„Car jistě neodmítne podepsat jeho omilostnění,“ poznamenal velkovévoda s úsměvem a obrátil se k důstojníkům. „K obraně hlavního města Sibiře potřebujeme přece hrdiny!“
Nadešla noc. Odlesky ohňů tatarského tábora za Angarou se třpytily v oknech paláce. Po řece šly ledy, zčásti se hromadily u prvních sloupů zničených mostů, zčásti pluly v prudkém proudu dále. Jak poznamenal starosta, hladina Angary stěží celá zamrzne, čili obránci Irkutska se nemusí nijak obávat, že jim z této strany hrozí nějaké nebezpečí.
Odbilo právě deset hodin. Velkovévoda propouštěl již důstojníky a chtěl se odebrat do svých pokojů, když tu se před palácem ozval hluk a takřka zároveň se dveře salónu otevřely a pobočník oznámil:
„Výsosti, dorazil carův kurýr!“

## XIII. CARŮV KURÝR

Všichni členové rady pohlédli ke dveřím. Carův kurýr v Irkutsku! Ani si neuvědomili, jak je to zvláštní. Velkovévoda rychle přikročil k pobočníkovi a řekl:
„Ať ihned vstoupí.“
Objevil se vyčerpaný unavený muž v obnošených roztrhaných šatech sibiřského venkovana, jenž zřejmě zažil nepřátelskou palbu. Na hlavě měl papachu a v tváři špatně zahojenou velkou jizvu. Zřejmě měl za sebou dlouhou, obtížnou cestu a podle roztrhaných bot se dalo soudit, že šel zčásti i pěšky.
„Jeho velkovévodská výsost?“ zvolal ve dveřích.
„Ty jsi carův kurýr?“
„Ano, výsosti.“
„A přicházíš odkud…?“
„Z Moskvy.“
„Kdy jsi odtamtud odjel?“
„15. července.“

„A jmenuješ se…?“
„Michal Strogov.“
Byl to Ivan Ogarev. Přivlastnil si jméno i hodnost muže, jejž podle svého domnění zničil. Velkovévoda ani nikdo jiný ho v Irkutsku neznal, a tak se nepotřeboval maskovat, neboť nikdo nemohl o jeho totožnosti pochybovat.
Přišel hnán železnou vůlí, aby zradou a vraždou urychlil rozuzlení tohoto dramatického vpádu.
Po Ogarevově odpovědi velkovévoda pokynul a všichni přítomní odešli. Nepravý Michal Strogov osaměl s velkovévodou v salóně.
Velkovévoda si chvíli pozorně Ogareva prohlížel a pak se zeptal:
„Ty jsi byl 15. července v Moskvě?“
„Ano, Výsosti, a v noci ze čtrnáctého na patnáctého jsem viděl Jeho Veličenstvo cara v Novém paláci.“
„Máš od něho dopis?“
„Ano, zde je,“ vytáhl Ivan Ogarev vládcův dopis složený téměř do mikroskopických rozměrů.
„To jsi dostal dopis v tomto stavu?“ zeptal se velkovévoda.
„Ne, Výsosti, musil jsem roztrhnout obálku, abych jej mohl ukrýt před emírovými vojáky.“
„Tataři tě tedy zajali?“
„Ano, Výsosti, na několik dní,“ odpověděl Ivan Ogarev.
„Proto jsem se dostal do Irkutska až 2. října, po sedmdesáti devíti dnech cesty, ačkoliv jsem z Moskvy odjel 15. července.“
Velkovévoda uchopil dopis, rozložil jej a prohlížel carův podpis s tradičním dodatkem. Poznal bratrovo písmo a nepochyboval již ani o pravosti podpisu, ani o kurýrově totožnosti, ačkoliv na něj muž zpočátku neudělal dobrý dojem.
Velkovévoda si chvíli mlčky pročítal dopis a pak řekl: „Michale Strogove, víš, co stojí v dopise?“
„Ano, Výsosti, pro případ, že bych jej byl nucen zničit, aby se nedostal Tatarům do rukou, jsem se textu naučil nazpaměť.“
„Víš, že nám car v listě nařizuje, že máme raději zemřít než vydat Irkutsk Tatarům?“
„Ano, výsosti.“
„Víš také, že nám sděluje, co všechno bylo podniknuto na zastavení invaze?“
„Ano, výsosti, jenže to se nezdařilo.“
„Co tím chceš říci?“
„Chci říci, že Išim, Tomsk a jiná důležitá města západní i východní Sibiře se postupně dostala do rukou Féofara chána.“
„Ale bojovalo se tam? A naši kozáci se střetli s Tatary, ne?“
„Několikrát, výsosti.“
„A byli poraženi?“
„Bohužel, protože jich nebylo dost.“
„A kde se střetli?“
„V Kolyvanu, v Tomsku…“
Až dosud říkal Ivan Ogarev skutečně pravdu; ale aby otřásl morálkou obránců Irkutska, začal zveličovat převahu emírových vojsk: „A potřetí před Krasnojarskem.“
„Jak dopadla tato šarvátka?“ uniklo velkovévodovi ze sevřených rtů.
„To nebyla šarvátka, výsosti, to byla opravdová bitva.“
„Opravdová bitva?“
„Dvacet tisíc Rusů z Tobolské gubernie a od hranic se střetlo se sto padesáti tisíci Tatarů a byli vzdor vší odvaze do posledního muže poraženi.“
„Lžeš!“ neovládl se už velkovévoda a vykřikl.
„Ne, Výsosti, mluvím pravdu,“ odpověděl chladnokrevně Ivan Ogarev.
„Byl jsem tam zajat.“
Velkovévoda se uklidnil a posunkem Ivanu Ogarevovi naznačil, že již nepochybuje o pravdivosti jeho slov. „Kdy došlo k bitvě u Krasnojarska?“
„2. září.“
„A teď jsou všechny tatarské oddíly soustředěny kolem Irkutska?“
„Ano, výsosti.“
„Na kolik je odhaduješ?“
„Na čtyři sta tisíc!“
Ivan Ogarev znovu přehnal odhad tatarských vojsk, neboť sledoval stále týž cíl.
„A ze západních gubernií nemohu čekat žádnou pomoc?“ zeptal se velkovévoda.
„Žádnou, Výsosti, alespoň ne před koncem zimy.“
„Tak tedy poslouchej, Michale Strogove. I kdyby nikdy neměla přijít pomoc z východu nebo ze západu, i kdyby těch barbarů bylo šest set tisíc, já Irkutsk nevydám!“
Ivan Ogarev přivřel zlé oči, jako by chtěl říci, že carův bratr nepočítá se zradou.
Temperamentní velkovévoda se při těchto neblahých zprávách stěží ovládal. Přecházel salónem a Ivan Ogarev z něho nespouštěl zrak jako šelma ze své oběti. Občas se zastavil u některého okna, pohlédl na tatarské táborové ohně, snažil se rozeznat zvuky, ale většinou to byly nárazy ledů hnaných proudem Angary.
Tak uběhlo čtvrt hodiny. Poté uchopil znovu dopis, pročetl jedno místo a řekl:
„Víš, Michale Strogove, že se v dopise mluví o zrádci, na nějž si mám dát pozor?“
„Ano, výsosti.“

„Pokusí se zřejmě proniknout v nějakém přestrojení do Irkutska, získat mou důvěru a ve vhodném okamžiku vydat město Tatarům.“
„To všechno vím, Výsosti, a vím též, že Ivan Ogarev přísahal, že se osobně carovu bratru pomstí.“
„A proč?“
„Říká se, že velkovévoda odsoudil tohoto důstojníka k potupné degradaci.“
„Aha… vzpomínám si… Ale zasloužil si ji, ten bídák, jenž později vystoupil proti své zemi a postavil se v čelo Tatarů.“
„Jeho Veličenstvu carovi záleželo hlavně na tom, abyste byl, výsosti, zpraven o zločinných úmyslech Ivana Ogareva, abyste věděl, co zamýšlí podniknout,“ odpověděl Ivan Ogarev.
„Ano, vím, v dopise se o tom píše…“
„A Jeho Veličenstvo mě upozorňovalo, že si mám během cesty Sibiří dát především pozor na tohoto zrádce.“
„A ty ses s ním setkal?“
„Ano, Výsosti, po bitvě u Krasnojarska. Kdyby byl tušil, že nesu dopis určený Vaší Výsosti, v němž jsou odhaleny všechny jeho plány, jistě by mě nebyl ušetřil.“
„Máš pravdu, to bys byl ztracen,“ odpověděl velkovévoda. „Ale jak se ti podařilo uprchnout?“
„Vrhl jsem se do Irtyše.“
„A jak ses dostal do Irkutska?“
„Právě při výpadu dnes večer, když obránci Irkutska odráželi jeden tatarský oddíl. Vmísil jsem se mezi obránce města, dal jsem se jim poznat a oni mě hned dovedli k Vaší výsosti.“
„Dobrá, Michale Strogove,“ odpověděl velkovévoda. „Prokázal jsi při tom obtížném poslání odvahu i horlivost. Nikdy na to nezapomenu. Přeješ si něco ode mne?“
„Ne, děkuji, leda to, abych se směl bít po vašem boku výsosti,“ odpověděl Ivan Ogarev.
„Budiž, Michale Strogove. Ode dneška jsi mým pobočníkem a budeš bydlet zde v paláci.“
„A kdyby se náhodou objevil před Vaší výsostí Ivan Ogarev, samozřejmě pod falešným jménem…?“
„Když ho znáš, tak ho snadno odhalíme a já dám toho zrádce k smrti zmrskat. Jdi.“
Ivan Ogarev velkovévodu vojensky pozdravil nezapomínaje, že je kapitánem ve sboru carových kurýrů, a odešel.
Ogarev tedy s úspěchem zahrál svou ničemnou úlohu. Velkovévoda mu projevil naprostou důvěru a on jí bude moci kdykoli využít. Bude bydlet přímo v paláci, dozví se o všech obranných operacích, má prostě situaci zcela ve svých rukou. Nikdo v Irkutsku ho nezná, nikdo mu nemůže strhnout masku. Rozhodl se proto, že se dá okamžitě do práce.
Čas skutečně kvapil. Musí vydat město dříve, než dorazí ruské sbory ze severu a z východu, a to je otázka několika dnů. Až budou Tataři pány Irkutska, bude už těžší města dobýt. V každém případě, i kdyby je měli snad později opustit, zničí je do základů a velkovévodova hlava se skutálí k nohám Féofara chána.
Ivan Ogarev měl naprostou volnost pohybu, mohl dělat, co chtěl, chodit, kam chtěl, a tak toho hned druhý den začal využívat a vydal se na hradby. Všude mu důstojníci, vojáci i občané srdečně blahopřáli. Carův kurýr pro ně znamenal opět navázané spojení s moskevskou říší. A Ogarev jim se suverénní drzostí vyprávěl, co vše během cesty zažil, ale přitom vždy obratně a nenápadně poznamenával, jak je situace vážná, zveličoval úspěchy Tatarů, jak už to udělal před velkovévodou, i vojenské síly, kterými disponují. Podle něho, i když přijde očekávaná pomoc, sotva bude stačit a je tu nebezpečí, aby srážka pod irkutskými hradbami nedopadla tak katastrofálně jako bitvy u Kolyvanu, Tomska a Krasnojarska.
Tyhle nepříjemné poznámky Ogarev neříkal na každém kroku, ale snažil se, aby pronikaly do mysli obránců města pomalu, nenápadně. Odpovídal zdánlivě jen na nejnaléhavější otázky a ještě jakoby nerad a vždycky dodával, že je třeba město bránit do posledního muže a sníš je vyhodit do povětří než vydat do rukou Tatarů.
Jinou posádku a jiné obyvatelstvo by tím byl asi zdemoralizoval, ale obyvatelé Irkutska byli velcí vlastenci, kterých se něco takového ani nedotklo. Žili uzavřeni v městě vzdáleném civilizovaného světa Evropy, a přece ani jediný občan nepomyslil na kapitulaci. Rusové těmi barbary bezmezně pohrdali…
Rozhodně nikdo netušil, jakou ohavnou úlohu hraje Ivan Ogarev, nikoho nenapadlo, že domnělý carův kurýr je právě onen zrádce.
Shodou okolností se Ivan Ogarev hned po příchodu do Irkutska často stýkal i s jedním z nejstatečnějších obránců města Vasilijem Fedorem.
Víme, jak se nešťastný otec sžíral úzkostí. Zda jeho dcera Naďa skutečně odjela z Ruska a zda se dostala zaplavenými guberniemi, či zda není někde v tatarském zajateckém táboře. Vasiliji Fedorovi se jen trochu ulehčilo, když se mohl utkat s Tatary, jenže zatím k tomu měl málo příležitosti.
Jakmile se teď dověděl o příchodu kurýra, napadlo jej, že by se od něho mohl dovědět něco o dceři. Byla to sice naděje trochu pošetilá, ale přece jen se k ní upnul. Vždyť ten kurýr mohl být zajat ve stejnou dobu jako Naďa!
Vasilij Fedor se hned vypravil za Ivanem Ogarevem a zrádce využil příležitosti, aby s ním navázal pevnější styky. Počítal možná, že by mu politický vyhnanec mohl pomoci v zrádcovském díle. Rozhodně však odpovídal s předstíranou ochotou na jeho dotazy a obavy.
Ivan Ogarev neznal Naďu, i když se spolu setkali na přepřažní stanici. Jenže tehdy si nevšiml ani jí, ani obou novinářů. Nemohl tedy Vasiliji Fedorovi vlastně o dceři nic říci.
„A kdy asi vaše dcera opustila ruské území?“ zeptal se. „Skoro ve stejnou dobu jako vy,“ odvětil Fedor.
„Já jsem odjel z Moskvy 15. července.“
„A ona též, aspoň v dopise to tak píše.“
„Byla v Moskvě 15. července?“
„Ano, určitě.“
„Pak…,“ začal Ivan Ogarev. „Ale ne, mýlím se…“ A pokračoval: „Je bohužel velmi pravděpodobné, že skutečně

překročila hranici, a musíte jen doufat, že se někde zastavila, když se dověděla nové zprávy o tatarském vpádu!“
Vasilij Fedor sklonil hlavu. Znal Naďu a věděl, že ji nic neodradilo od odjezdu.
Ivan Ogarev se tak bezdůvodně dopustil opravdové krutosti. Mohl Fedora jednou větou uklidnit. I když Naďa překročila sibiřskou hranici (a víme, za jakých okolností), kdyby byl Fedor porovnal datum, kdy byla dcera v Nižním Novgorodě, s datem gubernátorova výnosu, zakazujícího opustit evropské území, byl by dospěl k tomuto závěru: Naďa nemohla zažít tatarský vpád, protože byla proti své vůli zadržena na evropském území.
Jenže krutého Ogareva bolest bližního nedojímala, a tak nic neřekl. Fedor odešel zničen. Jeho poslední naděje se rozplynula.
Během dalších dvou dnů, 3. a 4. října, se velkovévoda několikrát vyptával domnělého Michala Strogova, co vše se událo v carově pracovně v Novém paláci. Ale Ogarev byl na vše připraven a bez váhání odpovídal. Záměrně neskrýval, že carská vláda byla naprosto překvapena tatarským vpádem, že povstání bylo připraveno v největší tajnosti, že Tataři již stáli na Obu, když se zpráva o tom dostala do Moskvy, a konečně že v sibiřských guberniích nebylo nic připraveno, aby bylo možno tatarský nápor odrazit.
Ivan Ogarev se pohyboval naprosto svobodně a stále zkoumal, kde má irkutské opevnění slabiny, aby toho mohl v budoucnu využít, kdyby mu nějaká nepředvídaná okolnost zabránila vydat město zradou. Hlavně si ovšem důkladně prohlížel Velkou bránu, kudy chtěl vpustit Tatary do města.
Dvakrát za večera vystoupil na svah za branou. Procházel se tam bez obav, protože věděl, že jej na verstu vzdálené hlídky poznaly. Tam se také setkal se Sangarrou.
Ostatně Tataři dali tyto dva dny obleženým úplně pokoj - na zákrok emírova pobočníka Ivana Ogareva. Ten totiž byl proti dobytí města vojenskou silou. Doufal, že tím snad bdělost obránců trochu ochabne? Rozhodně však několik tisíc Tatarů bylo připraveno vrhnout se k nechráněné bráně, jakmile jim k tomu dá Ogarev pokyn.
A s tím se nedalo dlouho otálet, protože jinak se v dohledu Irkutska objeví ruské sbory. Ogarev se tedy rozhodl, a toho večera spadl do Sangařiných rukou lísteček s datem. Následujícího dne, v noci z 5. na 6. října ve dvě hodiny ráno, Ogarev vydá město.

## XIV. NOC Z 5. NA 6. ŘÍJNA

Ogarev si plán pečlivě promyslil, a nezasáhne-li snad nějaká nepředvídaná náhoda, určitě se zdaří. Především bylo třeba, aby Velká brána byla úplně prázdná. Proto měla být pozornost obležených soustředěna na jinou část města - jak se domluvili pobočník s emírem. .
Město mělo být napadeno na dvou místech z předměstí na pravém břehu Angary a zároveň vážně vedený útok měl provázet předstíraný pokus o přechod Angary z levého břehu. Velká brána bude pak opuštěna, protože blízké tatarské hlídky se odtud zřejmě stáhnou k hlavnímu sboru. Bylo 5. října. Za necelých 24 hodin bude sibiřské hlavní město v rukou emíra a velkovévoda v moci Ivana Ogareva.
Po celý den vládl v táboře na Angaře nezvyklý ruch. Z oken paláce i domů na pravém břehu bylo jasně vidět, že se na druhém břehu připravuje něco důležitého. Četné tatarské oddíly směřovaly k táboru a každou hodinu přicházely emírovým sborům posily. Zjevně se připravoval útok.
Ogarev velkovévodovi ostatně nijak neskrýval, že se obává z této strany útoku. Řekl, že ví, že nad městem a pod ním má tatarské vojsko zaútočit, a radil velkovévodovi, aby na obě ohrožená místa poslal posily.
Přípravy, které spatřili, podpořily rady Ivana Ogareva a bylo nanejvýš nutno s nimi počítat. Proto také po schůzi válečné rady dostali obránci rozkaz soustředit se na pravém břehu Angary a na obou koncích města, kde náspy končily přímo u řeky.
Přesně o tohle usiloval Ogarev. Nepočítal samozřejmě, že Velká brána zůstane zcela bez obránců, ale předpokládal; že tatarský útok bude tak silný, že se velkovévoda bude cítit nucen zabránit mu všemi silami, které má k dispozici. Obzvlášť prudké střetnutí, které Ogarev vymyslel, znač. ně pomůže při realizaci jeho plánu. I kdyby nebyl Irkutsk napaden na místech vzdálených od Velké brány a z pravého břehu řeky, tento incident si zajisté vynutí přesun všech obránců tam, kam je chtěl Ogarev dostat - a tím zároveň způsobí velkou katastrofu.
Dalo se tedy rozhodně předpokládat, že brána bude v udanou dobu více méně bez dozoru a dostane se snadno do rukou tisícům Tatarů, kteří čekají schováni v lesích na východě.
Po celý den posádka i obyvatelstvo Irkutska stále bdělo. Učinili všechna možná opatření proti blízkému útoku, velkovévoda s generálem Voransovem si prohlédli místa, kde byly na jejich rozkaz zesíleny hlídky. Vybraný sbor Vasilije Fedora stál připraven na severu města zasáhnout tam, kde bude hrozit největší nebezpečí. Několik málo děl, která v Irkutsku měli, umístili na pravý břeh Angary, a tak doufali, že tatarský útok šťastně odrazí. Tím budou Tataři pravděpodobně na chvíli zastrašeni a nový pokus o dobytí měst odloží o několik dní. A poněvadž ruské sbory, které velkovévoda čeká, mohou přijít každou chvíli, záchrana nebo ztráta Irkutska visí skutečně jen na nitce.
Toho dne slunce vycházelo v 6.20 a zapadalo v 17.40. Soumrak bude pak ještě dvě hodiny bojovat s nocí, než kraj utone v husté tmě. A právě temnota báječně pomůže Ivanu Ogarevovi v jeho plánech.
Již několik dní neobvyklé chladno ohlašovalo příchod sibiřské zimy a toho večera mráz ještě zesílil. Hlídky na pravém břehu Angary si ani nezapálily ohně, aby je Tataři neobjevili, a tak strašlivě trpěly zimou. Po řece u jejich nohou pluly ledové kry, hnány proudem. Narážely na jeden i na druhý břeh a to podle názoru velkovévody i jeho důstojníků bylo pro obležené velmi výhodné - koryto řeky je prakticky plné ker a vojenské sbory se tedy přes ni nedostanou, mezi ledovými krami se Tatarům nepodaří proplout ani na vorech, ani na člunech. A že by po krách mohli přejít pěšky, to se nedalo vůbec předpokládat, protože led do večera jistě nebude tak silný, aby vydržel přechod pluku.
Tato okolnost by byla měla velice znepokojovat Ivana Ogareva. Ale kdež! Zrádce dobře věděl, že se Tataři vůbec

nebudou snažit dostat na druhý břeh Angary, že .na tomto místě jen pokus předstírají.
Nicméně asi k desáté hodině večer se situace na řece poněkud změnila k velkému překvapení obležených a v jejich neprospěch. Koryto Angary se uvolnilo a pár ker zbývajících u břehu zmizelo s proudem.
Ruští důstojníci si okamžitě změny všimli a oznámili to velkovévodovi. Někde v místě, kde má Angara zúžené koryto, utvořily asi ledové kry celou hradbu. A opravdu tomu tak bylo. Protože teď obléhající měli řeku volnou, musili být Rusové dvojnásob bdělí.
Až do půlnoci se nic nepřihodilo. Na východní straně za Velkou branou bylo ticho jako v hrobě. V lesích splývajících na obzoru s nízkými mraky nehořel jediný oheň. Zato v táboře u Angary vládl dosti čilý ruch, o němž svědčily. stálé pohyby světel. Asi verstu proti proudu i po proudu, kde hradby končily přímo na břehu řeky, neustálý šum dokazoval, že Tataři jsou pohotově a čekají jen na povel. Tak uběhla hodina a stále nic nového.
Zvon irkutské katedrály už za chvíli odbije dvě hodiny ráno a obléhatelé stále neprojevují nepřátelské úmysly. Velkovévoda s důstojníky uvažovali, zda se nemýlili v plánech Tatarů, zda se opravdu pokusí přepadnout město, vždyť předcházející noci nebyly nikdy tak klidné. Ozývala se střelba, ve vzduchu lítaly granáty - a teď nic. Vyčkávali tedy, aby podle okolností vydali patřičné rozkazy.
Víme, že Ivan Ogarev bydlel ve velkém pokoji v přízemí paláce, jehož okna vedla na boční terasu. Stačilo udělat pár kroků a byli jste nad Angarou.
V místnosti byla úplná tma. Ogarev stál u okna a čekal, až nadejde smluvená hodina. Samozřejmě znamení Tatarům měl dát on. Poté, jakmile se většina obránců vrhne na napadená místa. Ogarev mínil opustit palác a dovršit své neblahé dílo. Čekal v temnotě jako šelma připravená vrhnout se na svou kořist.
Zatím však několik minut před druhou hodinou velkovévoda požádal, aby k němu přivedli Michala Strogova, tak totiž stále Ivana nazýval. Pobočník přistoupil k zavřeným dveřím a zavolal. Ogarev stál nepohnutě u okna skryt ve stínu a samozřejmě neodpověděl. Pobočník se okamžitě vrátil k velkovévodovi a oznámil, že carův kurýr není právě v paláci.
Odbily dvě hodiny. Nadešla chvíle k zahájení domluveného útoku. Ogarev otevřel okno pokoje a vyšel na terasu. Pod nohama mu hučely vody Angary. Vytáhl z kapsy sirku, zapálil kousek koudele promíchané se střelným prachem a hodil jej do řeky, na jejíž hladině plula pěkná vrstva minerálního oleje, vypuštěného sem na zrádcův rozkaz.
Nad Irkutskem směrem k obci Poškavsk se totiž těžila nafta a Ogarev se rozhodl využít pramenů k zapálení města. Zmocnil se velkých nádrží a trhlinami v nich a dírou probouranou ve zdi řítila se již několik hodin do Angary nafta.
Takto hodlal Ivan Ogarev bojovat proti sVým krajanům - zcela tatarským zákeřným způsobem!
A jakmile koudel dopadla do Angary, hladina se v mžiku vzňala. Mezi oběma břehy se míhaly spirály modravých plamenů a nad nimi se srážely veliké páry. A v téže chvíli se ozvaly výstřely na severu i na jihu města. Děla z tatarského tábora střílela na plné obrátky a několik tisíc Tatarů se vrhlo k náspům. Dřevěné domky na nábřeží okamžitě vzplanuly a nesmírná záře rozptýlila stíny noci.
Konečně, řekl si Ivan Ogarev. A mohl si právem blahopřát! Plán útoku, který vymyslel, byl skutečně strašný. Obránci Irkutska byli mezi dvěma ohni, na jedné straně odráželi útok Tatarů, na druhé straně zdolávali požár. Zvony vyzváněly a všichni zdraví obyvatelé se vrhli k hořícím domkům, neboť požár se mohl rozšířit na celé město.
Velká brána byla skoro opuštěná, zůstalo v ní jen několik obránců. A podle zrádcova nápadu, aby se to později lépe vysvětlilo a vina padla na ně, hlídal ji oddíl vyhnanců.
Ogarev se vrátil do svého pokoje, nyní osvětleného vysokými plameny z Angary, a již chtěl vyjít z místnosti, když tu se do pokoje vrhla žena v promáčených šatech s rozcuchanými vlasy.
„Sangarro," vykřikl Ogarev v prvním překvapení, protože si nedovedl představit, že by to mohl být někdo jiný. Ale nebyla to Sangarra, nýbrž Naďa.
Pamatujeme se jistě na okamžik, kdy dívka na kře spatřila, jak se požár šíří po Angaře… Michal ji tehdy sevřel v náručí a ponořil se s ní do vln, aby se zachránili před ohněm. Kra byla sotva padesát metrů od irkutského nábřeží, a tak Michal s Naďou přeplaval pod vodou a dostal se na břeh.
Konečně byl u cíle!
„Honem do gubernátorova paláce," řekl Nadě.
V necelých deseti minutách už byli u vchodu budovy, jejíž základy olizovaly plameny z Angary. Budovu však požár nemohl zachvátit.
Michal s Naďou bez obtíží vstoupili dovnitř, ba v tom všeobecném zmatku si nikdo ani nevšiml, že jsou celí mokří.
Hemžilo se to tu důstojníky, přicházejícími si pro rozkazy, i vojáky, a tak se najednou Michal a Naďa v tom zmatku jeden druhému ztratili.
Naďa pobíhala nízkými sály, volala svého druha a dožadovala se, aby byla okamžitě uvedena k velkovévodovi.
Najednou se před ní otevřely jedny dveře. Vstoupila a nečekaně se octla tváří v tvář muži, s nímž se již několikrát setkala.
„Ivan Ogarev!" vykřikla. Při zvuku toho jména se zrádce zachvěl.
Kdyby se jeho pravé jméno prozradilo, jeho plán by ztroskotal. Nemá na vybranou, musí tu osobu, ať je to kdokoli, zabít.
„Ivan Ogarev!" vykřikla znovu Naďa vědouc, že nenáviděné jméno jí přivolá pomoc.
„Budeš mlčet!" zvolal zrádce.
„Ivan Ogarev!" potřetí zavolala statečná dívka dvojnásob silným hlasem.
Pln zuřivosti Ivan Ogarev vytáhl z opasku dýku, vrhl se na Naďu a zahnal ji do kouta místnosti. Byl by to býval její konec, kdyby náhle mocná síla bídáka nevyzdvihla a nepovalila na zem.
„Michale!" vykřikla Naďa.
Byl to opravdu Michal. Zaslechl dívčino volání a po zvuku jejího hlasu vběhl otevřenými dveřmi do Ogarevova pokoje.

„Nic se neboj, Naďo," řekl a stoupl si mezi ni a Ogareva.
„Ach bratře, dej pozor!… Ten zrádce je ozbrojen!… A vidí!…"
Ivan Ogarev v domnění, že se slepce snadno zbaví, vstal a vrhl se na něho. Ale Michal stiskl jednou rukou Ogarevovu paži, druhou se zmocnil jeho zbraně a odhodil ji.
Ogarev, bledý zuřivostí i hanbou, si uvědomil, že má meč. Tasil jej a znovu zaútočil. I on poznal Michala Strogova. Má tedy před sebou slepce!
Je ve velké výhodě! Zděšená Naďa si uvědomila, jaké nebezpečí hrozí jejímu nevidomému druhovi v tomto zápase, a vrhla se ke dveřím, volajíc o pomoc.
„Zavři dveře, Naďo, a nikoho nevolej! Já si to s nim vypořádám sám! Carův kurýr se dnes nemusí bát toho bídníka. Ať se ke mně přiblíží, má-li odvahu! Jsem připraven a čekám."
Zatím Ivan Ogarev, skrčen jako tygr, ani nemukl. Byl by raději ani nedýchal, aby slepec netušil, kde stojí. Chtěl ho napadnout a zabít jistou ranou, než si Strogov uvědomí, kde protivník je.
Naďa vyděšená a přitom plna důvěry pozorovala tu strašlivou scénu s nadšeným obdivem. Michalův klid se přenesl i na ni.
Michal měl však jedinou zbraň - sibiřský nůž, a neviděl svého protivníka, nadto ozbrojeného mečem! Jakým řízením osudu se stalo, že jen nepatrně uhýbal, a přece stál vždy čelem ke špičce meče?
Ogarev číhal na svého podivného odpůrce se zřejmou úzkostí. Jeho nadlidský klid na něj zapůsobil. Marně si říkal, že v tak nerovném zápase jsou všechny výhody na jeho straně! Ze strnulosti slepcovy mu běhal mráz po zádech. Hledal očima místo, kde by měl svou oběť bodnout… Našel je! Co mu tedy bránilo v ráně? Konečně se skokem vrhl k Strogovovi a namířil mu meč přímo na hruď. Sotva postřehnutelný slepcův pohyb nožem ránu odrazil, Michal nebyl zasažen a chladnokrevně čekal na nový útok.
Ogarevovi vyvstal na čele ledový pot. Ustoupil o krok a znovu zaútočil. Ale ani tato druhá rána mu nevyšla. Klidný pohyb širokého nože odvrátil smrtelný úder.
Zrádce šílený vztekem i hrůzou tváří v tvář této živé soše se najednou zadíval do široce rozevřených slepcových očí. Ty oči, jež jako by četly v hlubinách jeho duše a které ho přece neviděly, nemohly vidět, ty oči jako by ho strašlivě fascinovaly. Najednou se Ogarevovi v hlavě nečekaně rozsvítilo.
„On vidí, on vidí!" vykřikl. A jako šelma, jež se snaží prchnout do svého doupěte, krok za krokem vyděšeně ustupoval do rohu síně.
A tu socha oživla, slepec vykročil přímo k Ivanu Ogarevovi, stanul před ním a řekl:
„Ano, vidím! Vidím ránu knutou, kterou jsem tě poznamenal, ty zrádče a zbabělče! A vidím…, vím, kam tě bodnu. Braň se! Nabízím ti souboj - proti tvému meči mi stačí můj nůž."
On vidí, říkala si Naďa. Všemohoucí Bože, je to možné?
Ogarev cítil, že je ztracen. Silou vůle sebral veškerou svou odvahu a vrhl se na chladnokrevného odpůrce. Obě čepele se zkřížily, ale obratná ruka sibiřského lovce Michala Strogova zvítězila, meč se rozlétl na několik kusů a bídák zasažen do srdce padl mrtev k zemi.
V tu chvíli se zvenčí otevřely dveře a na prahu se objevil velkovévoda s několika důstojníky. Pokročil vpřed a spatřil na zemi mrtvolu muže, kterého považoval za carova kurýra. Hrozivým hlasem se zeptal:
„Kdo zabil toho muže?"
„Já," odpověděl Michal Strogov.
Jeden z důstojníků mu přiložil k spánku revolver připraven vystřelit.
„Jak se jmenuješ", zeptal se velkovévoda, než dal rozkaz muže zastřelit.
„Výsosti," odvětil Michal Strogov, „zeptejte se spíše, jak se jmenuje muž ležící vám u nohou."
„Toho muže znám, je ve službách mého bratra, je to carův kurýr!"
„Tento muž není carovým kurýrem, výsosti, je to Ivan Ogarev!"
„Cože? Ivan Ogarev?" vykřikl velkovévoda. „Ano, zrádce Ogarev."
„A kdo jsi tedy ty?"
„Michal Strogov."

## XV. ZÁVĚR

Michal Strogov skutečně neoslepl. Vzpomínáte si zajisté, že v té osudné chvíli stála proti Michalovi jeho matka a napřahovala k němu náruč. Michal se na ni díval tak, jak může hledět syn na matku, když ji vidí naposled, a z očí mu vytryskl proud slz. Marně se snažil je zadržet, draly se mu zpod víček a vypařujíce se na rohovce zachránily mu zrak. Vrstva páry utvořila jakousi stěnu mezi rozžhavenou čepelí a jeho zorničkami, a tak zabránila účinku horka. Něco podobného, jako když si slévač namočí ruku ve vodě a pak se s ní bez obav dotkne roztaveného kovu.
Michal však okamžitě pochopil, jaké nebezpečí by mu hrozilo, kdyby vyšlo najevo jeho tajemství. A hned si také uvědomil, jak této situace může využít k dokončení svého úkolu. Když si všichni myslí, že je slepý, nechají ho na svobodě. Proto musí vystupovat jako slepý přede všemi, i před Naďou. Nesmí se jediným posunkem nikdy prozradit. Rozhodl se. Jen jeho matka znala pravdu, pošeptal jí to na onom prostranství v Tomsku, kde se s ní loučil a kde ji líbal.
Chápeme tedy, že když Ivan Ogarev z krutého žertu položil carův dopis před domněle vyhaslý zrak kurýra, Michal si dopis přečetl a dověděl se o hnusném plánu zrádcově. Proto ho to tolik hnalo do Irkutska, proto tam chtěl dorazit za každou cenu, aby vyřídil zprávu ústně. Věděl, že má být město vydáno. Věděl, že je život velkovévody v nebezpečí! Záchrana carova bratra i Sibiře byla v jeho rukou!
Několika větami vypověděl celou historii velkovévodovi a dojatě se zmínil i o tom, jaký podíl má na zdaru celé věci

Naďa.
„A kdo je ta dívka?“ otázal se velkovévoda.
„Dcera vyhnance Vasilije Fedora,“ odvětil Michal Strogov.
„Dcera velitele Fedora,“ opravil ho velkovévoda, „v Irkutsku už nejsou žádní vyhnanci.“
Naďa radostí klesla velkovévodovi k nohám, ten ji však hned jednou rukou pozvedl a druhou podával Michalu Strogovovi. Za hodinu poté už Naďa ležela v otcově náručí. A tak se ve zdraví všichni tři sešli.
Dvojí útok Tatarů na město byl odražen, Vasilij Fedor s hrstkou svých druhů rozdrtili první útočníky, kteří se objevili ve Velké bráně očekávajíce, že jí snadno projdou, a zatím narazili na udatné, odhodlané obránce.
Obyvatelé Irkutska však nejen odrazili vetřelce, ale podařilo se jim i zdolat požár. Nafta na hladině Angary rychle shořela a plameny naštěstí zničily jen domy na pobřeží.
Ještě před svítáním byly sbory Féofara chána zpět v táboře a přitom před hradbami zanechaly značný počet mrtvých, mezi nimi i Sangarru, jež se marně pokoušela proniknout k Ogarevovi.
Po dva dny se obléhatelé nepokusili o nový útok. Způsobila to smrt Ivana Ogareva, jenž byl duší invaze a svými intrikami podnítil chány k pochodu na asijské Rusko.
Přesto se obránci Irkutska měli na pozoru a obléhání pokračovalo. 8. října za rozbřesku se na kopcích v okolí Irkutska ozval výstřel. To se ohlašovala velkovévodovi armáda s generálem Kiselevem, přicházející obleženým na pomoc.
Tataři dlouho nečekali. Nehodlali bojovat pod hradbami města. A rázem tábořiště na Angaře vyklidili. Konečně byl tedy Irkutsk zase svobodný.
S prvními ruskými vojáky vstoupili do města i dva přátelé Strogovovi - nerozluční novináři Blount a Jolivet. Podařilo se jim dostat se spolu s ostatními uprchlíky přes kry na pravý břeh Angary, než plameny dosáhly voru, což Alcide Jolivet zaznamenal ve svém notesu slovy:
„Málem jsem skončil jako citrón v poháru punče!“
Měli skutečnou radost, když se shledali s Michalem a Naďou a když se dověděli, že jejich statečný průvodce není slepý, což zase Harry Blount okomentoval svým typickým způsobem:
„Rozžhavené železo někdy nezničí zrakový nerv!“
Pak začali oba dopisovatelé, pohodlně ubytovaní v Irkutsku, pořádat své cestovní dojmy. Poslali do Londýna a do Paříže dvě dlouhé zajímavé zprávy o tatarském vpádu, které se tentokrát lišily opravdu jen v maličkostech.
Ostatně celé tažení dopadlo pro emíra a jeho spojence velmi špatně. Invaze, zbytečná a nesmyslná jako všechny předchozí, jim byla osudná. Carovy oddíly jim brzo odřízly cestu a postupně znovu dobyly všech měst obsazených Tatary. Kromě toho strašlivá zima oslabila tatarské sbory, takže se jich do stepí vrátila jen nepatrná část.
Cesta z Irkutska na Ural byla opět volná. Velkovévoda pospíchal do Moskvy, ale odložil odjezd o několik dnů, aby se mohl zúčastnit dojemné slavnosti, jež se konala několik dní po příchodu ruských vojsk.
Michal Strogov vyhledal Naďu a v přítomnosti jejího otce se jí zeptal:
„Naďo, sestřičko, když jsi opouštěla Rigu, nechala jsi tam někoho, na nějž vzpomínáš, kromě maminky?“ „Ne, nikoho,“ odvětila Naďa.
„Tedy ani kousíček tvého srdce tam nezůstal?“
„Ne, Michale.“
„Víš, Naďo, já si myslím, že když už osud svedl naše cesty a společně jsme zažili tolik krutých zkoušek, měli bychom se teď spojit na celý život.“
„Ach!“ vzdychla Naďa a padla Michalovi do náruče. A červenajíc se, obrátila se k otci s jediným slovem: „Tatínku!“
„Naďo, ani nevíš, jakou mám radost. že vám oběma mohu říkat děti.“
Svatba v irkutské katedrále byla sice prostá, ale zúčastnili se jí všichni obránci, vojáci i civilisté, kteří tak chtěli vyjádřit svou vděčnost legendární dvojici.
Nechyběli samozřejmě ani Alcide Jolivet a Harry Blount, aby mohli informovat své čtenáře.
„Copak vy,“ poznamenal Harry Blount, „kdybych jako vy měl nějakou sestřenici…
„Jenže má sestřenice už není na vdávání!“ řekl s úsměvem Alcide Jolivet.
„Tím lépe,“ dodal Harry Blount, „protože se mluví o tom, že se vztahy mezi Londýnem a Pekingem začínají kalit. Co byste tomu řekl, kdybychom se vypravili podívat, co se tam děje?“
„Báječně, milý Blounte, právě jsem vám to chtěl navrhnout!“ zvolal Alcide Jolivet.
A tak naši dva nerozluční novináři odjeli do Číny!
Michal s Naďou a Vasilijem Fedorem se za několik dní po svatbě vydali na zpáteční cestu do Evropy, a tato cesta byla samozřejmě mnohem klidnější. Jeli pohodlně a rychle v saních, které si to zledovatělou sibiřskou stepí ujížděly jako expres.
Přesto se však na břehu Dinky na den zastavili. Michal našel místo, kde pohřbil chudáka Mikuláše. Postavili tam kříž a Naďa se naposledy pomodlila na hrobě pokorného, udatného přítele, na nějž nikdy nezapomenou.
V Omsku je v malém domku Strogovových očekávala stará Marfa. S láskou a radostí sevřela ve své náruči dívku, které v srdci již dávno říkala dcero. Tentokrát se odvážná Sibiřanka mohla hlásit k synovi a byla na něho opravdu hrdá.
Zdrželi se v Omsku několik dní a pak ujížděli dále. Vasilij Fedor se usadil v Petrohradě a mladý pár s ním. Opouštěli ho, jen když jeli za maminkou.
Mladého kurýra přijal sám car a osobně ho vyznamenal svatojiřským křížem. Později Michal Strogov dosáhl význačného postavení v říši. Jenže my jsme nechtěli vyprávět o jeho úspěších, ale mnohem zajímavější příběh o jeho životních zkouškách.